

FIATALKORUAK ÉS BÜNTETŐNOVELLA

ÍRTA

DR. ANGYAL PÁL

EGYETEMI TANÁR,
A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA TAGJA

MÁSODIK BŐVÍTETT KIADÁS

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

1912

1186

ELŐSZÓ AZ ELSŐ KIADÁSHOZ.

Valamely törvény életében rendszerint az első év az, mely legtöbb gondot okoz úgy a gyakorlati, mint az elméleti szakjérfiaknak ; később már többé-kevésbé kitaposott utak igazítanak el s mind ritkábban tárulnak fel oly területek, melyeken még nem jártunk volna s ne találúnók meg azt a csapást, mely célhoz vezet.

A Büntető Novella (1908 : XXXVI. t.-c., röviden BN.), és illetőleg annak »A fiatalokúakra vonatkozó rendelkezések«-et tartalmazó második fejezete, mely 1910. évi január hó 1-én lépett életbe, az elmúlt évben élte át e nehéz időszakot s *fokozott mértékben* szorult úttörőkre, vezetőkire. E reformtörvényünk gyakorlati alkalmazása közben ugyanis nemcsak a minden új törvénnyel járó nehézségekkel kellett megküzdennünk, hanem ezenfelül különösen három irányban volt szükség lankadatlan munkára s buzgalomra.

A BN. szakítást jelent a B. T. K. általánosító rendszerével, melynek helyébe a fiatalokú büntetésekkal szemben alkalmazandó egyénies elbánás rendszerét iktatja ; a súlypont a megtorlásról a megmentésre, a múlttól a jövőre, a büntetésről az átalakításra helyeződött át ; de ez az irányváltozás a bírák, ügyészek, ügyvédek s rendőri hatóságok megszokott s bizonyos tekintetben konzervatív gondolkodás módjának átmódosulását követeli ; *szükség volt* tehát minden lehető módon oda törekedni, hogy az új eszmék, célok s feladatok iránt hangulatot teremtve, az *igazságszolgáltatás említett közegeit az olyannyira jelentős szociálpolitikai munkásság öntudatos harcosaiul nyerjük meg.*

De ezzel nem érhattük be, mert a BN. a társadalom széles rétegeinek közreműködését sem nélkülözheti ; a bírói intézkedés eredményessége ugyanis egyfelől feltételezi, másfelől mint foly-

tatólagos munkásságot megkívánja a patronage név alatt ismeretes s mindjobban fejlődő emberbaráti, szociális s nemzeti szempontból egyaránt jelentős tevékenységnek az igazságszolgáltatás kereteibe való beilleszkedését ; *szükség volt tehát agitálni, a társadalmat felrázni, munkára lelkesíteni, s patronage-tevékenységre ösztönözni.*

És ez még mind nem volt elég ; kezdettől fogva számos vitás kérdés merült fel úgy magának a Büntető Novellának, valamint a vonatkozó rendeleteknek rendelkezései körében, s különösen abból eredőleg, hogy eljárási szabályok hiányában a bűnvádi perrendtartás minduntalan összeütközött az anyagjogi szabályokkal ; *szükség volt e vitás kérdéseket lehetőleg megoldani s az ellentéteket kiegyenlíteni.*

Mind a három irányban tőlem telhetőleg közremunkáltam s ahol csak alkalom kínálkozott elősegíteni, törekedtem annak a magasztos célnak megvalósítását, melyet a BN. maga elé tűzött, s midőn e kis füzetben *rendszeresze* összefoglalom azokat a fejtegetéseimet, melyeket részint egyes *előadásaimban*, részint az 1910. év folyamán a Büntetőjog Társ., Jogtudományi Közlöny és Ügyvédek Lapja című szaklapokban megjelent *cikkeimben* közrebocsátottam, úgy vélem tán némi szolgálatot teljesítek és segítséget nyujtok mindazoknak, kik bármely minőségben e *szociálpolitikai munkásságban* érdekelték.

Pécs, 1911 február 21.

Angyal Pál.

ELŐSZÓ A MÁSODIK KIADÁSHOZ.

Másfél évvel ezelőtt, midőn e kis füzetemet útra bocsátottam, bizonyos aggodalommal vártam az eredményt. Attól tartottam, hogy kevesen fogják azt olvasni s ha a *magyar jogtanuló fiatalság*-nak sikerül is lelkébe markolnom és azt — mint a Bn. intézkedéseinek leendő végrehajtóját — e modern törvényünk alapgondolata s vezérlő eszméi iránt fogékonnyá tennem, a *gyakorlati büntetőjogászok* nagy részénél zárt ajtókra fogok találni. S kellemesen csalódtam: nemcsak az új nemzedék tanulta könyvemet, hanem a régi is lapozgatott abban. Rövid tizenhét hónap után sajtó alá kellett rendeznem a második kiadást, dacára annak, hogy egy év előtt külön a praktikusok részére megrítam »A fiataikorúakra vonatkozó büntetőjogszabályok magyarázata« című kommentáromat. Ez utóbbi mű megjelenése nem teszi feleslegessé jelen füzetem ismételt kiadását, legfőleg bizonyos változtatások eszközését indokolja. A »*Fiataikorúak és Büntetőnovella*« ezentúl *ugyanis inkább azt a célt szolgálja, hogy a jogtanuló fiatalságot s mindazokat, kik e téren kezdők, a Bn. szellemébe bevezesse*, miért is egyfelől néhány erősen gyakorlatias fejtegetést elhagytam s ugyanily szempontból a szöveget rövidítettem, viszont másfelől felvettem néhány elvi s alapkérdésről a lefolyt másfél év alatt tartott előadásomat s cikkeimet.

A harmadik résszel azért toldottam meg e kiadást, hogy az ott található *törvénytörvény* kéznél legyen; a fiataikorúak bíráiról és a fiataikorúak bűnügyeiben követendő eljárásról 1912. évi aug. 15-én kibocsátott *előadói tervezet*et pedig azért iktattam be, hogy minél többen nyerjenek alkalmat ahhoz hozzászólni.

Balatonszemes, 1912. szeptember 6.

Angyal Pál.

TARTALOMMUTATÓ.

I. RÉSZ.

	Oldal
A gyermekek züllésének okai	3
A gyermekvédelem és a társadalom	18
A gyermektanulmányozás szociális jelentősége	22
A tanító feladatai a büntetőnovella körül	25
A társadalom kötelességei a próbárabocsátottakkal szemben	30
A züllött és büntetett gyermekek jellemének átalakítása	36
A züllött és büntetett gyermekek befogadására szolgáló intézetek specializációja.....	40

II. RÉSZ.

A BN. II. fejezetéről általában.

1. Vezérlő eszmék	47
2. A Btk. 89—92. §-ai és a BN. II. fejezete	49
3. Bűnhalmazat a BN. II. fejezetében	52
4. Az elévülés és a BN. II. fejezete	65
5. Fiataikorúak által elkövetett erdei kihágások	68

A BN. II. fejezetének egyes intézkedései.

1. A házi felügyelet	75
2. A dorgálás	81
3. A próbárabocsátás	84
4. A javító nevelés	97
5. A fogház- és államfogházbüntetés	100
6. Utólagos javító nevelés	107

A BN. II. fejezete és a bűnvádi perrendtartás.

1. A pártfogó	109
2. A fiatalkorú terhelt törvényes képviselője s közeli hozzátartozója	113
3. A védelem	114
4. A véghatározat	122

	Oldal
5. A magánjogi igény s a bűnügyi költségek	124
6. A perorvoslatok	126
7. Felsőbírószágok véghatározatai	133

III. RÉSZ.

I. A Btk.-ek és Bp. kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908 : XXXVI. t.-c. második fejezete. A fiatalkorúakra vonatkozó rendelkezések	137
II. Törvénytervezet a fiatalkorúak bírairól és a fiatalkorúak bűnügyeiben követendő eljárásról. Előadói tervezet	142

I. RÉSZ.

A gyermekekzüllésének okai.*)

A modern állam elsőrendű feladata az *egyéni boldogulás* útjait egyengetni s e tekintetben nem elégedhetik meg a lehetőségek egyszerű kijelölésével, az anyagi, erkölcsi és szellemi fejlődés helyes irányainak kitűzésével. Az államnak rá is kell *vezetnie* polgárait ezekre az utakra, meg is kell győznie azokat arról, hogy ha felismerten jó irányban haladnak : saját érdeküket szolgálják és a maguk boldogságát, békéjét és nyugalmaát teremtik meg. Lehetővé kell tennie továbbá az államnak azt is, hogy oly esetekben, midőn bizonyos célok elérése több egyénnek együttműködését kívánja, ez a társadalmi munka összhangzásban legyen az állami tevékenységgel s az olyannyira kívánatos *szolidaritás* érzésének fejlesztésével valóban elősegítse az egyéni célok megvalósulását.

Mindez azonban még korántsem elegendő, mert végeredményben csupán a létező erőmennyiségek hatályosabb érvényesülését biztosítja s figyelmen kívül hagyja a *szunnyadó energiák* életre keltését és a tökéletesedést akadályozó, valamint azzal *ellentétes* irányban ható erők leküzdését, átalakítását és megfelelő módon való felhasználását. A *folyton szaporodó szükségletek, a mindinkább finomodó igények a meglevő erőmennyiségek fokozására hívnak fel*. És az emberiség évszázadok óta valóban mindig több és több erőt hajtott szolgálatába, mindig több és több energiát vont be abba a nagy műhelybe, melyben a boldogságért folyik a veritékes munka, melynek zakatoló gépei azonban sokszor lehetetlenné teszik, hogy egymás szavát megértsük. Sorban leigáztuk a természet erőit : felhasználjuk a nehézségi erőt, kiaknázzuk a gőzben rejlő feszítő erőt, csodákat művelünk a villa-

*) Előadás a Kisdiednevelők Országos Egyesületének 1910. évi május 15-én tartott pécsi közgyűlésén.

mosságnak különböző módokon való alkalmazásával. És e különböző erők segítségével leszállunk a föld méhébe, hogy onnét ércet, szenet, drágakövet hozzunk a felszínre; megszüntetjük vagy legalább is kisebbitjük a távolságot, amennyiben sok száz, sőt ezer kilométernyire eső személyekkel beszélgethetünk, azokat rövid idő alatt felkereshetjük; elkészítjük azokat a sokféle eszközöket, melyek közül az egyik szenvedő embertársunk meggyógyításánál tesz megbecsülhetetlen és immár nélkülözhetetlen szolgálatot, a másik fogyasztási cikkek előállításánál és tökéletesítésénél játszik rendkívül jelentős szerepet, a harmadik ma még csak tudományos törekvéseink céljaihoz juttat közelebb, midőn majd az északi sark megközelítésére képesít, majd a millió mérföldekre eső csillagokba enged betekintést, majd meg a több ezer évvel ezelőtt élt társadalmak életéről, földünk legrégibb korszakairól lebbenti fel a fátyolt. És a büszke ember ma már a levegőt is meghódítja, feltörekszik az Isten közelébe . . . De mintha akkor, midőn értelme, a természeti erők feletti hatalma és szelleme oly óriásit fejlődött, *erkölcsisége nem tartott volna lépést e rendkívüli nagy arányokban kibontakozott evolúcióval*, mintha ugyanakkor nem fordított volna kellő gondot arra, hogy belső világát is megfelelően nemesítse, és gyenge, anyagilag és erkölcsileg fejletlen, őt törekvéseiben sokszor csak akadályozó, máskor vele szembeszálló embertársait, ezeket az erkölcsi energiákat megmentse s valóságos társaivá tegye a boldogulás nagy munkájában, vagy mintha legalább is nem ért volna el ezen a téren elég eredményt! ? Ha azt a képet, melyen az utolsó évtizedek technikai vívmányait szemléljük, ugyanannak az időszaknak erkölcsi állapotairól megrajzolt vázlattal összevetjük, szomorúan vagyunk kénytelenek megállapítani azt a nagy különbséget, mely a kettő között jelentkezik. Míg ott úgyszólván minden részlet ki van dolgozva és a legnagyobb harmóniába folyik össze, addig itt csak egyes helyeken bontakozik ki a nagy eszme, csak helyenként ismerhető fel a határozott jelleg, ellenben rendkívül sok a kidolgozatlan részlet és az alaptónustól olyannyira elütő, kirívó, bántó, sőt sértő szín.

Az erkölcsi statisztika adatai, sajnos, arról tanuskodnak, hogy *a büntetések és bűnesetek száma állandóan szaporodik*. Ez annyit jelent, hogy életünk, testi épségünk, személyes szabadságunk, becsületünk, s egyéb javaink mind kevésbé élvezik azt a biztonságot, mely az egyéni boldogság felé törekvő nyugodt

fejlődésnek előfeltétele. Embertársaink állanak velünk szemben, embertársaink, kikkel együttesen dolgozhatnánk, kik azonban majd csak feltartanak az előrehaladásban, majd túlerőre kapva egészen viasztörítanak. És ha figyelemmel kísérik, hogy ezek az önmagukra és reánk nézve némelykor csak elveszett, máskor káros, mert ellenséges energiák *mily forrásokból* erednek : a züllött gyermekek ezreivel és ezreivel találjuk szemben magunkat. Ahol a gyökerek rothadásnak indulnak, ott csakhamar a törzs is elpusztul, ahol a bármilyen okból züllésnek kitett gyermeket megmenteni, vagy legalább is ártalmatlanná tenni nem iparkodunk, ott a nemzet élete forog veszélyben.

És hazánkban néhány évtized alatt közel 100%-kal emelkedett a züllött, illetőleg büntetett gyermekek és fiatalkorúak száma. Vajjon nem döbrent-e meg minden hazáját szerető embert e sorvasztó betegség tudata ? Vajjon nem kell-e mindnyájunknak e betegség orvoslására sietnünk ?

De aki a nemzet betegágyánál orvos akar lenni, az tegye előbb a nemzet ütőerére a kezét, hallgassa meg szívének dobbanását, vizsgálja meg a szívhangokat, kutassa a betegség okait s ne elégedjék meg pusztán azzal, hogy megmérte a láznak fokát. *Kutassuk fel* tehát azokat az *okokat* és különböző tényezőket, melyek a gyermekek züllését előidézik s készítsük elő így az orvoslás célravezető módjait.

Órákra kellene igénybe vennem szíves türelmüket, ha a gyermekek züllésének különböző szövevényes tényezőit azzal a részletességgel akarnám megvilágosítani, amint azt a tárgy fontossága megkívánná. Tulajdonképpen fel kellene sorakoztatnom mindazokat a természeti, egyéni és társadalmi körülményeket, melyeket a van Hamel amsterdami professor által Criminal-aetiologiának nevezett tudomány kutatásainak eredményeként, mint a bűnösség előidézői, tényezői vonulnak fel előttünk, mert hisz kétségtelen, hogy a bűnt, az antiszocialitást, a jogilag védett érdekeknek büncselekmény útján bekövetkező sérelmeit nagybárára ugyanazok az okok hozzák létre, legyen szó gyermekről vagy felnőttéről, férfiről vagy nőről, magasabb vagy alacsonyabb társadalmi osztályhoz tartozókról. Hogy az alkoholizmus, a nyomor, a terheltég, az erkölcstelenég előbb-utóbb a bűnösség örvényébe sodorja áldozatait, vagy legalább is ezeknek legnagyobb részét és pedig nemre, korra s egyéb egyéni különbségekre való tekintet nélkül, az már vitán kívül álló tétel. Vannak azonban

e — többnyire egymásba szövődő s összhatásukban egyénileg úgyszólván leküzdhetetlen — tényezők között olyanok, melyek kiváltképen az olyannyira fogékony *gyermeki lelket mételyezik meg* s úgyszólván észrevétlenül lépésről-lépésre vezetik a ma még ártatlan gyermeket az első botláshoz, majd a kisebb-nagyobb erkölcstelenségekhez, illetve ezeken keresztül a bűnökhöz, büntetendő cselekményekhez, szóval a romlottság és züllöttség ama fokához, mely a jobb sorsra méltó és immár veszendőbe ment egyént fogházba, börtönbe s nem ritkán bitófára juttatja. Ezeket a *különleges tényezőket* óhajtom rövid vázlatban bemutatni, melyek közül főleg azoknak kiemelésére helyezem a súlyt, amelyek ellen már igen korán fel lehet, sőt fel kell venni a harcot.

I. E tényezők közül első helyen kell említenem azokat a *pathologikus gyökérről fakadó testi és lelki abnormitásokat*, melyek majd mint öröklött, majd mint szerzett sajátosságok : az erkölcstelenségre és bűnösségre indító körülményekkel szemben szükséges *ellenálló erőt jelentékenyen lecsökkentik*. Amint köztudomású, hogy a gyenge szervezetű egyén a különböző testi betegségeknek sokkal hamarabb esik áldozatul, mint az egészséges : épúgy bebizonyított tétel ma már, hogy a pszichológiai rendellenességekkel megtámadott egyén bizonyos fokú diszpozíciót hord magában azok iránt az erkölcsieknek nevezhető betegségek iránt, melyeknek megnyilatkozási formái a züllöttség, lelki romlottság, antiszocialitás, közveszélyesség és szimptomája : a büntetendő cselekmény. És ennek az erkölcsi, de valójában legtöbbször pathologikus alapon nyugvó betegségnek egyik — sokáig csak sejtett, de néhány évtized óta már általánosan felismert — forrása az *átöröklés*, melynek alapgondolata már a legrégebb időkben sem volt ismeretlen. Vagy nem erről tanuskodik-e az ó-szövetségi szentírásban Ezekielnél olvasható következő példabeszéd : »Az anyák ették a savanyú szőlőt és a fiak fogai vástak el.« És valóban, a gyermek nemcsak az idegességet, elmebetegséget, tuberkulózt s a különböző vérbajokat örökli felmenő, sőt oldalági rokonaitól, hanem az érzelmeket, szenvedélyeket, az erkölcstelenségre és bűnösségre való hajlamosságot is. *Ribot*, a nagy francia pszichológus, a »Lelki átöröklés« című munkájában mondja egy helyütt, hogy »az alkoholizmus neve alatt ismert szenvedély átöröklése oly gyakori, hogy azt mindenki általános szabálynak tekinti sokszor nem mint iszákosságot örökli az utód, hanem ez könnyen elfajulhat az utódnál örültséggé, hülyeséggé, káprázatos

elmebajjá ; viszont az elődök elmebaja az utódoknál iszákossággá válhat». Az alkoholisták gyermekeinek rendes örökségei : a szellemi és erkölcsi fejlődés fennakadása, a restség, a csavargásra való készség, a nemi kicsapongás, rombolási ösztön s általában az erkölcsi érzék hiánya vagy oly mérvű csökkent volta, mely az esetek igen nagy számában büntetendő cselekmények elkövetésére ragad. *Despine* említi »De la folie« című művében, hogy az amerikai statisztika adatainak tanúsága szerint az alkoholisták gyermekei tízszer inkább ki vannak téve a büntetendő cselekmények elkövetése valószínűségének, mint a többiek. Viszont *Ribot* kimutatja, hogy a játék, fösვნység, lopás, gyilkolás s általában a kegyetlenkedés szenvedélye szintén alá van vetve az átöröklés törvényének. És ha az ilyen módon terhelt gyermek még rossz környezetben is él és kellő nevelésben sem részesül, csodálható-e, ha idővel elzüllik és csakhamar összeütközésbe jut a büntető-törvénykönyvvel ?

Az ily abnormális gyermekek teljesen különleges kezelésnek vetendők alá. Velük szemben a korunkban általánosan elfogadott nevelési rendszer csődöt mond. Azok a fékezhetetlen, már kis korukban rosszakaratú, minden szabálynak ellenszegülő, vagy azok a ravasz, alattomos, mindenkinek csak bosszúságot okozó gyermekek, kikkel sem szülői, sem az iskola, sem a munkaadók nem bírnak, szóval az úgynevezett rossz gyermekek igen nagy százaléka *beteg*. Hazai viszonyainkra vonatkozással még nincsenek statisztikai adataink, de mivel e tekintetben köztünk és a külföld között jelentős különbség alig van, csak úgy mellékesen említem, hogy pl. a berlini községi iskolák három alsó osztályában 25% a gyenge elmeállapotú gyermek, viszont Bruxellesben 5000 csavargó közül 40% abnormális gyermeket találtak.

És ez a terheltség vagy más módon szerzett pszichikai rendellenesség nem ritkán az iskolaköteles kor előtt felismerhető s mivel e pszichopathologikus állapot a megfelelő gyógypedagógiai kezelés híján rohamosan terjed s a későbbi korévekben mind nehezebben, sőt bizonyos idő után egyáltalán nem szüntethető meg vagy legalább is nem enyhíthető : a társadalomnak és államnak saját érdeke szempontjából is lehető korán sorompóba kell lépnie. E téren nagy feladat hárul a kisednevelőkre is, kik a gondjaikra bízott gyermekek lelki fejlődésének és erkölcsi érzékének megfigyelése alapján esetleg szakértő orvos bevonásával *megállapíthatják*, vajjon nem pathologikus forrásból ered-e a gyermek rakoncátlan-

sága és fékezhetetlensége s ha igen, úgy oda kell törekedniök, hogy az ily tulajdonképen beteg gyermek gyógypedagógiai intézetbe kerüljön, illetőleg gyógypedagógiai kezelésnek vettessék alá, vagy legalább is az itt már felállított és mindenesetre szaporítandó úgynevezett kisegítő iskolába utaltassék. A gyermekek e kategóriáival szemben alkalmazandó megfigyelő módszerek kiépítését hazánkban ezidőszerint a Magyar Gyermektanulmányi Társaságtól várjuk, melynek úgy központi egyesülete, mint vidéki fiókjai máris jelentékeny tapasztalati anyagot gyűjtöttek egybe s melynek hivatalos közlönye : »A gyermek« című folyóirat megbecsülhetetlen útbaigazításokat ad az érdeklődőknek.

II. Lássuk ezek után azokat a tényezőket, melyek a különben *normális gyermeket* sodorják a romlottság fertőjébe, illetőleg melyek a terhelt vagy egyébként degenerált fiataalkorú züllését szinte ellenállhatatlan erővel fejlesztik a javíthatatlanság s utóbb a közveszélyesség határáig.

Itt mindenekelőtt arra a tényezőre hívom fel a figyelmet, mely a *születendő gyermek* testi és lelki fejlődését s a jóra vagy rosszra való hajlamosságot habár csak közvetve, de azért nem kis mértékben befolyásolja s ez a *magzat és az anya kellő védelmének hiánya*. Ha a zord téli napok beálltával virágos kertek mellett sétálgatunk, látjuk a fagy ellen gondosan beburkolt rózsatőket, melyeket csak akkor tesz szabaddá a kertész, midőn biztos benne, hogy a tavaszi verőfényes napsugár fogja a fejlődésnek induló rügyeket s bimbókat körülcsókolni. S vajjon mit véd a kertész e gondosságával? Nemcsak a rózsatőt, hanem a leendő rózsát is. A társadalom sem érheti be azzal, hogy csak a már világra jött és növekedő gyermek testét és lelkét óvja meg a káros befolyásoktól, *meg kell védenünk a magzatát szíve alatt hordozó nőt s egyidejűleg a születendő kisdedit is*; ki kell terjesztetni ápoló és gondozó tevékenységünket az anyákra és a még öntudatra nem ébredt, magukkal tehetetlen csecsemőkre is. Bebizonyított tény ugyanis, hogy ha a nő a terhesség utolsó idejében túlerőltető munkát végez, továbbá ha a gyermekágy időszakában a szükséges kíméletet nélkülözi, úgy e körülmény nemcsak az anya egészségét veszélyezteti, hanem a gyermek fejlődését is igen károsan érinti. Közvetlenül talán csak testileg, de közvetve mindenesetre szellemileg és erkölcsileg is. Mens sana in corpore sano, tartja a régi latin közmondás s ma sem kétséges, hogy a testileg satnya, fejletlen gyermek nemcsak fizikailag, de pszichikailag is gyengébb, kevésbé fogékony az erkölcsi

normák iránt, mint az egészséges. Az 1906. évi milanói nemzetközi magán- és közsegélyzési kongresszuson igen helyes érzékkel határozattá emelték: *a nő megoltalmazását a terhesség időszakában* s kimondották különösen, hogy minden terhes nő eltiltandó attól, hogy terhességének utolsó szakában fizetésért nehéz munkára vállalkozzék, továbbá, hogy a gyermekágyas nő a gyermekágy időszakának tartamára megfelelő oltalmat élvezzen, hogy a terhes nők számára nagyobb városokban, de lehetőleg vidéken is külön kórházak, illetve menedékházak állíttassanak fel. E tekintetben hazánk nem foglalja el ugyan az utolsó helyet, amennyiben ez intézmények pár év óta több helyütt erős lendülettel indultak fejlődésnek, mindazonáltal ezen a téren is sok a tennivaló. A csecsemők és a növekedő kisdedek oltalma érdekében — főleg gyárvárosokban — úgynevezett *csecsemőotthonok* volnának létesítendőek, melyekben a különben magára hagyott gyermek azon idő alatt, míg az anya munkáját végzi, kellő ápolásban és gondozásban részesül. Szóval védenünk kell az anyát és a csecsemőt, mert csak így készíthetjük elő a fejlődés további helyes irányát.

III. De térjünk át azoknak a közvetlenül ható, de kellő türelemmel és eréllyel ellensúlyozható tényezőknek ismertetésére, melyek a gyermekek ezreit mételyezik meg és viszik a züllés útján később a börtönbe, sőt nem egy esetben a vérpadra. E tényezők alaptónusát egy szóval fejezhetem ki s ez a *rossz környezet*.

Ha elfogadjuk a francia szociológusok ama helyesnek mutatózó tételét, hogy a normális gyermek sem nem jó, sem nem rossz, hanem egy olyan könnyen befolyásolható lény, akit az erkölcs-telen környezet és példa visznek a rosszra, de akit megfelelő nevelés jó útra is téríthet, úgy kétségtelen, hogy az a gyermek, kinek nevelését szülői *elhanyagolják*, ki úgy nő fel, mint egy vad csemete, ki, midőn öntudatra kezd ébredni, csak perpatvart, civódást vagy — s ez a parkettás szobák családjainak sajátossága — a szülők békétlenségét, elégedetlenségét, az anya idegességét, türelmetlenségét észleli s komor, mogorva arcokat lát maga körül, mondom, az ilyen gyermek lelkébe belerögződnek ezek a képek s midőn nincs, ki belenevelje a kezdet kezdetén az olyannyira szükséges vallás-erkölcsi eszméket, előbb-utóbb *áldozatává lesz szülőinek* s igen sok esetben elzüllik; némelykor csak boldogtalansággal telt életének vág neki, de nem ritkán az erkölcsi tönk szélére jut s majd proletárrá, majd környezetének megrontójává, sőt elég gyakran büntettségé válik. *És itt különösen az anyákat terheli a*

felelősség ; az apát inkább a kenyérkereset gondjai foglalják el. *Az anyának kell hivatása magaslatára emelkednie, az anyának kell átéreznie, hogy az Isten lelkeket bízott rá.* Előbb azt mondtam, hogy nincs rossz gyermek, hanem csak beteg gyermek, most megtoldom ez axiómát azzal, hogy *nincs rossz gyermek, csak rossz szülő.* Amely gyermek nevelését az anya elhanyagolja, az elvész önmagára s a társadalomra nézve. Kettős szempontból kell tehát arra törekednünk, hogy a hiányzó vagy hiányos nevelést pótoljuk, illetve kiegészítsük : először, hogy az ily rossz környezetben élő *gyermeket megmentjük magunknak* ; másodszor, hogy olyanná képezzük őket, hogy majdan jó szülők s különösen a leánygyermek *kötelességtudó anyák legyenek.* Hogy e téren a kisdednevelők előtt mily tág és gyönyörű, de terhes perspektívái nyílnak meg a nemzetmentő munkának, arról bővebben nem kell szólanom.

Eddigelé csupán azokról a gyermekekről emlékeztem meg, akik ugyan családban, de züllött családban nőnek fel. Láttuk, hogy mily sors vár ezekre : előbb-utóbb maguk is elzülленek. De mit szólnunk azokról, kik kezdettől fogva *családon kívüli életet élnek* s akik felé az anyai vagy atyai szeretet melege sohasem sugárzott ? Mit szólnunk azokról a gyermekekről, kik *házasságon kívül születtek*, vagy azokról, kik *a különváltan élő szülők egyikének környezetében* többnyire szintén a kíváncs nevelés hiányában növekednek fel, vagy azokról, kik zsenge éveikben az apa vagy anya *házasságon kívüli erköcstelenségeiről* kénytelenek tudomást venni, kik midőn alig, hogy gondolkozni kezdenek : édes anyjuk körül udvarlót kénytelenek megszokni, vagy az apa kicsapongásairól kell, hogy tudomást vegyenek. A *törvénytelen gyermek* legtöbbször házon kívül elfoglalt édes anyját nélkülözve az utca porában nevelődik, de még, ha nemes emberbarátok fel is karolják, származásának törvénytelen volta végig kíséri egész életén s többnyire az elkeseredett lények számát szaporítja. Az *elvált szülők gyermeke* eltekintve attól, hogy előbb-utóbb tudomást szerez a válás legtöbbször erköcstelen okairól, melyek mély nyomokat hagynak lelkében, csak a legritkább esetben részesül kellő nevelésben. A *l'amour libre* elvét gyakorlatilag megvalósító szülők gyermeke meg épen csak erköcstelenségét lát maga körül. Sajnos, hogy az utolsó időkben a családi élet kötelékei erősen meglazultak s még sajnosabb, hogy ennek elsősorban a gyermekek vallják kárát.

Még sötétebb kép tárul elénk, ha az úgynevezett *mártirgyermek*ek szomorú sorsát figyeljük meg, kiket a szülő vagy gon-

dozó — ha ugyan annak lehet nevezni — otthon csak ütleget és kínozt, de rendszerint hazulról elkerget, fenyegetésekkel és kegyetlen bánásmóddal idő előtt nehéz munkára, nem ritkán koldulásra, sőt büntetendő cselekmények, többnyire lopás elkövetésére kényszerít. Az ily gyermek, még ha volna is benne a jó iránt való hajlandóságnak valamelyes szikrája, feltétlenül mind mélyebbre süllyed s előbb-utóbb teljesen elzüllik. Soha egy szerető szót nem hall, csak durvaságban van része s mintegy fizikai kényszer hatása alatt áll, midőn első büntetendő cselekményét elköveti. A csavargás és a rossz társaság, melybe ennek folytán kerül, kiöl belőle minden nemesebb érzést, a bűnt, erkölcstelenséget megszokja, természetes dolognak tartja, hisz abban a bűzhödött légkörben, melynek miazmaival lelkét tele szívja, mást nem lát, mint romlottságot.

És mégis : legkevesbé sem szabad azzal a lemondással egyszerűen csak megsiratni az ily romlásnak indult vagy látszólag már veszendőbe ment gyermeket, mely azon hitben, hogy ezek menthetetlenek, ölbe tett kezekkel nézi pusztulásukat. Nem, mert amint a terméktelen kiaszott földben immár fonnyadni kezdő nemes növény megmenthető és új életre kelthető, ha átültetjük, gondosan öntözgetjük s a napsugár melegének kitesszük, épúgy az erkölcsileg elcsenevészedett gyermek is feltámasztható az életnek, ha kiragadjuk az átkos környezetből, ha annak a gyermeknek, kinek a sors csak nemzőket adott, mi szívben és lélekben apát, anyát adunk, ha az eddig csak durvasághoz szokott gyermeket a meleg szeretet napsugarában fűrösztjük.

Sok türelem, önfeláldozás és lelkesedés kell az ily gyermekmentő munkához, csalódásokban is lesz részünk, de mindez ne tántorítson el senkit, mert ha száz közül csak egynéhányat sikerül is a jó útra téríteni, nemcsak Istennek tetsző, magasztos és emberies cselekedetet végeztünk, hanem *szociális szempontból is használtunk a megmentettnek, magunknak, sőt az egész emberiségnek.* Energiát, mely előbb-utóbb ellenünk fordult volna, tereltünk helyes irányba, a szociális erőmennyiséget fokoztuk s ezzel éppen nem kicsinylendő mérvben segítettük elő az erkölcsi és gazdasági színvonal emelkedését.

A kisdiednevelők e téren közvetlenül is közreműködhetnek, midőn az ily erkölcsi romlás veszélyének kitett s gondjaikon levő gyermekeket a szeretetre tanítják, kétségtelen azonban, hogy alig fognak eredményt elérhetni, mert, amit ma a gyermekeken javí-

tanak, azt az erkölcstelen környezet, a brutális szülő, az erkölcstelen társaság, mely fojtó gőzként veszi állandóan körül a gyermeket, másnap, vagy még aznap este lerontja. Ehelyütt inkább az a — merem mondani — *mindenkit terhelő kötelesség hárul* a kisdednevelőkre, hogy mihelyt tudomást szereznek ily esetekről, az adatok közlésével azonnal értesítsék a legközelebbi eső állami gyermekmenhely, patronage-egyesület, vagy más hasonló emberbaráti célt szolgáló intézmény vezetőségét, mely nem fog késni, hogy mindazt, mi a gyermek megmentése végett szükséges, tegye.

IV. Eddigélé csak két tényezőt domborítottam ki : a pathológiai jellegű abnormitásokat és a romlott környezetet. A kettő abban egyezik, hogy állandóan kíséri a gyermeket, kit az első esetben *gyógypedagógiai*, a másodikban csak *milió-változás* s többnyire intézeti kezelés útján lehet — ha kellő időben fogunk hozzá — a tisztességes és munkás társadalom tagjává átalakítani, megnevelni. Ily *állandóan ható tényezők* még — hogy csak néhányat említsek — a *nyomor*, amellyel együttjáró éhség oly ellenállhatatlan erővel ragad úgy felnőtten, mint gyermeket különböző, de többnyire nagyon elleni büntetendő cselekmények elkövetésére. Ilyen a *lakásvizonyok rendezetlen volta*. Nem ritkaság még manapság sem, hogy egy-egy sötét, szűk, nyirkos, bűzhödtt levegőjű szobában 5—6 család is lakik együtt. Figyelmen kívül hagyva, hogy egészségi szempontból mily káros az ily túlszűfolttság, gondoljuk meg, hogy ennyi ember között mindig akad egy-két züllött egyéniség s ez éppen elég, hogy a talán még jórahajló gyermekek is tönkremenjenek erkölcsileg. De még ettől is eltekintve : azt hiszem, szükségtelen bizonyítanom, hogy arra a mindent olyannyira megfigyelő gyermekre rendkívüli erkölcslontó hatással van, ha kénytelen-kelletlen, esetleg kandi szemmel tudomást vesz a házassági vagy a házasságon kívüli életnek különböző titokzatos mozzanatairól.

Vagy említsem-e e tényezők között az *alkoholnak*, a *szennyirodalomnak*, a *mozinak*, a *nagyvárosi utcai életnek*, az *éjjeli mulatóhelyeknek* a gyermek erkölcsliségét olyannyira veszélyeztető hatását ? Nem rontja-e meg úgy testileg mint szellemi fejlődésében a gyermeket az a lelketlen szülők által sokszor már csecsemőnek adott néhány csepp pálinka, az a serdülő gyermek által sokszor a szülők engedélyével fogyasztott bor, sör, mely talán a különben is magára hagyott s rossz környezetben élő fiataloknál a korcsmába

szoktatja s a lehető legerkölcstelenebb társaságba juttatja. Nincs-e igaza dr. *Balogh Jenő*nek midőn a »Fiatalkorúak és büntetőjog« című korszakos munkájában azt mondja, hogy az ily fiatalkorú nem ritkán azért lop vagy sikkaszt, hogy korcsmázhassék, dorbézolhasson. Arról, hogy a szennyirodalomnak, a pornografiai termékeknek, sőt egyáltalában a lapok bizonyos hireinek a gyermek erkölcsi fejlődésére mily pusztító hatása van, köteteket lehetne írni. És ki tudná megmondani, hogy a Nick Carter, Buffalo Bill és hasonló iratoknak, melyek a gyermekfantáziát olyannyira izgatják, hány szerencsétlen esett már áldozatul; ki tudná megmondani, hogy a nagyvárosoknak lelketlen kufárai által a legszemérmetlenebb módon kínált, kirakatokba kitett pornografikus képek és iratok hány szűzies tisztaságot piszkoltak be, vagy ki tudná megmondani, hogy hány gyermek erkölcsét mételyezték meg a lapoknak oly részletességgel adott közlései különböző rémdrámákról, betörésekről, rablásokról, öngyilkosságról, szenzációs tárgyalásokról stb., nem mintha a sajtó lenne ebben a hibás, hanem igenis a legtöbb esetben a szülő, a gyám, nevelő, munkaadó stb., kik nem ritkán a gyermekkel egyenesen felolvastatják maguknak a lapot, vagy akik megengedik, illetve eltűrik, hogy gyermekük, amikor az még nem neki való, lapot s annak jelzett közléseit olvassa. *Gyermek kezébe* nemcsak kés, de *hírlap sem való*, azzal testét, ezzel lelkét sebezheti meg! És nem lélekkufár-e az a szülő, ki igen sok esetben bottal veri ki gyermekét, hogy nappal gyufát, cipőzsinórt áruljon az utcán, éjjel pedig a különböző, többnyire kétes hírű mulatóhelyeken virágot, gesztenyét, képeslevelezőlapot kínáljon a dőzsölő vendégeknek? Vajjon megmaradhat-e a tisztesség útján az a serdülő leány, ki ily körülmények között nevelődik fel? Nem sülyed-e el csakhamar a prostitúció, erkölcstelenség és bűnösség szennyes hullámaiban?

Nem vész-e el az ily állandóan a züllés felé sodró tényezők hatása alatt az a gyermek, kinek még alkalmá sincs arra, hogy Istenről, vallásról, erkölcsről, becsületességről, lemondásról, hűségről, önfeláldozásról, s általában az embert nemesítő, az életküzelmekre erősítő és edző erényekről halljon, sőt akit tán ép elvakult környezete tart távol attól, hogy templomba járjon, a lelkészről, tanítójától hallott nemeset és szépet sajátjává is tegye. Mit ér a legtokéletesebb iskola, mit a legnagyobb gonddal vezetett óvoda, mit a lelkésznek vallási oktatása, ha a gyermek otthon csak káromkodást hall, ha az apa vagy az anya majd közvetlenül

szidalmazásaival, majd közvetve viselkedésével a legélesebb ellen-tétbe helyezkedik az egyház és iskola tanításaival?

E most említett tényezőkkel szemben nem elég csak az egyes esetekben küzdeni, mert amennyire szükséges annak érdekében, kit azok körülvesznek, a leggyorsabb és leghatásosabb intézkedést megtenni, ép úgy feltétlenül oda kell törekednünk, hogy ezeknek a tényezőknek, *mint ilyeneknek*, azaz *önmagukban való erejét is gyöngítsük*. Harcolnunk kell tehát az alkoholizmus, a szennyirodalom, bizonyos mozgófényképszínházak s általában minden oly intézmény ellen, mely a gyermek erkölcsisége, vallásossága, szépérzéke, kötelességtudása, szóval nemesebb érzései ellen tör. S e küzdelmet fel kell venni minden lehető alkalommal: a szülőkkel folytatott négy szemközti beszélgetés során, a zöld és fehér asztal mellett, óvodában, iskolában, szószéken, tanszéken, gyűléseken, sajtóban, szóval mindenütt.

V. Nem lenne teljes a kép, melyet rajzoltam, ha még egy tényezőről meg nem emlékezném. S ez a fegyelem és kellő felügyelet hiánya folytán sok száz és száz gyermeknél kifejlődött *túláság szabadság, féktelenség*. A gyermekben, ha eléggé nem fegyelmezik, magára hagyják, szeszélyeinek teljesülését kellő időben nem akadályozzák, rendhez, engedelmességhez nem szoktatják: nagyon sok rossz tulajdonság fejlődik ki. És ezek a tulajdonságok kezdetben ártatlanoknak látszanak, a gyermekek százainál azok is maradnak, de nem egy esetben észrevétlen forrásai lesznek a későbbi bűnöknek. Hangsúlyoznom kell ehelyütt, hogy ezek a féktelenségből, akaratosságból eredő tulajdonságok egyaránt kifejlődnek az alsóbb és magasabb társadalmi osztály gyermekeinél, sőt ez utóbbi kategóriánál talán még veszélyesebbek, mint amott, mert önmagukkal megelégedetlen, az életküzdelemre gyenge anyát, apát, férjet, feleséget, szóval nem egész embert vetnek a társadalom ölébe, oly embert, ki — ha kísértésnek teszi ki őt az élet — néha csak erkölcsileg, de nem ritkán társadalmilag is igen könnyen elbukik, s akkor, midőn gyermeket kellene nevelnie, midőn családja számára tisztességes úton kenyeret kellene keresnie, midőn egyéb szociális munkából kellene részét kivennie, erkölcstelen önző céljainak él s tönkre teszi magát, gyalázatba sodorja környezetét s elhanyagolva gyermekeit a jövő nemzedék életerejét is csökkenti.

VI. Záradéku! felhívom még a figyelmet azokra a — sokszor a legjobb családok gyermekeinél észlelhető — *sajátos hibákra*,

melyekre a legtöbb úgynevezett jó szülő sem fordít elég gondot, pedig kimutatható, hogy ezekből az elnézett, kellő időben megfelelő eszközökkel vissza nem szorított, látszólag csekély hibákból származtak azok a későbbi korban felbukkanó jelentősebb erkölcsi elferdülések, melyek a bekövetkezett s akkor már igen nehezen orvosolható züllést előidézték.

1. A gyermeki hibák egyik legveszedelmesebbike a *hazudozás szokása*. Rendkívül elterjedt erkölcsi betegsége ez a gyermekeknek, melyen majdnem mindegyik keresztülesik, mi annyiban érthető, mert a gyermek a gyengeség megtestesítője, már pedig a hazugság mint *Jókai* mondja : a gyöngék fegyvere. A gyermek hazudik, hogy apró csinyeit takargassa, hogy megérdemelt büntetését elkerülje, hogy kedvezésben, előnyben részesüljön ; az ily hazugságok, ha szokássá nem válnak, rendszerint nem járnak súlyosabb következményekkel s többnyire elegendő a szülő, óvónő, tanító, nevelő részéről alkalmazott intés, dorgálás vagy más efféle fenyték és a gyermek leszokik e hibáról. Van azonban a gyermek-hazugságnak súlyosabb formája is, melyet a lehető legnagyobb eréllyel s minél előbb el kell fojtani, mert különben fokozatosan mind mélyebbre süllyesztí a gyermeket, s ez az a hazugság, melynek nyilvánvaló célja, hogy mások kellemetlenséget, kárt szenvedjenek. Az ilyen rosszakaratú hazugság legtöbbször a testvérek, nevelő, tanító és illetőleg a környezet ellenében nyilvánul meg.

2. Egy másik, látszólag ártatlan jellegű és mégsem minden következmény nélkül való sajátsága igen sok fiúgyermeknek a *dohányzás vágya*. Kétségtelen, hogy a dohányzás nem hiba, mégis bizonyos koréven alul határozottan ártalmas, mert bebizonyítottan kedvezőtlen hatással van az értelmi fejlődésre. De ettől eltekintve : a dohányzás és alkoholfogyasztás többnyire együttjárnak s így ha eltűrjük vagy nem akadályozzuk meg, hogy a gyermek dohányozzék, félő, hogy időnek előtte rákap a bor, sör vagy pálinka élvezetére, azt pedig, hogy az alkohol mily végzetesen hátráltatja a gyermek testi és szellemi, valamint erkölcsi fejlődését, azt hiszem, szükségtelen bebizonyítanom.

3. Igen súlyos veszélyt rejt magában a gyermeknél is jelentkező : *obszcenitásokra való hajlamosság*. Köztudomású dolog, hogy igen sok gyermek gyakran alig néhány éves korában sajátos szokásokat vesz fel : obszcén képeket rajzol falra, könyvébe, füzetibe, — előszeretettel hallgat és használ trágár kifejezéseket, — sokszor taglejtései s egész viselkedése a benne csak sejtelem-

szerűen élő erotikus gondolatoknak kifejezői. Ha ezeket a rossz tulajdonságokat a nevelés megfelelő eszközeivel kellő időben el nem nyomjuk, igen gyakran oly nemcsak erkölcsi, hanem testi betegségeknek is előidézői lehetnek, melyek a gyermek teljes elzüllését vonják maguk után.

4. A szülők és pedagógusok előtt eléggé ismert sajátos tulajdonsága a gyermeknek a *rombolásra való hajlandóság*, mely, ha minden különösebb indító ok nélkül jelentkezik, nem veszélyes s a nevelés kellő egyénies eszközei által elenyésztethető, ha azonban, — mint a rosszakaratú hazudozás, — a bosszú, a káröröm, irigység s egyéb hasonló erkölcstelen indulatok szüleménye, úgy a legerélyesebben visszaszorítandó, mert ellenkező esetben át- és átítatja a gyermek lelkét s kiöl abból minden nemesebb érzést. Már pedig, akiben nincs embertársai irányában részvétel, szánsalom, irgalom, kegyelet, — az a jogtisztelettől sem lehet áthatva s így mindenesetre könnyebben ragadtatja magát büntetendő cselekmény elkövetésére, mint az, ki mások javai iránt kellő tisztelettel viseltetik.

5. A *restség* s az ezzel többnyire kapcsolatos *élősködés* sem ritka tulajdonsága a kisebb-nagyobb gyermekeknek. Hányszor előfordul, hogy a nagyobb gyermek a kisebbel végezteti el a szülők által reábízott munkát s ő maga addig játszik vagy henyél ; — nem általánosan ismert típus-e az az iskolás gyermek, ki feladatát társával csináltatja meg ? És ezek a kis paraziták e rossz tulajdonságukat igen gyakran felnőtt korukban sem veszítik el és nemcsak kellemetlen magaviseletükkel zavarják a társadalmi fejlődés normális menetét, hanem még jogsértő cselekmények elkövetésétől sem rettennek vissza, ha igényeik, követeléseik kielégítést nem nyernek. Rendkívül fontos dolog tehát, hogy a gyermeket kezdettől fogva rendre, szorgalomra, kötelességtudásra s munkára szoktassuk s felébresszük benne a szolidaritás és felebaráti szeretet érzését.

6. Sajátos gyermeki hibák közül felemlítem még a *tulajdonjog tiszteletének hiányát*, mely legélénkebben azoknak az apró lopásoknak során nyilatkozik meg, melyeket életében egyszer-kétszer úgyszólván minden gyermek elkövet. Van-e gyermek, ki ne csent volna el édes anyjának éléskamrájából cukrot, édességet s hasonlókat ? — ki ne spekulált volna azzal az édes apjától iskolaszerre kapott néhány fillérrel ? És ezek a család körében elkövetett csínyek rendszerint ártatlan jellegűek és nem fejlőd-

nek tovább ; néhány szeretetteljes feddő szó a szülő részéről s a kis bűnösnek szemeiből kicsordulnak az ártatlanság és bánat könnyei, — és ez elég ! Veszélyes és eléggé nem ostromozható hiba azonban, ha a gyermek, bár szüleitől, de pénzt, vagy bárkitől más tárgyat abból a célból lop el, hogy azt eladja, elcserélje, továbbá, ha a gyermek iskolában társaitól, a műhelyben munkaadójától vagy a vele együtt dolgozó munkásoktól, szóval oly körülmények között s oly tárgyakat lop el, hogy az ily elvitel már nem gyermekcsíny, hanem súlyos erkölcstelenség formájában jelentkezik. Az ily gyermek hovatovább valóságos tolvajjá fejlődik s később már minden alkalmat felhasznál, sőt attól sem retten vissza, hogy társakat toborozzon s így kövesse el mind nagyobb szabású lopásait.

*

Ismerve a tényezőket, melyeknek legnagyobb része olyan, hogy hatásuk alól a gyermek kivonható és megmenthető : harcba kell lépniök mindazoknak, kik szülői, kisednevelői, tanítói, nevelői minőségben gyermekekkel foglalkoznak. Kell, hogy valamennyien összefogjunk és kimossuk a gyermeklélek ösztönös rétegeiből az iszapot, — kell, hogy tavaszi szél módjára letörjünk minden korhadtt galyat, mely a gyermekerkölcs fejlődését hátráltatja. A gyermek ajkain az ártatlan szépség ömlik el, — a lélek tüze és szemérme festi rózsásra arcát, — ne engedjük, hogy az állatjegy sötét árnyéka eltorzítsa ezeket a vonásokat, ne engedjük, hogy az erkölcstelenség beteges forrósága elhervassza ezeket a mindennél szebb rózsákat.

Részemről azon az állásponton vagyok, hogy — leszámítva a beteg gyermekeket — a többinél *a szeretetteljes neveléssel* lehet a legtöbb eredményt elérni s mivel a nevelés terén az igazi édes anya tehet legtöbbet, mert természettől fogva is ennek lehet és van a legnagyobb hatása gyermekeire, tehát, *neveljünk jó anyákat s gyermekeink is jobbak lesznek !* Jól mondotta Roosevelt a párisi egyetemen tartott előadásában : »Minden előrehaladás és tökéletesedés első feltétele, hogy a nő igazi édes anyja legyen gyermekeinek«.

A gyermekvédelem és a társadalom.*)

Minden ember egy évezredes fejlődés befejezője, de egyúttal egy évezredes fejlődés megalapítója. Mély és megfontolást érdemlő gondolat rejlik a nagy francia filozófusnak, Tarde-nak e szavaiban, mely az egyesek összességére: a nemzetre, sőt az egész emberiségre is átvihető. Egyéni, nemzeti, társadalmi s általános emberiségi boldogulásunk sorsa ugyanis végső eredményében az emberek átlagos erkölcsi állapotával és jóra valószínűségével függ össze. Minél mélyebb barázdákat szánt lelkünkben az erkölcsi törvény s minél öntudatosabban érezzük át egyéni és társadalmi kötelességeinket, annál szélesebb perspektívái nyílnak meg a békés, nyugodt és mind nagyobb boldogságot biztosító földi életnek. Ez az egyesek lelkében kisebb-nagyobb mérvben kifejlődött erkölcsi erő és szociális érzék azonban nem merőben egyéni termék. — Hatással van annak kialakulására az átörökléssel közvetített fajjelleg, a hagyománok, a korszak, de talán legerősebben az a környezet, melyben az ember él s amely különösen a fogékony gyermeklélekre a maga fényét, illetve árnyékát reávetítve, azon marandó s egy egész életre iránytadó nyomokat hagy vissza. *A gyermek részint magával hozza, részint elsajátítja az évezredes fejlődés jó és rossz eredményeit* s ezeket felnőtt korában ismét továbbadja. Ma csak felszívja szervezetébe a környezet miazmáit, de holnap ugyanazokat, tán veszedelmesebb alakban továbbterjeszti. Vajjon nem kell-e e ragálnak gátat vetni? Nem kell-e úgy a magunk, mint a jövő társadalmainak érdekét szem előtt tartva odatörekednünk, hogy az antiszociális irányba fejlődő egyéneket akkor, amikor még hajlíthatók, tehát a gyermekkorban jó útra tereljük s a társadalom hasznos tagjaivá képezzük? *Valóban nemcsak emberbaráti cselekedetet teljesít az, ki az erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermekek megmentésén fáradozik, hanem saját érdekét szolgáló egyéni, sőt nemzeti, illetve általános emberi kötelességet.*

A gyermekvédelmi intézmények, mint a nemzeti erőt fenntartó és erősítő eszközök foghatók fel, következképp az *államnak is elsőrendű feladatai közé tartozik, hogy e téren minden tőle telhetőt megtegyen. Az állami tevékenység azonban csak meghatározott keretek között mozoghat. Ott, ahol az elhagyott gyer-*

*) Megjelent a »Zala« című napilap 1908. évi november 27-iki számában.

mekek *életének megmentése* forog szóban, azaz, ahol az árva, vagy a szülői szeretetteljes gondozást nélkülöző kisdetek egészségének megóvása és testi felnevelése igényel beavatkozást : ott az állam a maga intézeteivel és közegeivel társadalmi közremunkálás nélkül is eleget tehet e feladatnak ; az ily közellátásra szoruló gyermekek ma már legnagyobbbrészt az állami gyermekmenhelyekben vannak elhelyezve, hol a vonatkozó tevékenységet elvégzik az igazgató, a másodorvos, gondnok stb. E körben is alig tartozik más a gyermekvédelmi tevékenységhez, mint a beteg gyermek gyógykezelése, a betegség megelőzése, valamint a lakás, ételmezés és ruházat körüli szükségleteknek az egészségügy szabályai szerint való kielégítése.

Az állami gyermekmenhelyek falain belül azonban csupán a beteg, gyenge fejlettségű, különösebb ápolást és orvosi gondozást igénylő gyermekek tartatnak ; a többiek az 1901. évi VIII., illetve XXI. t.-cikk vonatkozó rendelkezései értelmében az intézeten *kívül* : nevelőszülőknél, gondviselőknél, elsősorban gazdánál és iparosoknál helyeztetnek el. *A gyermekvédelem e szakánál már multhatatlanul szükség van a társadalom részvételére.* Itt ugyanis a testi egészség megóvása mellett az élet számára való felnevelés kérdése is előtérbe nyomul. A nevelő szülők megválogatása, azoknak ellenőrzése, irányítása, a gyermek erkölcsi egyéniségének kialakítása körüli felügyelet stb. egyfelől nem mellőzhetők, másfelől oly odaadással, szeretettel és buzgalommal áthatott individuális munkálkodást igényelnek, aminő a sablónokhoz szokott tisztviselőktől nem várható, amelynek elvégzésére viszont az ügybuzgó magán egyén annál alkalmasabb. Az ilyenén kihe-lyezett gyermekek tehát patrónusokra, illetve patronesszerekre szorulnak, kik védencüket időnként felkeresik és sorsuk további kialakulására befolyást gyakorolnak. Ezidőszerint az ú. n. telep-bizottságok tagjai látják el e munkát.

Van azonban a gyermekvédelemnek az eddig említetteknel egy még sokkal fontosabb ágazata is : *a züllött, illetve az erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermekek és fiatalkorúak megmentése.* E mentési munkálatnak vezérlőgondolata, hogy bizonyos kor-éven alul a jellem még nem alakult ki egészen s hogy megfelelő rendszabályok mellett és ha szükséges, a környezet megváltoztatásával a talán már a bűn útjára tévedt fiatalkorú erkölcsiileg átalakítható. Ma már ugyanis kétséget sem szenved, hogy a gyermek erkölcsi romlottságának, és illetőleg a fiatalkorúak kriminalitá-

sának oka csak igen ritka esetben rejlik magában a gyermeki lélekben. Legtöbbször a rossz környezet idézi elő a züllést, s váltja ki a bűnt, mely akárcsak a posványnak a hínárja : reátapad arra a jobb sorsra érdemes fiatal lelkére, hogy azt mind mélyebbre és mélyebbre merítse az erköcstelenségnek, romlottságnak és bűnnek fertőjében. Az ily gyermek, ha nem nyújtunk neki segítő kezet : végkép lesüllyed a társadalom páriái közé, s rövid idő múlva állandó ellensége lesz a jogrendnek és közbékének.

A legutolsó időig *csak az esetben* jutott egy-egy fiatalkorú hatósági kezelés alá, *ha büntetendő cselekményt követett el*, melynek következményeként rendszerint fogházba lett utalva ; javítóintézetbe alig került 10%. És a fogház talán elérte célját ? Épen nem, mert ott kellő elkülönítés híján a talán még romlatlan gyermek együvé került a kitanult gonosztevőkkel, s mivel a különböző erkölcsi állapotok kiegyenlítődési folyamatában nem a rossz tanul a jótól, hanem megfordítva : nagyon természetes, hogy a fogház ajtajának kinyíltja után most már többnyire megfontoltan egyenesen a bűnösség útjára lépett. Ma is színigazság, az, amit Arany János az »Első lopás«-ban mond, hogy a fogházban a »lopást, rablást tanítják, tanulják, s fiatalemberben, aki odatéved, arcáról letörlik a piros szemérmet«. Ugyanezt a gondolatot fejezi ki Liszt berlini professzornak szellemes mondása is : »Ha futni engedjük a büntetett fiatalkorút, talán még megmenthető, de ha fogházba küldjük, úgy biztosan elzüllik«. És e hibákat még az a körülmény is tetézte, hogy *a bűnösség területére még nem tévedt, de erkölcsileg romlott gyermekeket mindaddig meghagytuk abban a mérges légkörben, melyben élt, viszont a fogházból avagy javítóintézetből szabadult fiatalkorút minden támasz és segítség nélkül bocsátottuk szélnek*, azaz vissza abba a környezetbe, melynek árnyéka lelkét röviddel ezelőtt befeketítette. S mi lett az eredmény ? Egyfelől a fiatalkorú, másfelől a felnőtt közveszélyes büntetettek számának állandó emelkedése.

E *veszélyes* áradat ellen mindenestre felveendő a küzdelem, mert különben csakhamar mind nagyobb veszélybe sodorja életünket, testi épségünket, vagyonunkat, becsületünket. S vajjon *ki és hol kezdje meg a munkát ?* Nézetünk szerint az *állam és társadalom* együttes, vállvetett munkájától várható e részben csak siker. Az *állam* vonja meg a kereteket, amelyekbe azután vigyen be a társadalom tartalmát, erőt, lelket. Pár év óta immár ezen az úton haladunk. A büntetőjog immár nem a büntetéssel, hanem

a nevelés jellegét magán hordó individuális kezeléssel törekszik a gyermeki lélekből az iszapot kimosni. Dorgálás, szigorú felügyelet mellett szabadonhagyás, intézeti nevelés : mindmegannyi modern intézményei az e részében 1910. évi január 1-én életbelépett büntetőnovellának. De ezek az intézmények, sem a híres 60.000-es belügyminiszteri rendelet, mely lehetővé teszi a züllött gyermeknek a gyermekmenhelybe való azonnali bevitelét, egymagukban nem ígérnek sikert. Ha valahol, úgy itt van legnagyobb szükség a *társadalom* közvetlen közreműködésére. Mert vajjon ki kutassa fel a züllött és az erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermeket, ki a bíróság előtt a maga valóságában azt a környezetet, melynek a büntetendő cselekményt elkövetett fiatalkorú áldozatul esett ? ki vezesse a többnyire csak megtévedt gyermeket a tisztesség útjára ? ki vegye gondjaiba a szigorú nevelőintézetből kiszabadult, s a nyüzsgő élet csábításainak oly könnyen engedő ifjút ? A bürokratikus tisztviselőtől e tekintetben ismét nem sokat várhatunk. E tevékenységre külön rátermettség, önzetlen lelkesedés és elsősorban a szeretet képesít. *A társadalom szívének kell megdobbannia* annak a sok szerencsétlen gyermeknek láttára, s kell, hogy e dobbanást minél többen megérezzék s ennek hatása alatt minél többen vegyünk részt e nemzetmentő és erősítő munkában.

Alakuljunk, szervezkedjünk ! Régi elv, hogy egyesült erővel sokkal többet és jobban lehet elérni, mint külön-külön. Az egyes működési ágak szerint külön csoportok alakulhatnak, sőt ez bizonyos szempontból kívánatos is, mert lehet, hogy valaki inkább arra érez hajlandóságot, hogy a rossz környezetben levő gyermekeket felkutassa, a másik, hogy a nevelés munkáját ellenőrizze és irányítsa, a harmadik, hogy a büntetés a gyermek multjára és jelenére vonatkozó adatok egybegyűjtésével a bíróság munkáját megkönnyítse stb. Egyben azonban azonos alapelvekre kell helyezkednie a gyermekvédelem minden munkásának, s ez a szeretet elve. E nagyszabású szociális munkásság odatörekszik, hogy a gyermekek lelkét építse, nemesítse, alkossa, már pedig az alkotáshoz csendes és szerető lelkek kellenek. Így épül a tölgy a májusi melegben, a sziklarétegek az Óceán mélyében, így a társadalom a család békéjében s a gyermekek ártatlan lelkében !

A gyermektanulmányozás szociális jelentősége.*)

Minden kor a történelem nagy folyamának egyik hulláma. S e hullám majd magasabbra, majd alacsonyabbra szökken, majd kristálytisztá fodrokat ver és derült napfényben szivárványszíneket játszik, majd belezúg a sötét éjbe és szennyet, piszkot hoz fel a mélységből. *Titokzatos erők mozgatják e hullámokat,* és azok hátán különböző járművekben hanyódó és folyton partra törekvő emberiség küzd, *harcol* az elemi erőkkel. *Hogy tud-e azokon hatalmaskodni,* hogy elérje-e, vagy legalább megközeleli-e célját, attól függ, mennyire ismeri a fenék alakulatát, s a szél irányát, a mozgó víz törvényeit, — továbbá, hogy elsajátította-e az ügyességnek azt a fokát, mely hajójának kormányzásához szükséges, rendelkezik-e kellő erővel és segítőtársakkal? *Nyugalomra, megelégedésre, boldogságra* törekszik minden ember, a társadalom, sőt maga az egész emberiség s e cél felé vezető utakon akadályokkal találkozik, akadályokkal kell megküzdenie. És több-kevesebb sikerrel legyőzi azokat, ha kellő időben, megfelelő energiával és öntudatos buzgalommal fog munkához.

Az emberiség általános boldogulását biztosító erkölcsi fejlődöttség és anyagi jólét, valamint kulturális emelkedettség az egyes társadalmak munkásságának intenzitásától függ, ez az intenzitás pedig annál nagyobb, *minél fejlettebbek az illető társadalomhoz tartozó egyesek* s minél szorosabban fűzi őket össze a *szolidaritás* érzése. Ámde az egyes ember értelmi és erkölcsi fejlődöttségét viszont elsősorban és leghatályosabban a helyes elvek szerint eszközölt nevelés teremti meg, miből kétségtelen, hogy mint *Renan* oly találóan megjegyzi: »A nevelés kérdése a társadalomra nézve *létkérdés*, amelytől jövője függ«. És igaza van *Deák Ferencnek*, midőn azt mondja, hogy: »*Minden áldozat, mi nevelési célra fordítatik, a hazának és emberiségnek oltárán van letéve*«. Nevelni a népet oktatással, célszerű törvényekkel: az a legnehezebb feladás, mert kifejti a nemzet erejét, virágzásra emeli a hazát, biztosítja törvényeink szentségét s az embereket jobbakká s boldogabbakká teszi«.

*) Előadás a Magyar Gyermektudományi Társaság Pécsi Fiókkörének 1910. évi március 20-án tartott alakuló ülésén.

Nem új eszméket pengetünk, midőn a nevelés ügyére akarjuk figyelmessé tenni a magyar társadalmat, — de igenis új irányba óhajtjuk terelni e nagy nemzeti feladat iránt akár szülő minőségüknél, akár hivatásuknál fogva érdekelteket és mélyíteni szeretnők e nevelés eszméit.

Évezredes probléma, hogy melyek a gyermeknevelés leghelyesebb eszközei? *A szülők* természeti sugalmaik után indulnak és indulnak ma is, — *a tanítókat* bizonyos, többé-kevésbé konzervatív pedagógiai elvek vezérlik — és bár tagadhatatlan, hogy a mai rendszer is mutat szép eredményeket, *de úgy érezzük*, mintha hiányoznék valami, mintha meg volna a módja annak, hogy a nevelés mai rendszere tökéletesíttessék. *És én úgy gondolom*, hogy a hiba ott rejlik, hogy ezideig *nem fordítottunk kellő figyelmet a gyermek testi és lelki életének tanulmányozására*. Inkább bizonyos elvont elvek nyomán haladtunk és szem előtt tévesztve az egyéniesítés követelményeit, hozzászoktunk az általánosításhoz. *A modern irány e részben teljesen új perspektívát* nyit meg előttünk. Homlokterbe állítja, mint a nevelés rendszereinek átalakítását célzó munka előfeltételét: a pozitív alapokon nyugvó *gyermeklélektant és gyermektanulmányt*, a normális és abnormális gyermekek fejlődéstani vizsgálatát, a reális megfigyelő és kísérleti módszerek alkalmazását. És ez a bő tapasztalati anyag, melynek egybegyűjtésén egyaránt kell fáradoznia szülőnek, nevelőnek, tanítónak, tanárnak, orvosnak, sőt minden szociális érzékkel bíró embernek, hovatovább mind tökéletesebb nevelési módszerre vezet, mind célravezetőbb eszközökkel ismertet meg, úgy hogy azoknak felhasználásával rövid idő alatt nemcsak az általános népkulturát fogjuk emelhetni, hanem öntudatosabb, jobb, boldogabb polgárokat nevelhetünk édes hazánknak.

De nemcsak ebből a szempontból van szociális jelentősége a gyermektanulmányozásnak. Mert bár igaz, hogy nem közömbös, vajjon csak jól, vagy jobban neveljük-e a *normális* gyermekeket, mindazonáltal, miután ezek arányában nem mentésről, hanem csak a *meglevő* képességeknek minél nagyobb arányú kifejlesztéséről van szó: a mulasztás csupán *minőségi* veszteséget idéz elő. Más a helyzet, midőn *abnormális* gyermekekkel állunk szemben. Ha ezeket fel nem karoljuk, veszendőbe mennek, sez már *mennyiségi* veszteség, sőt, miután azoknak nem csekély száma a jogrenddel állandóan hadilábon áll s a büntetendő cselekmények elkövetésével háborgatja a társadalmi békét: egyenesen károkat

szenvetünk, ha kellő időben megfelelő álláspontra nem helyezkedünk.

Eddigélé csak a kirívó esetekben, úgyszólván csupán az elmebeteg gyermekek irányában történt meg a szükséges különválasztás. És az abnormális gyermekek ezrei nemcsak a családi házban, de az iskolában is egyenlő bánásmódban részesültek a testileg és lelkileg egészséges gyermekekkel. Nem is ismertük a különbséget; — egyszerűen *rossznak*, fékezhetetlennek mondtuk azt a gyermeket, kivel szülői nem bírtak, ki nem tudta megszokni az iskola levegőjét és rendjét. És midőn felserdült, nem tudtuk megérteni, hogy mi vitte rá a sokszor legjobb családból származó gyermeket a büntetendő cselekményre, melyet elkövetett. Serdületlen korában házi és iskolai fenytékkal igyekeztünk megnevelni, s ha később a büntetőtörvénykönyvvvel jött ellentétbe, lesujtottunk rá, az állami szigorú büntetéssel és midőn jó későn megállapítottuk, hogy nem értünk el semmiféle eredményt, még mindig nem jutottunk annak tudatára, hogy tulajdonképen nem erkölcsileg rossz, hanem oly gyermekkel állottunk szemben, kinek többnyire értelme csökkent kórosan, kit tehát nem büntetésnek, hanem gyógypedagógiai kezelésnek kellett volna alávetni, — vagy akivel szemben már kezdettől fogva a védekezés, illetőleg ártalmatlannátétel sajátos intézményeit kellett volna alkalmazni.

Ma már eljutottunk annak a tételnek megállapításához, hogy az abnormális gyermek más bánásnak vetendő alá, mint a normális, s hogy itt is a lehető legegényesebb eljárási mód követendő. A helyes kezelési módoknak kiválasztása ehelyütt is azt kívánja meg, hogy a rendellenesség okait felkutassuk. Rendkívül fontos feladat ezeknél fogva a rendellenes gyermeklélek tanulmányozása, — az abnormális gyermek gondolatainak, érzelmi és akaratvilágának megismerése, — a gyermeki elme hibáinak s fogyatkozásainak fokozatos megértése. S e tapasztalati adatok egybe gyűjtése körül tevékeny szerepet kell játszania a szülők kívül különösen a *tanítónak és orvosnak*. A különböző elbánási módok között különösen kiemelkednek a kisegítőiskolák, a gyógypedagógiai kezelés lehető egyénies nemei, s végül a védekezés intézményei.

És itt bekapcsolódik a gyermektanulmányozás a *házánkban is mind nagyobb* lendülettel fejlődő gyakorlati *patronage munkásságába*. A két tevékenység közötti viszony körülbelül a következő: a *gyermektanulmányozás inkább adatokat gyűjt*

s vezérelvekhez juttat, — a patronage az adatok alapján és a vezérelvek szem előtt tartásával közvetlen tevékenységgel vesz részt a gyermekmentés munkájában — a gyermektanulmányozás alapoz, a patronage épít és betetőz, — ott inkább a módoszatok kikeresésén van a súlypont, emitt azoknak megvalósításán. Ha a gyermektanulmányozás statika, úgy a patronage dinamika, a kettő egymást kiegészíti és együttesen egy jobb, szebb, nemesebb jövő előkészítője.

Szociális szempontból rendkívül jelentős feladatok nyílnak meg előttünk a gyermektanulmányozás kereteiben. Szerető lelkekre, meleg szívekre van szükségünk, melyek épúgy akarják tudni az igazat, mint alakítani a szépet és gyakorolni a jót.

Magas hegyen csillog a mi eszményünk, s mi útban vagyunk a hegy felé. Meredek utak visznek a magasba sziklák és örvények között, de nem fogunk megszállni, mert biztosak vezetőink: a gyermekek csillogó szemei és édes hazánk szebb jövőjében vetett hit.

A tanító feladatai a büntetőnovella körül.)*

Törvényt alkotni mindenestre nem könnyű feladat, de azt helyesen végrehajtani: művészet. A jog csak vasdrót, abból nem lesz koszorú, virág, erkölcs kell hozzá. Áll ez különösen azokra a törvényekre, melyek szociálpolitikai problémák megoldásának egyengetik útját. Többnyire csak irányt jeleznek, üres kereteket adnak, melyeket virággal, erkölccsel, lélekkel, tartalommal nekünk: a társadalomnak kell betöltenünk, és pedig azért, mert ezzel a magunk érdekeit szolgáljuk. Kétségtől nehéz munka, melynek sikere művészi ihlettséget, öntudatos lelkesedést és nem lankadó buzgalmat feltételez. Ki kell tehát választani a *leghivatottabbakat*, s ha ezeket szerencsés kézzel megtaláltuk, nincs más hátra, mint hogy figyelmüket a reájuk háruló feladatokra felhívjuk, érdeklődésüket felcsigázzuk s ébren tartsuk és őket magukat sorompóba szólítsuk.

Hazánk újabb törvényei közül nincs egy sem, mely a nemzeti erő megmentése és fokozása szempontjából jelentősebb volna, mint az 1908. évi XXXVI. t.-c., azaz a büntetőnovella (BN.),

*) Megjelent a »Népoktatás« című tanügyi szaklap 1910. évf. 1. számában.

illetőleg ennek második fejezete, mely a gyermek- és fiatalkorú büntetésekre vonatkozó szabályokat tartalmazza és amely 1910. évi január hó 1-én lépett életbe. E törvény *a megtorlás területéről a megelőzés mezejére* vezet át, melyen a züllött és romlás veszélyének kitett, valamint büntetett gyermekek, illetve fiatalkorúak ellen nem az elrettentés, hanem inkább a felemelés, megmentés és erkölcsi átalakítás eszközeivel küzdünk. Ez eszközök legnagyobb részét azonban a törvény csak kijelöli, rendelkezésünkre bocsátja, azok használati módjára szabályokat ad, s ugyanezt a célt tűzi ki a gyermekvédelem tárgyában már régebben, s a BN.-át érdeklően legutóbb kibocsátott igazságügyi-, belügyi- s vallás- és közoktatásügyi rendeletek is, melyek közül az 1909. évi december hó 16-án 14.500/1909. szám alatt kiadott vallás- és közoktatásügyi rendelet *) kiváltképpen a tanítókhhoz szólt, kiktől, — mint-hogy a gyermeklélek alakításának munkáját a szülő mellett, sőt nem ritkán kizárólagosan ők végzik — a gyermekvédelem terén joggal igen sok várható.

A tanítóra e rendelet értelmében lényegileg három feladat hárul. Az első *általános megelőzés* körébe vág, a második *a birói munkához* kapcsolódik, a harmadik pedig bizonyos *felügyeleti tevékenységben* merül ki.

I. »Prevention is better than cure«, mondja a gyakorlati angol, vagy mint ugyanezt a gondolatot az amerikaiaktól halljuk : »Bölcsebb és kevésbé költséges megmenteni a gyermeket, mint büntetni a büntettest«. És vajjon kinek van legtöbb alkalma a gyermek erkölcsi állapotának és fejlődésének megfigyelésére és életviszonyainak figyelemmel kísérésére, mint a tanítónak ? Nem ő veszi-e többnyire legelőször észre a veszélyt, mely növendékének erkölcsi fejlődését veszélyezteteti ? Nem az ő feladata-e tehát az ily szerencsétlen gyermekekre az illetékes tényezők figyelmét felhívni és illetőleg a mentés munkájában közvetlenül is részt venni ? Különösen akkor, midőn a rendelet is megjegyzi : »Legtöbbnyire a környezet az, melyből a gyermek, vagy fiatalkorú erkölcsi fejlődésre legkárosabb befolyások eredhetnek«. Mi tehát a tanító feladata, midőn valamely növendékéről azt tapasztalja, hogy az ki van téve az erkölcsi romlás veszélyének, vagy éppen már a züllés útjára tévedt ? Elsősorban meg kell vizsgálnia azt a

*) Ezt kiegészítik a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszternek 149.500/1909., 16.785/1911. és legújabbán 40.000/1912. sz. rendeletek.

környezetet, amelyben a gyermek él, és meg kell állapítania a veszély tápláló erejét, illetve a züllés okát. Ha ez a szülőknek szerencsétlen állapotára (betegség, nyomor, foglalkozás hiánya) vezethető vissza, úgy a szülőket kell megerősíteni; napsugarat kell bebocsátani oda, hol eddig nyomasztó sötétség uralkodott, s a gyermek magától vissza fog térni a derüssé vált környezetbe. Forduljon tehát a tanító »valamely helyi vagy országos jótékony-sági egyesülethez, hogy ez a szülők helyzetét megismerve, azokon a körülményekhez képest segíthessen«. Gyógyítgatás, anyagi támogatás, munkaszerzés visszazökkentik a családot a jó kerék-vágásba és a gyermek megmentése úgyszólván bizonyos. Ha e most említett eszközöktől mitsem lehet várni (a kenyérkereső családfő munkaképtelensége, gyógyíthatatlan betegsége, a családtagok nagy száma és ezzel szemben a rendes kereset rendkívül csekély volta, a családfő részegessége, foglalkozásának erkölcs-telen jellege stb.), vagy ha már igénybe voltak véve, de nem vezettek eredményre, — és még inkább »ha a szülők a gyermeket készakarva sodorják az erkölcsi veszélybe« vagy éppen büntetendő cselekményt követnek el rajta, úgy a mentés egyedüli módja kiragadni és pedig minél előbb a veszélyes környezetből. Sürgős esetekben kívánatos a gyermeket azonnal a legközelebbi állami gyermekmenhelybe szállítani (erre az 1908-ban kiadott 60.000-res rendelet alapján magánegyén is fel van jogosítva), szabály szerint azonban az az eljárás, hogy a tanító az iskolai gondnokság határozata alapján e határozat és a környezettanulmány csatolása mellett jelentést tesz az esetről a kir. tábla székhelyén szervezett, Fiatakoruak Felügyelő Hatóságához, mely aztán megteszi mindazt, mi a gyermek érdekében szükségesnek mutatkozik. Ha tanítóink e most vázolt kötelességeiket minden esetben teljesíteni fogják, a fejlődő bűnösséget csirájában nyomják el és a gyermekek ezreit mentik meg a társadalomnak és hazánknak.

II. De bármily hatalmas lendületet is vesz a közel jövőben a megelőzésnek munkája, a bűnösséget teljesen megszüntetni emberi eszközökkel nem lehet s így mindig fogunk találkozni olyanokkal, kik már gyermekkorukban, illetve fiatalabb éveikben oly jogsértő vagy jogveszélyeztető cselekményeket követnek el, melyek mint büntetendő cselekmények, ha felnőttek által követetnek el, mindenesetre büntetés alá esnek. Mitévők legyünk tehát, ha egy a törvény által büntetendőnek kijelentett cselekményt gyermek (a BN. értelmében 12 éven aluli egyén vagy fiatalkorú

a 12 és 18 év közötti korban bűnöző egyén) követi el? Azelőtt ép úgy büntettük, mint a felnőttet, azaz csekély kivételtől eltekintve, beutaltuk a bűn iskolájába: a fogházba. Ma már, midőn — Amerikáról nem is szólva — Európa szerte mindenütt felismerik azt a nagy aristotelesi igazságot, mely szerint: egyenlőtlenekkel egyenlően e'bánni a legnagyobb igazságtalanság, s midőn tapasztalati adatokkal nyert beigazolást az a tétel, hogy a gyermeket ha bűncselekményt követ el, nem büntetni, hanem átalakítani kell, — akkor és ezidőszerint már hazánkban is a gyermeknek törvényébe ütköző cselekményét nem büntetendő cse'lekménynek, hanem oly szimptomának, je'enségnek tekintjük, mely felhívja figyelmünket arra a sokszor csak rakoncátlan, máskor eltévelyedett, de legtöbbször a körülmények áldozataként előttünk feltűnő zsenge hajtásra, melyet egyénies és gondos kezeléssel nemes törzsszé erősíthetünk. A jelszó tehát: félre a büntetéssel, melynek helyét a megmentés és erkölcsi átalakítás különböző eszközeinek kell elfoglalniok. A BN. érzében a művelt nyugaton már kipróbált 'legmodernebb intézkedéseket vezeti be.

A gyermek és a kellő értelmi és erkölcsi fejlettséggel nem bíró fiataalkorú megfenyítés végett a házi fegyelem gyakorlására jogosított egyénnek vagy az iskolai hatóságnak adandó át, mely utóbbi a rendelet értelmében dorgálást (négyszemközt vagy a tantestület előtt, de mindig szeretettel és kerülve a nyilvános megszégyenítést; hangsúlyozandó, hogy nem szabad az osztálytársak tudomására hozni, hogy a gyermek büntetendő cselekményt követett el, viszont a megdorgált eltiltandó attól, hogy cselekményével tanulótársai előtt dicsekedjék) vagy iskolai elzárást alkalmaz (az iskolai elzárás, mely csak nappali órákra terjedhet ki és mindenkor felügyelet mellett történhetik, éheztetéssel, vagy anélkül alkalmazandó). A fiataalkorú szükséghez képest ú. n. házi felügyelet alá is vehető, mikor is a felügyelettel megbízott (ez lehet a fiataalkorú törvényes képviselője, hozzátartozója, vagy más alkalmas egyén, — az Északamerikai Egyesült-Államokban külön állami tisztviselő, az ú. n. probation officer) köteles a fiataalkorú magaviseletét bizonyos a bíróság által meghatározott idő alatt figyelemmel kísérni és erkölcsi fejlődését előmozdítani. — Ha a gyermek, vagy az értelmileg és erkölcsileg fejletlen fiataalkorú veszélyes környezetben van, úgy a hatóság azonnal a legközelebbi gyermekmenhelybe szállíttatja s egyben vagy az árvaszék, vagy a bíróság gondoskodik annak javító neveléséről.

A büntetőjogi felelősségre vonható fiatalkorú, tehát az, ki a cselekmény elkövetésekor 12-ik életévét már betöltötte, de a 18-ik évét még nem haladta túl, s a kellő értelmi és erkölcsi fejlettséggel bír, dorgálásra ítélendő vagy szigorú felügyelet mellett egy évi próbaidőre szabadon hagyandó, vagy a javítóintézetbe utalandó s csak a legvégső esetben s lehetőleg csak akkor, ha 15-ik évét már betöltötte, ítélhető fogházra, illetve államfogházra (megjegyzendő, hogy a fogház lényegileg nem más, mint szigorúbb javító nevelés, mely 1910. jan. 1-től fogva külön, ú. n. fiatalkorúak fogházában hajtandó végre). Ez intézkedések közül bizonyos korlátok között a bíróság azt választja, amelyik a fiatalkorú terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik; a kiválasztásnál tehát nem az elkövetett cselekmény dönt, hanem inkább az jön figyelembe, hogy milyen a fiatalkorú egyénisége, értelmi és erkölcsi fejlettségének foka, mily körülmények között nevelkedett föl és élt a legutóbbi időkg stb. A bírónak tehát, hogy a helyes eszközt kiválasztthassa, lehető sok adatot kell ismernie a terhelt múltjából és jelenéből s különösen ismernie kell azokat a körülményeket, melyek a fiatalkorú egyéniségének kialakulásánál döntő szerepet játszottak. A bírót e munkájában az ú. n. *pártfogók* támogatják (kívánatos, hogy e tisztségre a tanító urak minél nagyobb számban vállalkozzanak, mert a gyermekpszichológiát ők ismerik legjobban), kiknek a rendelet egyenest kötelességükké teszi, hogy a fiatalkorú erkölcsi és értelmi fejlettségére, iskolai előmenetelére és magaviseletére vonatkozó adatokat teljes őszinteséggel közöljék a hozzájuk forduló pártfogóval vagy a bírósággal.

III. A tanító harmadik feladata azon a téren jelentkezik, melyen a már említett próbára bocsátott, illetőleg a javítóintézetekből kísérletileg kihelyezett és a fogházból feltételesen szabadon bocsátott fiatalkorúakkal találkozunk. Ezek megfelelő *felügyeletre* szorulnak, mert különben ismét elragadja őket a bűn örvénye s visszaesőkké lesznek. A lábbadozó beteget is támogatjuk, a jó útra tért bűnöst sem szabad magára hagynunk. S az ily felügyelet teljesítésére — mint a rendelet is megjegyzi — elsősorban a tanítók vannak hivatva. A felügyelet teljesítésére felkért pártfogónak a rendelet értelmében általában az lesz a kötelessége, hogy a fiatalkorú magaviseletére gondosan felügyeljen, azt tanáccsal és tettel a becsület útján megtartani igyekezzék, s ha a fiatalkorú újabb bűncselekményt követ el,

iszákos, csavargó, vagy erkölcstelen életmódot folytat vagy egyébként az erkölcsi züllés jeleit mutatja, vagy a felügyeleti szabályokat megszegi, erről azt a hatóságot, mely őt a pártfogói tisztség ellátására felkérte, értesítse.

Lehetetlen, hogy a magyar tanítóóság elzárkózzék e feladatok elől s ki ne vegye részét e nemzetmentő munkából, különösen akkor, midőn fel kell ismernie, hogy az emberszeretet jegyében dolgozik s mint Széchenyi »Stádium« című munkájában kifejezésre juttatja: egyúttal a társadalomnak jogos érdekét is szolgálja.

A társadalom kötelességei a próbárabocsátottakkal szemben.*)

A megoldásra váró kérdést mindenekelőtt két részre kell osztanunk, mert mielőtt megállapítanók, hogy *miként* mozdíthatja elő a társadalom a próbára bocsátottak erkölcsi és szociális megerősítését, tudnunk kell, hogy *kiknek* közreműködésével teljesítheti a társadalom e felette jelentős szociálpolitikai feladatát.

I. 1. A BN. II. fejezetének immár közel két éves élettartama alatt szerzett tapasztalatok látszólag ugyan arról győztek meg, hogy a pártfogói tisztség betöltése oly mértékben, mint kívánatos lenne, a társadalomnak önként vállalkozó egyéneitől nem várható s tudomásom szerint többhelyütt bíróságaink épp azért takarékoskodnak annyira a próbárabocsátás elrendelésével, mert nem áll rendelkezésre elegendő számú s hivatása magaslatán álló pártfogó, — mindazonáltal úgy vélem, hogy minden erőnkkel arra kell törekednünk, hogy elsősorban mégis ily *magánegyének* vállalják e rendkívül fontos munka végzését. A patronage-tevékenység általában, de különösen a próbárabocsátottak felügyelete ugyanis sok-sok szeretetet, türelmet s odaadást követel; pártfogó állításával mintegy szerető, gondoskodó és fegyelmező *szülőt* akarunk adni annak a megtévedt gyermeknek, kinek a teremtető csak nemzöket adott; ámde a szülői hivatás betöltésére mindenesetre alkalmasabb az az egyén, kit a részvét s szeretet ösztönöz, mint a sablónokhoz szokott hivatalnok, ki csak kötelességből végzi e munkát. Elismerem azonban, hogy e kérdésben a helyi viszonyok

*) Előadói beszéd az 1911. évi kassai III. patronage-kongresszuson.

a döntők, miért is ott, hol a pártfogói tiszt betöltésére alkalmas, *önként vállalkozó egyének* kellő számban rendelkezésre nem állanak, e munkát a *patronage-egyesületeknek* díjazás mellett alkalmazott *felügyelőire*, ilyenek hiányában pedig a *pártfogó tisztviselőkre* kell bízni.

2. De vajjon mi lehet az oka annak, hogy a pártfogónak nehéz, de lélekemelő, mert embert-mentő munkájára — eltekintve hazánk egyik-másik valóban példát nyújtó városától — még mindig oly kevesen vállalkoznak? Én azt hiszem, hogy a *résztvéltenség oka nem az akarat hiányában*, hanem abban keresendő, hogy igen sokan, s különösen azok, kiktől e téren méltán legtöbbet várhatunk, a patronage-intézmények fontosságáról s különösen a gyermekmentés erkölcsi, társadalmi s nemzeti szempontból való rendkívüli jelentőségéről halvány sejtelemmel sem bírnak, vagy legalább is nem értik s érzik át annak valamennyiünket érdeklő értékét. Lehetetlennek tartom ugyanis, hogy akadjon Magyarországon a társadalmi kérdések iránt csak némi érzékkel is bíró egyén (akár férfi, akár nő), kit ha elég korán és kellő módon felvilágosítunk, ne állna be a patronage-munka közkatonái közé s ne áldozna évenként néhány órát vagy napot arra, hogy, egy-egy gyermek megmentésén törekedve, nemzetének erősítésén fáradozzék. Nézetem szerint különösen a *lelkészekben* s *tanítókbán* kellene elsősorban a patronage-munka iránt való készséget kialakítani, mert hivatásuknál fogva arra kétségtelenül ők a legalkalmasabbak; de kialakítandó lenne e készség a *kereskedelmi, ipari s gazdasági pályára lépő egyéneknél* is, hogy ezek mint leendő munkaadók egyfelől ne zárkózzanak el a szabadultak, de különösen a fiatalok alkalmazásától, másfelől különös gonddal viseltessenek e munkásaik iránt s igyekezzenek ezeket a társadalom hasznos polgáraivá átalakítani; felkeltendő volna végül nézetem szerint a patronage iránt való érzék és résztvételi készség a *nőkben*, kiket annyival is inkább meg kell nyernünk, mert a bűnös, vagy csak erkölcsileg elhagyott, illetőleg züllött gyermek lelkéhez senki sem tud annyira közelférközni, mint a nő; a női szív előtt még a legzárkózottabb gyermeki lélek is megnyílik.

De vajjon *mily módon* történjék a patronage-munka iránt való készségnek e most említett egyénekben való felébresztése és kiképzése? Ennek, azt hiszem, egyetlen célravezető módja a *tanítás alkalmának s eszközeinek felhasználása*. Ha a theológiai főiskolákon, a tanítóképzőkben, a kereskedelmi, ipari, gazdasági

s földművesiskolákban, továbbá általában a leányiskolákban a patronage köréből rendszeres vagy legalább is tájékoztató előadások tartatnának, rövid pár év alatt az érdeklődők ezrei állanának rendelkezésünkre, kiket csak éppen hogy fel kellene kérnünk, valamiként be kellene vonnunk magába a patronage-munkába.

3. Bárminemű kényszerszert alkalmazni ily célból nem volna helyénvaló, mert az igazi patronage-munka önként fakadó szeretetet követel, már pedig a szeretet semmiféle kényszerszert nem tűr, — mindazonáltal valamiként a parázs sem vet lobot, ha nem élesztjük a benne csillogó tüzen energiát, épúgy az egyesekben életre-keltett, de még rejtőző készség a patronage-munka iránt, csak illetékes helyről jövő serkentésre, buzdításra tör elő s alakul át tevékenységgé. Ez okból, tekintettel arra, hogy az előbb mondottaknál fogva különös súlyt helyeznék arra, hogy főleg a lelkész és tanító urak álljanak bele ebbe a munkába, úgy hiszem, igen sok buzgó munkást nyerhetnénk, ha az egyházi főhatóságok, valamint a királyi s egyházmegyei tanfelügyelők a hatóságuk alá tartozó lelkészekhez és tanítókhoz hívó *szózatot* intéznének, melylyel ezeket arra serkentnék, hogy patronage-tevékenységre vállalkozzanak. Követésre méltó módon állott sorompóba legutóbb ily hívó szózatra a kassai, kassavidéki, pécsi s pécsvidéki tanító-ság, meggyőző bizonyítékot nyújtván ezzel egyszersmind arra, hogy az ajánlottam módszer másutt is sikerre fog vezetni.

4. A pártfogók képzettségét s ezzel a patronage-munka hatályosságát biztosítandó, szükségesnek vélném még, hogy a patronage céljáról, jelentőségéről, s újabb fejlődéséről *időszakonként előadások tartassanak*, esetleg *tanfolyamok* rendeztessenek; hogy a fiatalokúak biráival a pártfogók koronként megbeszéléseket tartsanak; hogy tájékoztató füzetek osztassanak ki, illetőleg patronage-folyóirat indíttassék. E feladatok megoldására legalkalmasabbnak vélném a Patronage-Egyesületek Országos Szövetségét, a fiatalokúak felügyelő hatóságait s ahol már megalakultak, a patronage egyesületek, helyi szövetséget.

II. 5. Ami ezekután a kérdés második részét, vagyis azoknak a *módozatoknak és eszközöknek* felkutatását illeti, amelyek segítségével a próbára bocsátottak erkölcsi és szociális megerősítése elérhető és szolgálendő, nézetem szerint három irányban kell a fiatalokúak lelki világát munkálni s alakítani. Az embernek ugyanis úgy önmaga, mint embertársai iránt tartozó helyes magaviseletének kialakulása s ezzel kapcsolatban boldogulásának

kérdése attól függ, vajjon lelkében *idejekorán* gyökeret vertek-e azok az *érzések*, melyek az önfegyelmzés, lemondás, önmegtagadás, — hála, ragaszkodás, felebaráti szeretet, — mások jogainak tiszteletben tartása s a társadalmi szolidaritás erényeit táplálják, s a gyermeket erkölcsös és szociális egyénné nevelik. A zsenge rózsató is téli álmából tavaszi szelek, viharos éjek s májusi fagyok dacára kihajt s nemes virágot hoz, de csak akkor, ha napsugarat kap, ha karóhoz erősítjük, s ha gyökérszálaival belekapaszkodik a termőföldre, melyből saját erejével életet szív magába. — A gyermeki lélek is ily rózsató, melyet napsugaras szeretetben kell fürösztönnünk, mert különben elcsenevészedik; melynek hajló vesszejét karóhoz kell kötnünk, mert különben vagy ferdén nő, vagy az első viharban derékban törik ketté; s melyet oly környezetbe kell belehelyeznünk, hogy lehetőleg csak jót szívjon magába s átérezze, hogy egyéni munkája nélkül meg nem erősödhetik. *Napsugarat* a vallás-erkölcsi eszmékben való megszilárdítás biztosíthat, — *karót* az otthonhoz való ragaszkodás érzéséből kell kifaragnunk, — a földet, a *környezetet* pedig a munkaszeretet felébresztése útján lehet termővé tennünk. És ezeket a gyermek erkölcsi és szociális fejlődését biztosító feltételeket meg kell teremtenünk, s minden erőnkkel oda kell törekednünk, hogy megfelelő s e célra szolgáló *kisegítő intézményekkel* az immár ferde irányban fejlődésnek indult, de próbára bocsátott s így reánk, a társadalomra bizott fiatalkorút megmentjük. E *kisegítő intézmények*, melyeknek segítségével a rossz útra tévedt gyermek a tisztes társadalomnak életrevaló s munkás tagjává alakítható át, különbözők; majd az anyai szeretet melegét hivatvák pótolni, majd a jó példát nyújtó, de hiányzó édes apa szerepét vállalják, majd azt a célt szolgálják, hogy a gyermek eddigi tunyaságából kiemelkedjék s állandóan neki való munkával foglalkozva, egyfelől a munkát megszeresse, másfelől magát kellően kiképezze s így a jövőben magát saját erejéből fenntartani képes legyen; majd ismét olyanok, melyek a már züllésnek indult gyermeket a rosszra csábító alkalmaktól távoltartják, s egyben erkölcsös és nevelő hatású szórakozásokban részesítik. Ily *kisegítő intézmények*, melyeket kiépíteni s továbbfejleszteni elsősorban a társadalomnak áll érdekében: a napközi otthonok, szeretetházak, alkalmas nevelő családok felkutatása, ezeknek jutalmazása, foglalkoztató műhelyek, gazdasági telepek, munkaközvetítő intézetek, ifjúsági egyesületek, szórakozóhelyek, tanfolyamok stb.

6. Hogy e *kisegítő* intézmények közül melyik vétessék igénybe, azt az adott eset egyéni sajátossága határozza meg, s ép ezért különösen arra kell a pártfogónak törekednie, hogy a felügyelete alá helyezett fiatalok *egyéni természetét mielőbb s minél alaposabban kiismerje*. E részben segítségére siet a környezettanulmány, melyet azonban ha annak adatait nem ő gyűjtötte egybe, ki kell egészítenie, s főleg abban az irányban kell a próbára bocsátott fiatalok megismernie, hogy mily rossz hajlamok s bűnös indulatok uralkodnak annak lelkében. Az erkölcsi romlás veszélyének kitett gyermek lelke ugyanis ütköző pontja egyfelől a bűntevőket mozgató erkölcsi és társadalmi rossznak, másfelől a belőle még egészen ki nem halt etikai és szociális jónak. A jó és rossz összeütközése azon oknál fogva, mert a nevelés elhanyagolt volta vagy ennek tán teljes hiánya, a testet-lelket mérgező környezet, az alkohol korai élvezete, a rossz társaság s egyéb ily bűnre nevelő körülmények a jó hajlamokat visszaszorították s bizonyos gonosz indulatoknak kifejlődését segítették elő, — mind gyakrabban a jónak vereségével jár s a gyermek lelkében az erénynek immár csak füstölgő romjait látjuk ; de ezekből a füstölgő romokból meg lehet, sőt meg is kell állapítani, hogy különösen mi idézte elő a pusztulást, mert ezen okulva tűzállóbb anyagból fogjuk a gyermek lelkét újjá építeni. A pártfogónak tehát mindenkép arra kell törekednie, hogy mindenekelőtt *kikutassa* a próbára bocsátott fiatalok rossz tulajdonságai közül azt, amelyik mint a többinek is forrása annak romlását előidézte s azután megfelelő *utasítások* adásával s a *kisegítő intézmények* igénybevételével főleg ez uralkodó gonosz hajlam *kiirtását* kell szorgolnia. Az utasítások között jó eredmény várható pl. attól, ha az Istenétől megfedekezett gyermeket az istentisztelet gyakori látogatására kötelezi, mikor is kívánatos, hogy a pártfogó maga is jó példával járjon elől, s legalább néha együtt menjen pártfogoltjával a templomba ; a csavargásra hajló gyermeknek pl. meg kell tiltani, hogy a szülői házat vagy azt a családot, melyben elhelyezést nyert, engedély nélkül elhagyja s különösen, hogy az esti órákban kimaradjon ; a hazudozáshoz, álnoksághoz, tettetéshez szokott fiatalokkal szemben sikerre vezethet a gyakori leleplezés s a gyermek egyéniségéhez mért fenyték alkalmazása stb.

7. Főelvül szerepeljen általában, hogy a rossz útra tévedt, vagy csak megingott fiatalok állandóan szigorú, de szeretetteljes *figyelem* alatt álljon, mert tapasztalati adatok igazolják, hogy a

gyermeki züllésnek leggyakoribb okozója a *szabadsággal való visszaélés*. Az a gyermek, ki korlátokat nem ismer, ki fék nélkül rohan bele az élet forgatagába, az az örvényeket sem tudja kikerülni s csakhamar elsodorja az ár. Ezért nagyon is helyénvaló, ha a pártfogó nemcsak a fiataalkorúnak ad utasításokat, hanem a szülőket, gondozókat is figyelmezteti kötelességeikre s a nevelés és fegyelmezés követendő szabályaira.

De tán mindennél fontosabb, hogy a gyermekek állandóan hajlamaiknak megfelelő *munkával* foglalkoztassanak. A szociális megerősítésnek kétségtelenül ez a legbiztosabb módja, mert aki már gyermekkorában megszokja s megszereti a munkát, az megbecsüli fáradtságának gyümölcseit s tisztelettel viseltetik mások jogai iránt is.

8. A törvény egy évi határidőt szab, melynek leteltével, ha a próbára bocsátott ellen kifogás nem merül fel, a felügyelet megszűnik s a fiataalkorú ismét a maga ura ; tekintettel azonban arra, hogy gyakori az eset, midőn az erkölcsi és szociális megerősödés egy év alatt nem következik be, kíváncsok, hogy a pártfogó szeretetteljes támogatása mindaddig, míg ez a fiataalkorú érdekében áll, *ne érjen véget*, mert különben a befektetett munka nemcsak hogy gyümölcseit nem hozza meg, hanem esetleg teljesen kárba vész.

Ha a hegyről levágtató vizet szabadjára hagyjuk, az rombol, pusztít, de ha felfogjuk, úgy magasra szökell, malmokat hajt ; a gyermekben is sok energia van, melyet ha nem fékezünk s nem terelünk helyes irányba, rendkívül sok kárt okozhat, de amelyet szabályozva szociális értéké alakíthatunk át. S a gyermekmentésnek ép ebből a szempontból van óriási jelentősége, mert a vonatkozó állami és társadalmi intézkedésekkel nemcsak arra törekszünk, hogy a veszélyes erőket fékezzük s ártalmatlanná tegyük, hanem hogy azokat a társadalmi környezetbe beállítva produktív erőkké változtassuk. *Nemzeterősítő feladatot teljesít tehát az, ki a patronagemunkában részt vesz.*

A zülött és büntettes gyermekek jellemének átalakítása.*)

I. Züllött és büntettes gyermek között csak formális a különbség.
A szellemes francia mondás szerint: »il n'y a qu'une épaisseur d'une occasion«. Mindegyiknél *a nevelés teljes hiánya vagy elhanyagolt volta* az oka egyebek között annak, hogy az ily gyermek *akarat*a nem erősödött és nem erősödhetett meg annyira, hogy az antiszociális irányba terelő tényezőkkel általában s a bűnösségre csábító okokkal különösen szembehelyezkedni eredményesen képes volna és ennek folytán belesodródik abba az örvénybe, melyből — hacsak jellemét erkölcsileg és szociális eszközökkel meg nem erősítjük — nincs menekülés. Az akaratában erőtlen, jellemében ingadozó, erkölceiben romlásnak indult, szociális felfogásában téves utakon járó gyermek, mire felnő, a legjobb esetben *élősdivé* fejlődik, ki nemcsak nem vesz részt a társadalom összmunkájában, hanem mások fáradozásainak gyümölcsét élvezi s így mint szociális szempontból hasznavehetetlen ballaszt nehezedik a munkás társadalom vállaira. Legtöbbször azonban *megbolygatja a társadalmi erőviszonyokat*, amennyiben a benne rejtőző energiát oly irányban fejt ki, a melyből jelentékeny veszély származik; a munkaképes, de dologkerülő koldusok, csavargók, az alkoholizmus fertőjében fetrengők, a kártyaszenvedély áldozatai s egyéb kétes egzisztenciák többnyire mind az ily jellemgyenge gyermekek sorából toborozzák tagjaikat. S e nem ritkán *közveszélyes*, mert életünket, testi épségünket, vagyonunkat, becsületünket, állandó veszéllyel fenyegető egyének jelentős mennyiségű oly társadalmi erőt, vagyont s egyáltalában értéket kötnek le, mely — ha ezt nem kellene védelmünkre fordítanunk — a kulturális, nemzeterősítő s népet boldogító munkában, tehát az egyént is érdeklő előre-fejlődés és tökéletesbülés céljaira volna felhasználható. Nem ritka eset végezetül az sem, hogy ezek az eleinte csak élősd, később közveszélyes egyének a valóságos támadók: *a büntettesek számát szaporítják* s immár nemcsak mint hasznavehetetlen vagy társadalmi erőt emésztő, hanem mint szociális és egyéni értékeket megsemmisítő ellenségek vegyülnek közénk.

*) Megjelent a *Magyar Társadalomtudományi Szemle* 1911. évf. novemberi számában.

Nem lehet ennél fogva egyetlen társadalomra sem közömbös e mindjobban terjedő *szociális* betegség diagnosztizálása. Kell, hogy annak gyógyításához mielőbb hozzáfogjunk s a szimptomatikus kezeléssel be sem érve, a bajt gyökerénél igyekezzünk kiirtani vagy legalább is enyhébbé tenni.

II. Nincs kétségem aziránt, hogy a vázolt társadalmi betegségnek gyökere a *gyermeki züllés* s hogy ez a sajnálatosan mind gyakoribb tünet közvetlenül a gyermekkorban levők *akaraterejének gyenge voltában s jellemének helytelen irányú fejlődésében bírja erjesztő tényezőjét*. Tapasztalatilag igazolt s immár tudományos tétel az, hogy a gyermeki züllésnek és bűnösségnek említett közvetlen tényezőit egyfelől az öröklött rossz tulajdonságok, másfelől a romlott környezet erővonalainak eredőjében kell keresnünk, melyet a szerzett erkölcstelen és antiszociális tulajdonságok csak hosszabbra nyújtanak, — s így éppen nem kicsinylem azoknak az *orvosi törekvéseknek* értékét, melyek az öröklés káros hatásait ellensúlyozandók, a rossz tulajdonságoknak ivadékról-ivadékra való átszármaztatását megakadályozni célozzák, — vagy annak a társadalmi *patronage-munkásságnak* horderejét, mely a züllött gyermeket az erkölcstelen környezetből kiragadja s oly helyzetbe juttatja, melyben az egészséges erkölcsi fejlődésnek minden feltétele együtt van, — vagy annak a *szociálpedagógiai tevékenységnek* becsét, mely útját igyekszik vágni annak, hogy a még megfelelő környezetben élő gyermekhez oly tulajdonságok férközzenek, melyek további helyes irányba való fejlődését akadályozzák.

Ezúttal azonban az erkölcsi romlás veszélyének kitett vagy züllésnek indult, esetleg már büntettes gyermekekre *morálpedagógiai szempontból* akarom az érdeklődők figyelmét felhívni s különösen azoknak az eszközöknek a felkutatásához óhajtanék segítő-társakat nyerni, amelyeknek segítségével az orvosi, társadalmi-patronage és szociálpedagógiai szempontból mintegy quarantine-be helyezett gyermek jellemében, akaratában, erkölceiben és társadalmi gondolkozásában megerősíthető s oly egyénné alakítható át, ki rövidebb-hosszabb idő multán immár saját lábán is megáll s nemcsak meg tud eredményesen küzdeni a bűnösségbe vezető tényezőkkel, hanem a társadalom hasznos tagjaként szociális értéket is hord magában.

III. *Akaratedzésről, jellemerősítésről, egyéniség-kialakításról* van szó.

Első kérdés : *ki végezze* ezt a kétségtelenül rendkívül nehéz, sok türelmet, jóakaratot, de mindenekfelett önfeláldozó szeretetet követelő munkát? Mindenesetre az, vagy bizonyos összhangú együttműködésben azok, *kik erre leginkább hivatvák*. Ámde kik ezek? Elsősorban mindenesetre *a szülők*, hacsak maguk is nem züllöttek s egyébként elég biztosítékot nyújtanak; mert a vérségi kapcsolaton alapuló szeretetet mi sem pótolhatja. A legjobb szülő mellett is fontos szerep jut azonban *a tanítónak s a lelkésznek*, kik mintegy kiegészítik a szülők pedagógiai munkásságát. — E három nevelőtényezőnek lehető együttműködése kívánatos, mely okból szerfelett óhajtható, hogy ezek koronként kicseréljék egymás nézeteit s megállapodásra jussanak a követendő főirányelvek s a nevelés eszközeinek kiválogatása és célszerű felhasználása tárgyában. Helyes volna tehát az u. n. *szülői értekezleteknek* intézményesítése, melyeken alkalom nyílnék arra, hogy a szülők, tanító és lelkész a gondjaikra bízott gyermek felett megfigyelésen alapuló véleményeiket közöljék, annak jó és rossz tulajdonságait megállapítsák s az előbbieket továbbfejlesztése, az utóbbiak elnyomása céljából a gyakorlati pedagógia kipróbált eszközeit öntudatosan és sikerrel alkalmazzák.

Szülők hiányában, vagy ha azok nevelésre képtelenek vagy alkalmatlanok, sőt ha egyenesen káros hatással vannak a gyermekre (aminek megállapítása talán épp a szülői értekezlet véleménye alapján egy külön e célra szervezett hatóságra volna bízható), elsősorban az a kérdés döntendő el, hogy a gyermek érdekében a családban vagy az intézetben való elhelyezés kívánatosabb-e? Akármi legyen is a megoldás, a szülő szerepét a *szülőhelyettesnek* (közeli rokon, nevelő család feje, munkaadó, intézeti családfő stb.) kell átvennie, de ugyanakkor nagyobb hatáskör biztosítandó a tanítónak és lelkésznek, mert a szülői szeretetnek a szülőhelyettesnél természetesen hiányzó mennyiségét ezeknek kell pótolniuk. Míg tehát a szülői értekezleteken nevelőszülő létében ennek, addig — ha ez hiányzik — a tanítónak és lelkésznek biztosítanám a döntő szót. — Ha a szülőhelyettes időközben alkalmatlannak bizonyul, amit ismét a szülői értekezlet véleményéhez képest az említettem külön hatóság állapítana meg, nyomban gondoskodni kellene annak kicseréléséről.

IV. A züllött, illetőleg büntetett gyermekek jellemének átalakítása érdekében használható *eszközök és módok* felsorakoztatását adandó, tulajdonképen a modern morálpedagógia

rendszerét és tanításait kellene ismertetnem. Ez azonban a nálam hivatottabbaknak lévén feladata, mint büntetőjogász beérem azoknak a főbb szempontoknak kidomborításával, melyet e kérdésben nézetem szerint uralkodik.

A rosszra hajló akaratra nézetem szerint legnagyobb, sőt eredendő hibája a *fegyelmezetlenség*, a cselekvésre indító ösztönökön, érzelmeken s gondolatokon való uralkodás képességének hiánya vagy gyenge volta. A züllött gyermek, a társadalomra veszélyes egyén s általában a büntetett ember rendszerint rabja a lelkében egyensúly nélkül uralkodó hajlamoknak, a fellobbanó szenvedélyeknek s a benne gyökeret vert antiszociális szokásoknak. Sem értelme, sem érzelemvilága nem kölcsönöz akaratának elég erőt, hogy ezekkel a némelykor pillanatnyilag, máskor állandóan ható tényezőkkel szemben állást foglaljon; áldozatul esik azoknak s előbb-utóbb terhére lesz nemcsak a társadalomnak, de saját magának is. Első teendőnk tehát, ha a gyermek jellemét erkölcsi és szociális irányban átalakítani akarjuk, hogy *akaratát fegyelmezzük*. A fegyelmezésnek munkájában Payot szerint »a legfőbb fontosságú az, hogy a képzetek és cselekvések úgy egyesüljenek, hogy *szokás* keletkezzék belőlük«. És valóban, ha a gyermek értelmébe belevéssük a helyes életelveket, melyeket *szemlélődő elmélkedés* útján maga is helyeseknek ismer fel, s a gyermeket jó szóval, állandó sürgetésekkel, esetleg kényszerrel oly irányban befolyásoljuk, hogy az elmélkedést *helyes cselekvéssel* kösse össze, úgy — sokszor ugyan hosszú idő múltán — rendkívül erős szokásokat fejleszthetünk ki a gyermekben s oly szociális és erkölcsös cselekvéseket, melyektől a gyermek pillanatnyi kellemetlenségek vagy látszólagos hátrányok miatt idegenkedett, mintegy szükségletekké alakíthatunk át, — olyanoktól viszont, melyek úgy erkölcsi, mint szociális szempontból károsak, de amelyeknek elkövetésére — többnyire valamely közeli előny elérésének reményében, de igen sokszor meggondolás nélkül, rossz szokásból — a gyermek azelőtt mindig kész volt, a már züllésnek indult gyermeket megszabadíthatjuk.

A szemlélődő elmélkedést az *értelem fejlesztése* mozditja elő, de az értelem világító szövétnek nélkül könnyen eltévelyedhetik, miért is sohasem szabad beérnünk az ész kizárólagos uralmának biztosításával; a *züllött gyermek szívvilága is újjraépítendő* s itt legtöbbet várhatunk a valláserkölcsi eszmék becsepegtetésétől. Az állhatatos és jó szokások megteremtése állandó helyes cselek-

vések során érhető el; ehelyütt különös súly helyezendő arra, hogy a gyermek egyéniségének megfelelő s jövőjére hasznosnak mutakozó, testedző *munkával foglalkozzék*, s a munkát ne tehernek, hanem szükségletnek, sőt élvezetnek tekintse.

Ily módon és keretek közt, ha öntudatos és szerető lelkek végzik a már-már veszendőbe menő gyermekek megmentésének nehéz, sokszor hálátlan, de mindenesetre kiválóan fontos munkáját, néhány évtized múltán nemcsak a kriminalitás csökkenésén fogunk örvideni, hanem mert szociális erőlkészletünk mennyiségileg több, minőségileg jobb lett, a társadalmi jólét és az egyéni boldogság emelkedését, fokozódását is fogjuk tapasztalni.

A züllött és büntettes gyermekek befogadására szolgáló intézetek speciálizációja.*)

Jaudon, a besançoni főlebbezési bíróság mellett működő főügyész, 1910. évi június hó 20-án kelt köriratában fölhívja a bíróságok figyelmét azokra a hátrányos következményekre, melyek mindannyiszor előállanak, valahányszor 16—18 éves büntetett előéletű fiataalkorú büntettesek javítóintézetbe utaltatnak. Ezek — úgymond — a kevésbbé romlott többi növendékekkel érintkezve, a javítóintézeteknek erkölcsi talpraállítást célzó hatását jelentékenyen gyengítik, sőt meg is semmisítik. Le contact de ces détenus avec des délinquants primaires ne peut que compromettre l'effet moralisateur de la colonie pénitentiaire. E tapasztalati igazságból *Jaudon* azt a következtetést vonja le, hogy ezeknél fogva a bíróságok tehát minél kevesebb esetben utaljanak be előzőleg már fogházbüntetést szenvedett fiataalkorút javítóintézetbe (v. ö. *Revue pénitentiaire et de Droit pénal*, 43. évf. 1048—1049. l.).

Részemről ily értelemben nem fogadom el a besançoni főügyésznek javaslatát, nem annál kevésbbé, mert hazai viszonyaink közepette az nem jelentene mást, mint a Bn. 28. §-ában meghatározott utólagos javító nevelés föltétlenül helyes és gyakorlatilag máris jónak bizonyult intézményére vonatkozó szabálynak hatályon kívül helyezését. Kiragadom azonban a hivatkozott köriratból azt a mindenképen helyes megjegyzést, mely az *erkölcsi kontágium* veszélyére utal s lényegileg arra figyelmeztet, hogy a

*) Megjelent: *A Gyermekvédelem Lapja* 1912. évf. 4., 5. számában.

különböző erkölcsi állapotú fiatalkorúakat sohase igyekezzünk ugyanazon intézet falain belül, vagy legalább is kellő csoportosítás mellőzésével javítani, menteni, illetőleg a jó útra téríteni.

A züllött és büntettes fiatalkorúakkal szemben követendő eljárás ugyanis csak abban az esetben vezethet célhoz, ha az annak keretein belül foganatosított elbánás a lehető legteljesebb *egyéniesítés* szellemében történik. Bizonyos általánosítás a főelvek kitűzése végett s ennek folytán bizonyos kategorizálás természetesen ehelyütt sem mellőzhető s így mindenestre helyesnek mutatkozik — hogy egyebet ne említsek — a Bn.-nak az a vezérlő gondolata, melynél fogva a gyermekek és fiatalkorúak közül a kevésbbé romlottak, az egyébként megfelelő környezetben élők, a jelentéktlenebb büntetendő cselekményeket elkövetettek : *intézetén kívül* vettessenek az ő egyéniségüknek megfelelő kezelés alá, — a romlottabbak, rossz környezetben élők, a súlyosabb bűncselekmények elkövetői pedig *intézetbe utaltassanak*, hogy ott állandó fölügyelet és irányítás mellett lehetőleg erkölcsileg is, de szociális szempontból mindenestre átalakíttassanak.

E két nagy csoport ismét többrendbéli kisebb osztályokra való széttagolást tűr meg, sőt követel. Így — nem is szólva a betegekről, kik külön gyógyítóintézetben kezelendők — maga a BN. az intézetbe utalandó fiatalkorúakat a züllöttség foka szerint és illetőleg az indokoltnak mutató szigor alkalmazhatósága céljából két osztályra választja szét ; az egyikbe sorozza azokat, kikkel szemben a *javító nevelés* elrendelését írja elő, s akiket *javítóintézetekbe* küld, hogy így a hiányzó vagy fogyatékos nevelés következményeként e fiatalkorúak egyéniségében mutató értemi és erkölcsi hézagoknak szociáletikai matériával való betöltését eszközölje, a másikba pedig azokat foglalja össze, kik olyanira romlottak, makacsok és rosszakaratuak, hogy akaratuk immár nem hajlítható, hanem csak megtörhető, miért is ezeket *a fiatalkorúak fogházába* utalja s ott velük szemben a javítás eszméjével átítatott *megtörés* eszközeit alkalmazza.

Az állami gyermekmenhelyekről nem szólva, melyek a züllött és büntettes 15 éven aluli gyermekeknek csupán átmeneti helyei, — ezidőszerint tehát kétféle intézet áll rendelkezésre : *a javítóintézet*, mely mint neve is mutatja, elsőrendű feladatának a javítást tekinti, és *a fiatalkorúak fogháza*, melynek falai között a megtörés és javítás egyesített céljait szolgáló fogházbüntetés végrehajtása foganatosíttatik.

Nézetem szerint itt nem szabad megállapodnunk, mert az intézeti kezelésnek alávetendő fiatalok és pedig úgy a javító-intézetbe, mint a fiatalok fogházába utalandók : különböző szempontok szerint ismét *további kisebb csoportokra* oszthatók szét, amely csoportoknak nemcsak térbeli külön tartása mutatkozik indokoltnak, hanem teljesen különböző szabályok szerint való kezelése is, mert az együtt-tartás és hasonló elbánásnak való alávetés egyenesen lehetetlenné teszi úgy a fiatalok megmentését célzó közelebbi, mint a társadalom védelmét szolgálni törekvő távolabbi feladatok megvalósítását.

Kezdjük a *javítóintézetbeli növendékeken*. Ismételten hangsúlyozom, hogy ide csupán oly fiatalokat szabad akár bírói ítélettel, akár más alapon beutalni, *kiknek akarata még hajlíthatónak mutatkozik*, szóval akikkel szemben a pedagógiának egy kissé szigorúbban kezelt eszközeivel remélhető a megfelelő *erkölcsi megerősítés*, mely ha sikerült, maga után vonja a rendes társadalmi életre képesítő *szociális készséget*. Ámde ezek a javíthatóság reménysugarával megvilágított fiatalok nem egyenlőek *menyiségi különbség* legalább is tehető közöttük. Vannak olyanok, kik *egyáltalán nélkülözték* a szülői szeretet melegét és a nevelés áldásos hatásait (pl. a csavargó gyermekek), — ezeket mindenestre egészen más, többnyire hosszabb ideig tartó, majdnem gyógypedagógiai kezelésnek kell alávetni, — mint az olyanokat, kiknél bármi okból csak egy, vagy néhány rossz hajlam fészkelte be magát a kellően nem ellenőrzött gyermeki lélekbe, mely ebből megfelelő — szintén pedagógiai — eszközökkel kitephető. Azoknál mintegy *újra kell képezni* a fiatalok lelki világát, ezeknél csak *a gatz kell kigyomlálni* ; ott a nevelésen, itt a javításon van a súly ; — azokat valamiként állandóbb szigorral, folytonos figyelemmel és fegyelemmel *az erkölcsi újjászületés* nehéz útjain kell átkalauzolni, — ezeket jobban arra kell szorítani, hogy *hibáikat* maguk felismerjék s miután az azokból reájuk és embertársaikra származó következmények hátrányos voltát belátják, azokat — némi kis támogatással — *elhagyni törekedjenek*. A mai *javítóintézetek* tehát legalább is *két kategóriába* volnának osztandók. Az egyikben a szigorúbb szabályok alkalmazása mellett mintegy újra nevelendő s inkább fiatalabb, — a másik rendszerűbe azok a fiatalok volnának beutalandók, kiknél elegendő, ha a pedagógiai munkásság inkább csak kiegészíti a nevelés hiányait és illetőleg az irányításra fordítja a figyelmet. Azokban úgyszólván

egy percre sem hagyható magára a növendék, ezekben bizonyos önállóság, sőt autonómia engedélyezhető (mintául szolgálhat pl. a guelphi javítóiskola, v. ö. Revue pénitentiaire 35. évf. 952—961. l.). Némileg erre a különbségre utalnak a BN. Min. Ind.-nak következő szavai: a romlottabb és szigorúbb elbánást igénylő fiatalokúak királyi javítóintézetekbe, az enyhébb elbánást igénylő fiatalokúak ellenben állami gyermekmenhelyekbe s az ezekkel kapcsolatos vagy ezeket kiegészítő társadalmi intézetekbe szállíttassanak.

Ma, midőn az állami javítóintézeteken kívül — hála a társadalom buzgólkodásának — annyi társadalmi úton létesített és a Gyermekvédő Liga, valamint a különböző patronage-egyesületek által kezelt javító-intézet áll rendelkezésre, itt volna az ideje, hogy legalább is ezt a bifurkációt a javítóintézetek között keresztülvigyük. Helyénvalónak tartanám, ha az igazságügyi kormány az illetékes társadalmi tényezők meghallgatásával eldöntené s elvileg kijelentené, hogy mely intézetek szolgáljanak a jövőben a szigorúbb nevelés, s melyek az enyhébb elbánás céljaira. Egyidejűleg meg kellene határozni azokat az irányító *pedagógiai elveket*, melyek az egyes intézetekben a javítás alapjaitul szolgáljanak. Kíváncos volna esetleg *tovább is specializálni*, és pl. egy-egy kategórián belül *különtartani* a városi és falusi, az inkább mezőgazdasággal, illetve inkább iparral foglalkozó fiatalokúakat, a fiatalabbakat s idősebbeket stb. De akárhány szempont szerint történjék is meg a jövőben a javítóintézetek specializációja, az egyikből a másikba való *átutalást* mindenesetre lehetővé kell tenni, illetve meg kell könnyíteni, mert csak így érhető el, hogy mindenik növendék előbb-utóbb abba az intézetbe kerüljön, melyben az ő kinevelése vagy átalakítása leginkább remélhető. Nem volna végül felesleges az állami javítóintézetek között kijelölni egyet, hova az *utólagos javítónevelésben részesítendő*k lennének beutalva. Amennyire szükséges bizonyos esetekben, hogy a fogházbüntetését kiállott fiatalokú »gyökeres erkölcsi átalakítása« érdekében még javítóintézetben töltsön rövidebb-hosszabb időt, annyira nem helyes az ilyen fogházviselt egyént azokkal együtt-tartani, kik még ily mélyre nem süllyedtek.

A *fiatalokúak fogháza* tudvalevően a fogházbüntetés végrehajtására szolgál; javítani akar ez is, de emellett a megtorlás céljait is szolgálja; *büntetőpedagógiai eszközzel* sujt le a falai közé került — többnyire idősebb, szabály szerint tizenötödik évét

meghaladott — fiatalkorúra, kit megtörni törekszik, s ha lehet, legalább szociális szempontból meg is javítani. Hogy itt a *javítás munkája mégis csak eselleges*, legjobban kitűnik abból, hogy az idő, melyet a fiatalkorú ily fogházban tölt, előre meg van határozva. A fiatalkorúak fogháza és a javítóintézet közötti különbség tehát szemmel látható.

De vajjon van-e helye a fiatalkorúak fogházait is kategorizálni? Kíváncsnak mutatkozik-e ezeket az intézeteket is valamilyént *specializálni*? Én azt hiszem: igen. Kiválasztandóknak tartom ugyanis már de lege lata azokat a fiatalkorúakat, akikkel — mint mondani szokás — egyáltalán nem bírunk, akiken nem fog semmi, akik talán már ismételt javítóintézeti kezelés és fogházbüntetés kiszenvédése dacára újból visszaestek, akikre — bár még fiatalkorúak — a *közveszélyesség* minden ismertető jele (ilyen a legtöbb apache, illetőleg jassz) ráillik. Ezeket semmiesetre sem volna szabad a fogházra ítélt többi fiatalkorúval együvé zárni, mert kiölnék az utóbbiak lelkéből a megjavulásnak tán még csillogó utolsó reményszikráját. Ezekkel szemben a *rideg védekezés* álláspontjára kell helyezkedni, miért is nagyon helyesen járnának el bíróságaink, ha az ilyen — quasi javíthatatlan — fiatalkorúakat *minél hosszabb idejű* fogházra ítélnék, mert így legalább az az egy bizonyos, hogy míg a fogházban őriztetnek, nem árthatnak. De lege ferenda kívánatos volna talán az 1911. évi december 15-iki belga javaslat szellemében oldani meg e kérdést s a letartóztatás idejét úgy hosszabbítani meg, hogy a fiatalkorú védelmét a társadalom védelme egészítse ki (súlyos esetekben az ú. n. kormány rendelkezésére való bocsátás tartama húsz évig is tarthat, v. ö. a javaslat 20. cikkét).

Akármily módon eszközöltessék is a jövőben a büntettes és züllött gyermekek befogadására szolgáló intézetek specializációja, abban valamennyinek meg kell egyeznie, hogy a reájuk bízott fiatalkorúakat lehetőleg a saját maguk megismerése útján igyekezzenek önmaguk és a haza számára megmenteni.

Self-respect, self-reliance and self-restraint, the great trinity of good citizenship and power: legyen amerikai mintára munkásságunk célja.

II. RÉSZ.

A BN. II. fejezetéről általában.

1. Vezérlő eszmék.

A fiatalkorúak bíróságainak gyakorlata több oldalról vett értesüléseim szerint három egymástól többé-kevésbé eltérő irányban fejlődik.

Több helyütt *a cselekmények csak mint szimptoma* vétetnek figyelembe, másutt *tényre* irányban fejlődik a gyakorlat, végül sokan még ma is a B. T. K. kitaposott útjain járva sűrűn szabják ki a *rövidtartamú fogházbüntetéseket*. Sajnos, az ország legtöbb bíróságánál ez az utolsó helyen említett irány vert gyökeret; ma még a klasszikus iskolai konzervativizmusa az uralkodó, amennyiben rendszerint *a bűnösség foka szerint* választják ki az intézkedést.

Hogy melyik felfogás a helyes s felel meg a novella szellemének, arról valóban nem kell vitatkoznunk: hogy e reformtörvényünk a fiatalkorúakkal szemben elejti a megtorlás gondolatát s azt az egyetlen célt tartja szem előtt, hogy a fiatalkorú büntettest megmentse, kitűnik a novella minden sorából. Mindazonáltal nem lehet elégszer ismételni, hogy a *bíró a törvényes kereteken belül legteljesebb individualizációra van jogosítva s kötelezve*, hogy a cselekményt, melynek címén a fiatalkorú terhelt eléje került, *ne a bűnösség megtestesüléseként, hanem mint a züllöttség vagy erkölcsi romlottság következményét* tekintse, hogy az intézkedések kiválogatásánál mindig az a vezérlő gondolat vezesse, mely a BN. 18. §-ában szól a bíróhoz s úgy hangzik, hogy a *bíróság azt az intézkedést alkalmazza, amelyik a fiatalkorú terhelt jövőbeli magaviseleti és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik*. A BN. szempontjából, nézetem szerint, *szigorú vagy enyhe intézkedésről nem is lehet szó*. Ez a terminologia csak a megtorlás eszmekörében született klasszikus iskola tanaiban s

büntető törvénykönyveiben helyénvaló ; a novella nem a bűnösséget méri, nem sajátképi büntetésekkel dolgozik, nem is akar igazságot szolgáltatni, hanem a megtévedt, rossz útra tért vagy makacs fiataikorú *egyéniiségét értékeli*, ezt az egyszerű befolyásolástól kezdve az érzékenyebb eszközökig : *megegyesíteni, átalakítani, nevelni, javítani* törekszik. Nem a büntetőjog, — mint boldogult Fayer László mondotta — hanem a büntető novella II. fejezete az, mely »végvonalban egy nevelési rendszernek sanctionális bebetetőzése«. (V. ö. A magyar büntetőjog kézikönyve. III. kiad. Budapest, 1905. I. köt. 5. l.)

Részemről tehát azt a *gyakorlatot helyeslem* s annak megszilárdítását szorgalnám, mely a cselekményt csak *szimptomának* tekinti és illetőleg az egyéb körülményekkel *egyenlő mérvben* veszi figyelembe. A súlyosabb cselekmények elkövetése kétségtelenül a legtöbb esetben nagyobb fokú romlottságról, rosszakaratról, makasságról tanuskodnak s ilyenkor — tekintettel az egyébként is megállapítható züllöttségre — rendszerint indokolt lesz s célszerűnek is mutatkozik a fogház alkalmazása : de vajjon nem képzelhető-e, hogy egy aránylag súlyos cselekményt tisztességes szülőknek inkább csak megtévedt gyermeke követte el ; ily esetben a fogház, sőt még a javító nevelés is határozottan káros hatásokat szül. És viszont — bár igaz, hogy enyhe esetekben a dorgálás s próbárabocsátás felé hajlunk — nem fordulhat-e elő, hogy mondjuk egy egyszerű kis dologrongálás vagy lopás elbírálása alkalmán — arról győződik meg a bíróság, hogy az előtte álló terhelt az erkölcsi romlottság s züllés fertőjében fetreng. Elég lesz az ily fiatalkorú megmentése érdekében a két első, inkább *csak észretérítő* intézkedés ? ! Legkevésebb ? ! Az ilyent — bármily enyhe cselekmény miatt is került a bíróság elé — a javítóintézetben vagy fogházban javítani, nevelni, munkára szoktatni kell.

Szabályt adni idevonatkozólag nem lehet, ez ellenkezik az individualizáció alapeszméjével ; legföllebb bizonyos *vezérlő gondolatok* tűzhetők le. E vezérlő gondolatok *megállapítása* s részletes kifejtése az ily megbeszélések s az irodalom feladata ; azoknak népszerűsítése s a bírói és ügyészi körökben való *elterjesztése* s ily úton a bírói gyakorlatnak helyes irányba való terelése és egyöntetűvé tétele pedig több módon volna eszközölhető. Igen helyes eszme az is, mit Degré Miklós felvet, hogy t. i. midőn a törvényszéki elnökök az ügyviteli szabályok megtartását ellen-

őrzik, figyelemmel kísérik az ügyek érdemi elintézését is, s az ítélkezésben megnyilatkozó jogi felfogással szemben saját nézetüket jegyzőkönyvileg kifejtve, kijelentéseikkel a gyakorlat fejlődését irányítsák s ugyanekkor az eljáró bírák figyelmét megfelelő szakmunkákra felhívják. Szükségesnek vélném azonban mindenekelőtt egy oly *szakmunkának* — esetleg az igazságügyi kormány tekintélyének támogatásával leendő — *kiadását*, mely a novellát kommentárszerűen, kapcsolatban a vonatkozó rendeletekkel s a közel jövőben megalkotandó eljárási törvényekkel magyarázná s így a fiatalok bíráinak, ügyészeinek, ügyvédeknek, pártfogóinak segédkönyveként szerepelne.*) *Balogh Jenő* államtitkár hézagpótló kitűnő könyve : a *Fiatalkorúak és büntetőjog* a nagy reformmozgalommal ismertet meg s e szociálpolitikai probléma mélységes rejtekeibe vezeti az olvasót ; ezt az elsőrangú művet egészítené ki az az imént említettem *gyakorlati kézikönyv*, mely átvezetne a praktikus életbe s a törvény helyes alkalmazásának útjait egyengetné.

2. A Btk. 89—92. §§-ai és a BN. II. fejezete.

Bírónak, ügyésznek, ügyvédnek egyaránt szokatlan még az új rend ; s ez nem csodálható, mert akik az oly mély gyökereket vert klasszikus iskola légkörében nevelődtek, kik évtizedekre menő gyakorlatukban a büntetést csak mint a megtorlás eszközét ismerték, kik tevékenységüket kimerítve látták abban, ha megállapították a bírói fórum elé hozott büntetendő cselekmény elkövetőjének bűnösségét s ezt, mint állítólag pontosan értékelhető mennyiséget lemérve, a végrehajtandónak kijelentett büntetéssel közömbösítve hitték : azoknak tüdejét gyors lélegzésre készíti a modern irányok hegyi levegője. Mindezek ma még csak pihegnek és csak lassan ismerik fel azokat az eddig nem látott tájakat, melyek az új iskola egyik kilátó-tornyáról, a BN. magaslatáról szemünk előtt megnyílnak s a büntetés sötét mezői mellett a gyermekmentés eszközeinek virágos rétjeire irányítják a szemlélő tekintetét ; és bennük még mindig erős a törekvés,

*) V. ö. Az 1911-ben dr. Angyal Pál, dr. Kún Béla, dr. Ládai István, dr. Rottenbiller Fülöp és dr. Tóth Béla szerzőtársak által kiadott : A fiatalokra vonatkozó büntetőjogszabályok magyarázata című művet. Budapest, Politzer.

hogy a BN. úgynevezett intézkedéseinek (BN. 17. §.) alkalmazásával elsősorban a büntetendő cselekményt elkövetett fiatalok bűnösségét értékeljék s ellensúlyozzák. Legkirívóbb ez álláspont hibássága azokban az ügyési s védői felszólalásokban, indítványokban, továbbá bírói ítéletekben, melyek az intézkedések megállapításának kérdésébe a Btk. 89., 90., 91. és 92. §-ait vetik be. Gyakori eset, hogy a *védő* a felsorolt enyhítő körülmények alapján a 92. §. *figyelembevételét kéri*; ritkább, de előfordult, hogy a vádhatóság képviselője ezt — nem elvi okokból, hanem mert nem látott elegendő számú és nyomatékú enyhítő körülményt fenforogni — ellenezte, s hogy befejezzem az esetek felsorolását: tudomásom van néhány oly ítéletről, melyben a Btk. 92. §-ára történik hivatkozás.

Nézetem szerint: a BN. 17. §-ában felsorolt intézkedések közül a *dorgálás, próbárabocsátás és javító nevelés alkalmazásánál a Btk. 89—92. §-ai egyáltalán nem hívhatók fel*. Nem pedig azért, mert bár igaz, hogy a BN. 18. §-a értelmében az intézkedésnél figyelembe veendő: a fiatalelkű egyénisége, értelmi és erkölcsi fejlettségének foka, életviszonyai és »az eset összes többi körülményei«, s ezek mind, de különösen az utolsó helyen említettek önmagukban mindenesetre olyanok, melyek vagy súlyosítók, vagy enyhítők, ámde midőn egyfelől a Btk. 89—92. §-ai csak a törvényi vagy törvény által engedett rendkívüli keretek között való mozgást engednek, és ily mozgásról legfőlegbb csupán a BP. 26. §-a alapján kiszabható fogház- vagy államfogházbüntetésnél lehet szó, midőn másfelől ugyan a BN. 18. §-a kimondja, hogy az intézkedések közül a bíróság azt alkalmazza, »amelyik a fiatalok terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik«, úgy máris kiérezhető e szavakból, hogy az alkalmazandó intézkedés nem annyira a múlt romjain épül, mint inkább a jövő reményéhez hord egy követ.

De lépünk közelebb a problémához. Arra semmiféle alap nincs, hogy a bíróság a szabadságvesztés-büntetés helyett a Btk. 92. §-a alapján mondja ki a javító nevelést, próbárabocsátást vagy dorgálást, mert a 92. §-ban bent van, hogy »fogház helyett pénzbüntetés«, de *az nincs bent, hogy »fogház helyett javító nevelés«* stb. De ettől eltekintve értelme sincs a Btk. 89—92. §-ai illetlen felhívásának, mert a dorgálás, próbárabocsátás és javító nevelés intézkedéseinél ki van zárva a bűnösség értékelésének lehetősége, amennyiben *ezek az intézkedések egymással nem mérhetők össze és*

bírói megállapítás idején semmiféle mennyiségi különbséget nem tőrnek; a dorgálás mindenkoron »ünnepélyes, komoly intelem« és »figyelmeztetés« az elítélthez, hogy újabb büntetett, vagy a vétség elkövetése esetében ellene szigorú büntetést fog alkalmazni a bíróság (BN. 19. §.); a próbárabocsátás mindenkoron abban áll, hogy a »bíróság a fiatakorút megfelelő figyelmeztetés után egy évi próbaidőre szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett feltételesen szabadlábon hagyja« (BN. 21. §.); végül a javító nevelést mindig határozatlan időre és akkor rendeli el a bíróság, ha a fiatakorú eddigi környezetében romlás veszélyének van kitéve, züllésnek indult, vagy ha értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a javító nevelés más okból szükségesnek mutatkozik (BN. 24. §.); az egyik vagy másik intézkedés csak a végrehajtás folyamán lehet enyhébb vagy szigorúbb, ide azonban még kevésbé hat ki a Btk. 92. §-a. A dorgálás foganatosítható keményebb vagy szelidebb hangon, a próbárabocsátottnak akár a bíróság, akár a pártfogója külön utasításokat adhat (Végr. Rend. 45. §.), a javító nevelés meg éppen sok változattal jelentkezhetik, amennyiben határozatlan ideig — azaz a javulásig, illetve a betöltött huszonegyedik életévig — tart, továbbá a királyi javítóintézetekben szigorúbb, az állami gyermekmenhelyekben, illetőleg az ezekkel kapcsolatos vagy ezeket kiegészítő társadalmi intézetekben enyhébb elbánás jellegét tünteti fel. (Min. Ind. 58. l.)

De vajjon *figyelembe jöhet-e* a Btk. 90., 91. vagy 92. §-a a BN. 26. §-a alapján kiszabható *fogház-, illetve államfogházbüntetésnél*? A Btk. 89., 90. és 91. §-ának első bekezdése kihat a fiatakorúak ellenében alkalmazott fogház- vagy államfogházbüntetés mértékének megállapítására, mert e büntetések mindegyike »határozott tartamban, a bűnösség súlyához mérten állapítandó meg« (BN. 26. §. 3. bekezdés). Már pedig a bűnösség súlya a most említett törvényszakaszokban értékelt s a büntetés kiszabásánál figyelembe veendő enyhítő és súlyosító körülmények szerint igazodik. Már a Btk. 91. §-ának 2. bekezdése s a Btk. 92. §-a egyáltalán nem bír hatállyal a fiatakorúak fogház- illetve államfogházbüntetésénél. A 91. és 92. §-ok 2. bekezdései azért nem, mert ezeket a BN. 26. §-ának 3. bekezdése helyettesíti, mely a halál- vagy fegyház-, tehát életfogytiglani fegyházbüntetéssel fenyegetett büntetendő cselekményeknél a 15 nap és 10 év közötti mozgást enged; a 92. §. 1. bekezdése pedig azért van kizárva, mert a BN. 15 napnál rövidebb idejű fogházat nem

enged, a pénzbüntetés viszont azért nem szabható ki, mert ezt a BN. 17. §-a kifejezetten megtiltja.

Szükségesnek tartom még kiemelni, hogy a Btk. 89., 90. és 91. §-ának 1. bekezdése *sem alkalmazható* azzal a kiterjedéssel, mint a felnőtteknél. Ez utóbbiak szabadságvesztés-büntetésénél ugyanis ezidőszerint kizárólag az enyhítő és súlyosító körülmények száma és nyomatéka döntő abban a kérdésben, hogy a konkrét büntetési tétel a minimumhoz, maximumhoz, vagy középértékhez álljon-e közelebb stb.; a fiatalkorúak fogház- vagy államfogházbüntetése is a bűnösség súlyához mértén állapítandó ugyan meg, de mint a Min. Indokolás is hangsúlyozza, »a cselekmény absztrakt tárgyi súlyának döntő szerepe nincs« (M. I. 58. l.), mi annyit jelent, hogy a szabadságvesztés-büntetés mértékének megállapításánál *mindig figyelembe veendő a fiatalkorú jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése irányításának szempontja*. Szóval: »mikor az erkölcsileg és értelmileg fejlett fiatalkorú bűncselekménye nagyobbfokú romlottságról, rosszakaratról, viselkedése különös makacsságról tesz tanúságot« s ez okból »az állam beavatkozásának szigor alakjában kell jelentkeznie (M. I. 56. l.) és tehát a bíróság a BN. 26. §-a alapján fogház- vagy államfogházbüntetés kiszabását tartja indokoltnak: *a mérték megállapításánál vegye ugyan figyelembe az enyhítő és súlyosító körülményeket s ennyiben alkalmazza a Btk. 89—91. §-ait, de a súlyt inkább arra helyezze, hogy egy valószínűségi ítélet alapján megállapítsa, mennyi idő alatt törhető meg a fiatalkorú rosszakarata, makacssága, sőt, ha szükségesnek véli, úgy a BN. 28. §-a alapján már az ítéletben rendelje el az utólagos javító nevelést.**)

Bírónak, ügyésznek, ügyvédnek egyaránt bele kell élnie magát abba a gondolatba, hogy a BN. szabadságvesztés-büntetései *nem a megtorlás gondolatát szolgálják*, hanem azt a célt tartják szem előtt, hogy a fiatalkorú büntetett *megmentessék*.

3. Bűnhalmazat a BN. II. fejezetében.

1. Egy előfordult esetben, midőn ugyanaz a fiatalkorú két bűncselekménnyel vádolva állott a törvényszék előtt, a bíróság ugyanazon határozattal az egyik bűncselekmény miatt dorgá-

*) Ma már állandó gyakorlat, hogy a Btk. 92. §-a fiatalkorú vádlott érdekében nem alkalmazható.

lásra ítélte a vádlottat, a másik miatt próbárabocsátást rendelt el, s hogy még cifrább legyen az eset, határozatát a bevezető részben »*ítélet, illetőleg végzés*«-nek nevezte. Ez a határozat képtelen először is *formai okokból*, mert annak ítélet, illetőleg végzés címmel való felékesítése amolyan fából vaskarika. A BP. 77. §-a ugyanis, melyen a BN. semmiféle változást nem idézett elő, szó szerint így hangzik: »A bíróság ítélettel vagy végzéssel határoz. Minden határozat, melyet a jelen törvény kifejezetten ítéletnek nem nevez, végzésnek tekintendő.« Ezekből a szavakból nyilvánvaló, hogy felemás határozatokat, tehát amelyek elülről ítélet, hátulról végzés képében jelentkeznek, a mi bűnvádi perrendtartásunk nem ismer s hogy az a rendkívül kényelmes és a határozatlanságot olyannyira jellemző »*illetőleg*« szócska ily kötésben nem használható. Tehát a BN. II-ik fejezetét alkalmazó határozatok is vagy ítéletek vagy végzések. Végzés hozandó a BP. 301. §-ának végső bekezdésében s a 323. §-ban említett esetekben, valamint amikor a bíróság próbárabocsátást rendel; ezeken az eseteken kívül tehát dorgálást, javító nevelést, fogházat vagy államfogházat alkalmazva, »a bíróság az ügy érdemében ítélettel dönt«. Képtelen ez a hermafrodita határozat másodszor azért, mert a fiatalkorú vádlott két cselekményét külön-külön bírálja el s az egyik miatt dorgálást, a másik miatt próbárabocsátást állapít meg. Az ily egybekötést *kizárják* úgy a törvény szavai, mint annak értelme és illetőleg a dolog természete.

A BN. 17. §-ának felsorolásából, mely semmiféle együtteségre nem utal, de még inkább a 18. §. szókötéséből, melyben az egyes szám szerepel (»ezekhez képest a bíróság a 17. §. 1—4. pontjában meghatározott korlátok közt *azt* alkalmazza, *amelyik* . . .« stb.), továbbá abból a körülményből, hogy ahol a törvény akarta, ott a két intézkedés egybekötését kifejezetten megengedte (BN. 28. §., melynek alapján a bíróság fogházbüntetést megállapítható ítéletben rendelheti el az utólagos javító nevelést), kétségtelen, hogy — kivéve a most említett 28. §-ban meghatározott esetet — ugyanazon fiatalkorú vádlott ellen, legyen bár több a vádbeli cselekmény, a bíróság *csak egyféle* intézkedést tehet. De a törvény értelme s a dolog természete is ugyanehhez a következtetéshez juttat; a törvény ugyanis nem a cselekmények számát, nem is — legalább elsősorban — azoknak súlyát, hanem a fiatalkorú egyéniségét, értelmi és erkölcsi fejlettségének fokát stb.

kívánja figyelembe vétetni az intézkedés kiválasztásánál, »a fiatalokú megmentése körül — mondja a miniszteri indokolás — a célszerűségi eszme úgy előtérbe lép, hogy mellette minden más gondolat teljesen háttérbe szorul«, tehát háttérbe szorul az igazságosság eszméjén nyugvó ama látszólagos követelmény, hogy »quot delicta tot poenae«; ezt az elvet különben — leszámítva a pénzbüntetést — tudvalevőleg már a Btk. sem követte. De a dolog természete is kizárja a dorgálásnak a próbárabocsátással való együttes alkalmazását, mert akkor épp ily joggal össze lehetne kötni a dorgálást a javító neveléssel vagy fogházzal, illetve államfogházzal, vagy ki lehetne szabni együtt a próbárabocsátást ugyan a javító neveléssel, a fogházzal, illetve államfogházzal, sőt — ha a fiatalokú terheltet négy, fokozatosan súlyosbodó cselekmény terhelné — alkalmazni lehetne együttesen mind a négy intézkedést.

2. Itt felvetődik az az *elvi kérdés*, vajjon a B. T. K.-nek az anyagi halmazatra, illetve többségre vonatkozó 96. és ennek nyomán az összbüntetés megállapítását szabályozó 97. §-a érvényesül-e a BN. II. fejezetének büntetési rendszerében, avagy nem állanak-e ezek a szakaszok e rendszerrel ellentétben s nem veszítették-e el idevágólag hatályukat. A *Curia* felállítja a tételt, hogy miután a BN. a BTK. 96. §-át nem helyezte hatályon kívül, következőleg az a fiatalokúakat illetően is *alkalmazandó*.

Kifejezett hatályon kívül helyezésről csakugyan *nincs szó*, mert a BN.-nak valóban egyetlen szakasza sem mondja nyíltan, hogy a Btk. halmazati szabályai a fiatalokúak bűnügyeiben nem alkalmazhatók, az implicit *részleges* hatályon kívül helyezés azonban *kétségtelen*.

A BN. ugyanis nem az elkövetett büntetendő cselekményért, vagy cselekményekért büntet, hanem alkalmat ad arra, hogy a büntetendő cselekmény vagy cselekmények címén bíróság elé került fiatalokú ellenében egyéniségének megfelelő oly *büntetőpedagógiai* intézkedés alkalmaztassék, mely annak megmentését tűzi ki célul. Kitűnik ez az alapgondolat úgy a BN. 18. §-ának útbaigazító szavaiból, valamint mindazokból a szakaszokból, melyek az egyes intézkedések alkalmazásának feltételeit meghatározzák. Sohasem az elkövetett büntetendő cselekmény, vagy cselekmények a döntők abban a kérdésben, hogy a négy közül melyik intézkedést válassza ki a bíróság, hanem mindig a *terhelt egyénisége, értelmi s erkölcsi fejlettségének foka, életviszonyai* stb.

A súlypont a BN. II. fejezetében a büntetendő cselekményről ennek elkövetőjére : a fiatalkorú terhelt *egyéniségére* csúszott át. A büntetendő cselekménynek vagy cselekményeknek a fiatalkorúak büntető-pedagógiai rendszerében csak az a jelentősége, hogy a züllött vagy az erkölcsi romlás veszélyének kitett fiatalkorúak javítási s mentési munkálatait a közigazgatási szűk- vagy a társadalmi rendezetlen mederből a bírói szabályozott mederbe tereli át, továbbá, hogy mint *tüneti jelenség* mintegy rávilágít annak a fiatalkorúnak fejlődésben levő értelmi, erkölcsi, érzelmi s akaratvilágára, kinek egyéniségéről, jelleméről s eddigi életviszonyai közepette kialakult egész lényéről egyéb adatok segítségével lehetőleg hű képet akarunk magunknak megrajzolni abból a célból, hogy kikereshessük azokat a színeket, melyekkel e kép kisebb-nagyobb hibái, elrontott vonalai kiigazíthatók. Ámde, ha ilyenképpen a fiatalkorú terhelt ellenében alkalmazható intézkedések megválasztása körül a büntetendő cselekmény csak mint szimptomatikus jelenség játszik szerepet, úgy többé-kevésbbé *irreleváns*, hogy vajjon egy vagy több büntetendő cselekmény, illetve ugyanaz a büntetendő cselekmény egyszer vagy többször terheli-e a fiatalkorút.

Ezekből nyilvánvaló, hogy a többség, illetőleg az anyagi halmazat egészen *más jelentőséggel* esik a mérlegbe, ha felnőttről s ha fiatalkorúról van szó. Ott *büntetéstfokozó* hatása van, azaz a Btk. 97. s következő szakaszaiban meghatározott szabályok szerint a szabadságvesztés-büntetés legmagasabb mértékének megfelelő emelhetését biztosítja, emitt csupán a terhelt egyéniségének képéhez *rajzol* egy jellemző vonással többet, anélkül, hogy feltétlenül szigorúbb intézkedés alkalmazására vezetne. Más szavakkal : *a felnőtteknél a többség büntetőjogi alakzat, a fiatalkorúaknál a következtetési alap esetleges része.*

S amit a két törvény szelleméből kiolvashatunk, azt a sorok között megállapítható *betűszerinti értelem* is igazolja. A Btk. 96. §-a ugyanis büntetendő cselekmények találkozásáról, illetőleg ugyanazon büntetendő cselekménynek több ízben történt elkövetéséről s *összbüntetés* kötelező kiszabásáról beszél, ámde a dorgálás, próbárabocsátás és javító nevelés *nem büntetések*, minélfogva összbüntetésként sem szerepelhetnek, tehát sem a Btk. 96., sem — és illetőleg még kevésbbé — annak 97. §-a felhívásával nem alkalmazhatók. Fentidézett ítéletében a Curia is csak annyit mond, hogy »amennyiben a fiatalkorúak a BN. 29. §-a alapján *szabadság-*

vesztés-büntetésre ítéltetnek, a Btk. 96. §-ának rendelkezése . . . a fiatalkorúakat illetően is alkalmazandó». Ha tehát a fiatalkorú több büntetendő cselekményt vagy ugyanazt a büntetendő cselekményt több ízben követte el s mindegyikért — tekintettel arra, hogy szigorúbb intézkedés alkalmazásának szüksége forog fenn — külön-külön is fogházbüntetésre ítéltetnék, úgy az alább említendő megszorítással és illetőleg a tételnek bizonyos feltételek mellett az államfogházra való kiterjesztésével, a Curia álláspontja helyes.

3. A Btk. 96. s 97. §§-ainak hatálya tehát ott kezdődik, hol a fiatalkorút terhelő több büntetendő cselekmény közül *legalább* kettő van olyan, amely emiatt — egyebekre való tekintettel is — szigorúbb intézkedés alkalmazását, tehát *fogház- vagy államfogházbüntetés kiszabását* tartja szükségesnek a bíróság, Ily esetben mi sem állja útját annak, hogy a bíróság e két vagy több cselekmény címén külön-külön is alkalmazható s a körülményekre való tekintettel alkalmazandó két vagy több rendbeli fogház-, illetve két vagy több rendbeli államfogházbüntetést a Btk. 96. s 97. §§-aira való hivatkozás mellett s az ezekben foglalt szabályok szerint összbüntetésbe olvassza össze. Egyedül azt kell hangsúlyoznunk, hogy mivel a BN. 26. §-ában meghatározott 2, 5 és 10 éves felső határok *végso maximumok*, következésképp az államfogház *két évet*, a fogház pedig a BN. 26. §-ában tett megkülönböztetés szerint *öt, illetve 10 évet* még összbüntetés esetén sem haladhat meg.

4. Ha fogházzal s államfogházzal büntetendő cselekmények tárgyai a vádnak és a bíróság szigorúbb intézkedés szükségét látja fennforogni, úgy a Btk. 101. §-ára *való hivatkozással fogházban* állapítandó meg az összbüntetés és pedig a már említett okokból az ismert megkülönböztetés szerint *öt, illetőleg tíz évet* meg nem haladó tartamban. Az államfogház mellőzésének indoka itt is az, hogy »aki közönséges büntetendő cselekményt követett el, az nem bír többé igénnyel a custodia honesta kedvezményére, nem bír igénnyel arra, hogy a közönséges büntetéseknél kedvezőbb elbánásban részesüljön« (Angyal: Tankönyv, 502. l.); a fiatalkorúak büntetési rendszerében meg éppen elkerülhetetlenül szükséges ily esetben az államfogháznak a fogházbüntetésbe való beolvasztása, mert az államfogház külön végrehajtása veszélyeztetné s kockára tenné a fogházbüntetés szigorú nevelő jellegét.

5. De mi történjék akkor, ha ugyanazon fiatalkorú ellen *több határozatban* — immár jogerősen — *külön-külön* lettek egyes

büntetendő cselekmények, illetve intézkedések megállapítva? E kérdésre — tekintettel arra, hogy különféle variánsok képzelhetők — egységes felelet nem adható. Szükséges lesz az előfordulható eshetőségeket külön tartani.

a) *Az egyik bíróság dorgálásra ítéli a fiatakorút, a másik próbárabocsátást vagy javítónevelést rendel, illetőleg fogház- vagy államfogházbüntetést állapít meg.* Ily esetben, ha a dorgálást kimondó bíróság azért, mert ez ítélet ellen az ügyészség fellebbezést jelentett be, a dorgálást az ítélet kihirdetése után a Bn. 20. §-ának első bekezdése alapján azonnal foganatosította, az illetén körülmények között immár foganatosított dorgálás semmiként sem befolyásolja a másik bíróság által elrendelt próbárabocsátás vagy javító nevelés, illetőleg kiszabott fogházbüntetés hatályát.

Ha azonban a dorgálást bármely okból *azonnal foganatosítani nem lehetett* s az alatt az idő alatt, míg a foganatosításra kitűzött határnap elérkezik, kiderül, hogy egy más bíróság ugyanazon terhelt ellen próbárabocsátást, javító nevelést rendelt, vagy fogház-, illetve államfogházbüntetést állapított meg, vajjon foganatosítandó-e vagy mellőzendő, illetve ez utóbbi intézkedésekbe valamiként beolvasztandó a dorgálás? A próbára bocsátott megdorgálását mi sem akadályozza. És ez a *modus procedendi* nem áll ellentétben sem a BN., sem a Végr. Rend. szellemével és rendelkezéseivel. A dorgálás, mint erkölcsi büntetés ugyanis mintegy kiegészíti a próbárabocsátást (a Végr. Rend. 43—45. §§-ai amúgy is előírják a dorgálásszerű figyelmeztetést), a próbárabocsátás hatályát meg egyáltalán nem érinti, mert a Végr. Rend. 53. §-ának utolsó bekezdése szerint a próbára bocsátó bíróság a próbárabocsátás megszüntetésével csak akkor hoz új határozatot, ha a bíróságnak a próbaidő alatt az jut tudomására, hogy a próbárabocsátott fiatakorú egy hónapot meghaladó szabadságvesztésbüntetéssel már volt büntetve. Ebből kétségtelen, hogy a *hatályban levő próbárabocsátást egy előzőleg végrehajtott, illetve foganatosítandó dorgálás nem érinti.*

Ha a dorgálás foganatosítását az ügyészség által bejelentett *fellebbezés* akadályozza, úgy próbárabocsátás esetén a Végr. Rend. 53. §-ának második bekezdése szerint kell eljárni, azaz *ilyenkor már helyt foghat az egyesítés és együttes eldöntés.*

De mi történjék, ha a BN. 20. §-ának második bekezdése értelmében foganatosítandó dorgálás egy másik bíróság által jog-

erősen elrendelt *javítóneveléssel* vagy jogerősen kiszabott *fogház-, illetve államfogházbüntetéssel* találkozik? A megoldás ismét csak az, hogy a dorgálás külön és pedig lehetőleg a javítóintézetbe vagy a letartóztatási intézetbe való beszállítás *előtt* foganatosítandó. Sem a BN., sem a vonatkozó rendeletek nem adnak idevágólag útbaigazítást; nincs helye különösen — ami talán helyénvaló lenne — a dorgálást kimondó ítélet hatályon kívül helyezésének s a dorgálás mellőzésével új határozat hozatalának. De elvégre a javasolt megoldás a jelzett körülmények között nem ütközik nehézségekbe s nem is sérti a BN. alapeszméjét, amennyiben a javítóintézetbe vagy fiataikorúak fogházába szállítandó terheltre legalább is *rossz hatással nem lehet* egy kisebb jelentőségű eltévelyedés címén előzőleg foganatosított dorgálás. Már ha a javító nevelés vagy a fogház-, illetve államfogházbüntetés végrehajtása *megkezdődött*, nem volna helyes e nevelési célú munkálatnak megszakításával a növendéket vagy a fiataikorú foglyot egy esetleg távoleső bíróság elé idézni a dorgálás foganatosítása céljából. Ily esetben legjobb volna a dorgálás foganatosítását *az illető intézet vezetőjére bízni*; ily értelmű szabály hiányában azonban nincs más mód, mint a dorgálást a javító nevelés befejeztével, illetve a fogház- vagy államfogházbüntetés kitöltése *után foganatosítani*.

Legegyszerűbb az eljárás akkor, ha a BN. 20. §-ának harmadik bekezdésében meghatározott eset kerül szőnyegre. A dorgálásra ítélt *nem jelenik meg* kitűzött határnapon s elmaradását nem igazolja, vagy a dorgálást *nem fogadja kellő tisztelettel*, s midőn ez megtörtént, kiderül, hogy ugyanezt a fiataikorút egy másik bíróság valamely más büntetendő cselekmény alapján megindult eljárás során próbára bocsátotta, vagy ellene javító nevelést rendelt el, illetőleg fogház- vagy államfogházbüntetésre ítélte. Hogy a dorgálást kimondó bíróság ilyenkor a BN. 20. §-ának harmadik bekezdése értelmében: a dorgálást kimondó *ítéletet hatályon kívül helyezi* és a dorgálás mellőzésével *új határozatot hoz*», az kétségtelen, a kérdés csak az, *mi lehet ez a határozat?* Ha annak a másik bíróságnak próbárabocsátást rendelő határozata *szövődik bele az eljárásba*, úgy nincs nehézség, mert ilyenkor a Végr. Rend. 53. §-ának többször hivatkozott második bekezdése értelmében »a bíróság az ügyeket egyesítheti s a próbárabocsátás hatályon kívül helyezésével együtt döntheti el«; azaz ily esetben *dorgálásra már nem ítéltető* a fiataikorú, de akár újból próbára

is bocsátható, vagy javító nevelésre, illetve fogház-, vagy államfogházbüntetésre ítéltető. Más az eset, *ha az a másik bíróság javító nevelést rendelt, vagy fogház-, illetve államfogházbüntetést állapított meg.* Itt már nincs meg a dorgálást kimondó bíróságnak az a joga, hogy annak a másik bíróságnak ítéletét hatályon kívül helyezze, minélfogva »új határozatát« ettől függetlenül kell meghoznia. S mi lehet, vagy inkább : mi legyen ez az új határozat ? Vagy elismerése annak, hogy a terhelt egyéniségének stb. ama másik bíróság által elrendelt szigorúbb elbánás (javító nevelés vagy fogház, illetve államfogház) célravezető s így a végre nem hajtható, vagy hatástalanul végrehajtott dorgálás mivel sem pótlendő, tehát mintegy *felszívódik* a javító nevelésbe vagy fogházba, de nincs kizárva, hogy az »új határozatot« hozó bíróság egyik vagy másik *intézkedést* rendelje el. Próbárabocsátást nem rendelhet, ez ellenkezik úgy a javítóneveléssel, mint a fogházzal, de *elítélheti a már javítónevelésre ítéltet újabban javító nevelésre,* vagy beállhat a javítónevelésre ítéltnek a dorgálás mellőzésével *fogházra* és a fogházra ítéltnek ugyan a dorgálás mellőzésével *javitónevelésre* ítéltése. S e variánsok közül csakugyan szabadon választhat az »új határozatot hozó bíróság«. A *javitónevelésre ítéltnek fogházra ítéltése tárgyában* a 27.300, 1909. számú ig. min. rendelet is intézkedik, midőn 4. §-ának utolsó bekezdésében kijelenti, hogy : »Ha a bíróság javító nevelés alatt álló fiatalkorút ítélné fogházbüntetésre, a fogházbüntetés végrehajtása tárgyában szükséges intézkedés végett a kísérő iratok felterjesztésével az igazságügyminiszterhez kell jelentést tenni«. Úgy látszik, hogy ilyenkor az igazságügyminiszter diszkrecionárius joga, hogy vajjon a javító nevelés félbeszakításával, vagy annak befejezte után hajtattja-e végre a fogházbüntetést. És ha ama másik bíróság fogházbüntetést állapított meg s a dorgálást mellőző bíróság »új határozatában« javítónevelést rendel, ez mint *utólagos javítónevelés* lesz elrendelendő.

Ezek a komplikációk abban az esetben, midőn az a másik bíróság javító nevelést vagy fogház-, illetve államfogházbüntetést állapított meg s a dorgálás mellőzésére szorított bíróság nem tudja, hogy a sok megoldási mód közül melyiket válassza, igen egyszerű módon kibonyolíthatók. Tekintettel ugyanis arra, hogy a BN. 20. §-ának harmadik bekezdése csak annyit mond, hogy »a dorgálás mellőzésével új határozatot hoz« a bíróság, következésképen, mivel ez az új határozat tartalma meghatározva nincs, a bíróság

azon okból, mert a fiataikorú ellenében más bíróság úgyis a dorgálásnál szigorúbb intézkedést rendelt, *nem állapít meg semmiféle intézkedést*, hanem a kísérő iratok áttételével *értesíti* a történetekről az *illetékes felügyelő hatóságot*, melynek aztán módjában áll a tudomására jutott körülményeket megfelelően értékelni; így érvényesítheti álláspontját a kísérleti szabadonbocsátásnál (BN. 25. §.), a feltételes szabadságra bocsátásnál (BN. 29. §.), továbbá az utólagos javító nevelés kérdésében (BN. 28. §.), miáltal ugyan csak közvetve, de tán igazabban kapcsolódik be a fiataikorú megmentését célzó intézkedésbe az a vonás, mely a dorgálás alapjául szolgált büntetendő cselekmény révén lett ismertté.

Két dorgálásnak találkozása esetén nincs nehézség; szabály a külön végrehajtás, illetőleg a BN. 20. §-a szerinti eljárás.

b) A további eshetőségeknél már mind kevesebb a komplikáció. Sorban az következik, amelynél az *egyik bíróság által próbára bocsátottat a másik bíróság egy, a próbaidő előtt elkövetett cselekményért szintén próbára bocsátott vagy javító nevelésre, illetve fogház- vagy államfogházbüntetésre ítéli.*

Két próbárabocsátást rendelő jogerős határozatnak találkozása semmiféle újabb intézkedést nem provokál. A két határozat egymás mellett megfér, a próbaidők egymástól függetlenül folynak s legfőllebb arról lehet szó, hogy utóbb eljáró bíróság egy póthatározatban a felügyeletet *ugyanarra a személyre bízza*, kit az előbb eljáró bíróság már kirendelt. Ha pedig a BN. 23. §-ában, illetve annak első bekezdésében leírt eljárás indítandó meg, úgy erre a Végr. Rend. 53. és 54. §§-aiban meghatározott bíróság az illetékes (az 54. §. esetében a megelőzés dönt), mely aztán az összes ügyeket egyesíti s együtt dönti el.

Ha próbárabocsátást és javító nevelést elrendelő bírósági határozatok találkoznak, úgy nincs más megoldás, mint az, hogy a próbárabocsátást megállapított bíróság — amint a javító nevelés elrendeléséről értesül — e határozatát *hatályon kívül helyezi* és vagy javító nevelést rendel, vagy fogházbüntetést szab, vagy — s ez a leghelyesebb álláspont — a próbárabocsátás hatályon kívül helyezéséről s az ennek alapjául szolgált bűncselekményről az illetékes *felügyelő hatóságot értesíti*, mely azután e körülményt megfelelően értékelheti.

Megtörténhetik végül, hogy az *egyik bíróság próbárabocsátást rendel, a másik meg fogház- vagy államfogházbüntetésre ítéli más-más cselekmények miatt a terheltet*. Hogy a próbárabocsátás ily eset-

ben is hatályon kívül helyezendő, az kétségtelen s az is bizonyos, hogy ismét vagy az illetékes felügyelő hatóság értesítésével érheti be a bíróság, vagy javító nevelést rendelhet, vagy fogház-, illetve államfogházbüntetést állapíthat meg.

c) A fentiek nyomán egyszerű annak az eshetőségnek elbírálása, midőn az egyik bíróság által elrendelt javítónevelést kell a másik által kiszabott fogház- vagy államfogházbüntetéssel összeköltetni. (Két javító nevelésnek egymástól függetlenül történt elrendelése nem idéz elő bonyodalmat, amennyiben a kettő egybeolvad s mint egy intézkedés foganatosítandó). Egyik határozat sem alterálja a másikat: végrehajtandó először a fogház-, illetve államfogház s utána a javító nevelés, ha pedig ez már kezdetét vette volna, úgy a 27.300-as rendelet 4. §-a alapján az igazságügy-miniszter döntése kérendő ki.

d) Az utolsó variáns: a különböző cselekmények miatt megindult eljárások során külön jogerős ítéletekkel a BN. 26. §-a alapján két vagy többrendbeli fogház, — illetve két vagy többrendbeli államfogház — vagy egy, illetve több fogház s egy, illetve több államfogházbüntetés találkozása. Kérdés, vajjon van-e helye ilyenkor a Bp. 517. és 518. §-aiban meghatározott eljárásnak és illetőleg alkalmazható-e a Btk. 104. §-a?

Ez eljárásnak nincs semmi akadály a Btk. 104. §-a, illetőleg ennek alapján a Btk. 97. és a szükséghez képest 101. §-a is alkalmazásba veendő, de a fogházbüntetésnek öt, illetve tíz éves s az államfogházbüntetésnek két éves maximuma ebben az esetben sem haladható meg.

Már a fogház- vagy államfogházbüntetés végrehajtásának tartama alatt elkövetett büntetendő cselekmény esetén nem foghat helyt a Bp. 517. s 518. §-aiban leírt eljárás, amennyiben ilyenkor az 1880: XXXVII. t.-c. 36. §-a sem jöhet alkalmazásba s így sem külön büntető ítélet nem hozható, sem büntetés a Btk., vagy intézkedés a Bn. alapján nem alkalmazható, minél fogva a büntetések egyesítéséről sem lehet szó, — hanem csak fegyelmi büntetések alkalmazásáról.

6. A többség s ezzel kapcsolatban a vonatkozó halmazati szabályok alkalmazásának legsajátosabb esete az, midőn a többrendbeli büntetendő cselekmény miatt bíróság előtt álló vádlott ezek egy részét élete 18. évének betöltése előtt, másik részét pedig ezen kor betöltése után követte el. Vajjon egyetlen összbüntetés szabandó-e ki, vagy a fiatalkorban elkövetett cselekményekre való tekintettel

a BN. alapján a megfelelő intézkedés alkalmazandó s emellett a 18. életéven túl elkövetett cselekmény címén a Btk. vonatkozó szabályai szerint büntetés mérendő-e ki?

A Curia egy esetben a Btk. 96. és 98. §-ainak felhívásával összbüntetést állapított meg a BN. 18. §-a alapján vétségnek s a Btk. megfelelő szakaszai szerint büntettnék minősített büntetendő cselekmények után. In concreto nincs kifogásunk e felfogás ellen, mely a következő gondolatmenetnek lehet eredménye: az a vádlott, kit a bíróság 18. életévének betöltése után elkövetett büntetendő cselekménye miatt szabadságvesztés büntetéssel sújt, egyénileg s egyéb körülményeit tekintőleg is olyan, hogy 18. életévének elérte előtt elkövetett büntetendő cselekményeért is már »szigorúbb intézkedés«-re termett, tehát fogház- vagy államfogházbüntetésre ítélandó; e két rendbeli szabadságvesztés-büntetésnek a Btk. 97. vagy 98. §-ában adott szabály szerint való összbüntetésbe foglalását tehát mi sem akadályozza.

Mi történjék azonban akkor, ha a *fiatalkorban elkövetett cselekmény* címén a BN. 26. §-ának első bekezdéséhez képest azért, mert az nem halállal, fegyházzal, börtönnel vagy fogházzal, illetve államfogházzal, hanem pénzbüntetéssel büntetendő cselekmény, *sem fogház-, sem államfogházbüntetés nem alkalmazható*, hanem a BN. 17. §-ának 1—3. pontjaiban felsorolt intézkedések valamelyike rendelendő-e el? vagy mi legyen a megoldás abban az esetben, amidőn a fiatalkorban elkövetett büntetendő cselekmény alapján alkalmazható bármelyik intézkedés, esetleg fogház- vagy államfogházbüntetés mellett a *felőtt korban elkövetett büntetendő cselekmény* pénzbüntetéssel büntetendő vétség vagy oly fogházzal büntetendő vétség, melyre in concreto a Btk. 92. §-a felhívásával *pénzbüntetést ró ki a bíróság?* vagy mi legyen a döntés akkor, amikor ez eshetőségek *külön bíróságoknak jogerős külön ítéletei* összetalálkozásából állanak elő?

Sorra véve ez eseteket:

a) Az első variáns: midőn a *vádlottnak felőtt korában elkövetett büntetendő cselekményét a bíróság szabadságvesztés-büntetéssel sújtja, s a fiatalkorban elkövetett pénzbüntetéssel büntetendő cselekmény címén dorgálás, próbárabocsátás vagy javító nevelés volna csak elrendelhető*. Hogy a Btk. alapján kiszabott fogház-, államfogház-, börtön-, vagy fegyházbüntetés mellett a próbárabocsátás elrendelése és külön végrehajtása ki van zárva, az nemcsak a dolog természetéből folyik, de a törvény szelleméből és szavaiból is következik;

a dorgálásnak előzetes foganatosítása még csak elképzelhető, de ennek is alig van értelme, viszont a javító nevelés legfőleg utólag foganatosítható, de csak akkor, ha az elítélt szabadulásakor 20. életévét még nem töltötte be, miért ily is esetekben leghelyesebb volna a fiataalkorban elkövetett büntetendő cselekményt vagy cselekményeket a betöltött 18. életév utáni időben elkövetett büntetendő cselekmény vagy cselekmények elbírálásánál *súlyosító körülményekként* venni figyelembe s ez utóbbi delictumok alapján kiszabott büntetést e címen megfelelően emelni.

b) *Ha jogerős külön ítéletek találkozása folytán áll elő ez az eset,* úgy mivel arra, hogy a Btk. alapján kimért szabadságvesztés-büntetés s a BN. vonatkozó szakaszai nyomán elrendelt dorgálás, próbárabocsátás, avagy javító nevelés valamiként egyesíthető volna, szabály nincs, tehát vagy az elkülönített végrehajtásba kell megnyugodnunk, vagy szokásjogilag kell oly szabályt konstruálnunk, mely e mindenképpen bonyolult helyzetből kivezet.

Külön végrehajtás csak a dorgálás esetén foghat helyt, sőt rendszerint be is fog következni, mert a dorgálást kimondó bíróság ez intézkedést — hacsak az ügyészség fellebbezést nem jelentett be — a BN. 20. §-ának első bekezdése értelmében »azonnal foganatosítja«. De már a próbárabocsátás semmiként sem, a javító nevelés pedig csak kivételesen kapcsolható a Btk. valamelyik szakasza alapján kiszabott fogház-, államfogház-, börtön- vagy fegyházbüntetéshez. Alig lesz más megoldás, mint hogy ilyenkor a próbárabocsátásnak és javító nevelésnek — többnyire nemcsak jogilag, de fizikailag is lehetetlen végrehajtásától *eltelünk*, mi gyakorlatilag a következőleg alakulhat ki: 1. a már folyó próbaidő alatt jogerőre emelkedik egy, a próbárabocsátásról mit sem tudó bíróságnak pl. börtönbüntetést megállapító oly ítélete melynek alapjául szolgáló eljárás tárgyát valamely, a *vádlottnak már felnőtt korában, de olyankor elkövetett cselekménye képezi, amikor a próbárabocsátást rendelő végzés még nem hozatott meg,* vagy legalább is nem emelkedett jogerőre; a BN. 23. §-ában meghatározott eljárásnak és tehát legalább is javító nevelésre (fogházra ítélesnek nincs helye, mert pénzbüntetéssel büntetendő cselekményről van szó) ítélesnek nincs helye, mert ennek feltétele, hogy a fiataalkorú a próbaidő alatt követte el legyen az újabb büntetendő cselekményt, de a próbaidő folyása ipso facto, akár ipso jure, — mert hisz a börtönbüntetés végrehajtása kezdetét veszi — megszakad s hogy a börtönbüntetés kitöltése után nem folyhat tovább,

az kétségtelen ; 2. megkezdődött a börtönbüntetés végrehajtása s ez alatt emelkedik jogerőre a próbárabocsátást elrendelő végzés, melynek azonban a börtönbüntetés elszenvedése után való végrehajtása megint képtelenség. Ebben a két s ezekhez hasonló esetben a *próbára bocsátás vagy egészében, vagy legalább is részben elsikkad, mintegy semmivé lesz.* 3. A fiatalkorúak bírósága javító nevelést rendelt s mielőtt ennek végrehajtása kezdetét venné, jogerőre emelkedik egy másik bíróságnak a Btk. megfelelő szakasza alapján szabadságvesztés-büntetést megállapító ítélete ; miután a Bp. 506. §-ának első bekezdése értelmében »a jogerősen megállapított szabadságvesztés büntetés rendszerint azonnal foganatba veendő« s elhalasztásra nincs ok, következőleg legfőllebb a javító nevelésnek utólagos végrehajtásáról lehet szó, ámde erre esetleg már az elítélt kora miatt sem kerülhet a sor, miért is ily esetben az rendszerint végrehajthatatlanná lesz, tehát *ismét elenyészik* ; a javító nevelés ennél fogva csak akkor foganatosítható és pedig a szabadságvesztés-büntetés kitöltését követőleg, ha az elítélt 20. életévét még nem töltötte be. 4. Ugyanez a helyzet áll elő akkor is, midőn a felnőtt korban elkövetett büntetendő cselekményre a szabadságvesztés-büntetést megállapító ítélet végrehajtására a már megkezdett javító nevelés tartama alatt kerül a sor ; a javító nevelést a szabadságvesztés-büntetés végrehajtása megszakítja s az a körülményekhez képest vagy *elenyészik*, vagy — ha van még mód — a büntetés kitöltése *után folytatandó*, illetve újra kezdődik.

c) *Vádlottnak felnőtt korában elkövetett büntetendő cselekményét a bíróság — vagy azért, mert az pénzbüntetéssel büntetendő cselekmény, vagy azért, mert a Btk. 92. §-ának felhívása indokolt — pénzbüntetéssel véli sújthatni, de ugyanakkor elbírálásra kerül vádlottnak egy 18. életéve előtti időből származó büntetendő cselekménye is, melynek figyelembevételével vádlott ellenében a BN. 17. §-ának 1—4. pontjaiban felsorolt intézkedések valamelyike alkalmazandó.* Ily körülmények között nincs *nehézség*, mert a pénzbüntetés végrehajtása egyáltalán nem akadályozza a Bn. alapján megállapítható intézkedések foganatosítását, tehát kiszabandó lesz külön a pénzbüntetés és külön a megfelelő intézkedés.

d) Mindenben hasonlít e helyzethez az a másik, midőn *külön ítéletekben lett megállapítva a pénzbüntetés s az intézkedések valamelyike*, mikor is — nem lévén semmi akadály — azok külön hajtandók végre.

c) Erősen bonyolódik azonban a kérdés akkor, amikor a *pénzbüntetés behajthatatlan* és tehát a helyettesített szabadságvesztés-büntetés végrehajtására kerül a sor.

A dorgálás foganatosítását s a BN. alapján kiszabott fogház- vagy államfogház-büntetés végrehajtását nem akadályozza e helyettesített fogházbüntetés, de már a próbárabocsátás és javító nevelés intézményével semmiként sem egyeztethető az össze, mert a próbárabocsátott ellen a próbaidő alatt szabadságvesztés-büntetést végrehajtani, anélkül, hogy ez intézményt alaptermészetéből ki ne vetköztessük, lehetetlen, az utólagos végrehajtással meg kockára tennők a társadalmi megerősítés elért eredményeit ; s ugyanígy vagyunk a javító nevelés és helyettesített fogházbüntetés tallákozása esetén is : egyedül a fogházbüntetés előzetes végrehajtása ellen nem lehet kifogásunk, mert ilyenkor a javító nevelés mintegy az utólagos javító nevelés képében s hatályosságával jelenik meg előttünk, csak hogy ennek a lehetőségnek feltételei, hogy a javítónevelés még ne vette légyen kezdetét és hogy a helyettesített fogházbüntetés kitöltésekor ne töltötte be légyen még az elítélt 20. életévét ; a helyettesített fogházbüntetésnek a javítónevelés megszakításával vagy azt követő végrehajtása már nem foghat helyt semmiként, mert lerontja a javító neveléssel már-már megvalósított hatásokat. Mindezekben az esetekben csak egy módon szüntethetjük meg a vázolt inconvenientiákat s ez a mód a pénzbüntetést, illetve az ennek helyébe lépő szabadságvesztés-büntetést törölő *királyi kegyelem kieszközlése*. Elvégre sok ily eset nem fog előfordulni s így a királyi kegyelem intézményét nem tesszük köznapivá, másfelől nem szabad elfelednünk, hogy csekély jellegű bűncselekményről és illetőleg pénzbüntetésről vagy az ezt helyettesítő szabadságvesztés-büntetésről van szó, melynek kivételes elengedésén annál kevésbbé fog a közvélemény fennakadni, mert hisz az elítélt próbárabocsátás esetén úgys a kezünkben van, ha pedig javító nevelésre ítéltetett, hosszabb ideig büntetőpedagógiai kezelés alatt áll.

4. Az elévülés és a BN. II. fejezete.

1. *A bűnvádi eljárás megindítását kizáró elévülés* tekintetében minden vitát eleve kizár a BN. 18. §-a második bekezdésének kezdő mondata, mely szerint : »Az a cselekmény, amely a törvény szerint büntett, az intézkedéssel vétséggé minősül«, amennyi-

ben e szavakból nyilvánvaló, hogy a fiatalkorú által elkövetett bármilyen büntetendő cselekmény mindig vétségként kezelendő (leszámítva mégis a kihágást, mely a dolog természeténél fogva e jellegét el nem vesztheti), miből kétségtelen, hogy a fiatalkorúak által elkövetett büntett is a vétség elévülési ideje, a Btk. 106. §-a szerint tehát három év alatt évül el. Figyelembe véve még a Kbt. 31. §-át, melynek értelmében kihágás esetén: »A büntető eljárás megindíthatása — amennyiben külön törvény ellenkezőt nem rendel — hat hó alatt . . . évül el«, megállapítható a következő vitátlan tétel *a fiatalkorúak elleni büntető eljárás megindíthatása kihágás esetén hat hó alatt, s ha vétség vagy a BN. 18. §-a alapján vétségnek minősítendő büntett forog szóban, három év alatt évül el.*

2. A büntetés végrehajtását, vagyis inkább a bíróság alkalmazott intézkedés végrehajtását kizáró elévülés kérdése már nehezebben oldható meg.

Nézetem szerint helyes álláspontra jutandó, külön kell tartani az egyes intézkedéseket.

a) A dorgálás, mint ilyen, el sem évülhet, mert ha az ítélet kihirdetése után azonnal foganatosíttatik, s az elítélt a dorgálás foganatosítására a BN. 20. §-ának második bekezdése értelmében a bíróság által kitűzött határnapra megidézettve igazolatlanul meg nem jelenik: úgy a bíróság a hivatkozott szakasz harmadik bekezdése alapján »az ítéletet hatályon kívül helyezi és a dorgálás mellőzésével új határozatot hoz«, ami más szavakkal annyit jelent, hogy most már a dorgálás helyét az új határozatban elfoglalt intézkedés foglalja el, s így az megsemmisülván, nem is kerülhet az elévülés joghatálya alá. Miután az új határozat hozatalát tárgyalásnak kell megelőznie, így a bűnügy tulajdonképpen vissza-űsúszik az eljárás stádiumába, ami annyiban fontos, hogy a mondott esetben csak az eljárás elévülése foroghat szóban. Ha tehát a dorgálás foganatosítására megidézett terhelt az új határozat hozatala céljából kitűzött tárgyalásra nem jelenik meg, ez »intézkedés napján« (Btk. 108. §.) az eljárás elévülése »újra kezdetét veszi« s aszerint, amint kihágás vagy vétség a vád tárgya, hat hónap, illetőleg három év alatt áll be.

b) A jogerősen elrendelt próbárabocsátásnál is ez a helyzet alakul ki, azaz sohasem a próbárabocsátás az, ami elévül, hanem az eljárás. Az eset ugyanis a következő: a bíróság a terheltet próbára bocsátja s a Végr. Rend. 43. §-a értelmében »a pártfogó-

nak átadja, esetleg utasítja, hogy a pártfogónál haladéktalanul jelentkezzenek»; a fiataikorú azonban megszökik, elrejtőzik, a pártfogónál nem jelentkezik stb., azaz, a fiataikorúval szemben a próbárabocsátás foganatosítása lehetetlenné válik. Tán ettől számított öt év alatt évül el annak végrehajthatósága? Nem, mert a Btk. 120. §-a a büntetés végrehajtásának elévüléséről emlékezik meg, már pedig a próbárabocsátás nem büntetés, hanem intézkedés. De ettől a formai argumentumtól eltekintve: ha a próbára bocsátott nem jelentkezik stb., azaz lehetetlenné teszi ez intézkedés végrehajtását, ezzel tulajdonképpen a »felügyeleti szabályokat« szegi meg, minek az a következménye, hogy a BN. 23. §-a alapján »a bíróság öt e tények megállapítása után javító nevelésre, avagy fogház- vagy államfogházbüntetésre ítéli«, és pedig, mint ez a Végr. Rend. 45. §-ából kiolvasható: előzetes eljárás és illetőleg tárgyalás alapján. Szóval itt is visszazökkenik a bűnügy az eljárás stádiumába. A pártfogó feladatának teljesítése lehetetlenségéről jelentést tartozik tenni a bíróságnak (Végr. Rend. 49. §.), erre ez eljárást indít s az ez irányban tett bírói határozat vagy intézkedés napján (Btk. 108. §.) kezdetét veszi a hat hónapos vagy három éves elévülési idő. A próbára bocsátás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozólag az elévülési idő a próbaidő alatt tovább folyik, de a BN. 23. §-ában körülírt magaviselet az elévülést félbeszakítja.

c) A *javító nevelést* illetően: hogy a Btk. 120. §-ában említett öt év ide nem vonatkoztatható, az abból az okból, mert a javítónevelés nem büntetés, hanem intézkedés, kétségtelen. De akkor mi a megoldás. Tegyük pl., hogy a beszállítás előtt elrejtőzik, vagy megszökik a javítóintézetből a bírói ítélettel ide beutalt fiataikorú. Mily időtartamon belül szállítható még be vagy vissza, s mennyi idő eltelte után kell a be- vagy visszaszállítást mellőzni? Kifejezett szabály hiányában egyfelől az életkor, másfelől a BN. 25. §-ában említett két évi próbaidő szolgálhat zsinórmértékül. Mindenekelőtt megállapítandó, hogy a be- vagy visszaszállítás semmi esetre sem eszközölhető akkor, ha a fiataikorú 21-ik élet évét már betöltötte, mert a BN. 24. §-ának második bekezdése értelmében a javító nevelés »a fiataikorú 21-ik évének betöltésén túl nem terjedhet«. Ha a fiataikorú még alacsonyabb korú, úgy be vagy visszaszállítása tulajdonképpen eszközölhető, de kétségtelen, hogy hosszabb idő eltelte után esetleg már nem célszerű s nem is indokolt; akkor ugyanis, ha ez idő alatt a fiataikorú magát ki-

fogástalanul viselte. — A BN. ez időt nem határozza meg, de abból, hogy a javítóintézetből való kísérleti kihelyezés próbaidejét az intézetben töltött egy év után két évben állapítja meg (Bn. 25. §., első bek.), s abból, hogy a BN. 25. §-ának második bekezdése szerint »a próbaidő kifogástalan elteltével a szabadonbocsátás végleges lesz«, oda lehet következtetni, hogy kifogástalan viseledés esetén a be- vagy visszaszállítás sikertelenségétől számított három év eltelte után a fiatalok már nem szállítható be az intézetbe. Ha ugyanis annál a fiataloknál, ki legalább egy évet intézetben s két évet társadalmi pártfogás és felügyelet mellett (BN. 30. §.) kifogástalanul próbán töltött : a szabadság véglegessé lesz, úgy annnyival inkább megadható e kedvezmény annak, ki ugyanennyi idő ($1+2=3$ év) alatt becsülte meg magát, holott intézetben sem volt (vagy csak rövid ideig) s pártfogásban sem volt része, illetőleg felügyelet alatt sem állott.

d) *A fogház-, államfogház- és elzárásbüntetés végrehajtásának elévülésére vonatkozó kérdés* nem lehet vitás, mert ezek az intézkedések büntetésszámba mennek s így végrehajtásuk a Btk. 120. §-ának utolsó bekezdése, illetőleg a Kbt. 31. §-ának utolsó fordulata szerint : ha vétség címén szabattak ki, öt év, ha pedig kihágás esetén alkalmaztattak, egy év alatt évül el.

5. Fiatalok által elkövetett erdei kihágások.

A legjobb törvény sem ment a hibától, lévén emberi alkotás. Bármily körültekintéssel készüljön is a tervezet, akárhány hozzáértő fő vitassa azt keresztül minden ízében a szaktanácskozmányokon s rendelkezék bár Deák Ferenc éleslátásával, ítélőképeségével s szövegező tehetségével a hivatalos javaslat szerkesztője : hézagot, hibát, összeütközést — különösen valamely érvényben levő régibb jogszabállyal — minden törvényben találunk. Így vagyunk a mi — eszméi s intézményei szempontjából valóban kitűnőnek mondható — Büntető Novellánkkal és illetőleg annak »A fiatalokra vonatkozó rendelkezések«-et tartalmazó II. fejezetével is. Rövid ideje csak, hogy életbelépett e — minket a Nyugathoz oly közelvivő — modern törvény s a gyakorlat százszámra veti fel a vitás kérdéseket, melyek közül egy rész egyszerű értelmezéssel oldható meg, de akad olyan is, melynek bármiként való megoldása nem elégíti ki, ami aztán nyilvánvaló bizonyítéka annak, hogy nem egy csomó bogozott voltában van a hiba, hanem

az anyagban ; a szálakat csak kifejtenék valahogy, de azok egyike-másika nem tart. S ekkor nincs más teendő, mint hogy e gyenge, rossz anyagból készült szálakat kicseréljük, jobbakkal pótoljuk. Hazánkban *e téren bizonyos furor uralkodik* : egy évtizeden belül alig merünk hozzányúlni az új törvényekhez ; sokszor a törvényhozás gépezetének — sajnos elég gyakori — fennakadása, máskor mintha valami restelkedés tartana vissza attól, hogy a törvénytárunkba alig bevonult törvényt felismerten hibás vagy hiányos részeiben javítsuk, illetve kiegészítsük. Pedig ettől nem volna szabad félnünk, sőt az ilyen — sokszor csak egy szakaszos kiigazító, pótló, értelmező — törvény hozatala egyenesen *kötelességünk* és ugyan ha valahol, ép a büntetőjog területén, hol egy-egy hibás vagy bebizonyultan jó, de hiányzó intézmény *kiszámíthatatlan károkat okozhat*. Elégge nem dicsérhető módon a külföldi (különösen angol és amerikai) kipróbált intézményeket ültettük át a hazai viszonyok követelte módosításokkal bünt. novellánkba, utánozzuk tehát a külföldet abban is, hogy módosítsuk, pótolgassuk e törvényünket a szükséglet felmerülése után nyomban. A törvény nem nebántsvirág, melynek tokja, ha megérintjük, felpattan és szétesik, inkább rózsatő, melynek ha előnyeit élvezni akarjuk, nemcsak vadhajtasait kell lenyesegetnünk, hanem be kell ojtanunk a nemes szemmel, mely az anyatóval teljesen összeforr.

Büntetőnovellánk egy ily hibájára hívom fel alábbiakban a figyelmet s egyben reámutatok a kiigazítás szükségességére, elégge sürgős voltára s arra a módozatra, amely szerint a törvény-, illetőleg rendeletváltoztatás eszközölhető volna, egyben — arra való tekintettel, hogy a módosításnak rövid időn belül való keresztülvitele a már említett okokból alig remélhető — megkísérlem de lege lata kierőszakolni a törvényből a minden irányban lehető legkedvezőbb gyakorlati álláspontot.

I. A BN. 33. §-a értelmében : »ha a fiatalokú kihágást követel, a jelen törvény 15—25. és 30. §-ainak rendelkezéseit az alábbi eltéréssel megfelelően kell alkalmazni«. Mielőtt az »eltérés«-re s a »megfelelő alkalmazás«-nak minket érdeklő részére reátérnénk, a közölt első, bekezdésbe becsúszott *szöveghibát* kell kijavítanunk. A törvény kétségtelenül nemcsak a kihágást elkövető fiatalokúak, hanem a *gyermek* irányában is alkalmaztatni akarja a hivatkozott 33. §-ban közvetve említett intézkedéseket ; ez nem lehet kétséges és pedig 1. azért, mert lehetetlen csak fel is tenni e törvényről,

hogy a kihágást elkövetett gyermekkel szemben a rossz mostoha szerepére akart volna vállalkozni ; a BN. II. fejezetének egyébként mintegy vezérlő gondolata, hogy az elkövetett büntetendő cselekmény inkább csak szimptoma és egyúttal alkalom arra, hogy az annál fogva kezünk ügyébe került 18 éven aluli korban levő züllésnek indult, vagy az erkölcsi romlás veszélyének kitett egyén a társadalom hasznos tagjává alakíttassék s úgy magának, mint a közösségnek megmentessék ; de ha ez az általánosságban mozgó érvelés nem is győzne meg, 2. azért kétségtelen, hogy a BN. 33. §-a a *gyermekekre* is vonatkozik, mert kifejezetten felhívja s alkalmaztatni rendeli a 5. §-t ; már pedig ez kizárólag az elkövetéskor tizenkettedik évét meg nem haladott egyént, azaz a gyermeket öleli fel. E szöveghibát, melynek kijavítására minden további nélkül jogosítva vagyunk, (v. ö. e kérdésről : Angyal, A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, 1909 II. kiadás 99—100. l.) egyszerűen úgy igazítjuk ki, hogy a »fiatalkorú« szó elé odagondoljuk a »gyermek vagy« szavakat. A helyreállított szöveg tehát imígyen kezdődik : Ha a *gyermek, vagy* fiatalkorú kihágást követ el stb. Már a 33. §. 3. s 4. bekezdésében helyesen szerepel az egyedül álló »fiatalkorú« megjelölés.

II. E formaságok elintézése s a törvény külsejére esett, de félreértésről esetleg helytelen értelmezésre vezethető feltüntetése után a közölt rendelkezésből, mely nem különböztet, megállapíthatjuk, hogy tehát a BN. II. fejezete mutatis mutandis, bármilyen kihágást elkövető gyermekre s fiatalkorúra kiterjed ; kiterjed ennél fogva az 1879. évi XXXI. törvénycikkben szabályozott erdei kihágásokra (v. ö. 99—114. §§.), illetve ezeknek fiatalkorú vagy gyermek elkövetőire is.

Az erdei kihágások, amennyiben azokat felnőtt követi el, mindig pénzbüntetéssel és pedig vagy az érték s kártérítésül fizetendő összeggel egyenlő (v. ö. pl. a 90. §-t) vagy minimumában s maximumában meghatározott (pl. 50 kr.-tól 10 forintig terjedő, v. ö. 107. §-t) vagy változatlan fix tételű (v. ö. 100. §-t) ; ez abszolút büntetési tételek között a legkisebb az egy krajcár, azaz két fillér, melyre az ítéendő, ki oly erdőben, melyben legeltetésre nincs joga, szándékosan vagy jogtalanul — a ludat ide nem értve — egyéb baromfit legeltet, mikor is darabonként egy krajcár pénzbüntetésre ítéendő ; érdekes, hogy még ez a két fillér is felére száll, ha valaki azt az egy szál csirkét »másnak erdejébe legeltetési szándék nélkül ugyan, de jogtalanul behajt«-ja vagy az ily »felügye-

letére bízott állatot másnak erdejébe gondatlanságból bemenni engedi», ez esetben ugyanis a 103. §. értelmében a »a 100. §-ban meghatározott büntetés felére szállítható le«; szóval *a magyar büntetőjogban a pénzbüntetés minimuma egy fillér.*

Kérdés, ha e kihágások valamelyikét gyermek vagy fiatal-korú követi el, mily intézkedések állanak a BN. alapján az eljáró hatóság rendelkezésére? Vissza kell térnünk a BN. 33. §-ára, melynek már idézett első s minket még érdeklő második bekezdéséből (»ha a szabadságvesztés-büntetés kiszabása mutatkozik szükségesnek, elzárásbüntetést kell megállapítani; az elzárás leghosszabb tartama két hónap«) a következő tételekhez jutunk:

1. A *gyermek* ellenében — minthogy az »eltérés« ide nem vonatkozik — alkalmazhatók a BN. 15. §-ában említett: *a)* megfenyítés végett való átadás a házi fegyelem gyakorlására jogosított egyénnek vagy az iskolai hatóságnak; *b)* a gyermeknek ideiglenes felvétel végett a legközelebb eső állami gyermekmenhelybe szállítása és illetőleg a gyámhatóság értesítése, mely a gyermek javító nevelése iránt az erre nézve irányadó szabályok értelmében intézkedik.

2. A *büntetőjogi felelősségre nem vonható fiataikorú* (azaz kinek az elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg) *ellenében*, tekintettel arra, hogy a BN. 33. §-a annak 16. §-át nem érinti, elrendelhetők: *a)* a ház. vagy iskolai fenyítés; *b)* a házi felügyelet vagy *b)* a javító nevelés.

3. A *büntetőjogi felelősségre vonható* (azaz az elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges értelmi s erkölcsi fejlettséggel rendelkező) *fiataikorúak* ellen a BN. 17. §-a a dorgálás, próbára bocsátás, javító nevelés s a fogház- vagy államfogházbüntetés között enged választást, viszont kizárja a pénzbüntetésnek megállapítását. Ami legelőször is a *pénzbüntetési* illeti, minthogy a BN. 33. §-a ennek kiszabását tiltó rendelkezést a kihágások területén nem érinti, kétségtelen, hogy a BN. 17. §-ának az a kategorikus kijelentése, hogy a »pénzbüntetés fiataikorú ellen sem mint fő-, sem mint mellékbüntetés nem állapítható meg«, a kihágást elkövetett fiataikorúra is vonatkozik és pedig tekintet nélkül arra, hogy az a kihágás a Btkv-ben vagy egyébütt nyeri-e szabályozását (egyedül a jövedéki kihágások esnek e szempontból kivétel alá). Vitátlan tétel ezeknél fogva, hogy az 1879. XXXI. t.-c.-ben szabályozott erdei kihágások fiataikorú elkövetői sem sújthatók pénzbüntetéssel.

Visszamaradt tehát a BN. 17. §-ában 1—4. pont alatt említett négy, illetve öt intézkedés, melyek közül azonban — s éppen ez a BN. 33. §-ának első bekezdésében kiemelt »eltérés« — kiesik a fogház és államfogház. Kiesik először azért, mert a büntetőnovellának e büntetések kiszabását s végrehajtását szabályozó 26—29. §-ait, a 33. §. első bekezdése a kihágások esetén alkalmazandó rendelkezések között nem említi, de kiesik másodszor azért, mert a többször hivatkozott 33. §. második bekezdése határozottan kijelenti, hogy »ha szabadságvesztés-büntetés kiszabása mutatkozik szükségesnek, elzárásbüntetést kell megállapítani«. A mondottakból kétségtelen, hogy *a kihágást elkövető s büntetőjogi felelősségre vonható fiatalkorúak ellenében általában a következő intézkedések tehetők: a) dorgálás; b) próbárabocsátás; c) javító nevelés; d) elzárásbüntetés.*

III. Kérdéses, vajjon alkalmazható-e az elzárásbüntetés a csupán pénzbüntetéssel sújtandó kihágások, tehát a minket ezúttal közelebbről érdeklő erdei kihágások fiatalkorú elkövetőivel szemben? Részemről a törvény szerint *pénzbüntetéssel büntetendő kihágásra is kiszabhatónak vélem az elzárásbüntetést.* A BN. 33. §-ának 2. bekezdése ugyanis egész önállóan s a 26. §-tól teljesen függetlenül mondja ki, hogy *mikor kell elzárásbüntetést megállapítani, t. i. akkor, ha szabadságvesztés-büntetés kiszabása mutatkozik szükségesnek; az a, vagy ahogy hasonló korlátozás, melyről a BN. 26. §-a tesz említést: hogy a fiatalkorú fogházra csak törvény szerint halállal, fegyházzal, börtönnel, vagy fogházzal, államfogházra pedig csak államfogházzal büntetendő cselekmény miatt ítéltető, a BN. 33. §-ában nem fordul elő, de az a 26. analogiájára sem konstruálható meg, mert a 26. §. nem szerepel a 33. által felhívott ama szakaszok között, melyek kihágások esetén megfelelően alkalmazandók.* Elzárást ezeknél fogva bárminemű, tehát az erdei kihágások esetén is kiszabhat a bíróság; egyedüli feltétel a szabadságvesztés kiszabásának *szükségessége.*

Kétségtelen azonban, hogy erdei kihágás miatt, mely rendszerint — különösen pedig fiatalkorú részéről elkövetve — igen enyhe jellegben (ceskély értékű fa lopása; élőfa galyainak, ágainak letörése: nem a meghatározott mennyiségben, időben, vagy erdő-részben való faizás stb.) fordul elő, vagy legalább is nem mutat erkölcsi romlottságra, vagy a züllöttség oly fokára, mely szabadságvesztés-büntetés megállapítását indokolná: *elzárás kiszabása csak igen ritka esetekben »szükséges« és helyénvaló és pedig annál*

kevésbé, mert valószínű, hogy a gyakorlatban az egy-két napos elzárás alkalmaztatnék, mi tekintettel különösen a vidéki fogházviszonyok ki nem elégítő voltára, a letartóztatott fiatalkorúra úgy erkölcsi, mint egészségi szempontból rendkívül káros következményekkel járhat. Sokszor tisztességes s romlatlan gyermek az, ki midőn a fogházba kerül, azt sem tudja, hogy vét, mert tán szülőjének meghagyásából hozza el azt a pár fillér értékű rőzsét az erdőből. Ily körülmények között a Büntető Novella éppenséggel nem javíthatja a régi állapotot.

E visszasságok megszüntetése s a fiatalkorúak erkölcsi állapotát olyannyira veszélyeztető gyakorlatnak helyes irányba terelése végett — addig is, míg megfelelő törvényi változtatás vagy rendeleti intézkedés bekövetkeznék — mulhatatlanul kívánatos, hogy a belügyminiszter úr figyelme e körülményre — tán a Patronage Egyesületek Országos Szövetsége útján, melynek ez alapszabályai 23. §-a 6. pontja értelmében igen szép hivatása — felhívassék, kinek módjában áll a kihágási ügyekben ítélkező közigazgatási hatóságokat a — nem helyénvaló s különösen rövidtartamú — elzárásbüntetés alkalmazásának káros következményeire hatályosan figyelmeztetni.

IV. Ámde, ha az eljáró közigazgatási hatóság mellőzi vagy csak indokolt esetekben szabja ki az elzárásbüntetést, visszamarad a dorgálás, próbárabocsátás és a *javító nevelés*. Ez utóbbi intézkedés, melyet a BN. 33. §-a negyedik bekezdéséhez képest tudvalevőleg a kir. járásbíróság rendel el, a már említett okokból erdei kihágások esetén alig indokolt s ha mégis az, mert »a fiatalkorú eddigi környezetén a romlás veszélyének van kitéve, züllésnek indult vagy értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a javító nevelés más okból szükségesnek mutatkozik« (v. ö. BN. 24. §.), úgy nincs az ily rendelkezés ellen kifogásunk. Miután azonban a gyakorlati élet tanulságai szerint ily eset aránylag igen ritkán fordul elő, *marad* mint leggyakrabban alkalmazható intézkedés, a *dorgálás* s a *próbárabocsátás*.

Ezeknek és pedig különösen a dorgálásnak sűrű alkalmazása azonban éppen az erdei kihágások esetén igen különös és eléggé meg nem szivlelhető következményekkel jár. Amint észreveszi a parasztnép, hogy a fáért erdőbe küldött gyermekét a hatóság csak megdorgálja, mindig ezt fogja az erdőbe küldeni. Több helyütt máris kitalálta ezt a parasztfurfang; s ha ezáltal csak az erdők szenvednének, de — s ez a kár sokkal nagyobb — az erdőborította

vidékek gyermekei észrevétlenül tolvajokká nevelődnek. Eddig fizetett az erdőkihágás elkövetője; fizette az értéket, a kártérítési összeget, az esetleges költségeket s az ezekkel egyenlő nagyságú pénzbüntetést; most — ha gyermeke mondatik ki bűnösnek — az erdőtörvény 84. §-a értelmében csak az érték, kár és költség megtérítéséért felelős. A visszatartó motívum ereje a BN. folytán tehát határozottan csökkent.

Mi tehát a teendő? Nézetem szerint de lege lata leghelyesebb megoldás, ha a hatóság a fiatakorút próbára bocsátja s azt a 160,000/1909. sz. belügyminiszteri rendelet 21. §-a alapján adható külön utasításokban, melyekben elrendelhető, »hogy tartózkodjék meghatározott helyek felkeresésétől« az erdőbe-meneteltől egyenesen eltiltja. Igaz, hogy az ily utasításnak nehéz érvényt szerezni, de elvégre akad mindig megfelelő pártfogó s a mai viszonyok között mégis csak ez a legjobb megoldás, mert így a fiatakorú feje felett lebeg a határozatlan időtartamú javítónvelés s a feltétlenül hosszabb idejű elzárásbüntetés; ezt a legtöbb-ször reájuk nézve is kellemetlen, sőt káros — mert a családból munkaerő vonatik el — eshetőséget a szülők is fontolóra veszik s valószínű, hogy egyáltalán nem, vagy legalább is nem oly gyakran küldik gyermekeiket az erdőbe.

Ha az alább ismertetendő törvénymódosításban akármily okból, tán azért, mert a kritika annak helytelenségéről győz meg, nem bízhatunk, úgy legalább az volna keresztülviendő, hogy akár — egyelőre csak — a rendőri büntető eljárást egységesen szabályozó 65.000/1909. sz. a. kiadott belügyminiszteri rendelet 176. §-a olykép módosíttassék, vagy a fiatakorúak bűnügyeiben követendő eljárást szabályozandó törvénykönyvbe oly rendelkezés vétessék fel, mely önálló felelősségi jogot biztosít a pártfogónak, illetve pártfogó tisztviselőnek. A fiatakorú ugyanis a rendőrkapitányi ítéletet, mert »fél, nehogy a kapitány urat megbántsa«, nem meri megfellebbezni, s inkább megnyugszik s így a káros következményekkel járó, egy-két napot megállapító ítéletek rendszerint jogerőre emelkednek.

V. De lege ferenda — tekintettel az erdei kihágások speciális voltára — kimondandónak vélem, hogy a családfő, gyám, gondnok, gazda, iparos, gyáros és munkaadó, ha az erdei kihágást valamely felügyelete alatt álló fiatakorú, illetőleg gyermekkorban levő családtag, gyámolt, gondnokolt, cseléd, iparos, segéd, tanonc, gyári vagy más megbízott munkás követte el, amennyiben az

illető családfő stb. a köteles felügyelet gyakorlását elmulasztotta, nemcsak az érték, okozott kár és költség megtérítéséért felelős (ezt már az 1879. évi XXXI. t.-c. 84. §-a is kimondja), hanem *oly összegben megállapítandó pénzbüntetésre is ítélendő, aminő ellenében kiszabható lenne, ha a kihágást ő követte volna el.* A fiatalkorúak irányában meghagyható volna a mai állapot, mégis a fent javasolt változtatások s utasítások mellett azzal az általában kívánatos módosítással, hogy az elzárásbüntetés minimuma legalább 8 napra emeltessék.

Igy erdőinket is hatályosabb védelemben részesítjük, mert a felnőtteket visszatartja a pénzbüntetés s fiatalkorúak irányában sem követünk el mulasztást.

A [BN. II. fejezetének egyes intézkedései.

1. A házi felügyelet.

I. A büntetőjogi felelősségre nem vonható fiatalkorúak irányában a BN. 16. §-a értelmében a szükséghez képest háromféle *intézkedést* tehet a bíróság: 1. elrendelheti, hogy a fiatalkorút, törvényes képviselője, hozzátartozója, vagy más alkalmas egyén *házi felügyelet* alatt tartsa; 2. intézkedhetik aziránt, hogy a fiatalkorú *házi vagy iskolai fenytést* kapjon; 3. végül, ha az ilyen fiatalkorú eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve, vagy zűllésnek indult, elrendeli a fiatalkorúnak *javító nevelését*.

E három intézkedés közül a házi vagy iskolai fenytés a büntetendő cselekmény miatt hatóság elé került gyermekkel szemben is alkalmazható (BN. 15. §-ának 2. bek.); a javító nevelés, csekély eltérésektől eltekintve, meg éppen azonos, akár gyermekről (BN. 15. §-ának 3. bek.), akár büntetőjogi felelősségre nem vonható (BN. 16. §-ának 3. bek.) vagy büntetőjogi felelősségre vonható fiatalkorúról (BN. 24. §.) legyen szó.

Tehát csak a *házi felügyelet* mutatkozik oly intézkedésnek, mely mint kizárólagos és a többitől teljesen különböző intézkedés csupán a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettséggel nem rendelkező fiatalkorúak irányában alkalmazható. Ez a különállás azonban *látszólagos*, mert úgy a törvény keletkezésének története, mint a házi felügyelet célja nyilvánvalóan igazolja, hogy ez az intézkedés lényegileg megegyezik a BN. 17. §-a 2.

pontjában említett s a 21—23. §-okban részletesen szabályozott próbárabocsátás intézményével.

II. A BN. *keletkezésének történetéből* megtudjuk, hogy Balogh Jenő első tervezete (1906. okt.) nem tett különbséget a büntetőjogi felelősségre vonható és nem vonható fiatalkorúak között, s e kettéosztás mellőzésével a büntetendő cselekményt elkövetett összes fiatalkorúak irányában egyaránt alkalmazhatóknak engedélyezte: 1. a szülői vagy iskolai fenytést, 2. a bírói dorgálást, 3. a *szigorúbb felügyelet mellett próbára szabadlábon hagyást*, 4. a javító nevelést és amennyiben ezek az eszközök nem mutatkoznak alkalmasaknak, 5. a fogházbüntetést. A tervezetnek különböző szempontokból való megvitatása, átdolgozása s törvénnyé válása folyamán előtérbe nyomult az a gondolat, hogy mivel gyakorlati jogászaink az eddigi tételes jogszabályok hatása alatt nagyon hozzászoknak ahhoz, hogy különbséget tegyenek a büntethető (B. T. K. 85. §.) és nem büntethető (B. T. K. 84. §.) fiatalkorúak között: ez a megkülönböztetés a büntető-novellába is felvétessék. Így történt, hogy a BN. is külön tartja a büntetőjogi felelősségre vonható (BN. 17. §.) és nem vonható (BN. 16. §.) fiatalkorúakat. Ezekhez képest külön kell választani e két csoporttal szemben alkalmazható intézkedéseket is. A tulajdonképeni büntetések, tehát a dorgálás, a fogház és az igazságügyi bizottság által felvett államfogház természetesen csupán a büntetőjogi felelősségre vonható fiatalkorúak ellenében alkalmazható intézkedéseként hagytak meg, viszont a szülői és iskolai fenytésmint olyan vétetett fel, mely a gyermekek s a büntetőjogi felelősségre nem vonható fiatalkorúak kizárólagos fenytéke. Már a szigorúbb felügyelet mellett való próbára szabadlábon hagyás és javító nevelés oly intézmények, melyek a BN. által keresztülvitt s inkább formai, mint elvi jelentőségű, kettéosztás dacára egyaránt célszerűnek s eredményesnek ígérkezők, akár megvolt az illető illető fiatalkorúnál a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség, akár hiányzott. Midőn tehát a BN. 16. §-a a büntetőjogi felelősségre nem vonható fiatalkorúak irányában a *házi felügyelet*, a 17. §-nak 2. pontja pedig a büntetőjogi felelősségre vonhatók irányában a *próbárabocsátást* iktatja törvénybe, lényegileg *azonos természetű intézményt* vesz fel.

III. De a házi felügyelet *célja* is ugyanaz, mint a próbárabocsátásé. A törvény azt a fiatalkorút, kinél a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség hiányzik, de ki a büntetendő

cselekményt muló okok következtében (meggondolatlanságból, fiatalkorú könnyelműségből, különös kísértés hatása alatt stb.) követte el, *meg akarja tartani a jó úton* s ez okból meghagyja ugyan környezetében, de felette gyakorolt eddigi felügyelet mintegy szorosabbra vonja. S a próbárabocsátás is ezt a célt szolgálja, mert ez intézkedésnek a miniszteri indokolás szerint akkor van helye, ha a terhelt egyénisége oly hajlamokat árult el, melyek könnyen erkölcsi sülyedését idézhetnék elő, ha felügyelet nélkül marad, de a *fiatalkorú nem mutat erkölcsi romlottságot, nem jelentkeznek rajta züllés jelei, környezete nem szolgáltat okot arra, hogy a fiatalkorú állami gondozásba vétessék* s életviszonyai mellett általában nem kell félni attól, hogy szigorúbb felügyelet mellett szabad lábon élve újabb bűncselekményt követ el vagy züllésnek indul» (v. ö. M. I. 53. l.). Szóval a jó útról még le nem tért, hanem a körülmények sajátos összetalálkozásának hatása alatt inkább csak *elbotlott* fiatalkorút a törvény *felemeli, észretéríti* (házi vagy iskolai fenyítés, dorgálás) s ha szükséges, *támogatja* (házi felügyelet, próbárabocsátás); a jó útról letért, vagy eredettől fogva mindig rossz úton járt, tehát többnyire erkölcstelen környezetének áldozataként feltűnő, immár *erkölcsileg romlott* fiatalkorút *visszavezetni* iparkodik a tisztességes társadalomba, tehát rendszeres és hosszabb ideig tartó *erkölcsi és társadalmi kezelésnek* (javító nevelés) veti alá, sőt kinél a megrögzöttség jelei mutatkoznak, arra le is sujt, de e nagyobb szigorral (fogház) sem céloz mást, mint a fertőből való kiemelést s az erkölcsi és társadalmi gyógyítást. Ismétlem s azt hiszem, nem tévedek, midőn azt állítom, hogy a házi felügyelet s a próbárabocsátás lényegileg egyenlő intézmények. Ugyanannak a törzsnek, az amerikai probation system-nek hajtása mind a kettő.

IV. Ámde, ha e két intézmény *lényegében* azonos, úgy részleteiben is csak ott mutat különbséget, hol a törvény vagy a vonatkozó rendeletek *kifejezetten* eltéréseket állapítanak meg. Vonjuk le ez alaptétel nyomán következtetéseinket s állapítsuk meg a házi felügyelet elrendelése, végrehajtása s hatálya tárgyában érvényes szabályokat.

1. A házi felügyelet szabály szerint a BP. 326. §-ának 3. pontja alapján hozott *felmentő ítéletben* rendeli el a bíróság, de elrendelheti a vád képviseletének megtagadása, a nyomozás megszüntetése, vagy a vád elejtése esetében a *bűnvádi eljárást megszüntető végzésben* is és pedig tekintet nélkül arra, tett-e a vád

képviselétére jogosult erre irányuló indítványt vagy sem? (V. ö. 27.1000-1909. Igm. 29. és 34. §§.) A próbárabocsátást a BN. 21. §-a értelmében *»ítélet hozatala nélkül«*, tehát *mindig végzéssel* rendeli el a bíróság.

2. A bíróság a házi felügyelettel a BN. 16. §-a értelmében a *fiatalkorú törvényes képviselőjét, hozzátartozóját, vagy más alkalmas egyént bíz meg.* (V. ö. 27.100-1909. Igm. 35. §.) Próbárabocsátás esetén is ugyanezek bizandók meg a felügyelettel; a BN. 22. §-a s a Rend. 41. §-a ugyanis hasonlóképp a törvényes képviselőt s az alkalmas magánegyént említik (a *»hozzátartozó«* felemlítése hiányzik, de természetesen ennek megbízása is helyt foghat, a mennyiben mint erre a tisztre *»alkalmas egyén«* mutatkozik.) A próbára bocsátott feletti felügyeletet, ha *»erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatos, állami gyermekmenhelyre vagy más e végből szervezett hivatalra, valamely gyermekvédő egyesületre«* (v. ö. BN. 22. §. és Rend. 41. §.) is bízhatja a bíróság; már a házi felügyelet csak annyiban bízható e most említett közegekre, amennyiben az ily megbízás nem jár környezetváltozással, mert mint a miniszteri indokolás is kijelenti, *»a felügyelet házi jellege arra utal, hogy a fiatalkorú eddigi környezetében marad«*; ugyanez okból a BN. 22. §-ának ama rendelkezése sem alkalmazható a házi felügyelet alá helyezésnél, mely szerint a bíróság *»szükség esetében a fiatalkorú megfelelő elhelyezése felől is intézkedik«*.

3. A házi felügyelettel megbízott egyén ha jelen van szóval, különben pedig írásban azonnal *értesítendő s kötelességeire kioktató*; evégből a bíróság a házi felügyelettel megbízottat maga elé is idézheti (v. ö. Rend. 35. §). A próbára bocsátott pártfogója formyszerű útmutatás kézbesítésével értesítendő kirendeléséről (v. ö. Rend. 42. §.). Hasonlóképpen a próbára bocsátott is meghatározott írásbeli utasítást kap stb., (v. ö. Rend. 43. §.), a házi felügyelet alá helyezettnek már nem írja elő a rendelet, de azért kétségtelen, hogy megfelelő szóbeli figyelmeztetés itt is helyénvaló.

4. A házi felügyelettel megbízott s a próbára bocsátott pártfogójának *kötelességei lényegileg azonosak.* Egyiknek úgy, mint a másiknak az a feladata, hogy a *fiatalkorú erkölcsi fejlődését előmozdítsa* (v. ö. a Rend. 36. és 48. §-ait); a különbség inkább csak abban a *nagyobb szigorban* jelentkezik, mely a próbárabocsátást jellemzi s a házi felügyeletnél hiányzik (külön utasítások; látogatások gyakoriabbak; a próbára bocsátottat pártfogója maga elé is idézheti stb., v. ö. Rend. 45., 47. §§.) s melynek természet-

szerű következménye, hogy a pártfogót bizonyos különleges kötelességek is terhelik (megfigyelések feljegyzése, jelentéstétel; v. ö. Rend. 46—52. §§.)

5. A házi felügyelet tartamát a Rend. 37. §-a értelmében a bíróság az azt elrendelő határozatban szabja meg. A próbárabocsátás *egy évre szól.* (BN. 21. §.) Ez az egy év sem meg nem rövidíthető, sem meg nem hosszabbítható; a házi felügyeletet a bírósággal meghatározott idő eltelte előtt is megszüntetheti *végzéssel* a bíróság, »ha azt látja, hogy a fiatalkorú házi felügyelet alatt tartása tovább nem szükséges«. (V. ö. Rend. 37. §.) E megszüntetést a felügyelettel megbízott indítványozza, ki »e végből bármikor jelentést tehet«. (V. ö. Rend. 37. §.) Kérdés, vajjon a házi felügyelet tartamának meghatározásánál minő vezérelvet tartson a bíróság szem előtt? Inkább rövidebb vagy hosszabb legyen az egy évnél? Nézetem szerint a törvény azért hagyott itt a bíróságnak szabad kezet, hogy ez az egyéniesítés követelményeinek minél inkább eleget tehessen. Vezérlő szempontok: 1. a fiatalkorú környezete s egyénisége, 2. annak kora, 3. a házi felügyeletnek a próbárabocsátásnál valamivel enyhébb volta. Az utolsó helyen említett szempont arra utal, hogy a házi felügyelet tartama legalább egy évre, s amennyiben egyéb okokból kívánatos, ennél is hosszabb időre szóljon; idevágólag útbaigazít némileg a miniszteri indokolás, mely a próbárabocsátásnál megjegyzi, hogy »a szigorú felügyelet mellett önként érthetőleg a próbaidőnek nem kell oly hosszú ideig tartania, mint amilyen szükségesnek mutatkozik akkor, ha az elítélt a próbaidőt felügyelet nélkül tölti el«. Ha tehát a büntetés végrehajtásának felfüggesztése esetén, mikor az elítélt egyáltalán nem kerül felügyelet alá, a próbaidő *három év* (BN. 3. §.) s a szigorú felügyelethez kötött próbárabocsátásnál *egy év*, akkor a *házi felügyelet tartama lehetőleg egy évnél hosszabb időben állapíttassék meg.* Egyebekben figyelembe veendő a fiatalkorú egyénisége s környezete; minél inkább lehet attól tartani, hogy a felügyelet rövid volta a fiatalkorú erkölcsi fejlődésére káros lehet, annál hosszabb időre állapítandó meg a felügyelet tartama annál is inkább, mert az amúgy is megrövidíthető (v. ö. Rend. 37. §.). A kort tekintőleg irányadóul szolgálhat az a szempont, hogy *minél fiatalabb a terhelt, annál kívánatosabb a hosszabb időre szóló felügyelet.*

Rendkívül fontos kérdés, vajjon *elrendelheti-e a bíróság a házi felügyelet alá helyezett fiatalkorúnak javító nevelését,* ha a fel-

ügyelettel megbízott jelentéseiből, vagy egyébként arról győződik meg, hogy annak házi nevelésétől kedvező eredmény nem várható, sőt, hogy az a felügyeleti szabályokat megszegi s az erkölcsi züllés jeleit mutatja? Nézetem szerint ennek mi akadályja sincs, sőt a fiatalok megmentése érdekében egyenesen szükséges, mert különben az egész házi felügyelet intézményének, mely mint kifejtettem, a próbárabocsátással lényegileg azonos nevelő eszköz, alig volna értelme. El van-e ugyanis érve az esetben a BN. által kitűzött egyetemes cél, ha összetett kezekkel vagyunk kénytelenek nézni, mint züllik el az a fiatalok, ki már egyszer gondozó hatalmunkba került s akinek erkölcsi megerősítése végett annak idején elegendőnek véltük a házi felügyelet alá helyezést? s feltételezhető-e erről az annyi szeretettől s okosságtól duzzadó törvényről, hogy cserben hagy a legégetőbb helyzetben? Semmi esetre! Ha lehetővé teszi a BN. a 17. §-ban meghatározott intézkedések egyikéről a másikra való átmenetet, úgy nem akarhatta ezt kizárni a 16. §. intézkedéseivel sem; s ha a BN. 23. §-a kifejezetten elrendeli, hogy »ha a fiatalok a próbaidő alatt újabb büntetendő cselekményt követ el, iszákos, erköcstelen vagy csavargó életmódot folytat, vagy egyébként az erkölcsi züllésnek jeleit mutatja, vagy a felügyeleti szabályokat megszegi, a bíróság őt e tények megállapítása után javító nevelésre ítéli«, úgy elrendelheti a házi felügyelet alá helyezett fiatalok javító nevelését is, amennyiben az imént felsorolt jelenségek megállapíthatók, sőt elrendelheti azt akkor is, amikor nyilvánvaló, hogy a fiatalok eddigi környezetében »erkölcsi romlásnak van kitéve, vagy ott már züllésnek is indult«, tehát — ha utóbb arról győződik meg a bíróság, hogy a fiatalok züllése s eredetileg elkövetett cselekménye — »éppen arra vezethető vissza, hogy a nevelésre hivatottak a nevelést elhanyagolták, vagy« — ha megállapítható, hogy — »a házi neveléstől és felügyeletől a fiatalok egyéniségére tekintettel kedvező eredmény alig várható«. A miniszteri indokolás szavai ezek, melyeket az a kijelentés zár le, hogy »ilyen esetekben a bíróságnak a fiatalok javító nevelését kell elrendelnie«. Igaz, hogy az indoklás itt azt a helyzetet tekinti, melyben akkor van a bíróság, midőn a büntetőjogi felelősségre nem vonható fiatalok irányában az általa elkövetett büntetendő cselekmény miatt megindult büntető eljárás alkalmán a BN. 16. §-ában meghatározott intézkedések közül az akkor ismert körülmények által javasolt legalkalmasabbat s legcélravezetőbbet

választja, de viszont ha egyszer módot nyújt a törvény arra, hogy a felismerten rossz útra tévedt fiatalkorú a javító nevelés alkalmazásával lehetőleg megmentessék, úgy e mentés lehetőségét nem akarhatta kizárni akkor sem, midőn később, a házi felügyelet tartama alatt derülnek ki a javító nevelés szükségességét igazoló körülmények. Tudom, hogy a klasszikus iskola dogmatizmusa ellentmond e következtetésemnek, de nem szabad elfelednünk, hogy a BN. nem a klasszikus iskola terméke, hanem az új irányok egyik nemes hajtása, mellyel szemben a törvénymagyarázat régi szabályai nem alkalmazhatók. A BN. magyarázójának nem annyira a betűket, mint inkább a célt kell szem előtt tartania s ép a házi felügyelet, próbárabocsátás és javító nevelés intézményeinél arra kell figyelnie, hogy — mint a miniszteri indokolás is monjda — »ezek az intézkedések nem represszív, hanem praevetiv jellegűek«; a reájuk vonatkozó szabályok tehát ez okból is nagyobb szabadelvűséggel értelmezendők, mint a B. T. K. szigorú megtorló büntetést tartalmazó kijelentései.

Még csak annyit, hogy ha a bíróság a házi felügyelet alá helyezettnek utóbb javító nevelését tartja szükségesnek, e tárgyban új *ítéletet*, illetve *végzést* hoz aszerint, amint eredetileg ítélettel vagy végzéssel rendelte el a házi felügyeletet.

2. A dorgálás.

(B.N. 19., 20. §§.)

1. A dorgálás ünnepélyes, komoly intelem és figyelmeztetés a jövőre (M. I.), mely mint erkölcsi büntetés főleg akkor alkalmazandó, ha a *csekélyebb jelentőségű büntetendő cselekményt elkövetett, romlatlan lelkű fiatalkorú egészséges környezetben él*. A törvény ugyanis abból az alapgondolatból indul ki, hogy a romlatlan emberre a komoly és szeretetteljes feddés sokkal üdvösebb és mélyrehatóbb befolyást gyakorol, mint a rideg és a végső céllal kevésbbé törődő fogház- vagy elzárásbüntetés.

A dorgálás a M. I. szerint csak enyhébb esetekben, nevezetesen akkor lesz helyén, ha az elkövetett büntett vagy vétség könnyelműség okozta csíny, kisebb jelentőségű eltévelyedés, s ha előrelátható, hogy a komoly feddés a büntettest a helyes útra visszatéríti és különösen, ha az elkövetett bűncselekmény nem ad okot az elítélt környezete iránt nagyobb fokú bizalmatlanságra. Helyénvaló lesz tehát a dorgálás kisebb csínyek, torkosságból

elkövetett lopás (gyümölcslopás stb.) és olyan első ballépés esetén, amelynél a komoly intelem is elégséges.

2. Maga a törvény nem pozitív, hanem *negative* és pedig két oldalról határolja a dorgálás alkalmazhatóságának körét, mely két kizárási okhoz a dorgálás alaptermészetéből folyólag még egy harmadik is járul. Ki van zárva ugyanis a dorgálás alkalmazhatósága :

a) A *súlyosabb cselekmények* esetén, azaz akkor, ha a cselekmény súlyához mérten egy hónapot meghaladó fogház- vagy államfogházbüntetés lenne megállapítható (BN. 19. §. 2. bek. 1. pont). Ezáltal a bíróság keze ugyan nincs megkötve, mindazonáltal valószínű, hogy a gyakorlatban a fegyházzal, illetve ennél súlyosabb büntetéssel büntetendő cselekmények esetén fogják a dorgálást következetesen mellőzni.

b) A *romlottabb terhelttel* szemben, azaz a BN. 19. §. 2. bekezdésének 2. pontja értelmében : ha a fiatalkorú egy hónapot meghaladó szabadságvesztés-büntetéssel már büntetve volt. Az előzőleg dorgálásra ítélt, próbára bocsátott, javító nevelésre, sőt 1910. évi jan. 1-e előtt a büntetés végrehajtásának felfüggesztése mellett fogházra ítélt fiatalkorú még megdorgálható.

c) A *rossz környezetben élő fiatalkorúval szemben*. Ily esetben ugyanis mit sem lehet várni ez erkölcsi büntetéstől, mert annak esetleges javító és visszatartó hatását megsemmisíti a környezet erkölcstelen volta ; ilyenkor a fiatalkorú kimentendő a posványból s ellenében (megfelelő elhelyezéssel kapcsolatban) a próbára bocsátás vagy a javító nevelés alkalmazandó.

3. A dorgálás alkalmazásának kérdésénél némelykor a *társadalmi felfogással* is kell számolni. Álljon itt a következő gyakorlati eset :

Három vádlott állott a p . . . i kir. törvényszék külön tanácsa előtt. Az első és másodrendű vádlott tizennyolc évnél egy-két hónappal fiatalabb, a harmadrendű vádlott viszont alig haladta meg két hóval a fiatalkor felső határát. Falusi suhancok, kik együttesen bemászás útján cigarettát, dohányt, szivart loptak. A szülők ugyan kevésbé megbízható egyének, de a két fiatalkorú vádlott nem él azért veszélyes környezetben. A bíróság első- és másodrendű vádlottat dorgálásra, harmadrendű vádlottat 3 napi fogházra ítéli. Vajjon minő hatást kelt az ily ítélet az illető község társadalmában ? Azt hiszem, nem kedvezőt, mert a közönséges észjárású ember nem tudja megérteni, mi lehet az oka annak,

hogy az egyformán bűnös három egyén közül, kik korban is alig különböztek egymástól, miért eresztettek el kettőt s miért küldtek fogházba egyet. Ily esetben — tekintettel a társadalmi felfogásra — lehetőleg egyenlő mértéket alkalmazó ítélet hozandó. Könnyű volna a helyzet, ha a BN. 2. §-a nem zárná ki a büntetés felfüggesztésének kedvezményéből az oly cselekményt, melyre a törvény börtönbüntetést állapít meg; ekkor ugyanis a mi esetünkben a harmadrendű vádlottra kiszabott 3 napi fogház felfüggeszthető lett volna.

Ha el akarjuk kerülni a szembeszökő anomáliát, csak egy mód kínálkozik: a korban egymástól alig különbözhető, egyenlő körülmények között élő s a büntető cselekményt társtetteségben elkövetett vádlottak mindegyike, a 18 éven aluli úgy, mint az azon felüli bűnösségének súlyához mérten fogházra ítéendő. Elvégre egy bemászásos lopás vagy hasonló súlyú cselekmény elkövetése többnyire oly fokú romlottságról tanuskodik, melynél az állam beavatkozásának szigor alakjában kell jelentkeznie, miért is rendszerint indokolt a rövidebb időtartamú fogházbüntetés megállapítása. Ha a közölt esetben mindegyik vádlottat 15—20 napi fogházbüntetésre ítélte volna a bíróság, tán jobban megfelelt volna a törvény szellemének és a társadalom is jobban megnyugodott volna az ítéletben. A pártfogó a BN. 17. §-ának 4. pontját hozta javaslatba.

4. Maga a dorgálás abban áll, hogy a bíróság nyilvános tárgyaláson az elítélthez ünnepélyes, komoly intelmet intéz és figyelmezteti őt, hogy újabb büntett vagy vétség elkövetése esetében ellene szigorúbb büntetést fog alkalmazni (BN. 19. §. 1. bek.). Miután ennek az erkölcsi büntetésnek csak akkor van értéke, ha a cselekmény elkövetése után minél rövidebb idő alatt foganatosíttatik, a törvény a dorgálás végrehajtását az eljáró bíróságra bízza azzal, hogy az az ítélet kihirdetése után azonnal, ha azonban ez bármi okból nem volna lehetséges, úgy e célra kitűzött határnapon foganatosítandó.

5. A dorgálástól csak akkor várható hatás, ha az fogékonyabb s romlatlan lelkű egyénekkel szemben alkalmaztatik, következőleg nem lehet beérni ezzel az erkölcsi büntetéssel, ha a körülményekből az ellenkezőre lehet következtetni. Előfordulhat, hogy a bíróság dorgálást állapított meg, de utóbb arról győződik meg, hogy tévedett, midőn a fiatalkorú egyéniségéről magának képet alkotott, mert: 1. az elítélt a dorgálást nem fogadta kellő tiszte-

lettel, vagy 2. mert nem jelent meg a kitűzött határnapon s elmaradását nem igazolta. Ily esetekben a bíróság az ítéletet még akkor is, ha az jogerőre emelkedett, *hatályon kívül helyezi s a dorgálás mellőzésével új határozatot hoz* (BN. 20. §. 3. bek.). E rendelkezést a M. I. szerint »a célszerűségnek az a gondolata teszi indokolttá, melyen a fiatalkorúnak egész büntetési rendszere felépült. Még az ítélet jogerejének tekintélye is háttérbe szorul, ha a bíróság közvetlen meggyőződését szerez arról, hogy a kiszabott erkölcsi büntetés célra nem vezet és a vádlottal szemben szigorúbb elbánnásra van szükség. A bíróság tehát azonnal helyrehozhatja a saját lélektani tévedését és a fiatalkorú érdekében akkor is új határozatot hozhat, mikor már egy ízben másként határozott s intézkedése jogerőre is emelkedett«.

3. A próbárabocsátás.

(BN. 21—23. §§).

1. *A próbárabocsátás, mely abban áll, hogy a bíróság a fiatalkorút ítélet hozatala nélkül, megfelelő figyelmeztetés után egy évi próbaidőre szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett feltételesen szabadlábon hagyja* (BN. 21. §.), oly esetekben alkalmazandó, melyekben a terhelttel szemben a dorgálás kevés, illetve a cselekmény súlyának vagy a környezet romlott voltának okából a fiatalkorú erkölcsi fejlődésének irányítása céljából elegendőnek nem mutatkozik, de viszont a terhelt nem mutat oly erkölcsi romlottságot, mely javító nevelését, vagy a fogházbüntetés kiszabását tenné indokolttá.

Az intézmény lényegileg s alapelveit tekintve ugyanaz, mint a feltételes elítélésnek az angol és amerikai jogterületen kifejlődött rendszere, s hogy a törvényhozó ezt a rendszert s nem a belga-francia rendszerű feltételes elítélést választotta, annak oka a törvényjavaslat szerkesztője szerint az, »mert az utóbbi nem nyújt módot arra a szigorú felügyeletre, irányításra és támogatásra, amelyre a veszélyeztető környezetben, illetőleg a nagy városban élő fiatalkorú annyira rászorul«.

2. A próbárabocsátás körét és feltételeit a BN. nem pozítíve, hanem negatív határolja, illetőleg írja elő. Így *nem alkalmazható ez intézkedés* : a) ha a fiatalkorú egy hónapot meghaladó szabadságvesztés-büntetéssel már büntetve volt (BN. 21. §. 2. bek.), azaz ha a terhelt a *romlottabbak közé tartozik* ; b) ha a

fiatalkorú züllésnek indult, vagy ha értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a javító nevelés más okból szükségesnek mutatkozik; ilyenkor a BN. 24. §-a értelmében ugyanis javító nevelésnek vetendő alá a fiatalkorú, sőt ha szigorúbb intézkedésre van szükség, fogház-, illetve államfogházbüntetéssel sujtandó (BN. 26. §.); c) ha a fiatalkorú eddigi környezetében a *romlás veszélyének van kitéve*, bár ilyenkor — ha a terhelt megfelelően elhelyezhető — a próbárabocsátás is helyt foghat, rendszerint azonban több eredmény várható a javító neveléstől (BN. 24. §. 1. bek.).

A próbárabocsátást kizáró feltételek közül megbeszélést igényel különösen az első. Kérdés ugyanis, *mi történjék abban az esetben, ha a bíróságnak a próbára bocsátó végzés jogerőre emelkedése után a próbaidő alatt tudomására jut, hogy a próbárabocsátott fiatalkorú egy hónapot meghaladó szabadságvesztés-büntetéssel már büntetve volt*, szóval, hogy vele szemben a BN. 21. §-ának 2. bekezdéséhez képest próbárabocsátás nem lett volna alkalmazható. Ez esetre provideál a Végr. Rend. 53. §-ának utolsó bekezdése, mely szerint ilyenkor »a próbára bocsátó bíróság erre a körülményre tekintettel a próbárabocsátás megszüntetésével új határozatot hoz«, azaz a már jogerős végzést hatályon kívül helyezi, új tárgyalási határnapot tűz ki s amennyiben beigazolást nyer, hogy a fiatalkorú előzőleg csakugyan büntetve volt már egy hónapot meghaladó szabadságvesztés-büntetéssel: ítélettel javító nevelést rendel, vagy fogház-, illetőleg államfogházbüntetést alkalmaz.

3. A próbárabocsátás a BN. 21. §-a 1. bekezdésének értelmében *»ítélet hozatala nélkül«*, tehát *végzésben* rendelendő el. Amily egyszerű e szabálynak a gyakorlatban való betartása az esetben, ha csupán egy fiatalkorú vádlott áll a bíróság előtt s e bíróság az első fokon eljáró kir. járásbíróság vagy kir. törvényszék, épp oly nehéz, sőt törvénysértés nélkül sokszor lehetetlen annak érvényesítése, ha két vagy több fiatalkorú ügyében egyidejűleg kell a bíróságnak határoznia s ezek közül csak az egyik mutatkozik próbára bocsátandónak, míg a többiekkel szemben dorgálást, javító nevelést vagy fogházbüntetést vél a bíróság alkalmazhatni; továbbá, ha a próbárabocsátást esküdtbíróság, vagy az alsófokú bíróságnak dorgálást, javító nevelést vagy fogházat megállapító ítéletével szemben felsőbbíróság rendeli el, végül ha az alsófokú bíróságnak próbárabocsátást rendelő végzésével szemben a felsőbbíróság dorgálást, javító nevelést vagy fogházbüntetést alkalmaz.

a) Abban az esetben, midőn pl. a két fiataikorú vádlott közül, kik az eljárás alapjául szolgáló büntetendő cselekményt részességben követték el, az egyik ellen dorgálás, a másik ellen próbárabocsátás rendelendő el, két lehetőség között kell választani: 1. a dorgálást ítéletben mondja ki, a próbárabocsátást pedig végzésileg rendeli el a bíróság; vagy: 2. mind a két intézkedés tárgyában ítéletet hoz.

A *különtartás mellett* szól a BN. szövege, mely míg egyfelől a 21. §-ban azt mondja, hogy: »a próbárabocsátás abban áll, hogy a bíróság a fiataikorút ítélet hozatala nélkül... feltételelesen szabadlábon hagyja«, tehát ítélethozatalt nem enged, addig másfelől a 19. §-ban oly kifejezést használ (»az elítélthez ünnepestyes komoly intelmet intéz«), melyből nyilvánvaló az a — 20. §. szövege nyomán (»a bíróság a dorgálást az ítélet kihirdetése után azonnal foganatosítja«) minden kétséget kizáró — tétel, hogy a dorgálás ítélettel állapítandó meg.

Ugyan a különtartást támogatja az a megfontolás is, hogy csak így tartható be az az alább megvilágosítandó szabály, mely szerint míg a dorgálást (javító nevelést, fogház- vagy államfogházbüntetést) megállapító ítéletben a fiataikorú bűnösnek mondandó ki, addig a próbárabocsátásról szóló végzésben a bűnösség kimondása nem foghat helyt. Technikai szempontból ugyan nincs akadálya annak, hogy ugyanazon ítéletben az egyik fiataikorút a bűnösség kimondása mellett dorgálásra (javító nevelésre, fogház- vagy államfogházbüntetésre) ítélje a bíróság, a másikat pedig a bűnösség kimondásának mellőzésével próbára bocsássa, perjogilag azonban — bár nem semmiségi ok, de — törvénybe ütköző szabálytalanság a bűnösség kimondásának mellőzése, mert a BP. 327. §-ának második bekezdése értelmében: »a vádlott elítélése esetében az ítélet rendelkező részének még tartalmaznia kell: a) megjelölését annak a bűncselekménynek, melyben a bíróság vádlottat bűnösnek találta«.

A külön ítélet s külön végzés ellen és illetőleg az *egységes ítélet mellett* viszont nyomatékos érv a különtartással járó bírói munkaszaporítás megtakarításán s az egyszerűbb elintézésen kívül a perorvoslatok körül különben beálló anomáliák elkerülésének szempontja. Az ítélet ugyanis — ha pl. kir. törvényszék hozta — fellebbezéssel a kir. táblához s innét semmiségi panaszszal a kir. Curiához vihető fel; már a kir. törvényszék végzése ellen csak egyfokú felfolyamodásnak van helye a kir. táblához.

Különtartás esetén ezekhez képest az enyhébb dorgálásra ítélt akár a Curiáig viheti ügyét, a próbára bocsátott ellenben kénytelen beérni a kir. tábla utolsó fokú döntésével. De ez az anomália elvégre egyébként is fennforog s ezen csak a fiatakorúak bűnügyeiben követendő eljárásról rendelkező s ez idő szerint előkészítés alatt álló új törvény segíthet. Az ugyanazon büntetendő cselekmény tárgyában két vagy több fiatakorú terhelt ellen folyó eljárásban hozott s a dorgálást ítélettel, a próbárabocsátást pedig végzéssel alkalmazó határozat azonban a perorvoslati stádiumban még sokkal súlyosabb bonyodalmakat s képtelenségeket idézhet fel. Beérem egynek a kiemelésével: a próbárabocsátott felfolyamodással él a kir. törvényszék végzése ellen s a kir. tábla, mely a felfolyamodást a BP. 379. §-a értelmében zárt ülésen intézi el, azt elutasítja, mi annyit jelent, hogy az elsőbíróság intézkedését helybenhagyja. Ugyanezen idő alatt az ugyanazon cselekmény miatt dorgálásra (javító nevelésre, fogházra vagy államfogházra) ítélt másik fiatakorú fellebbezése folytán hozott s a kir. törvényszék ítéletét helybenhagyó kir. táblai ítéletet a BP. 385. §-ának 1. a) pontja alapján semmiségi panasszal támadja meg a vádlott s a Curia az alsóbbfokú bíróságok ítéleteinek megsemmisítésével kimondja, hogy a vád alapjául szolgáló tett bűncselekmény tényálladékát nem állapítja meg. Így aztán beáll az a képtelenség, hogy az egyik fiatakorú a kir. tábla végzése alapján próbára bocsáttatik oly cselekmény miatt, mely a kir. Curiának a másik fiatakorú ügyében hozott ítélete szerint nem bűncselekmény.

És mégis *csak az a felfogás lehet, nézetem szerint, a helyes, mely a próbárabocsátást minden körülmények között végzésben elrendelendőnek vitatja.* A már felhozottakon kívül még a büntetőnovella speciális volta s a próbárabocsátás intézményének történeti kifejlődése és alapeszméje is e nézet mellett szól.

A BN. a végzés kizárólagosságát s az ítéletenk feltétlen mellőzését követeli, a BP. perorvoslati rendszerével viszont jobban összeegyeztethető a próbárabocsátásnak a fennforgó körülmények között ítéletben való elrendelése. Az összeütközés nyilvánvaló, a döntésnek azonban a BN. szellemében s ennek javára kell megtörténnie, mert a BP. csak a törvényté válásáig érvényben volt anyagi büntetőjogi szabályokra való figyelemmel rendelkezhetett s idegszámai utóbb csak azon újabb anyagjogi materiára terjedhettek ki, melyek a keletkezésük érvényben volt anyagjogi

szabályok egységes törzsének utóhajtásaiként sarjadzottak ki. A BN. és illetőleg ennek második fejezete nem a klasszikus iskola törzsének hajtása, hanem egy különálló, speciális cserje, mely a társadalmi véderdőnek ma még csak egyedül álló része, mely azonban folyton szaporodó társaival rövidebb-hosszabb időn belül sokkal nagyobb szolgálatokat fog teljesíteni, mint a magasba tört büszke, de immár korhadásnak induló törzs. A BTK. és melléktörvényei s a BN. között csak annyi a közös, hogy ugyanazon területen élnek; lényegük s szervezetük teljesen azonos, miért is a BP., mely még a klasszikus iskola termőföldjének éltető ereje, a BN. által csak annyiban, s addig hasznosítható, amennyiben s ameddig a BN. természetének megfelelő új eljárás-szabályzatról a törvényhozás nem gondoskodik, de ezen az időn belül is csak oly mérvben és módon, mely a BN. reformeszméinek érvényesülését nem akadályozza. *Lex specialis derogat generali.*

De a próbárabocsátás intézményének történeti kifejlődése s alapeszméje is azt a nézetünket erősíti, hogy ez az intézkedés kizárólag végzésben rendelhető el. A BN. 21. §-ában leírt intézkedés mintájául szolgáló »Probation system« lényege mindenütt az, hogy a bíróság felfüggeszti, illetve mellőzi az ítélethozatalt, s midőn felügyelet mellett próbára szabadlábon hagyja a terheltet, célja nemcsak az, hogy a fiatakorút a fogháztól vagy más büntetéstől távoltartsa, hanem hogy még az elítélés tényéhez fűződő, sokszor igen súlyos erkölcsi s társadalmi következményektől is megmentse. A próbárabocsátásnak ítéletben való elrendelése tehát a legélesebb ellentétben áll az intézmény alaptermészetével, miből folyólag még akkor is végzéssel rendelő az el, amikor ugyanazon büntetendő cselekmény alkalmán az abban érdekelt másik fiatakorú terhelt ellen marasztaló vagy felmentő ítélet hozandó.

A fent említett képtelenséget jelentősen enyhíti az a körülmény, hogy miután a BN. 17. §-ában felsorolt intézkedések mindegyikénél, tehát a próbárabocsátásnál is az elkövetett cselekmény — melyet a másik fiatakorú terhelt irányában a Curia nem minősített büntetendőnek — mellett a fiatakorú egyénisége, értelmi s erkölcsi fejlettségének foka, életviszonyai stb. is figyelembe veendők: valószínű, hogy annak a fiatakorúnak jövőbeli magaviseletét és erkölcsi fejlődését a próbárabocsátással kapcsolatos szigorú felügyelet nem fogja károsan befolyásolni. Ha az alkalmul szolgált cselekmény a Curia felfogása szerint nem is

tartozik a büntetendők közé, a próbárabocsátást mindenesetre igazolják az első- és másodbíróság által egyértelműen mérlegelt egyéb körülmények. A képtelenség, mely talán elő sem fog fordulni az új eljárási törvénykönyv megalkotásáig, csak formai: érdemben semmiesetre sem válik kárára, legföljebb hasznára az illető fiataalkorúnak.

b) Nehéz az állásfoglalás abban az esetben is, midőn az esküdttbírószági eljárásban az esküdtek igazmondása alapján bűnösnek talált próbárabocsátását kell elrendelni. A BP. 374. §-a szerint ugyanis, ha vádlottat az esküdtek bűnösnek nyilvánították, kivéve, ha a törvény arra a cselekményre, melyet a vádlott az esküdtek kijelentése szerint elkövetett, nem állapít meg büntetést, vagy ha az esküdtek olyan sokat fogadtak el valónak, mely a büntethetőséget kizárja, mely esetben a bíróság felmentő ítéletet hoz, a vádlott ellen a BP. 327. §-ának szabályai szerint még akkor is büntető *ítéletet* hoz, ha a vádlott büntetendő cselekménye nem tartoznék az esküdttbírószág hatásköréhez. De vajjon hogy egyeztetethető ez össze a BN. 21. §-ának ama rendelkezésével, hogy a próbárabocsátás ítélet hozatala nélkül, tehát *végzésileg* mondassék ki? A helyes felfogás szerint: a BP. vonatkozó szabályainak megtörésével *végzés hozandó*, mert a két törvény összeütközése esetén a speciálisnak kell érvényt biztosítani, speciális törvény pedig a BN.

c) További nehézségek merülnek fel a *próbára bocsátó végzés elleni perorvoslat terén*.

Részemről a joggyakorlatban ismételten kifejezésre jutott tételt tartom követendőnek, mely tehát lényegileg úgy hangzik, hogy az alsóbíróságnak az a végzése, melyben próbára bocsátást rendel, a perorvoslat szempontjából ítéletnek tekintendő, mely ellen tehát úgy semmiségi panasznak, mint fellebbezésnek is helye van (és pedig járásbírószági ügyekben a törvényszékhez, törvényszéki ügyekben a kir. táblához, esküdttbírószág elé tartozó ügyekben a kir. Curiához). A BP. 385. §. 2. pontjába ugyanis belemagyarázandó, hogy a BN. 17. §-a nem megfelelő intézkedésének alkalmazása anyagi semmiségi ok, melynek fenforgása esetén tehát az elsőfokú bíróság végzése megsemmisítendő s megfelelő ítélet hozandó.

d) A megfordított eset, azaz az a kérdés, hogy midőn a másodbíróság az elsőfokú ítélettel szemben, mely pl. fogházat állapított meg, próbárabocsátást akar elrendelni, *ítélettel vagy végzéssel határozzon-e*, törvénysértés nélkül nem dönthető el.

Nézetem szerint addig is, míg az eljárási törvény rendelkezik, következőleg vélem a kérdést megoldhatni: a BP. 385. §. 2. pontja alapján az elsőbíróság ítélete megsemmisítendő, egyben végzés hozandó, melyben a másodfokú bíróság a próbárabocsátás elrendelésével az elsőfokú bíróságot annak foganatosítására utasítja. Igaz, hogy így meg a BP. 424. §-ával jövünk ellentétbe, de inkább a formát sértsük, mint a lényegét.

4. Vitás kérdés, vajjon a *bűnösség kimondása* helyt foghat-e a próbárabocsátást elrendelő végzésben, avagy az mellőzendő? A *Curia* egy előfordult esetben arra az álláspontra helyezkedett, hogy a fiatalkorú vádlott bűnössége a próbárabocsátást elrendelő végzésben megállapítandó.

Sorra véve, de egyszersmind cáfolva azokat az okokat, melyek a *Curia* felfogása mellett felhozhatók, ki fog tűnni annak tartathatatlansága.

a) Felhozzák, hogy próbárabocsátás szigorúbb intézkedés, mint a dorgálás; ez utóbbi azonban a fiatalkorúra terhelt bűnösségét kimondó ítéletben rendelő el, következőkép a próbárabocsátást elrendelő végzésben sem mellőzhető a bűnösség kimondása. Ez az argumentum nem találó, amennyiben a próbárabocsátás és dorgálás nem quantitative, hanem qualitative különböznek egymástól; a próbárabocsátás nem több, nem súlyosabb vagy szigorúbb, mint a dorgálás, hanem más.

Egyáltalán téves az a felfogás, mely a BN. 17. §-ának intézkedései között oly értelmű fokozati különbséget lát, mely az elkövetett büntetendő cselekmények súlya szerint igazodik. Az intézkedések megválogatásánál a cselekmény súlya és természete nem elsősorban, hanem csak a többi körülménnyel együtt, azokkal egyenlő mértékben jön figyelembe. Aránylag súlyos cselekmény esetén is alkalmazható a dorgálás (kivéve a BN. 19. §-ában említett eseteket) s elég enyhe vétség esetén is kiszabható a fogház. — A mondottak kiegészítéséül még csak annyit, hogy a javító nevelés — bár a sorban megelőzi a fogházat — a fiatalkorú szempontjából bizony-bizony súlyosabb, mint az esetek nagy számában egy-két hónapot alig meghaladó fogház.

De ha a próbárabocsátás inkább minőségileg, mint mennyiségileg különbözik a dorgálástól, akkor csupán quantitativ differenciára alapított következtetés nem állhat meg.

b) Többen azzal argumentálnak, hogy miután az eljárás során érvényesített magánjogi igény és bűnügyi költségek felől is intéz-

kedni kell a próbárabocsátást rendelő végzésben, e rendelkezéseknek előfeltétele pedig a marasztalt fél bűnössége, következőleg a bűnösség kimondandó. Ha szigorúan ragaszkodunk a BP. vonatkozó szabályaihoz (v. ö. BP. 480—482. §-ok stb.), úgy első pillanatra valóban oda jutunk, hogy a bűnösség kimondását mellőző próbárabocsátást elrendelő végzésben sem a magánjogi igény, sem a bűnügyi költségek felől a próbára bocsátottat terhelőleg intézkedni nem lehet, ámde nem szabad elfelednünk, hogy a Végr. Rend. 30. §-a kimondja egyfelől azt, hogy az eljárás során érvényesített magánjogi igény és a felmerült bűnügyi költségek felől a bíróság a BP. rendelkezéseinek megfelelően abban a határozatában határoz, melyben a BN. 16. és 17. §-aiban említett intézkedések valamelyikét elrendeli, de kijelenti másfelől azt is, hogy a BN. 17. §-a értelmében dorgálást, próbárabocsátást és javító nevelést megállapító határozata bűnügyi költségek szempontjából a büntető ítélettel egy tekintet alá esik, már pedig a büntető ítélet rendelkező részének tartalmaznia kell a BP. 327. §-ának 2. bekezdése e) pontja értelmében: »megfelelő intézkedést a bűnvádi eljárás folyamán érvényesített magánjogi igény tekintetében»: a BP. 480. és 482. §-aiból viszont kétségtelen, hogy a bűnügyi költségek felől intézkedni kell úgy a vádlottat bűnösnek kimondó, mint bűnösnek ki nem mondó határozatban, tehát a felmentő ítéletben, vagy az eljárást megszüntető végzésben is. Hogy azután a bűnösség kimondásának mellőzésével hozott próbárabocsátást elrendelő végzésben kit kell a bűnügyi költségek viselésére kötelezni, az más kérdés, ehelyütt csak azt a tételt hangsúlyozzuk, hogy a bűnösség kimondásának mellőzése nem akadályozza a bűnügyi költségek tárgyában való rendelkezésnek.

c) Némelyek szerint, minthogy a BN. alapeszméje a javítás és a megmentés, ámde javítani csak úgy lehet, ha rámutatunk a hibákra, a bűnre, melyet a fiatalokú elkövetett, tehát a bírósági határozatban bizonyos komoly ünnepélyességgel mintegy le kell szögezni a fiatalokú bűnösségét. Ennek ellenében csak az a megjegyzésem, hogy a bűnösség kifejezett megállapítása inkább akadályozza, mint elősegíti az erkölcsi s az ennél sokszor fontosabb társadalmi javulást. Akit egyszer bűnösnek mondtak ki valamely büntetendő cselekményben, attól a társadalom elfordul s hogy az ilyen elfordulás mily nehézségeket gördít a javulás elé, arról nem kell bővebben szólanom. A tények s azon körülmények

egyszerű megállapítása, melyekből azt a következtetést vonta le a bíróság, hogy »terhelt egyéniség oly hajlamot árult el, mely könnyen erkölcsi sülyedést idézhetne elő, ha felügyelet nélkül marad« (Min. Ind.), helyénvaló, a bűnösség kimondása azonban — legalább a javítás és megmentés biztosítása szempontjából — nem szükséges, sőt nem is kívánatos.

d) Azt is felhozzák, hogy mivel próbárabocsátást tulajdonképpen akkor lehet elrendelni, amikor egy nem fiatalkorúval szemben marasztaló ítéletet kell hozni, azaz, amikor a fiatalkorút felmenteni nem lehet, következőleg a próbárabocsátásnál a fiatalkorú bűnössége lényegileg a bíróság értelmi munkájában megvan állapítva. Ez igaz, de ebből még nem következik a bűnösség formai kimondásának kötelessége.

A bűnösség kimondásának mellőzése a próbárabocsátás intézményének természetéből folyik. A próbárabocsátással ugyanis kettős célt szolgál a törvény: 1. hogy a szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett feltételesen szabadlábon hagyott fiatalkorú megjavuljon, erkölcsileg és társadalmilag megerősítettéssék, 2. hogy vele szemben a hatályosabb s a közvetlen mentésre irányuló eszközök (javító nevelés, fogház) már akkor is foganatba vehetők legyenek, ha az egy évi próbaidő alatt nem is követ el újabb büntetendő cselekményt, hanem ha »iszákos, erkölcstelen, vagy csavargó életmódot folytat, vagy egyébként az erkölcsi züllés jeleit mutatja, vagy a felügyeleti szabályokat megszegi« (BN. 23. §.). E célok közül az elsőnek megvalósítását rendkívüli módon megnehezíti a bűnösség megállapításának ténye. A bíróság bűnösnek kimondott egyén ugyanis a társadalom szemében mint büntetett előéletű szerepelne s ez az irányában táplált felfogás akkor sem szűnnék meg, ha a fiatalkorú a próbaidő alatt kifogástalan magaviseletet tanúsított s a bíróság a BN. 23. §-ának második bekezdése értelmében ez okból az elkövetett cselekmény miatt ellene folyamatba tett eljárást megszüntette. Az ily erkölcsi megbélyegzés nemcsak a próbaidő alatt, hanem utóbb is nyomon kísérné a fiatalkorút s igen sok esetben a már-már jó útra tért Paulust ismét a Saulusok közé taszítaná. A BN. a próbárabocsátással épp ettől az erkölcsi megbélyegzéstől akarta megmenteni azt a fiatalkorút, kivel szemben a javító nevelés, vagy fogház alkalmazása nem szükséges; erre céloz a 21. §-ban használt »ítélet hozatala nélkül« kifejezés és ezt a gondolatot domborítja ki a 23. §. végbekezdése is. Végzésben tenni meg egy oly kijelentést,

mely sokszor az egész életre szól, legalább is kevésbé emberies ; de a büntető perjog szabályaival meg homlokegyenest ellenkezik, amennyiben a BP. oly végzést, mely bűnösséget állapít meg, nem ismer.

Azt a közjogi elvet, hogy a terheltnek bűnösül való kimondása csak ítéletben történhetik meg, a BP. az egész vonalon betartja. A büntető parancsban sem mondható ki a bűnösség, pedig ebben büntetést is kiszab a bíróság. De a BN. 23. §-ának utolsó bekezdése is mellettünk szól, mert ha a próbaidő sikeres elteltének következménye az elkövetett cselekmény miatt folyamatba tett eljárás megszüntetése, ehhez a törvény kétségtelenül azt a jogi hatást akarta fűzni, hogy a próbára bocsátott olyannak tekintessék, mint akit a vád tárgyává tett cselekményként nem terhel, ámde az előző bűnösül való kimondás esetében ez a jogi hatás csak formailag állana be, már pedig a BN. teljességgel szakít minden formalizmussal.

Nézetem szerint az *esküdtbíróság által hozott próbárabocsátást elrendelő végzésben sem szabad a bűnösséget megállapítani*, az indoklásban azonban hivatkozzék a bíróság az esküdtek verdiktjére éppúgy, mint a többi tényekre, melyek a próbárabocsátást indokolják, mely hivatkozásnak, illetve az esküdtek ténymegállapításának jogi hatálya a további eljárásra éppúgy nincsen, mint a törvényszéki vagy járásbíróági eljárásban a hozott próbára bocsátó végzés indoklásában történt ténymegállapításnak.

5. További kérdés : van-e helye a próbárabocsátó végzésben *tényállás megállapításának* ? Más szavakkal : szabad-e a vád tárgyává tett büntetendő cselekményt a törvény szerint minősítve leírni ? Pl. így : »a zalaegerszegi kir. törvényszék P. E. . . vádlottat azért, mert Nagylengyelen 1910. évi március hó 26-án reggel, az ottani róm. kath. templomban elhelyezett, nyitva levő perselyből 18 fillér kegyes célra szánt készpénzt jogtalan eltulajdonítási szándékból elvett és ezáltal a BTK. 333. §-ába ütköző, a BTK. 336. §-ának 2. pontja szerint minősülő lopás büntettét elkövette, a BN. 17. §-ának 2. pontja alapján a 21. §-a értelmében egy évi időtartamra próbára bocsátja« stb.

Nézetem szerint nemcsak szabad, hanem kell. Kell pedig : 1. azért, mert a BN. 17. §-ában felsorolt valamennyi intézkedésnek, tehát a próbárabocsátásnak is előfeltétele valamely büntett vagy vétség elkövetése (bizonyítják ezt úgy a 17. §. kezdő szavai : »az ellen a fiatalkorú ellen, akinek a büntett vagy vét-

ség elkövetésekor», továbbá a BN. 23. §-a, mely »újabb büntetendő cselekmény«-ről tesz említést), de akkor ez az előfeltétel a végzésben megállapítandó; kell 2. az esetleges új eljárásra való tekintettel a tettazonosság érdekében. De hivatkozhatunk végül 3. a büntetőparancs analógiájára is, melyben a bűnösség kimondásának ugyan nincs helye s mégis tartalmaznia kell »a vád tárgyává tett bűncselekmény megnevezését, valamint tárgy, hely és idő szerint való megjelölését... a bizonyító adatok felsorolását«. (Bp. 533. §.).

6. Próbárabocsátás esetén a fiatalkorú *visszamarad* régi környezetében, vagy ha otthagysa veszélyes: új környezetbe helyeztetik (BN. 22. §. 1. bek.), de mindenesetre ellenőrző s irányító *felügyeletnek* vettetik alá.

A bíróság egy évi próbaidőt szab s felügyelet alá helyezi a fiatalkorút; a felügyelettel megbízhatja a *törvényes képviselőt*, vagy ha a terhelt erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatos: *az állami gyermekmenhelyet*, valamely evégből szervezett *hivatalt*, esetleg erre alkalmas *magánegyént*. Ha a fiatalkorú nem romlott, de féltő, hogy eddigi környezetében erkölcsi fejlődése elegendően biztosítva nincs, úgy a bíróság a terhelt megfelelő elhelyezéséről is intézkedik s úgy helyezi felügyelet alá (BN. 22. §. 1. bek.). Ez utóbbi eset akkor áll elő, ha pl. a fiatalkorú bár munkaképes, de foglalkozás nélkül van s szülői egész nap házon kívül dolgoznak s így erkölcsi fejlődését nem irányíthatják.

A felügyelő (pártfogó) tartozik a fiatalkorú magaviseletét állandóan *ellenőrizni* s a bíróságnak a szükséghez képest *jelentést* tenni. Így különösen jelenteni tartozik: *a) a próbaidő kifogástalan elteltét*, mikor is a bíróság az elkövetett cselekmény miatt folyamatba tett eljárást megszünteti (BN. 22. §. 2. bek., 23. §. 2. bek.), *2. a kedvezmény elvonásának alapjául szolgáló tényköörülményeket* (a próbaidő alatt elkövetett újabb bűncselekmény, iszákos, erkölcstelen vagy csavargó életmód, az erkölcsi zűllés jelei, a felügyeleti szabályok megszegése), melyeknek fennforgása esetén a bíróság a fiatalkorút javító nevelésre, avagy fogház- vagy államfogház-büntetésre ítéli (BN. 23. §. 1. bek.).

Ha a bíróság a kedvezmény elvonásának alapjául szolgáló tényköörülményekről értesül, ezeknek létezése vagy hiánya mindenekelőtt megállapítandó (BN. 23. §. 1. bek.), s minthogy a megállapítás csak perrendszerű eljárás során eszközölhető, tehát tárgyalás tartandó (v. ö. Végr. Rend. 52—54. §§.).

7. Abból a tételből, hogy a BN. 23. §-a értelmében megindult eljárás során az első s a második cselekmény, illetőleg a visszavonásra alkalmul szolgáló egyéb okok *együttes elbírálása* alapján hozandó határozat, speciális esetekben többrendbeli vitás kérdés származhatik. Így :

a) *Felmentheti-e a bíróság a BN. 23. §-a 1. bekezdése alapján megindult eljárás során a próbára bocsátottat, a próbárabocsátás alapjául szolgált büntetendő cselekmény vádja alól ?* Degré szerint, ha a 23. §. 1. bekezdésében leírt feltételek (a fiataikorú, a próbaidő alatt újabb büntetendő cselekményt követ el, iszákos, erkölcstelen vagy csavargó életmódot folytat stb.) fennforognak, felmentő ítélet nem hozható, mert a törvény parancsolólag írja elő, hogy a fiataikorú ilyenkor javító nevelésre stb. ítélendő : a felső bíró azonban, kihez az ügy fellebbezés folytán kerül, »a jogerősen történt próbárabocsátás dacára is hozhat felmentő ítéletet«.

Nézetem szerint az első bíró is felmentheti a terheltet. A próbárabocsátás alapjául szolgált büntetendő cselekményben ugyanis a helyes felfogás szerint a próbára bocsátottat *nem szabad bűnösnek kimondani* ; ennek a *cselekménynek* tárgyában tehát a próbárabocsátást elrendelő bíróság még nem foglalt állást, hanem csak annyit állapított meg, hogy az a cselekmény elkövetett s hogy egyfelől e cselekmény, másfelől az egyidejűleg figyelembe vett egyéb körülmények a szigorú felügyelet alá helyezést kívánatossá tették. Ha már most újabb büntetendő cselekményt követett el a próbára bocsátott, vagy az eljárás az ú. n. egyéb okok miatt indul meg, a bíróság, mely ez új eljárásra illetékes, a Végr. Rend. 53. §-a értelmében »a fiataikorú ellen folyamatba tett összes ügyeket egyesíti és *együtt dönti el*«. Ez az együttes eldöntés nézetem szerint abban áll, hogy a bíróság úgy az első, mint az esetleges második cselekményt a *bűnösség szempontjából* tulajdonképpen most bírálja el, azaz most állapítja meg az első cselekmény tárgyában, hogy bűnös-e abban a terhelt vagy sem. Feltéve tehát, hogy a második cselekmény miatt a bűnösség megállapítható, vagy azok az egyéb okok fennforognak, a bíróság ítéletet hoz, melyben azonban az első cselekmény tárgyában emelt vád alól fel is mentheti a fiataikorú terheltet. Igaz, hogy a legtöbb esetben, különösen ha a próbárabocsátást elrendelő bíróság dönt az új eljárásban, a bűnösség az első cselekményre vonatkozólag is meg fog állapíttatni ; de vajjon nem merülhetnek-e fel az új eljárás során oly bizonyítékok, melyeknek világában kitűnik, hogy az

első cselekmény nem büntetendő cselekmény, vagy hogy beszámítást kizáró okok forognak fenn?! S — ezek dacára — kötve legyen az első bíró, különösen az, mely esetleg nem azonos a próbára bocsátást elrendelő elsőfokú bírósággal s jobb meggyőződése ellenére bűnösnek tartozzék kimondani a terheltet?!

A felmentés természetesen nem változtat azon, hogy a BN. 23. §-ának első bekezdése alapján hozott ítéletben a javító nevelés elrendelendő, illetve a fogház vagy államfogház kiszabható. Igaz, hogy ily megoldás mellett előfordulhat az a különösség, hogy a bíróság javító nevelésre ítélt olyan fiatakorút, kit büntetendő cselekmény nem terhel, mert ha az új eljárás nem újabb büntetendő cselekmény, hanem próbára bocsátás kedvezményének visszavonására okul szolgáló tények miatt indult meg, úgy az első cselekmény miatt felmentő ítéletben egyáltalában nem büntetendő cselekmény címén, hanem az iszákos vagy erkölcstelen életmód stb. miatt kerül a terhelt a javító-intézetbe. Ez azonban a Degré-féle megoldás mellett is bekövetkezhetik (mert az a komplikáció a felső bíróság előtt is előfordulhat), és bár formailag — a klasszikus büntetőjog szemüvegén keresztül — képtelenségnek tűnik fel, *érdemileg* azonban nem kifogásolható, mert elvégre oly fiatakorú kerül a javítóba, kit egyszer már próbára bocsátottak s ki életmódjával utóbb elárulta, hogy javító nevelésre szorul.

Fogház vagy államfogház azonban ily esetben nem szabható ki, mert ennek a szigorúbb intézkedésnek csak akkor van helye, ha a fiatakorút a törvény szerint halállal, fegyházzal, börtönnel vagy fogházzal, illetve államfogházzal büntetendő cselekmény terhel; ámde a próbárabocsátás kedvezményének visszavonására szolgáló tények, tehát nem büntetendő cselekmény vádjá alól felmentett fiatakorút ily büntetendő cselekmény nem terhel, következésképp vele szemben a fogház vagy államfogház alkalmazása ki van zárva s így *csak javító nevelésre* ítéltető.

b) Ha a csupán pénzbüntetéssel büntetendő vétség vagy kihágás miatt próbára bocsátott fiatakorú a próbaidő alatt szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő cselekményt követett el, vagy megfordítva : a szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő cselekmény címén próbára bocsátott a próbaidő alatt csupán pénzbüntetéssel büntetendő vétséget vagy kihágást követett el, úgy a BN. 23. §-a 1. bekezdésének teljességgel való alkalmazását mi sem akadályozza. A bíróság elítélheti a fiatakorút javító neve-

lésre, és illetőleg amennyiben a szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő első cselekményre vonatkozással nem hoz felmentő ítéletet, kiszabhat fogház- vagy államfogházbüntetést.

c) Kérdés : *mikor szabható ki a BN. 23. §-ának alapján államfogházbüntetés ?* Nézetem szerint csak az esetben, ha a próbára-bocsátás alapjául szolgáló cselekmény államfogházzal büntetendő s a visszavonás tárgyában meginduló eljárás nem újabb büntetendő cselekmény, hanem a próbára bocsátott iszákos, erkölcstelen vagy csavargó életmdója stb. címén tétetik folyamatba ; továbbá, ha úgy a próbárabocsátás alapjául szolgáló, valamint az újabb büncselekmény államfogházzal büntetendő, mikor is az államfogház az összbüntetés szabályai szerint állapítandó meg. Ha azonban a két cselekmény közül az egyik nem államfogházzal, hanem halállal, fegyházzal, börtönnel vagy fogházzal büntetendő s a fiataikorúval szemben a BN. 26. §-a értelmében fogházzal büntethető, úgy a BTK. 101. §-a alapján kifejlődött helyes bírói gyakorlat nyomán a BN. 23. §-a alapján csak fogházbüntetés állapítható meg (amennyiben t. i. a javító nevelés elrendelése nem mutatkozik elegendőnek s célravezetőnek). Ha a két cselekmény egyike pénzbüntetéssel, másika államfogházzal büntetendő, úgy ismét nincs akadálya — a javító nevelés mellőzése esetén — az államfogház kiszabásának.

4. A javító nevelés.

(BN. 24—25. §§).

1. A javító nevelés mint harmadik fokozat oly fiataikorú büntetésekkel szemben alkalmazandó, kiknek jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése érdekében csak a hosszabb ideig tartó állandó intézeti kezeléstől várható siker. A javító nevelés nélkülözi a megtorlás jellegét, tehát nem is büntetés, »hanem a fiataikorú munkára nevelésének, jelleme átalakításának a társadalomban használhatóvá tételének munkája« (Balogh).

A törvény szerint ez az intézkedés oly esetekben alkalmazandó, midőn megállapítható, hogy a fiataikorú : 1. eddigi környezetében a *romlás veszélyének van kitéve*, vagy 2. *züllésnek indult*, vagy 3. midőn a fiataikorú értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a javító nevelés más okból *szükségesnek mutatkozik* (BN. 24. §. 1. bek.). Ily ok lehet a Min. Ind. szerint például az,

hogy a fiatalkorú akár sajátos természeti foggyatkozásai, akár hozzátartozóinak hibája folytán megfelelő nevelésben nem részesült s nevelésének megfelelő és erkölcsisége szempontjából is szükséges kiegészítését eddigi környezetében nem remélheti.

A BN. 24. §-a különben teljesen szabad kezét enged a bíróságnak s lehetővé teszi, hogy az egyéniesítés elve a legszabadabban érvényesüljön s e tekintetben az a negatív elhatárolás sem korlátozza a bíróságot, mely a BN. 26. §-ában foglaltatik s szigorúbb intézkedés szüksége esetén fogház- vagy államfogház-büntetését írja elő, mert a szigorúbb intézkedés szükségét a bíróság állapítja meg, de ettől eltekintve a javító nevelés fogházbüntetés mellett is megállapítható (BN. 28. §.).

2. Felmerül a kérdés, helyes-e elrendelni, hogy a javító nevelés azonnal, még az ügy *jogerős befejezése előtt* foganatba vétessék, vagy tartassék vissza a fiatalkorú addig, míg a javító intézetbe szállíttatását az igazságügyminiszter elrendeli a *fiatalkorúak fogházában*, vagy egyszerűen az ítélet jogerőre emelkedése után foganatba veendő javító nevelésre ítéltessék a vádlott s a beszállításig hagyassék szabadlábon? Kétségtelen, hogy a javító nevelés csak az esetben szolgálja a célt, ha haladék nélkül foganatba vehető, sőt hozzáteszem, hogy mindazon esetekben, midőn a fiatalkorú erkölcstelen környezetben él, abból nyomban ki lenne emelendő, nehogy a jónak utolsó szikráját is elfojtsa a posvány. Ideális dolog volna, ha az angol remand houses-ekhez hasonló intézeteket létesíthetnénk, melyek általában a vizsgálati fogásyszerű intézkedés végrehajtására szolgálnak, erre azonban ez időszerint nem gondolhatunk; be kell tehát érünk a menhelyekkel s javítóintézetekkel. És ha éppenséggel nem lehet intézetben helyezni el a még nem jogerősen javítónevelésre ítélt vagy egyébként a züllés közeli veszélyének kitett fiatalkorút, úgy nincs más mód, mint a Végr. Rend. 23. §-ának végbekezdése értelmében »megbízható személy felügyelete alatt más alkalmas helyen« pl. egy erre vállalkozó családnál helyezni el az illetőt s hogy e szükségbeli elhelyezésnek akadályai elháruljanak: vállalja az állam a felügyelettel s tartással járó költségeket.

3. A javító nevelést a *bíróság határozatlan időtartamra* mondja ki, mindazonáltal *nem tarthat egy évnél rövidebb ideig* s nem terjedhet túl a fiatalkorú 21-ik évének betöltésén. A határozatlan időre szóló beutalást s az egy évi minimumot a nevelés célja s természete indokolja, a felső határt pedig az a körülmény, hogy

ilyetén módon a javító neveléshez közvetlenül hozzáfűződik a katonai szolgálat ideje.

Előfordult pl., hogy a 18 éves fiatalkorú javító nevelésre történt elítéltetése után Amerikába vándorolt; kérdésessé válik, mi történjék, ha 20. életévének betöltése után, tehát oly korban tér vissza, amikor egy évet már nem tölthet a javítóintézetben, mert egy éven belül meghaladja a 21. évét. Részemről *de lege lata* a megoldásnak azt a módját javasolnám, hogy előzzük meg lehetőleg e helyzet előállítását, mi úgy volna eszközölhető, hogy a bíróságok 16—17. éven felüli korban levő egyént csak kivételes esetekben ítélnének javító nevelésre. Az ily magasabb korban levő egyénen a javító intézet már amúgy is alig fog, de különben is: idősebb egyéneket nem kívánatos fiatalabbakkal együtt nevelni, mert az előbbieket megrontják az utóbbiakat. Tekintettel már most arra, hogy a javítónevelés nézetem szerint 3 év alatt évül el, a 17 éven aluli fiatalkorú, ha 3 éven belül kézrekerül, még mindig beutalható az intézetbe, mert nem lévén még 20 éves, ott tölthet 21. évéig egy évet; ha pedig 3 éven túl került kézre, úgy az intézkedés, mint elévült, nem lesz végrehajtható. Amennyiben mindennek dacára bekövetkezik a fent leírt helyzet, úgy *de lege lata* nincs mód a javító nevelést végrehajtani.

4. A javító nevelésre ítélték vagy *állami*, vagy az igazságügyminiszter által arra alkalmasnak talált *más intézetbe* utaltatnak (BN. 24. §. 2. bek.). Ily intézetek: az *állami javító intézetek*, a *gyermekmenhelyek* s a kormány által létesítendő *egyéb nevelőintézetek*, továbbá a társadalom által fenntartott oly *magántelepek és intézetek*, melyeket az igazságügyi kormány a javító nevelés eszközzésére kijelöl.

A kihelyezés — hacsak a fiatalkorú 21-ik évét be nem töltötte — mindig feltételes, azaz visszavonható. *Elrendeli* a kihelyezést: a felügyelő hatóság meghallgatása után akár kérelemre, akár hivatalból az *igazságügyminiszter*. *Feltételei*: 1. hogy a fiatalkorú legalább egy évet az intézetben töltött, 2. hogy teljesen megjavultnak látszik. *A kísérleti szabadonbocsátás két évi próbad időre történik*, egyben a fiatalkorú megfelelő elhelyezéséről s felügyeletéről az intézet igazgatója gondoskodni tartozik. E próbaidő alatti állapot lényegileg nem különbözik a próbárabocsátás intézményétől; a felügyelettel megbízott személy ellenőrzi a fiatalkorú magaviseletét, s a kihelyezett részére megállapított szabályok megszegése esetén a felügyelő hatóságnak azonnal

jelentést tesz (BN. 30. §.). E jelentés alapján, illetve ha a fiatalkorú erkölcstelen, csavargó életmódjáról a felügyelő hatóság más úton tudomást szerez, az igazságügyminiszter elrendelheti a 21-ik évét be nem töltött fiatalkorúnak az intézetbe való *visszaszállítását*. Ha a próbaidő *kifogástalanul* telt el, a kísérleti kihelyezés *végleges* szabadonbocsátássá alakul át (BN. 25. §.). Ha a fiatalkorú valamely okból kísérletileg nem helyezhető ki, úgy 21-ik életévéig marad az intézetben, ekor azonban végleg kibocsátandó. Az ily végleg kibocsátottak elhelyezéséről az intézet igazgatója tartozik gondoskodni (BN. 30. §. 2. bek.).

5. A fogház- és államfogház-büntetés.

(BN. 26. §.)

1. Ha az erkölcsileg és értelmileg fejlett és büntetendő cselekményt elkövetett fiatalkorú olyannyira romlott s cselekménye is oly rosszakaratról, viselkedése pedig makacsságról tesz tanuságot, hogy a dorgálás, próbárabocsátás, javító nevelés nem mutatkozik elegendőnek, úgy »az állam beavatkozásának szigor alakjában kell jelentkeznie« (Min. Ind.), a szigorú megtorlás eszközeivel kell fellépni ; büntetést kell alkalmazni.

A BN. azonban ily esetekben is csak a *fogház- és államfogház-büntetés* kiszabását engedi.

2. A *fogházbüntetést* a törvény egységes jelleggel ruházza fel s olyanná formálja, mely a felnőttek hasonló büntetésétől egészen eltérő. »Élettani törvények szerint a fiatalkorúak még nagyobb bűnösség mellett is merőben más elbánásban részesítendőek, mint a felnőttek. *Náluk még a szigorúbb jellegű büntetés is inkább nevelés jellegével bír*« (Min. Ind.). Ezt a jellemzést a bírói gyakorlat is állandóan értékeli ; így kifejezésre juttatta a *Curia* is, hogy »a Bn. értelmében a fiatalkorúakra kiszabható szabadságvesztés-büntetés is inkább a nevelés jellegével és természetével bír«.

3. Az *államfogházbüntetést* a BN. miniszteri javaslata nem vette fel a fiatalkorúak ellen alkalmazható intézkedések és illetőleg büntetések közé, mire annak szerzőit nyilván az a mindenestre helyes felfogás vezette, hogy mivel e reformtörvény II. fejezetében foglalt rendszabályoknak alapgondolata a büntető-törvénykönyvvel összeütközésbe jutott és züllött vagy az erkölcsi romlás veszélyének kitett fiatalkorúak észretérítése, megjavítása,

szociáletikai átalakítása, szóval az egyénileg leginkább megfelelő eszközök igénybevétele mellett eszközölt megmentése s mivel az államfogház — legalább mai alakjában — e célok egyikét sem szolgálja, az tehát a BN. intézkedései között nem foglalhat helyet. Az igazságügyi bizottság azonban mindennek ellenére törvénybe iktatta e büntetést és pedig azzal az indokolással, hogy ez különleges büntetés (custodia honesta) lévén, a fiatalkorúaknál sem helyettesíthető más intézkedéssel és büntetéssel. Így történt, hogy a BN. 26. §-ába felvételre az államfogházbüntetés is, minek következtében e szakasznak minket érdeklő része így hangzik: »ha szigorúbb intézkedésre van szükség, a bíróság a fiatalkorút a törvény szerint . . . államfogházzal büntetendő cselekmény miatt államfogházbüntetésre ítéli«. Itt bizonyos ellentét mutatkozik a törvény szövege s az igazságügyi bizottság vonatkozó indokolása között. A törvény megengedi, sőt előírja az államfogházbüntetés alkalmazását, amennyiben »szigorúbb intézkedésre van szükség«; ezzel szemben az igazságügyi bizottság indokolásából az olvasható ki, hogy e különleges büntetés a fiatalkorúaknál sem helyettesíthető más intézkedéssel (értsd dorgálással, próbárabocsátással vagy javító neveléssel) és büntetéssel (azaz fogházbüntetéssel). Nézetem szerint nem lehet vitás, hogy a törvény szava irányadó s hogy ez éppen nem magyarázható az igazságügyi bizottság indokolásának szellemében talán úgy, hogy midőn a fiatalkorú államfogházzal büntetendő vétséget követett el, csak államfogházbüntetéssel büntethető; sőt részemről még azt a meggyőző magyarázatot sem tehetem magamévá, mit Illés-nél olvasok, hogy ily esetben »rendszerint ez a büntetés (t. i. az államfogház) alkalmazandó, de nem mint szigorúbb megtorlás, hanem annál fogva, mert a 17. §. 1—3. pontjai alá eső más intézkedésnek feltételei nem forognak fenn«. Nézetem szerint — ha már belekerült az államfogházbüntetés a novellába — azt lehető *ritkán szabja ki a bíróság* s ne felejtse el, hogy ide is kihat a BN. 18. §-ának ama útbaigazító tétele, hogy a BN. 17. §. 1—4. pontjában meghatározott intézkedések közül azt alkalmazza a bíróság, amelyik a fiatalkorú terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik.

Ámde vajjon mikor mutatkozik kívánatosnak a fiatalkorút államfogházbüntetésre ítélni, azaz oly egyszerű szabadságelvonnásnak vetni alá, melynek során a 27.300/1909. számú ig. min.

rendelet 43. §-a által hatályában fenntartott 1140/1895. számú ig. min. rendelettel kiadott utasítás értelmében a letartóztatott oly szabadságot élvez, hogy egyebek között munkára nem kényszeríthető, istentiszteletben, iskolai oktatásban nem köteles részt venni stb.? Vajjon kívánatos-e azt a fiatakorút, kinek »bűncselekménye nagyobbfokú romlottságról, rosszakaratról, viselkedése különös makacsságról tesz tanuságot« (Min. Ind.) és akivel szemben »az állam beavatkozásának szigor alakjában kell jelentkeznie« (Min. Ind.), oly enyhe elbánásban részesíteni, melynek egyedüli súlyossága — ha ugyan annak lehet nevezni — abban áll, hogy az elítélt nyáron este 9-től, télen este 7-től, reggel 6 óráig kulccsal lezárt zárkájában köteles tartózkodni, de különben harmadik személyben szólítandó, a déli s esti étkezésnél bort, sört hozathat, mely egy-egy alkalommal fél liternél több nem lehet, dohányozhat, délelőtt-délután egy-egy órán át látogatókat fogadhat (csak éppen azt mondja ki egy ig. min. rendelet, hogy »nem teljes józan állapotban levő egyének és kéjnlők az államfogházba be nem bocsáthatók« s hogy »minden szerencsejáték tilos«). Azt hiszem, mindezek tudatában alig lesz bíró Magyarországon, ki fiatakorút államfogházra ítéljen, mert tagadhatatlan, hogy ez a büntetés nemcsak teljesen nélkülözi a nevelés jellegét, sőt káros, amennyiben, ha rövid tartamú, úgy hatástalan, ha pedig hosszabb időre terjed, akkor meg a tunyaságra szoktat s elkényeztet. Kívánatos volna, ha a gyakorlat oly irányban fejlődne, hogy az államfogházbüntetéssel büntetendő cselekményt elkövetett fiatakorú : 1. ha eddigi környezetében a romlás veszélyének van kitéve, züllésnek indult, vagy egyébként makacs, rosszakarátú egyén, javító nevelésre ítéltessék ; 2. ha csak tartani lehet attól, hogy felügyelet nélkül hagyva, züllésnek indul, próbára bocsáttassék ; 3. ha pedig romlatlan s cselekménye csak könnyelműség okozta csíny vagy kisebb jelentőségű eltévelyedés s környezete is megfelelő, megdorgáltassék. Az államfogházbüntetést csupán igen kivételes esetekben és csak akkor kellene alkalmazni, ha az elkövetett büntetendő cselekmény a súlyosabbak közé tartozik, de ha azt oly fiatakorú követte el, ki erkölcsileg egészséges környezetben él, egyébként is a züllés veszélyének kitéve nincs s általában jó magaviseletű, romlatlan egyén. Más szavakkal : *az államfogházbüntetés véleményem szerint akkor szabható ki, amikor tulajdonképpen dorgálást kellene alkalmazni, de ezt kizárja az a körülmény, hogy a cselekményre*

annak súlyához mérten egy hónapot meghaladó államfogházbüntetés mutatkozik megállapíthatónak. (BN. 19. §. 2. bek. 1. pont.)

Támogatja e nézetemet a BN. 26. §-ának második bekezdése is, mely midőn kimondja, hogy »oly fiataikorú ellen, aki a cselekmény elkövetésekor tizenötödik évét be nem töltötte, fogházbüntetés csak a legsúlyosabb esetekben állapítható meg«; közvetve kimondja, hogy államfogházbüntetés oly fiataikorú ellenében is megállapítható, ki e cselekmény elkövetésekor tizenötödik évét még nem töltötte be.

Az államfogházbüntetés egyebekben a bűnösség súlyához mérten állapítandó meg (BN. 26. §. 3. bek.); leghosszabb tartama két év, legkisebb tartama egy nap (Bn. 26. §. 5. bek.), de a fent mondottakra való tekintettel kívánatos lenne, ha bíróságaink, amennyiben kivételesen államfogházbüntetést mérnek a fiataikorúra, ezt egy hónapnál rövidebb időtartamban ne szabják ki s ha »a bűnösség súlyához mérten« az egy hónap túlságos hosszúnak mutatkoznék, inkább dorgálásra ítélik a terheltet.

A végrehajtást illetően addig is, míg a hiv. ig. miniszteri rendelet 43. §-a nem módosíttatik, a végrehajtó közegeknek oda kell törekedniök, hogy az államfogház büntetését a fiataikorúak fogházában vagy más fogházban kitöltő fiataikorú valamely, az intézet viszonyainak s egyéniségének megfelelő munkával foglalkozzék s az istentiszteletben és iskolai oktatásban részt vegyen. (A BN. 27. §-ának 4. bekezdése ugyan kimondja, hogy »a fiataikorúak fogházában letartóztatottakra a BTK. 41. §-a nem alkalmazható« s ebből, arra való tekintettel, hogy a többször hivatkozott ig. min. rendelet 43. §-a szerint »a fiataikorúakra kiszabott államfogházbüntetést szintén a fiataikorúak fogházában kell végrehajtani« első látszatra az következik, hogy mivel az államfogházbüntetésre ítélt fiataikorúak fogházában vannak letartóztatva, tehát sem a munka alól nem menthetők fel, sem magukat saját költségükön nem élmezhetik, mindazonáltal e törvénymagyarázatot nem tehetném magamévá, mert úgy a BTK. 41. §-a, mint a BN. 27. §-a minden kétséget kizárólag egyedül a fogházbüntetésre ítélt fiataikorúakról rendelkezik).

4. A fogház- és államfogházbüntetés kiszabásának közös *feltétele*: a szigorúbb intézkedés *szüksége*. Egyebekben államfogház csak államfogházzal, fogház pedig csak halállal, fegyházzal, börtönnel vagy fogházzal büntetendő cselekmény miatt állapítható meg. (BN. 26. §. 1. bek.).

A csupán *pénzbüntetéssel* büntetendő cselekmény sem fogházzal, sem államfogházzal nem büntethető ; ily esetben csak dorgálás, próbárabocsátás vagy javító nevelés alkalmazható. Hasonlókép szabály szerint csak ezeket az intézkedéseket alkalmazhatja a bíróság oly fiatalkorú ellen, ki a cselekmény elkövetésekor életének *15-ik évét még be nem töltötte* ; a törvény szerint ugyanis ilyenkor fogházbüntetés csak a *legsúlyosabb esetekben* állapítható meg (BN. 26. §. 2. bek.). Hogy melyek a legsúlyosabb esetek, azt a törvény nem mondja meg, de némileg jelzi azokat a 26. §. 4-ik bekezdésében, hol a fogházbüntetés maximumát a *halál- vagy fegyházbüntetéssel büntetendő cselekményeknél 10 évre teszi*.

5. A büntetés *kereteit* illetően a BN. az egyes büntetendő cselekményekre megállapított büntetési tételektől eltekint s az összes büntetendő cselekményekre *egységes keretet állapít meg*. Ezt a törvényakaratot a Min. Ind. is kifejezi, midőn kimondja, hogy »leomlanak velük szemben a válaszfalak, melyek a cselekményeket egymástól elválasztják s így megszűnik a BTK. különös részében megállapított büntetési mérték«.

A BN. 26. §-ának 4. és 5. bekezdése értelmében : az államfogházbüntetés legkisebb tartama egy nap, leghosszabb tartama két év ; a *fogházbüntetés* minimuma pedig 15 nap, s maximuma öt év, illetve ha a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor 15-ik évét betöltötte és cselekményére a törvény halál- vagy fegyházbüntetést állapít meg : tíz év.

Vitás kérdés : vajjon áthághatatlan minimum-e a fogházbüntetésnél a BN. 26. §-ának negyedik bekezdésében meghatározott 15 nap, s megközelíthető, illetve alkalmazható maximum-e minden esetben az ugyanott megállapított 5, illetve 10 év ? Más szavakkal és közelebbről : megállapítható-e a fogházbüntetés legkisebb mértékéül 15 nap oly esetben, midőn a törvény az elkövetett büntetendő cselekményre 15 napnál rövidebb ideig, pl. 8 napig terjedhető fogházat (így a levéltitoksértésnél a BTK. 327. §-ában) ró ? továbbá meghaladható-e a büntetendő cselekményre törvényileg megállapított legmagasabb mérték, midőn az 5, illetve 10 évnél alacsonyabb (pl. a lopás vétségénél, melynek büntetése a BTK. 339. §-a szerint 1 évig terjedhető fogház) s felfokozható-e az 5, illetve 10 évre ? Nézetem szerint mind a két kérdésre igenlően kell felelnünk. A BN. 26. §-ából kitűnőleg ugyanis kétségtelen, hogy amennyiben fiatalkorúra fogházbüntetés kiszabása mutatkozik indokoltnak, annak kereteit nem az illető bünte-

tendő cselekményre meghatározott különleges minimum és maximum határolja, hanem a lefelé való haladásban a 15 nap, felfelé menetelben pedig az 5 év, illetve amennyiben a cselekmény felnőtt irányában halál-, vagy vagy fegyházbüntetéssel büntetendő, 10 év. Az államfogháznál a végső minimum egy nap, tehát ugyanannyi, mint a felnőtteknél; már a maximum csak két év, mely tehát akkor is megközelíthető vagy alkalmazható, midőn a büntetendő cselekményre törvényileg meghatározott államfogház-büntetés speciális maximuma két évnél kisebb (például a BTK. 293. §-ában hat hó, 295., 296., 479. §-ában egy év a felső határ, s ha e cselekményeket fiatalkorú követte el, hat hónál, illetve 1 évnél hosszabb idejű államfogház is kiszabható); viszont még a 10 évtől 15 évig terjedhető államfogházzal büntetendő bűntett — így a BTK. 129., 143., 152., 154. §-ainak esetében — is csak 1 naptól 2 évig terjedhető államfogházzal sujtható.

A dolog tulajdonképen úgy áll, hogy midőn a bíróság meggyőződik arról, hogy a fiatalkorúval szemben a dorgálás, próbárbocsátás vagy javító nevelés nem elegendő, illetve nem alkalmazható és tehát a »szigorúbb intézkedéshez« kénytelen nyúlni, mindenekelőtt azt vizsgálja, vajjon államfogházzal, vagy — pénzbüntetést kivéve — más büntetéssel van-e az illető cselekmény fenyegetve. Ha a cselekmény államfogház, úgy államfogházat állapít meg s az egy nap és két év közötti keretet nyeri minden idetartozó cselekményre; ha fogházzal vagy börtönnel van a cselekmény sújtva, úgy fogházban szabja ki a büntetést s tekintet nélkül a törvényben vont határokra, tizenöt nap s öt év között szabja ki a büntetési tételt, végre ha fegyházzal vagy halálbüntetéssel fenyegetett cselekményt kell elbírálnia, úgy hasonlókép fogházra ítéli a fiatalkorút és pedig tizenöt naptól tíz évig terjedhető tartamban. A BTK. különös részének, valamint a melléktörvényeknek büntetésnemei s keretei ugyanis — mint a fentiekben megállapítottuk — hatályukat veszítették a BN. folytán a fiatalkorúak irányában s azok helyébe az ismert megkülönböztetés szerint az egy naptól két évig terjedhető államfogház és a tizenöt naptól öt évig, illetőleg tizenöt naptól tíz évig terjedhető fogház lép. Tehát pl. míg a levéltitoksértés büntethető akár öt évi fogházzal is, addig a gyilkosság esetén nincs akadálya a tizenöt napi fogház-büntetés megállapításának.

6. A fogház- és államfogházbüntetés *kiszabása* tárgyában a törvény csak annyit mond, hogy az *határozott tartamban*, a *bűnös*

ség súlyához mérten állapítandó meg (BN. 26. §. 3. bek.). A konkrét mérték megállapításánál tehát a bűnösség mennyiségét befolyásoló összes körülmények figyelembe veendők ; úgy az egyéniséget jellemző sajátosságok, mint a cselekmény tárgyi súlya ; — ez utóbbinak azonban a Min. Ind. szerint »*döntő szerepe nincs*« s itt is »a legelső sorban irányadó tekintet a fiatalkorú távolabbi erkölcsi érdeke«.

Miután a törvény teljesen függetleníti a fiatalkorúak büntetési szabályait a BTK. általános részétől, következésképp sem a BTK. 66. és 72., sem a 91. és 92. §§. felhívásának nincs helye.

A gyakorlatban — tekintettel a rövidtartamú szabadságvesztés-büntetések ismert káros hatásaira — kívánatos a hosszabb idejű fogházbüntetés kiszabása. Tudomásunk szerint az országos átlag a 2—3 havi időtartam.

7. Az irodalomban még ma is vitás kérdés : *lehet-e a fiatalkorú ellenében megállapított, egy hónapot meg nem haladó tartamban kiszabott fogházbüntetés végrehajtását felfüggeszteni* ? A Min. Ind. szerint »enyhébb esetekben a bíróság a fogházbüntetés kiszabása mellett is módot találhat további individualizációra e törvény első fejezete értelmében ; mert önként érthető, hogy a büntetés felfüggesztésére vonatkozó szabályok a fiatalkorúakra kiszabott fogházbüntetés eseteiben is helyt foglalhatnak«. Részemről eredettől fogva az *ellenkező álláspontot* képviseltem s ma is kitartok emellett.

Álláspontom erőssége mellett ismét csak arra hivatkozom, hogy a BN. II. fejezete teljesen különleges szabályokat ad a fiatalkorúakra vonatkozólag, s ezek a feltételes felfüggesztést nem említik ; fiatalkorúval szemben más intézkedés, mint amely a BN. 17. §-ában szerepel, nem alkalmazható. De ettől eltekintve a M. I. is kijelenti egy helyütt, hogy : »az angol-amerikai rendszer (próbárabocsátás felügyelettel) megvalósítása a felnőttekre nézve hazai viszonyaink között még alig leküzdhető nehézségekkel járna, miért is a felnőttekre a törvény az intézmény francia-belga rendszerét (feltételes felfüggesztés) valósítja meg«. Szóval a feltételes felfüggesztés kizárólag a felnőttekkel szemben alkalmazható s így a fiatalkorúak irányában nincs helye. Itt a próbárabocsátás helyettesíti azt.

A *Curia* legutóbb a jogegység érdekében hozott határozatban is azt a nézetet szentesítette, mely szerint a büntetés végrehajtásának felfüggesztése nem mondható ki.

6. Utólagos javító nevelés.

(BN. 28. §.)

I. A BN. II. fejezetének minden szakaszát az a nagy szociálpolitikai gondolat járja át, hogy a büntettes, de legtöbbször egyszersmind züllésnek indult, vagy az erkölcsi romlás veszélyének kitett, némelykor pedig csak megtévedt fiataikorúval szemben nem a megtorlás, hanem az erkölcsi és társadalmi megerősítés, átalakítás, javítás, szóval az ú. n. *szociális megmentés* álláspontjára kell helyezkednünk. Még a helyesen értelmezett igazságossági elv sem követeli a büntetőtörvénykönyvvel ellentétbe jutott fiataikorú egyén *megbüntetését* vagy legalább is nem minden esetben kívánja ezt, hanem csak akkor, amikor az elkövetett bűncselekmény *túlnyomóan* a — többnyire idősebb — büntettes megrögzött s egyéb módon már alig hajlítható akarátára vezethető vissza. A büntettes fiataikorú az esetek igen nagy számában rajta kívül eső okokból sodródott a büntetőjog területére, miért is az elkövetett bűncselekmény nyomán legtöbbször alig terheli őt a felelősség ; de akkor az ő megbüntetése ellenkezik az igazságossággal. Ennél a negativumnál azonban nem állapodhatunk meg ; az inkább áldozat minőségben élénk kerülő, testileg, lelkileg s főleg erkölcsileg még ki nem fejlődött, tehát fejlődésében megfelelő módon irányítható fiatakorút oly elbánásnak kell alávetnünk, hogy úgy önmaga, mint a társadalom számára megment-sük. Ez a megfontolás vezette törvényhozónkat, midőn reformtörvényünket megalkotta, mely a fiataikorú kriminalitás ellen inkább *pedagógiai*, mint szoros értelemben büntetőjogi eszközökkel küzd, s *nem fegyvert* használ, mellyel csak *sújtani* lehet, hanem oly *intézkedéseket* bocsát a bíró rendelkezésére, melyeknek segítségével az elbotlott támogatható, a tántorgónak kísérő állítható, a rossz útra tévedt visszavezethető s az örvény szélére jutott és immár elesett felemelhető. A célszerűség eszméi nyomulnak előtérbe s mert nem az útjainkra vetődött köveket kell széttörnünk, nem is kőzúzóhoz folyamodunk, hanem a viasz módjára idomítható gyermeklelket törekszünk átgyúrni. S ha ezt már némi kéreg borítja, úgy először is ettől szabadítjuk meg azt a még mindig alakítható belső matériát és csak azután fogunk hozzá annak erkölcsi és szociális irányban való kiműveléséhez.

Ime a fogház és utólagos javító nevelés viszonya képletben. A *valóságban* ennek a viszonyoknak úgy kell alakulnia, hogy a bíróság oly esetekben, midőn megrögzött, makacs, erősebben romlott, rosszakaratú büntettes fiataikorú kerül eléje, kivel szemben úgy korára, valamint egyéb körülményeire való tekintettel *szigorúsággal* kell fellépnie, büntetést, tehát fogházat alkalmaz, szóval megtöri, hajlíthatóvá teszi azt a gyermeki lelket, lekopozza a kérget s ha ez elég, — a további fejlődést és illetőleg inkább fejlesztést a környezetre, a fiataikorú hozzátartozóira, a patronage-ra bízva, vagy amennyiben akár azonnal, akár utóbb a felügyelő hatóság javaslata alapján arról győződik meg, hogy a most már idomítható matéria »gyökeres erkölcsi átalakítása« (BN. 28. §.) csakis huzamosabb intézeti kezeléstől várható, de »remélhető« is, úgy elrendeli — és tehát vagy a fogházbüntetést megállapító *ítéletben* vagy utóbb a felügyelő hatóság javaslatára *végzésben* (Végr. Rend. 60. §.) — hogy a fiataikorú a fogházbüntetés kiállása után utólag még javító nevelésben részesíttessék.

II. Gyakorlatilag különösen hangsúlyozandó, hogy az utólagos javító nevelés elrendelésénél az elkövetett bűncselekmény súlya és tehát a bűnösség foka *teljesen* figyelmen kívül marad. Kétségtelenül kitűnik ez a BN. 28. §-ának szövegéből, mely nem — a cselekmény minőségéből, jellegéből, súlyából eredő — objektív, hanem a fiataikorú egyéniségéhez, életviszonyaihoz s erkölcsi állapotához fűződő *szubjektív* szempontokra utal, de következik a javító nevelés általános természetéből is, amennyiben a javító nevelés szükségességét sohasem a cselekménynek sokszor a véletlenül függő súlya, hanem az illető fiataikorúnak megállapíthatólag helytelen irányban fejlődött értelmi és erkölcsi lélekrajza indokolja.

Egyebekben kiemelem, hogy ez az intézkedés csak a fiataikorú által elkövetett cselekményre megállapított fogházbüntetéshez fűződhetik, tehát sem ahhoz a fogházbüntetéshez, mely a 18 éven felüli korban bűnözött egyén ellenében állapíttatik meg (bár a BN. 27. §. 2. bek. alapján külön fogházban töltetik ki), sem az államfogházbüntetéshez nem kapcsolható. Különben a javító nevelésre vonatkozó általános szabályok alkalmazandók, tehát: a beutalás határozatlan időre szól, a benttartás minimumban egy évig terjed, de a 21-ik életévvel véget ér, a próbárabocsátás két évre szól stb. (v. ö. BN. 24., 25., 30., 31. §§.)

A BN. II. fejezete és a bűnvádi perrendtartás.

1. A pártfogó.

(Végr. Rend. 6—14. §§.)

1. A BN. II. fejezetében szabályozott s a büntetendő cselekményt elkövetett gyermekek és fiatakorúak megmentését célzó intézkedések s az egész rendszer lényegéhez tartozik, hogy a bíróság a fiatakorú terhelt egyéniségét megítélhesse, annak környezetét, a züllés okait, a bűncselekmény tényezőit megállapíthassa és az individualizáció elvének helyes alkalmazása szempontjából szükséges adatokkal legalább is az ítélelhozatal pillanatában, ha pedig kivihető, már a tárgyalás elején rendelkezzen. E cél elérésére a Végr. Rend. az Északamerikai Egyesült Államok területén kifejlődött gyakorlat mintájára a fiatakorúak bírósága mellé kétféle segítő organumot szervez : 1. az egyik az u. n. *pártfogótisztviselő* (Végr. Rend. 10—14. §§.), 2. a másik a *pártfogó* (Végr. Rend. 6—9. §§.). Az előbbi kinevezett hivatalnok, az utóbbi a pártfogó-munkára vállalkozó magánegyén, ki vagy önkénytes jelentkezés, vagy valamely patronage-egyesület, illetve a fiatakorúak felügyelő hatóságának ajánlatára s a bíróság felkérése alapján működik közre. Kíváncsinos, hogy a pártfogó-munka végzésére különösen a lelkészek, tanítók, tanítónők s jogi főiskolák székhelyein joghallgatók jelentkezzenek, illetve kéressenek fel.

Maga a pártfogó intézmény ez idő szerint több helyütt még csecsemőkorát éli. Ott, hol a modern patronage-egyesületek alakultak, általában dicséretes buzgalommal veszi ki részét a társadalom ez olyannyira jelentős munkából ; kimerítő környeztetanulmányok érkeznek a bírósághoz, sőt itt-ott a pártfogó meg is jelenik a tárgyaláson, hol a fontosabb adatokat előszóval újból előterjeszti s azokat az időközben tudomására jutott újabb adatokkal kiegészíti. Mindez azonban ma még kivétel-számba megy, miért is minden eszköz segítségével oda kell törekednünk, hogy a pártfogók, mint a bíróságok informatív közegei s ami ennél még fontosabb, *mint a gyermeki züllés orvosai* mindenütt rendelkezésre álljanak. Sokat tett s fog tenni a közel jövőben

e téren a *Patronage Egyesületek Országos Szövetsége*, mely nemcsak nyilvántartja a patronage terén mutatkozó szükségleteket, hanem az egyesületek sűrű alapításával azokat fedezni is igyekszik s ezáltal — mintegy észrevétlenül — becsempészi a magyar társadalom szívébe a gyermekmentés szociális és erkölcsi gondolatát. De ez egymagában nem elegendő ; itt van már az ideje, hogy az *igazságügyi kormány* szervezze és betöltse a nagyobb forgalmi helyeken a *pártfogó tisztviselői állásokat*.

Az ilyenén módon kialakult társadalmi és állami szervezet azonban csupán a kir. törvényszékek s járásbíróságok székhelyein fogja az igényeket kielégíteni. A *község* gyermekeire s fiatalkoraira vonatkozó környezettanulmányok beszerzése s azok kellő pártfogolása a jövőben még mindig nehézségekbe fog ütközni. A lelkészek és tanítók ugyan sok helyütt ma is készséggel állnak rendelkezésre, de viszont arra is van elég példánk, hogy az említettekhez intézett megkeresések sikerre nem vezettek. Igaz ugyan, hogy a falu gyermekeit kevésbé támadja az erkölcsi ragály, de azért arra a kevésszámú züllött *községbeli* fiatalkorura épúgy kiterjesztendő a büntető novellában lefektetett nevelő s gyermekmentést célzó eszme, mint a városok gyermekeire. Ha tehát a BN. helyes végrehajtását biztosítani s ezzel az erkölcsi romlás veszélyének kitett fiatakoruak ügyét előbbrevinni akarjuk : úgy az eredményes munkát megalapozó s azt bizonyos részeiben tulajdonképen elvégző pártfogói intézményt *teljesen* ki kell építenünk. A községekben *községi pártfogói tiszt* volna szervezendő (Sándorfi javaslata).

2. Több helyütt az a gyakorlat fejlődött ki, hogy a fiatalokú terhelt pártfogója meghivatik a tárgyalásra, melyen a bizonyítási eljárás befejezése s a felek perbeszédei után, ha pedig esküdtbíróság előtt tartatott a főtárgyalás, az esküdtek határozatának kihirdetését és a vádló, valamint vádlott, illetőleg védő felszólalását követőleg nyilatkozattételre hivatik fel, melynek során a környezettanulmány adatai közül a lényegeseknek előszóval való előadásának kapcsán indokolt indítványt terjeszt a bíróság elé az alkalmazandó intézkedést illetően.

A végrehajtási rendelet 13. §-a ugyancsak a pártfogó tisztviselő tennivalói között említi, hogy »jelen van a fiatalokú terhelték ügyeinek tárgyalásán s ott teljesíti a bíróságnak a fiatalokú terhelték oltalmát célzó meghagyásait«, minthogy azonban a pártfogó tisztviselőt — ott, ahol arra szükség van — a pártfogó

tennivalóira nevezi ki az igazságügyminiszter (Végr. Rend. 10. §.), kétségtelen, hogy a kettőnek működési köre, jogai, kötelességei s általában tennivalói lényegileg azonosak. Következőleg a tárgyalásra a pártfogó feltétlenül meghívandó, a meghívásra tortozik meg is jelenni s a hozzá intézett kérdésekre felelni. E kötelezettséget a végrehajtási rendelet 7. §-a állapítja meg, melynek harmadik bekezdése értelmében: »a pártfogó a bíróságnál felmentését kérhet, de a bíróság intézkedéséig tisztében eljárni köteles«.

A pártfogó (és pártfogó tisztviselő) meghallgatását illetően kíváncsi mutatkozik, ha a gyakorlatban egyöntetűség fejlődik ki: 1. a meghallgatás ideje és 2. annak módja tárgyában. Nézetem szerint leghelyesebb, ha a bíróság *mindjárt a vádlott kihallgatása után* hívja fel a pártfogót a környezettanulmány adatainak összefüggő előadására. Így alkalom nyílik bepillantani a vádlott egyéniségébe, miáltal legtöbbször nyomban érthetővé lesz, hogy mily motívumok s egyéb körülmények sodorták a fiatalkorut a bűnösség örvényébe. Sokszor támpontot nyer a bíróság arra nézve, nem abnormális-e a vádlott, kit tehát orvosszakértővel kell megvizsgáltatni. De mindettől eltekintve, a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség kérdésében szakvélemény adására elsősorban az hivatott, ki a terheltet legjobban ismeri s ez a pártfogó. A felek perbeszédei után is kíváncsi *még egyszer* nyilatkozattételre hívni fel a pártfogót, mert nem lehetetlen, hogy indítványa, melyet a Környezettanulmány 21. a. kérdésére adott feleletében írásban terjesztett a bíróság elé, a tárgyalás során tudomására jutott körülmények hatása alatt változott.

A pártfogó meghallgatásának módja eddigelé tudtommal két irányban fejlődött. Néhol tanuként kezelik a pártfogót, azaz a vádlott jelenlétében hívják fel nyilatkozattételre, illetőleg amennyiben ez idő alatt vádlottat a teremből eltávolítják, a BP. 310. §-a alapján a kihallgatás eredményét az újra behívott vádlottal haladéktalanul közlik. Másutt mindig a vádlott távollétében adja elő a pártfogó a környezettanulmányt, terjeszti elő indítványát és az utólagos közlés elmarad. Nézetem szerint az utóbbi módozat a helyesebb, és pedig formai okból azért, mert a pártfogó nem tanu, hanem informatív közlésekre hivatott segítőszemélye a bíróságnak, kivel szemben a tanura vonatkozó intézkedések és egyéb szabályok nem alkalmazhatók (egy vidéki járásbíróságnál igen helytelenül esküre is bocsátották a pártfogót), de érdemi okok is szólnak amellett, hogy a pártfogó

nyilatkozatáról s indítványáról a vádlott tudomást ne szerezzen. A kettőjük közti viszony alapja ugyanis a bizalom, s e viszony meginog, mihelyt a vádlott meghallja, hogy a pártfogó mindazt, mit ő négyszem között annak elmondott, most a bíróság előtt feltárja. Már pedig e bizalmas viszony ápolása annál is inkább kívánatos, mert az alkalmazásba vehető intézkedések legtöbbszörénél előbb-utóbb ismét pártfogót kap az elítélt, mikor is kívánatos, hogy a pártfogást az eredeti pártfogó végezze.

3. Felmerült a kérdés, vajjon a kir. törvényszék és a kir. tábla előtt tartott fellebbviteli tárgyaláson jelen lehet-e a pártfogó? Nézetem szerint a jelenlét mindenestre kívánatos, mert esetleg időközben oly változások állhattak be a fiataikorú terhelt környezetében, melyek az alkalmazandó intézkedés kiválasztását lényegesen befolyásolhatják, és mert — amennyiben a tárgyaláson vádlott is jelen van — felmerülhet a szüksége annak, hogy bizonyos bírói meghagyás (a fiataikorura ideiglenes elhelyezése, javító nevelőintézetbe, állami gyermekmenhelybe vagy gyermekvédelmi intézetbe szállítása) nyomban teljesíttessék. Ámde mily úton juthat a pártfogó a törvényszéki, illetőleg táblai tárgyalásra? Feltéve, hogy az elsőfokú bíróság előtti eljárás során volt a fiataikornak pártfogója: a kir. törvényszék ezt a BP. 551. §-ának 3. bekezdése alapján idézze meg; már a kir. táblánál más az eljárás, itt a pártfogó »érdekeltnek« tekinthető, ki a BP. 409. §-ának 2. bekezdése értelmében »a fő tárgyalásra kitűzött ügyek heti jegyzékének a kir. tábla hirdető tábláján való kifüggesztés útján és egyidejűleg a fő tárgyalás határnapját közlő »ajánlott levélben« értesítendő. A kir. Curianál ki van zárva a pártfogó jelenléte, mert itt a BP. 435. §-a a vádlott s a magánvádló ügyvédjeinek engedélyt ad a szóbeli jogot, s a BP. 436. §-a a bizonyításfeltételt kizárja. A pártfogó tisztviselő jelenlétét a Végr. Rend. 13. §-ának 2. pontja szabályozza, kit nézetem szerint nemcsak a kir. törvényszéknek, de a kir. táblának is meg kell idézni. A pártfogó és illetőleg pártfogó tisztviselő nélkül a tárgyalás természetesen megtartható, de ha megjelen, alkalom nyújtandó neki, hogy nyilatkozhassék. A meghallgatás ideje és módja tekintetében ehelyütt is a 2. alatt előadottak irányadók.

2. A fiatalkorú terhelt törvényes képviselője s közeli hozzátartozója.

(Végr. Rend. 28. §.)

A fiatalkorú terhelt törvényes képviselője vagy közeli hozzátartozója a végrehajtási rendelet (27,100/1909. sz. I. M. rendelet) 28. §-a értelmében a környezettanulmány adatainak megállapítása céljából a tárgyaláson tanuként meghallgatandó s ha a tárgyalásra meg nem idézhető vagy ott meg nem jelent, a tárgyalás meghallgatásuk nélkül is megtartható, amennyiben a bíróság előtt ismeretes egyéb adatok figyelembe vételével meghallgatásuk mellőzhetetlenül nem szükséges. Szóval a rendelet szerint a fiatalkorú terhelt törvényes képviselőjének, illetve közeli hozzátartozójának meghallgatása nélkül eshetőleg a tárgyalás meg sem tartható, mi más szavakkal *prima vista* annyit jelent, hogy ezek a személyek nemcsak megjelenésre, hanem vallomástételre is kötelezhetők. Kérdés: alkalmazhatók-e a vallomástételt a BP. 205. §-ának 1. pontja alapján megtagadó tanu ellen a BP. 195. §-ában biztosított kényszerintézkedések? Nézetem szerint nem alkalmazhatók, mert a BP. 205. §-a feltétlen mentességet ad a tanuzás kötelessége alól az 1. pontban felsorolt személyeknek: ha tehát a törvényes képviselő, illetve közeli hozzátartozó a felsoroltak között szerepel, úgy nem köteles tanuságot tenni. A törvényi kivételt a rendeleti szabály nem helyezheti hatályon kívül. Sőt tovább megyek: a törvényes képviselő és hozzátartozó, amennyiben a BP. 205. §-ának 1. pontjában említett viszonyban van a fiatalkorú terhelttel, a BP. 206. §-ának rendelkezéséhez képest figyelmeztetendő, hogy nem köteles tanuságot tenni; és e törvénynek az a további szabálya is érvényes, mely szerint, ha e figyelmeztetés elmarad, illetőleg a tanu kifejezetten le nem mond a mentesség jogáról: a vallomás semmis.

Miként egyenlítsük ki a törvény és rendelet ez ellentéteit? Csak egy mód kínálkozik. Világosítsa fel a bíróság a tanuzás kötelessége alól saját nyilatkozata alapján mentes törvényes képviselőt és közeli hozzátartozót, hogy amennyiben vallani kíván: nem az elkövetett büntetendő cselekmény körülményeire lesz meghallgatva, hanem a terhelt előéletére, családi és vagyoni viszonyaira, foglalkozására, életmódjára, magaviseletére, a környezetre, melyben él és főként arra a körülményre: nincs-e a

fiatalkorú eddigi környezetében erkölcsi romlásnak kitéve vagy nem indult-e züllésnek. (Végr. Rend. 18. §.) Ily felvilágosítás után valószínűnek tartom, hogy aránylag csekélyszámú esetben fog a fiatalkorú terhelt törvényes képviselője és hozzátartozója mentességi jogával élni.

3. A védelem.

(Végr. Rend. 17. §.; BP. 56—63. §§.)

I. 1. Sem a BN., sem az ennek végrehajtása tárgyában kibocsátott rendelet nem döntik el azt a gyakorlatban több helyütt vitás kérdést : kötelező-e a fiatalkorú terhelték bűnügyeiben a védő közreműködése ?

A törvényszék és esküdtbíróság elé tartozó ügyekben e kérdés igenlő megoldása nem kétséges, amennyiben a BP. 56. §-ának következő szavai szerint : »a főtárgyalásra védő rendelendő . . 3. ha a vádlott életének 16-ik évét még túl nem haladta«. Közbevetőleg megjegyzem, hogy kíváncsot lett volna a BP. egy külön szakaszában a tizenhat évet tizennyolczra emelni, mert hogy a BP. e rendelkezésével a fiatalkorú vádlottak kötelező védelméről akart gondoskodni, az vitátlan, ámde a BP. életbelépése óta a fiatalkor nem a tizenhatodik, hanem a tizennyolcadik életévvel végződik. Nyilvánvaló továbbá, hogy az említett ügyek esetén változatlanul megmaradt a bíróság ama joga is, melyet a BP. 57. §-a biztosít, hogy t. i. »a bíróság, ha az ügy körülményeinél fogva célszerűnek tartja, már a főtárgyalás előtt is, az eljárás bármely szakában rendelhet védőt«.

A járásbírószági ügyekre vonatkozással a BP. tudvalevően nem írja elő a kötelező védelmet s e hézagot a BP. sem töltötte be, miből folyólag törvényi kötelezettség a védelmet illetően ez ügyekre vonatkozólag ma sem áll fenn.

E két hiányt a Végr. Rend. életbeléptéig több helyütt az egyes ügyvédi karok Gyermekvédelmi Bizottságai pótolták (így a budapesti, aradi s a kezdeményezésemre alakult pécsi, szekszárdi, kaposvári, nagykanizsai bizottságok). E társadalmi önkéntes közremunkálást mintegy szentesítette a Végr. Rend. 17. §-a, mely szerint : »mihelyt kiderül, hogy a terhelt fiatalkorú, az eljárástól a terhelt érdekeinek megóvása végett azonnal értesíteni kell a fiatalkorú terhelték védelmére alakult s a

bíróságnál e célra jelentkezett bizottságot vagy egyesületet s ilyen hiányában az ügyvédi kamara választmányát». Ez értesítésből természetesen még nem következik, hogy — a BP. 56. §-ában előírt esetet kivéve — védő kirendeltetik, vagy ha ez meg is történt, hogy a védő — amint az kívánatos, — a pártfogóval együtt működve a tárgyalás előtt s a tárgyaláson, sőt utóbb is a fiataalkorú terhelt érdekében közre is működik. A rendelet inkább csak óhajt fejez ki, de ez az óhaj valóra válik s a gyakorlatban lassanként szabállyá lesz, mihelyt az ügyvéd urak — átérzve e részbeni hivatásuk nemességét — a bárhonnét hozzájuk intézett felkérésnek eleget tesznek. Így hovatovább átmegy az ügyvédi kar vérébe az a gondolat, melyet idővel mindenesetre törvénybe is kell iktatni, hogy a fiataalkorúak bűnügyeiben a védelem az eljárás kezdetétől fova mindvégig kötelező.

2. A védelemről lévén szó, nem mulaszthatom el, hogy csak néhány rövid sorban rá ne utaljak azokra a kötelességekre, melyek — figyelemmel a BN. alapeszméjére — a fiataalkorúak bűnügyeiben a védőkre hárulnak. Teljesen egyetértek Balogh Jenővel, ki erősen hangsúlyozza, hogy »a védő uraknak nem az lesz a hivatásuk, hogy a menhelyekből már 5—6-szor megszökött mindegyik rakoncátlan fiatal csirkefogót a pszichiátria rejtekein át kimentsenek a javítónevelés vagy a fiataalkorúak fogháza elől«; aláírom továbbá azt a tételét is, hogy a védő urak »a fiataalkorú terhelték érdekeit képviselik ugyan, de nem azok magánmegbízottjai, hanem a társadalom érdekében közfunkciót is hivatottak teljesíteni«.

A fiataalkorú védőjének feladata csakugyan nem abban áll, hogy védencét liliumfehérre mossa, felmentését szorgolja, illetőleg vele szemben a minél enyhébbjellegű intézkedés alkalmazását sürgesse, hanem hogy együttműködve a vádlóval, pártfogóval, bíróval, arra törekedjék, hogy a fiataalkorúval szemben, az eljárás kezdetétől fogva, mindvégig oly intézkedések véteszenek foganatba, melyeknek alkalmazásától remélhető, hogy az a jó útra téríttetik, visszaadatik a tisztességes társadalomnak és illetőleg amennyiben szükségesnek mutatkozik, azon legyen, hogy a talán máris közveszélyes fiataalkorú ellenében oly intézkedést tegyen a bíróság, mely az ilyen fiataalkorúval szemben a társadalom védelmét szolgálja. A védőnek nem annyira a bűnösség kérdését kell vizsgálni, hanem inkább a fiataalkorú züllöttségének, erkölcsi romlottságának fokát, az ezt előidézett tényezők

minőségét. Ehhez képest nem is merül ki feladata a tárgyaláson tartott védőbeszédben felsorolható mentő és enyhítő körülmények kidomborításával s ezt megelőzőleg a vonatkozó bizonyítékok feltárásával. A védő, ki csupán erre szorítkoznék, ellensége lenne védencének s a társadalomnak.

Ne riadjon vissza egy védő sem attól, hogy javítónevelést vagy fogházat indítványozzon, ha meggyőződése szerint védencének megmentése végett ez az intézkedés mutatkozik kívánatosnak.

Az eljárás kezdő szakjaiban főleg arra törekedjék, hogy a pártfogóval együttműködve, a fiatalok erkölcsi romlásának esetleges továbbfejlődését megakadályozza; tehát szorgolja, ha kell, az eddigi rossz környezetből való azonnali kiragadást, menhelyben, alkalmas ihtézetben vagy magánegyházban, esetleg vizsgálati fogságban való elhelyezést, — viszont — ha a körülményekből kitűnően ilyen előző intézkedésre szükség nincs, vagy az (különösen a vizsgálati fogság) a fiatalok káros, úgy fejtse ki ily irányban megfelelő együttműködést (pl. törekedjék arra, hogy a vizsgálati fogság meg legyen szüntetve, hogy a fiatalok visszakerüljön szüleikhez stb.). A nyomozás, vizsgálat s vád alá helyezés során különösen oly irányban gyűjtsön bizonyítékokat, hogy azok nyomán minél élesebb kép táruljon a bíróság elé a fiatalok előéletéről, a környezetről, melyben élt, egyéniségéről, szóval erkölcsi és szociális jelleméről. Ehelyütt gyönyörű hivatása a védőnek: erősíteni a szülő és gyermek közötti kapcsolatokat; azaz, ha a jelek arra mutatnak, hogy a fiatalok szülőinek környezetében nem fog továbbzúllni, igyekezzék ez álláspont helyességéről a bíróságot meggyőzni, mert hiába: ha nincs veszély, a gyermek legjobb nevelője mégis csak a szülő. A tárgyaláson hasonló módon működjen közre a védő, s csak ismételnem: a világért ne erőltesse a mindenáron való felmentést vagy enyhébb intézkedést. Végül a fellebbezésekkel se menjen túlságba, mert nagy hiba, ha a fiatalokat — a legtöbb esetben feleslegesen — újabb tárgyalás izgalmainak tesszük ki.

II. 1 A BN. életbeléptetése óta mind a mai napig egyebektől eltekintve, a legtöbb nehézséget az a körülmény okozta, s okozza, hogy nem áll rendelkezésére mindenütt elég, hivatása magaslatán álló pártfogó és hogy a fiatalok terheltek törvényszéki és esküdtbírósági ügyeiben a főtárgyalást megelőző szakaszban, járás-

bíróági ügyekben pedig egyáltalán igen sok helyütt még mindig védő nélkül szerepelnek.

A pártfogókban mutatkozó hiány napról-napra kevesbedik, mi egyfelől a patronage-egyesületek szaporodásának, másfelől s különösen a tanítóság öntudatos közreműködésének köszönhető. A társadalom részéről tapasztalható felbuzdulást, mely nem szalmaláng, hanem állandó jellegű, ki kellene már egészítenie az államnak is a pártfogó-tisztviselői állások szervezése és illetőleg oly helyeken való felállítása által, hol sok a züllött és büntetett fiatalkorú és kevés az öntudatos társadalmi pártfogó.

A védőt nélkülöző fiatalkoruak száma már nem csökken ily arányban. Amit az elmúlt harmadfél év alatt elértünk, az a következő: 1. Mióta a kir. Curia kimondotta, hogy a BN. 16. §-a különleges intézkedése alá első fiatalkorú egyének korhatárát a tizennyolcadik év betöltéséig állapította meg, s így a BP. 56. §-ában a védő rendelete iránti kötelező intézkedés akként értelmezendő, hogy az a 18-ik évüket be nem töltött egyénekre terjed ki, azóta remélhető, hogy törvényszéki és esküdtbíróági ügyekben a főtárgyaláson most már mindig védővel fog a fiatalkorú vádlott megjelenni; 2. mióta az ország több városában megalakultak az ú. n. gyermekvédelmi bizottságok és illetőleg mióta az immár sokhelyütt működő patronage-egyesületek a fiatalkorú büntetettetek jogi védelméről is gondoskodnak, azóta — legalább ezeken a helyeken — járásbíróági ügyekben is megjelenik a védő a fiatalkorú érdekében, sőt néhol e bizottságok s egyesületek mindjárt az eljárás kezdetén kérik fel, illetve bizzák meg a védőt, hogy ez a pártfogóval együttműködve, vagy többhelyütt ennek tennivalóit is elvégezve, a fiatalkorú megmentésének ügyét már az első perctől kezdve felkarolja.

Mindenesetre kívánatos, hogy a fiatalkorú büntetettek társadalmi és jogi képviselete az ellenuk folyó eljárás során szabállyá legyen mindenütt. Azt a nagy szociálpolitikai munkát, melynek vezérlő gondolata a fiatalkorú erkölcsi és társadalmi megmentése, a bíró egymagában elvégezni nem képes, nélkülözhetetlen segítőtársai e téren a pártfogó és a védő, kik midőn e munkából részüket kivesszik, a büntetett és társadalom érdekében járnak el s így részben állami feladatot oldanak meg. Minden eszközt meg kell tehát ragadni, hogy a fiatalkorú büntetettek ügyeiben az eljárás elejétől fogva pártfogó és védő működjenek közre. Ez eszközök egyike: a közreműködő személyek díjazása. A pártfogó tisztviselő részére az

igazságügyminiszter a munka arányában tiszteletdíjat állapít meg. A *társadalmi pártfogó* ez idő szerint csupán készkiadásainak megtérítését igényelheti (ezeket — pl. fuvarkötség, — legtöbbször a pártfogót megbízó patronage-egyesület téríti meg; ha a pártfogót közvetlenül a bíróság jelölte ki, úgy a pártfogói teendők végzésével, pl. a környezettanulmány felvétele körül felmerült költségeket, mint bűnügyi költségeket a BP. 480—484. §-aiban meghatározott személyek viselik); de lege ferenda azonban kívánatos lenne, magát a pártfogó munkát is díjazni nemcsak azért, hogy ez időtrabló és fáradságot okozó tevékenység ellenértékre találjon, hanem főleg azért, mert így egyszerre jelentékenyen fel fog szaporodni a társadalmi pártfogók száma. Szokás-mondás, hogy ingyen még a Krisztus koporsóját sem őrizték; ha indokolt a bírói funkciót végző esküdteket honorálni, úgy a közérdekű tevékenységet kifejtő társadalmi pártfogótól se kívánjuk az ingyenszolgálatot.

2. A *pártfogó* a fiataikorú büntettes elleni eljárásban a *cél-szerűségi eszmének* megvalósulását segíti elő, mert pozitív tevékenységével arra törekszik, hogy a fiataikorú terhelt ellen oly intézkedés alkalmazzassék, mely annak jövőbeli magaviselete s erkölcsi fejlődése szempontjából a leghatályosabbnak mutatkozik; a *védő* itt is az *igazság őre*, amennyiben elsősorban a terhelt érdekeit szolgálja, mint ellenőrző közeg, nehogy ártatlant ítéljen el a bíróság, illetőleg nehogy oly intézkedést alkalmazzon, mely felesleges vagy túlszigorú; de ugyanakkor a közérdeket sem szabad szem elől tévesztenie, azaz neki is azon kell lennie, hogy a fiataikorú úgy önmaga, mint a társadalom számára megmentessék.

Ennek a kettősirányú, rendkívül nagyjelentőségű védelmi tevékenységnek az ügyvédek megnyerendő: *biztosítékot* kell nyújtani aziránt, hogy a védők díja és készkiadásai megtérüljenek. Az ügyvéd — az ingyenes védelem eseteit kivéve — a reája bízott ügyben tett készpénzbeli kiadásainak, úgy idővesztésének megtérítésén felül *illő jutalomdíjat követelhet* az általa képviselt féltől (1874 : XXXIV. t.-c. 54. §.). Ezt a gondolatot szövi tovább a BP. 485. §-a, midőn kijelenti, hogy az az ügyvéd vagy megbízott, aki az eljárás alatt a felek valamelyikét vagy a sértettet képviselte, kívánhatja, hogy *díját* és költségeit az eljárt elsőfokú bíróság — tekintet nélkül arra, vajjon kit kötelezett a bűnügyi költségek viselésére — megbírálja és a *képviselt ellenében megállapítsa*.

Ha *választott védő* jár el a büntető perben, nincs kétség, hogy ennek díja s költségei kérelmére az elsőfokú bíróság által a képviselt ellenében megállapíttatnak. Az is kétségtelen, hogy ez az ügyvédi díjazás, mint bűnügyi költség (BP. 479. §. 1. bek.) végső vonalban vagy a bűnösül kimondott vádlottat (BP. 480. §. 1. bek.), ha pedig vádlott nem mondatott ki bűnösnek, a magánvádlót, illetőleg a magánindítványra jogosultat (BP. 482. §.) terheli. Ez utóbbi tétel ugyan vitás volt egy ideig, a Curia azonban *elvi éllel* mondta ki 1166/1907. számú jogegység érdekében hozott határozatában, hogy : egyedül magánvád alapján folytatott eljárásban a vádlott felmentése esetében az összes bűnügyi költségeket, *beleértve a terhelt képviselőjének és a védőnek megfelelő díját és készkiadását is*, a magánvádló köteles megtéríteni. (Bünt. Hat. Tára II. k. 84. l. 126. sz.)

Már a *hivatalból kirendelt védő* hasonló igénye nem olvasható ki a törvényből oly félreérthetetlenül, mint a választotté. Volt felfogás, mely azt vitatta, hogy a védődíjak megállapításának jogi alapját a *magánjogi meghatalmazás* képezi ; ámde ez azokban az esetekben, melyekben a védő hivatalból lett kirendelve, hiányzik, minél fogva pusztán közérdekből teljesített védelem forog szóban, s így az ebből származó költségek viselésére vádlott nem marasztalható. Ezzel a nézettel szemben *elvi éllel* mondta ki a Curia 824/907. számú határozatában, hogy : a hivatalból kirendelt védő is kívánhatja a vádlottal szemben díjának és költségeinek megállapítását az elsőfokú bíróságnál (Büntetőjog Tára 55. k. 86. l.), mely határozatának meggyőző indokolásában főleg azzal érvel, hogy : általános jogszabály ugyanis, hogy az, aki másnak érdekében vagy képviseletében jár el, attól eljárásáért megfelelő díjazást igényelhet, ez az igény nem szűnik meg azáltal, hogy a képviselő megbízását nem a féltől, hanem valamely *hatóságtól* nyerte, mely a képviseletet közérdekből szükségesnek tartja.

Egy lépéssel továbbhaladva, felvetődik a kérdés : van-e igénye díjazásra, s ha igen, díjainak kivel szemben való megállapítását követelheti a *fiatalkorú terhelt képviselőjeként eljáró védő* ? Egy előfordult esetben a másodfokú bíróság a magánvádlót a felmentett vádlott részére ügyvédi képviseleti díj megfizetésére nem kötelezte és az ügyvéd díját saját felével szemben sem állapította meg ; a rendelkezését a másodfokon eljáró kir. törvényszék azzal indokolta, hogy az ügyvéd a kérdéses ügyben a fiatalkorú védelmében nem az ettől nyert írásbeli meghatalmazás

alapján, hanem mint a gyermekvédő-egyesület (patronage) megbízottja járt el ; ezen megbízásból kifolyóan pedig védődíjra igényt nem tarthat. A kir. Curia ezzel szemben 1017/1912. sz. a. kelt jogegység érdekében hozott határozatában arra az álláspontra helyezkedett, hogy a magánvádlónak a törvényben megállapított, de az általános magánjogi elvekből is folyó azt a kötelezettségét, melynélfogva a vádlott felmentésével alaptalannak nyilvánított vádja által okozott költségeket megtéríteni tartozik, *a védő és megbízója között létező viszony minéműsége semmikép sem befolyásolhatja*, annál kevésbbé, mert a fiatalkorú védelmében eljáró ügyvéd védői minőségén az a körülmény, hogy ez megbízását a patronage egyesülettől nyerte, mitsem változtat, *s magánvádló törvényes fizetési kötelezettségének megszüntetésére nem alkalmas*. Ez a határozat teljesen megfelel úgy a BP. vonatkozó szakaszaiban kifejezett törvényakaratnak, mint annak az alapgondolatnak, mely a védelem intézményét átlengi. A BP. miniszteri indokolása szerint ugyanis : ha a védelem lehetőleg megkönnyítendő, ha a védő nemcsak a terhelt képviselője, hanem a helyes igazságszolgáltatásnak tényezője, a védelemnek költségei a bűnvádi eljárásra nézve csak annyira szükségesek, mint a tanuknak vagy szakértőknek díjai (Min. Ind. 698. l.). Ily felfogás mellett mindenesetre fokozottabb készséggel fogunk találkozni az ügyvédeknel arra, hogy akár mint *patronage-megbízottak* vállalják a fiatalkorú terheltek jogi védelmét.

3. Kérdés még, vajjon a BP. 485. §-ához képest : kivel szemben állapítandó meg a védői díj, amikor annak viselésére a BP. 482. §-a alapján a bíróság a magánvádlót kötelezi ? A kir. Curia fent közölt határozatában úgy veszi elejét az esetleges nehézségeknek, hogy *közvetlenül* állapítja meg a védődíjat a patronage-egyesület megbízottjaként eljáró ügyvédnek ; a határozat vonatkozó helyre szószerint így hangzik : »D. F. magánvádló a dr. E. M. ügyvéd részére 15 koronában megállapított védődíj fizetése alól törvényesen nem volt felmenthető«. Nézetem szerint az ilyen átutalás nemcsak a BP. 485. §-ával áll ellentétben, hanem az ügyvédnek a védődíjra vonatkozó igényét is veszélyezteti. A BP. 485. §-ával való ellentét nyilvánvaló, mert hisz ez a törvényszakaszk kétségtelenül »a képviselt ellenében« való megállapításról beszél, de ettől eltekintve : ha a védődíj megfizetésére *csak azt kötelezi* a bíróság, ki annak viselésére köteles, s ez (pl. a magánvádló) a képviselt vádlottól különböző személy, megtörténhetik, hogy ez

— a védődíj megfizetésére kötelezett fél vagyontalan lévén — a védő díjától esetik, holott az, akit képviselt, vagyonnal bír. *A védődíj tehát a képviselt ellenében kérelemre mindig megállapítandó.* De lege feranda kívánatos lenne oly esetben midőn az ügyvédet a fiatalkorú terhelt érdekeinek képviseletével a patronage-egyesület bízta meg, a védődíjat — arra az esetre, ha azt sem a közvetlenül fizetésre kötelezett, sem a képviselt fiatalkorú vagyon hiányában kifizetni nem tudja — a megbízó patronage-egyesület terhére is megállapítani. Ma ez lehetetlen, mert a BP. 485. §-a félreérthetetlenül *képviselt*-ről s nem az ettől esetleg különböző *megbízó*-ról beszél.

4. Nem tartozik ugyan szorosan ide, de némileg mégis összefügg az itt tárgyalt problémával az a kérdés: fellebbezhet-e a védő a BP. 383. §. II. b) pontja alapján olyankor, amidőn a fiatalkorú erkölcsi megmentése érdekében az alkalmazott intézkedést elegendőnek nem találja (pl. a dorgálástól mit sem vár, s próbárbocsátást vagy javítónevelés elrendelését tartja szükségesnek)? Lehet-e e szavakat: »Fellebbezéssel élhetnek a vádlott *javára*« a jelzett módon értelmezni? — Bármennyire kívánatosnak mutatkozik is e kiterjesztő magyarázat, a nézetem szerint nem foghat helyt, mert a BP. 383. §-ának kifejezései: »*terhére*«, »*javára*« nyilván arra vonatkoznak, hogy a fellebbezéssel a határozatnak vádlott irányában, az ő *szempontja* szerint való *súlyosítása* vagy *enyhítése* előtt nyílik meg az ajtó. Aki a vádlott *javára* fellebbezhet, az csak a fiatalkorú szubjektív felfogása szerint (a BN. 17. §-ának megfordított sorrendjében) alakuló enyhítést vagy felmentést szorgolhat. De felesleges is a pártfogó ügyvédet ily fellebbezésre feljogosítani, amennyiben nincs kétségem az iránt, hogy a kir. ügyészség a BN. szellemét átértve — ha a szükség úgy kívánja — mindannyiszor megfellebbezi az ítéletet a fiatalkorú vádlott *terhére*, valahányszor a bíróság által alkalmazott intézkedés elegendőnek nem mutatkozik. A védő nézetem szerint oly módon gyakorolhat befolyást, hogy a tárgyalás során kifejezésre juttatja álláspontját s pl. határozottan kijelenti, hogy a környezettanulmány s egyéb előadott s megállapított körülmények alapján, úgy véli, hogy a fiatalkorú erkölcsi megmentése csak úgy remélhető, ha a bíróság javító nevelést rendel, vagy fogházra ítél stb. *Igy lesz a védő a fiatalkorú vádlottnak igazi jóakarója.*

4. A véghatározat.

(BP. 77. §., 323—328. §§.)

1. A fiataikorúak bíróságai a hatáskörükbe utalt s eléjük vitt ügyekben a következő *véghatározatokat* hozhatják: *a) végzést*, mellyel a bűnvádi eljárás megindítását megtagadják, vagy a már megindítottat megszüntetik; ily végzést hoz a bíróság, ha a terhelt a bűncselekmény elkövetésekor életkorának tizenkettedik évét még nem haladta túl (és természetesen mindazokban az esetekben, melyekben a BP. vonatkozó szabályai alapján megszüntető végzés hozandó), mikor is egyidejűleg a szükséghez képest a BN. 15. §-ában meghatározott intézkedések valamelyikét alkalmazza; ha a terhelt fiataikorú s a bíróság a BP. 264. §-ában elősorolt okok címén szünteti meg az ellenében megindult eljárást, úgy — amennyiben a terhelt eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve, vagy züllésnek indult — az iratok közlésével késedelem nélkül értesíteni kell a fiataikorú tartózkodási helyének árvaszékét (Végr. Rend. 29. §. 2. bek.); *b) felmentő ítéletet* a BP.-ban meghatározott esetekben; ha azonban a felmentés indoka az, hogy a fiataikorú a cselekmény elkövetésekor a büntetethezőséghez szükséges értelmi s erkölcsi fejlettséggel nem bírt, úgy szükség esetén a BN. 16. §-ában említett módon kell intézkedni (Végr. Rend. 29. §. 1. bek.) a felmentés egyéb eseteiben — de ismét csak akkor, ha a fiataikorú terhelt eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy züllésnek indult — az iratok közlésével a fiataikorú tartózkodási helyének árvaszéke értesítendő; *c) a dorgálás, javító nevelés, valamint a fogház- és államfogházbüntetés marasztaló ítéletben* állapítandó meg, mely a BP. vonatkozó szabályai szerint szerkesztendő; *d) a próbárabocsátást* minden esetben *végzésben* kell elrendelni, melyben csak a tényálladék leírására szabad kiterjeszkedni a bűnösség megállapításának mellőzésével; *e) az utólagos javító nevelés*, amennyiben a fogházbüntetés kiszabásával egyidejűleg állapíttatik meg, *ítéletben*, ha pedig a felügyelő hatóság javaslatára rendeltetik el, *végzésben* rendelendő el; *f) próbára bocsátás visszavonása ítéletben* mondandó ki, *g) a próbaidő kedvező letelte* esetén pedig *végzéssel* szünttetendő meg az eljárás.

2. Felsőbíróságaink a dolog természeténél fogva ritkábban

jutnak abba a helyzetbe, hogy a fiatalok bűnügyeiben ítélkezve, a BN. II. fejezetének s a vonatkozó rendeleteknek vitás vagy homályos kérdéseiben állást foglaljanak. Az ügyek jelentékeny jogerejű elintézését nyer az első fokon s ez rendjén is van, mert ha általában kriminálpolitikai, alkotmányjogi s perjogi követelmény, hogy a büntetendő cselekmény elkövetésével gyanúsított bűnössége vagy ártatlansága lehető rövid idő alatt végérvényesen megállapíttassék, — ha a társadalmi egyensúly és védelem elve általában azt kívánja, hogy a terhelt e megállapításhoz képest : vagy mielőbb ismét elfoglalhassa helyét a tisztességes emberek körében, vagy mielőbb alávetessék az igazságosság és célszerűség követelte büntetőjogi kezelésnek, — úgy fokozott mérvben kívánatos, hogy amennyiben a terhelt fiatalkorú, ne sokáig lebegjen Mohamed koporsójaként ég és föld között, hanem a mily gyorsan csak lehetséges, állapíttassék meg irányában : vagy a beavatkozás szükségtelen volta, vagy a tervszerű mentés megfelelő módozata, s ez utóbbi kezdessék is meg haladéktalanul. A pedagógiai elvek szerint igazodó mentés munkálatának sikere ugyanis jórészt attól függ, vajjon kellő időben vette-e az kezdetét. Tehát bár az egyöntetű bírói gyakorlat kifejlődése szempontjából nem ártana, ha — legalább az első években — a mainál nagyobb számban volna alkalmuk felsőbb bíróságainknak megnyilatkozni s így a vitás kérdésekben elvi határozatokat hozni, ezzel a formális előnnyel szemben azonban sokkal értékesebb az a materiális, mely a fiatalok rövidlélekzetű bűnpöreiből ered.

Ha azonban a felsőbb bíróság előtt ajtót nyit a fellebbezés vagy semmisségi panasz, úgy meg is kívánnók, hogy a lehető legnagyobb egyszerűséggel foglalkozzék az eléje vitt ügygel, vagyis inkább az abban vádlottként szereplő fiatalokkal s ne érje be a mult idők dohos aktáira emlékeztető formalizmussal és dogmatizmussal. Sajnos azonban, hogy — tudomásom szerint — nemcsak a legtöbb királyi ítélőtáblánál, de még a kir. Curianál is az a jogi divat kezd lábrakapni, hogy — lévén a vádlott fiatalkorú, az ügy vagyis inkább az eset többnyire csekély jelentőségű s a BN. a maga egészében, de különösen annak II. fejezete a konzervatív bíró urak szemében még ellenszenves — röviden, kevés szóval, csak az ügy külső burkolatát vizsgálva felül, hozzák meg az ítéletet, holott ép ezt a burkolatot kellene áttörni s a mélyebb egyéni és környezeti rétegekbe hatolva, ezek alapos áttanulmányozása alapján kellene minden esetben dönten.

Némi eltéréstől eltekintve, felsőbbíróságaink beérik azzal, hogy konstatálják a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettség létét, illetve hiányát s az első esetben az alkalmazott intézkedés (BN. 17. §. 1—4. pont) indokolásául vagy szószerint leközlük a BN. 18. §-ának idevonatkozó szavait (»az intézkedésnél figyelembe veendők: a fiatalkorú egyénisége, értelmi és erkölcsi fejlettségének foka, életviszonyai és az eset összes többi körülményei«), vagy azokat egy kissé más formában, kissé bővítve, de azért lényegileg változatlanul vonultatják fel.

Nézetem szerint nem szabad a dolgot ilyen kényelmes oldaláról fogni fel, nem szabad az indokolásoknak a törvényből a vonatkozó szavakat így »kipipálni«. Ezek a szavak csak a formát, az alapot jelzik, az indokolásnak e formát be kell töltenie, ez alapra építeni kell. Midőn a bíróság dorgálást, próbárabocsátást stb. mond ki, az indokolásból meg akarjuk tudni, hogy mi vezette a bíróságot az illető intézkedés alkalmazására, meg akarjuk tudni, hogy milyen a fiatalkorú egyénisége, hogy értelmi és erkölcsi fejlettségének konkrét foka mily tényezők összhatásából alakult ki, minők a fiatalkorú életviszonyai s melyek az eset összes többi körülményei? Igaz, hogy az ilyen mélyreható indokolás beható tanulmányokat igényel, s megkívánja, hogy a bíróság a vádlottat s a cselekményt minden ízében, a jelen keresztszemetében s a múlt hosszszemetében megismerje, de viszont e nélkül az ítéletben kimondott intézkedés alig felel meg a BN. individualizáló szellemének s csak találok szerint oldja meg a fiatalkorú büntettesek megmentésének nagy szociálpolitikai problémáját.

5. A magánjogi igény s a bűnügyi költségek.

(BP. 5., 327. §§.; 479—482. §§.; Végr. Rend. 30. §.)

1. *A magánjogi igény tárgyában*, ha a bíróság ítéletet hoz, úgy — kivéve a BP. 5. s 6. §-aiban említett eseteket — ez ítélet s az azt megelőző eljárás a magánjogi igényre is kiterjed; a próbárabocsátást elrendelő végzésben azonban a magánjogi igény tárgyában a bíróság nem intézkedhetik, mert ez intézkedés csak marasztaló ítéletben tehető (BP. 5. §. 2. bek., 487., 491. §§.); e szabályban a Végr. Rend. 30. §-ának 1. bekezdése nem változtatható, mert az törvényen alapul, de különben is ugyan a Végr. Rend. 30. §-ának 2. bek. értelmében a próbárabocsátást meg-

állapító határozat csak »a bűnügyi költségek szempontjából« esik a büntető ítélettel egy tekintet alá.

Egy esetben a kir. járásbíróság a magánjogi igény jogi természetének teljes félreismerésével a fiatalkorú terheltet, ki a BTK. 418. §-ába ütköző idegen ingó dolog rongálásának vétsége miatt állott a bíróság előtt, dorgálásra ítélte s ítéletében a magánfelet kártérítési követelésével elutasította azon okból, mert a BN. 17. §-a értelmében »pénzbüntetés fiatalkorú ellen sem mint fő-, sem mint mellékbüntetés nem állapítható meg« s így vele szemben a kártérítési kötelezettség sem foghat helyt. Téves e határozat, mert míg a büntetésről — miután közérdeket szolgál — az állam rendelkezik, tehát az állam törvénye mondja meg és pedig figyelemmel az igazságossági és célszerűségi tekintetekre, hogy azt mily cselekmények esetén, mily formában és mennyiségben szabja ki a bíróság az elkövetőre, addig a kártérítési igény — lévén magánjogi természetű — egész más elbírálás alá esik; ez igény felett elsősorban a kárt szenvedett magánfél rendelkezik s annak tárgyában az állam törvényei útján csak szabályozólag és nem rendelkezőleg intézkedhetik, szóval röviden s a mi kérdésünket érintőleg: a büntetés valamely nemét általában (törvényben) mellőzheti, konkretizált alakjában (kegyelem útján) elengedheti az állam, a kártérítési igényről azonban csak a sértett mondhat le s azt a kir. kegyelem sem érinti (v. ö. Btk. 119. §., melybe ugyan szöveghiba csúszott, amennyiben pénzbüntetés a mi büntetőtörvényeink szerint sohasem illeti a sértett felet; a pénzbüntetés szó alatt tehát »kártérítés« vagy »magánjogi elégtétel« kifejezés olvasandó; v. ö. Tankönyvem 99. l.). Fakadjon tehát bár ugyanazon töről az állam büntetési s a sértett félnek kártalanítási igénye, abból, hogy az állam arról lemond, vagy azt szűkebbre szabja, nem következik, hogy a károsultnak magánjogi követelése elenyészik vagy csorbul. A BN. II. fejezete mellőzi a pénzbüntetést, mert a Min. Ind. szerint »a büntetésnek a fiatalkorúval szemben a jellem átalakítására vagy az erkölcsi fejlődés irányítására kell hatnia, a pénzbüntetésnek azonban ily hatást tulajdonítania rendszerint nem lehet«, de — a mondottakból folyólag — ugyanakkor nem törölhetette a fiatalkorú terhelt kártérítési kötelezettségét. A pénzbüntetés mellőzésénél irányadó célszerűségi szempont nyilvánvalóan éppenséggel nem jön figyelembe a sértett felet illető kártérítési igény kérdésénél. A fiatalkorú terhelt tehát pénzbüntetésre nem ítéltető,

de a cselekményével okozott kár megtérítésére már kötelezendő. A kérdés különben olyannyira világos, hogy elmondhatom Desbarreux-val : Tant de bruit pour une omelette.

2. *A bűnügyi költségek* megállapításának kérdésében a Végr. Rend. 30. §-a világosan beszél, amennyiben kimondja egyfelől azt, hogy e költségek felől a bíróság *abban a határozatában* határoz, amelyben a BN. 16. és 17. §-ában említett intézkedések valamelyikét elrendeli, de hozzáteszi másfelől, hogy a BN. 17. §-a értelmében dorgálást, próbárabocsátást és javító nevelést megállapító határozat a bűnügyi költségek szempontjából a *büntető ítélettel* egy tekintet alá esik. A próbárabocsátó végzésben tehát a BP. 479. §-ának 3. bekezdése értelmében »ki kell mondani, hogy a bűnügyi költségeket ki vagy kik . . . kötelesek megtéríteni«. S a kérdés nézetem szerint tulajdonképpen ezen a ponton válik bonyolulttá ; a bűnügyi költségeket ugyanis az esetben, ha a vádlott bűnösnek mondatik ki, ő téríti meg, ha pedig nem mondatik ki bűnösnek, az államkincstár viseli (BP. 480., 482. §§.), ámde a próbárabocsátottat nem szabad bűnösnek kimondani, de viszont nem is esik egybe azzal a vádlottal, kit felmentettek, vagy aki ellen az eljárást megszüntették. Hisz csak egy év múlva derül ki, hogy kedvező volt-e a próbárabocsátás vagy sem, csak egy év múlva hoz az illetékes bíróság vagy megszüntető végzést, vagy marasztaló ítéletet. Nézetem szerint nincs más megoldás, mint az, hogy a próbárabocsátást rendelő végzésben a bíróság kijelenti, hogy amennyiben a Végr. Rend. 51. §-a alapján eljárást megszüntető végzés fog hozatni, az eljárási költségeket — a terhelt védelmével járt és vétkes mulasztásokat okozott költségeket leszámításával (BP. 482. §. 4. bek.) — az államkincstár viseli, ha pedig terhelt a BN. 23. §-a értelmében javító nevelésre, fogházra vagy államfogházra ítéltetik, úgy a költségeket vádlott tartozik megtéríteni.

6. A perorvoslatok.

1. A fiataalkorúak bíróságai által hozott véghatározatok ellen a BP. szabályai szerint használhatók a perorvoslatok.

Ehelyütt különösen az a rendkívül fontos kérdés vetődik fel : *van-e az alsóbíróságnak a BN. 17. §-ában felsorolt intézkedések valamelyikének alkalmazását elrendelő határozata ellen a BP. 385.*

§-ának 2. pontja alapján semmiségi panasznak helye azon okból, mert nem a megfelelő intézkedés alkalmaztatott?

A Curia egyideig mereven ahhoz az állásponthoz ragaszkodott, hogy ily semmiségi panasz *nem használható, tehát visszautasítandó*, mert »a BN. 18. §-a annak eldöntését, hogy a fiatalkoruak ellen a Bn. 17. §-a szerint tehető intézkedések közül valamely fennforgó esetben a 18. §-ban megjelölt szempontok figyelembevételével melyik alkalmaztassék, *a bíróság belátására bízza* és csak az alkalmazott intézkedés tekintetében köti a bíróságot a törvényben meghatározott korlátokhoz. Ebből folyik, hogy a BP. 385. §-ának 2. pontja alapján semmiségi panasz csak akkor volna használható, ha az esküdtbíróság a fiatalkorú vádlottakkal szemben alkalmazott fogházbüntetésnek a BN. 26. §-ában meghatározott korlátaait túlhágta volna. Ellenben amiatt, mert az esküdtbíróság fiatalkorú vádlottakkal szemben nem a BN. 17. §-ának 1., 2. és 3. pontjaiban felsorolt intézkedések valamelyikét, hanem az annak 4. pontjában megengedett fogházbüntetést alkalmazta, a BP. 385. §-ának 2. pontjára alapítható semmiségi panasz *nincs helye*» (Curia 1910. aug. 23. 5480., Bjt. 61. köt. 52. l.).

Legmerevebben nyilatkozik meg ez a nézet a Curia következő ítéletében (1910. jún. 9-én 4108. sz.): »Minthogy a BP. 17. §-a nem tartalmaz kötelező szabályt a tekintetben, hogy az olyan fiatalkorú vádlott ellen, akinek a büntett vagy vétség elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége megvolt, a hivatkozott szakasz 1—4. pontjában megjelölt intézkedések közül melyik és mikor alkalmazandó, hanem a törvény 18. §-ában foglalt rendelkezés arra jogosítja fel a bíróságot, hogy a 17. §-nak 1—4. pontjában meghatározott korlátok között azt alkalmazza, amelyik a fiatalkorú terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik, s minthogy továbbá a BN. külön nem intézkedik arra nézve, hogy a bíróságnak a 18. §. rendelkezése alapján tett intézkedése ellen használható-e perorvoslat és minő okból, a törvénynek előbb ismertetett rendelkezése pedig nem hagy fenn kétséget aziránt, hogy ez ellen a BP. 384. és 385. §-aiban meghatározott okokból, *egyáltalában*, s így arra való tekintettel, hogy a bíróságnak idevonatkozóan tett intézkedése a törvény által megállapított büntetési tétel alkalmazásának a fogalma alá nem vonható, mivel a bíróság a fiatalkorú vádlottat nem a BN. 17. §-ának 3. pontjában megjelölt javító nevelésre, hanem fogházbüntetésre ítélte, per-

orvoslatnak a BP. 385. §-ának 2. pontjában meghatározott semmiségi okból *sincs helye*: ennél fogva a semmiségi panaszt, mint a *törvény által kizárt perorvoslatot* a BP. 434. §-ának 3. bekezdése értelmében vissza kellett utasítani«. (BJT. 60. köt. 184. l.)

Utóbb annyiban enyhült a Curia felfogása, hogy a BP. 385. §. 2. pontjára alapított *semmiségi panaszokat elfogadja*, de felülvizsgálat körét csak azokra az esetekre szorítja, midőn az alsóbíróság a BN. intézkedéseit annyiban sértette meg, hogy az ott megállapított határokat túllépve tette meg intézkedéseit; ha azonban az alsóbíróság az ott megvont határokon belül maradt, az intézkedést érdemileg nem vizsgálja felül. Így midőn a semmiségi panaszt a BP. 434. §. 4. bek. alapján *elutasítja*, mert a bíróság »a büntetési tételnek a törvényben vont határait nem hágta túl akkor, midőn a jelen esetben a vádlott, ki a cselekmény elkövetésekor életének 15. évét már betöltötte és kinek cselekményére a BTK. 349. §-ának utolsó bekezdése életfogytig tartó fegyházbüntetést szab, 10 évi fogházra ítélte el« (BJT. 61. köt. 56. l.); ugyanígy, midőn egész határozottan még azt is kijelenti, hogy »abban az irányban, hogy a törvényszerűen tett intézkedés egy másik intézkedésre változtattassék át, hogy tehát a jelen esetben a vádlott fogház helyett dorgálásra ítéltessék, semmiségi panasznak nincs helye, mert a bíróság a BN. 18. §-ában felsorolt körülményeknek szabad mérlegelésével dönt abban az irányban, hogy a BN. 17. §-ában felsorolt intézkedések közül melyik alkalmaztassék, a mérlegelésnek ez az eredménye pedig a felülvizsgálat körébe nem vonható«. (BJT. 61. köt. 56. l.)

Részemről *nem osztom* a Curia felfogását s azt vitatom, hogy a Curiának joga van a revízióra és illetőleg arra, hogy az eset s a vádlott fiataalkorú egyéniségének inkább megfelelő intézkedést alkalmazza ahelyett, melyet az alsóbíróság állapított meg.

Mindenekelőtt arra akarom a figyelmet felhívni, hogy a Curia nézetem szerint téved, midőn azt mondja, hogy a BN. 18. §-a a bíróság *belátására* bízza, hogy a 17. §. intézkedései közül adott esetben melyiket alkalmazza. Kétségtelen ugyan, hogy a BN. egyéniesítést s ezzel szabadságot enged a bíróságoknak, de azért részint magában a törvényben az egyes intézkedések meghatározásánál, részint az indokolásban az alkalmazás feltételeinek tüzetesebb megállapításánál bizonyos *kereteket von* s így majd közvetve, majd közvetlenül mintegy megvonja azokat a korlátokat, amelyeken belül az egyes intézkedések alkalmazásának

helye van. Amint a szabadság nem egyenlő a korlátnélküliséggel, azonképen az individualizáció is bizonyos korlátokat feltételez.

E határok a BN. intézkedéseinél a következőkép alakulnak :

A *dorgálásnak* általában enyhébb esetekben, nevezetesen akkor van helye, ha az elkövetett büntett vagy vétség könnyelműség okozta csíny, kisebb jelentőségű eltévelyedés s ha előre látható, hogy a komoly feddés a büntettest a helyes útra visszatéríti, s különösen, ha az elkövetett bűncselekmény nem ad okot az elítélt környezete iránt nagyobbfokú bizalmatlanságra. (Min. Ind.)

A *próbárabocsátás* előfeltétele, hogy a terhelt egyénisége oly hajlamokat árult el, melyek könnyen erkölcsi süllyedését idézhetnék elő, ha felügyelet nélkül marad, de a fiatalkorú nem mutat erkölcsi romlottságot, nem jelentkeznek rajta a züllés jelei, környezete nem szolgáltat okot arra, hogy a fiatalkorú állami gondozásba vétessék s életviszonyai mellett általában nem kell félni attól, hogy szigorúbb felügyelet mellett szabadlában élve, újabb bűncselekményt követ el, vagy züllésnek indul. (Min. Ind.)

Javító nevelést — mint a BN. 24. §-a is jelzi — akkor kell elrendelni, ha a fiatalkorú eddigi környezetében a romlás veszélyének van kitéve, züllésnek indult, vagy értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a javító nevelés más okból (pl. hogy a fiatalkorú akár sajátos természeti fogyatkozásai, akár hozzátartozóinak hibái folytán megfelelő nevelésben nem részesült s nevelésének megfelelő és erkölcsisége szempontjából is szükséges kiegészítést eddigi környezetében nem remélheti (Min. Ind.) szükségesnek mutatkozik.

Fogházbüntetésnek végül akkor van helye, ha szigorúbb intézkedésre van szükség (BN. 26. §.), azaz, mint a Min. Indoklásban olvassuk : mikor az erkölcsiség és értelmileg fejlett fiatalkorú bűncselekménye nagyobbfokú romlottságról, rosszakaratról, viselkedése különös makacsságról tesz tanuságot s így az állam beavatkozásának szigor alakjában kell jelentkeznie.

Ha már most ez intézkedéseket a leírt feltételek szerint igazodó határvonalakkal egymástól ugyan elválasztottan s megkülönböztetőleg, de *egy keretbe szorítottan* szemléljük, úgy oda jutunk, hogy ez intézkedések *komplexuma* s a felnőttek büntetendő cselekményeire törvényileg meghatározott *büntetési tétel* között — a bírói szabadság szempontjából — lényeges különb-

ség nincs. Azaz, hogy egy példán világítsam meg a mondottakat, ha egy felnőtt kerül lopás vétsége miatt bíróság elé, — figyelmen kívül hagyva a rendkívül enyhítő körülmények fennforgása esetén előálló büntetés-kimérési jogot — a büntetés a BTK. 339. §-a alapján egy évig terjedhető fogház ; ha ellenben büntetőjogi felelősségre vonható fiatalkorú a vádlott, úgy a BN. vonatkozó szakaszai értelmében alkalmazhatók a többször említett intézkedések ; s amint az egy évi fogház alsó és felső határa között *nem teljesen szabadon*, minden korlát nélküli belátása szerint, hanem az enyhítő és súlyosító körülményeket mérlegelve a BTK. 90. és 91. §-aiban, továbbá a 49. számú döntvényben (v. ö. Büntető Jog Tára 11. köt. 273. l.) foglalt szabályok szerint *tartozik* a bíróság a konkrét büntetést kiszabni, azonképen a dorgálástól az öt évig terjedhető fogházig menőleg *sem válogathat a bíróság önkényesen*, tetszése szerint, hanem azt az intézkedést *tartozik* alkalmazni, mely figyelemmel a BN. 18. §-ában lefektetett elvekre, a fiatalkorú erkölcsi és szociális megerősítését, átalakítását, szóval megmentését leghatékonyabban szolgálja, s amelynek fent összefoglalólag leírt feltételei fennforognak.

Törvénysértést követ el tehát a bíróság, ha a felnőttek büntetését a BTK. 90. s 91. §-aiban és illetőleg a 49. számú döntvényben foglalt szabályok figyelmen kívül hagyásával arbitrariusan szabja ki, s törvénysértést követ el akkor is, midőn a fiatalkoruakra a BN. szabályaival szemben a megkívánt s megállapított feltételek fennforgása esetén a megfelelő intézkedést nem alkalmazza, illetőleg azok hiányában azt alkalmazza, melynek ez okból helye nincs. A különbség csak az, hogy ott az *igazság*, itt a *célszerűség* elvét sérti a bíróság.

További kérdés okoskodásunk láncolatában : *semmisségi ok-e* az a törvénysértés, mely a fent leírt módon a BTK. 90. s 91. §-ain esik meg ? A helyes felelt az, hogy igen, mert a BP. 385. §-ának 2. pontja szerint a büntetés kiszabásánál semmisséget követ el a bíróság, ha a törvényben megállapított büntetési tételeket, vagy ezeknek megengedett *enyhítésénél*, átváltoztatásánál vagy *súlyosbításánál* a törvényben vont határokat nem tartotta meg. A Curia egy esetben igen helyesen a Bp. 385. §-ának 2. pontjában meghatározott e semmisségi okot látta fennforogni, midőn a törvényszék mint esküdtbíróság a büntetés legnagyobb mértékét megközelítette (a BTK. 281. §-a 1. bekezdése szerint büntetendő szándékos emberölés büntettének tettesére nyolc évi fegyház-

büntetést szabott ki), anélkül, hogy súlyosító körülményeket állapított volna meg. (V. ö. Büntető Jog Tára 45. köt. 191 — 192. l.)

Amde, ha büntetésnek illetően módon való kiszabása, azaz a BTK.-nek az *igazság elvén* keresztül való megsértése a BP. 385. §-ának 2. pontjába ütköző semmiségi ok, úgy a BN. intézkedéseinek helytelen alkalmazása, azaz a BN.-nak a *célszerűség elvén* keresztül való megsértése is felpanaszolható, mint a BP. 385. §-ának 2. pontjában meghatározott semmiségi ok. Ha csupán a szavakra ügyelünk, úgy nem jöhetne figyelembe (vagy legfeljebb csak a fogházbüntetés esetén) e semmiségi ok, mert annak meghatározásában a BP. a »büntetés-kiszabás«, »büntetési tételek« kifejezéseket használja, a BN. pedig tudvalevően »intézkedés«-ekről beszél (csak a fogházat nevezi büntetésnek), úgyde eltekintve attól, hogy a később keletkezett BN. műkifejezését a BP. nem is használhatta, nézetem szerint itt a törvény *intenció-ját* s nem betűjét kell nézni, már pedig a törvény célja a BP. 385. §-ának 2. pontjában körülírt semmiségi ok meghatározásával az volt, hogy a büntetendő cselekmény büntetőjogi következményeinek megállapítása körül elkövetett *kirívó* hibákat a felsőbíróság kiigazíthassa. Ily kirívó hiba a büntetés kiszabásánál enyhítő körülmény *megállapítása* híján a minimum, és súlyosító körülmény *megállapítása* híján a maximum megközelítése vagy alkalmazása, illetőleg csupán enyhítő, vagy csupán súlyosító körülmények fennforgása esetén a középérték kiszabása. Hasonló *kirívó* hiba a BN. szerinti intézkedések alkalmazásánál pl. annak a fiatakorúnak dorgálásra ítéltése, kivel szemben a bíróság megállapítja, hogy eddigi környezetében a romlás veszélyének van kitéve, vagy azzal a fiatakoruval szemben a fogházbüntetés kiszabása, kinél a bíróság nemcsak nagyobb fokú romlottságot, rosszakaratot, makacsságot stb. nem állapított meg, hanem akinek egyéniségét, környezetét stb. leírva, megállapítható, hogy az elítélten a züllés jelei nem jelentkeznek, hogy környezete kifogás alá nem esik stb.

Végső konkluzióm ezekből már most önként folyik s úgy hangzik, hogy az *alsóbíróságok határozatai ellen a BP. 385. §-ának 2. pontjában meghatározott semmiségi okra támaszkodó semmiségi panasz a Curia által elfogadandó s érdemileg elbírálandó*. E semmiségi ok nézetem szerint a BP. 385. §-ának utolsó bekezdéséhez képest *hivatalból is figyelembe veendő*, mert a nem megfelelő intézkedés

mindig vádlott sérelmére szolgál. Gondoljunk csak arra, ha a javítóba utalandó fiatakorút a bíróság csak dorgálásra ítéli, vagy megfordítva; az első esetben beáll a biztos elzúllás s ez ép úgy sérelmes a vádlottra, illetve ennek jövőjére, mint a második esetben a feleslegesen szigorú, sőt ártalmas indokolatlan kitagadás a környezetből.

Eltételezve az átmeneti időben hozott néhány határozattól, melyek más szempont alá esnek, újabban a Curia *irányt változtatott* s nemcsak elfogadja, de érdemileg felül is bírálja a BP. 385. §. 2. pontjára alapított semmiségi panasszal hozzá felterjesztett ügyet, s a helytelennek felismert — alsóbíróság által kiszabott — intézkedés helyébe a megfelelőt iktatja.

2. *Degré* említi, hogy a BP. 547. §-ának 3. bekezdése és illetőleg ennek 2. pontjában foglalt rendelkezés nagy akadályául szolgál annak, hogy a törvényszékek, mint büntető fellebbviteli bíróságok irányítsák a járásbíróságoknak a fiatakoruak büntető ügyeiben követett gyakorlatát, mert e törvényszakaszk értelmében a büntetés kiszabása tekintetében vádlott terhére csak akkor van helye fellebbezésnek, ha a BTK. 92. §-a, illetve a KBTK. 21. §-a alkalmaztatott. Minthogy pedig fiatakoruak büntető ügyeiben e törvényszakaszkok alkalmazásának helye nincsen: az a gyakorlat fejlődik ki, hogy a tett intézkedés ellen vádlott terhére fellebbezésnek helye nincsen. A *p...i kir. törvényszék* mint büntető fellebbviteli bíróság (1910. nov. 10. 8648. sz.) vádlott fellebbezését, mint a törvény által kizárt perorvoslatot a BP. 550. §-ának 2. bek. alapján azért utasította vissza, »mert a BN. külön nem intézkedik arra nézve, hogy a bíróságnak a 18. §. rendelkezése alapján tett intézkedése ellen használható-e perorvoslat és minő okból, hanem azt magának a törvénynek egész szelleme és célja elvben kizárni látszik«. Ha ez az eljárás átmenne a gyakorlatba, akkor a BN. II. fejezete által kitűzött nagy célok teljesen illuzóriusakká válnának oly járásbíróságoknál, melyeknek bírái az új törvény célját pusztán abban látják, hogy a fiatakoruakat lehető enyhe elbánásban részesítsék. Az ily bíró — úgymond *Degré* — derűre-borura dorgálást alkalmaz s az ügy az imént jelzett felfogás folyományakép nem kerülhet a felsőbíróság döntése elé.

Részemről úgy vélem, hogy a BP. 547. §-a 3. bekezdésének 2. pontja a fiatakoruak bűnügyeiben egyáltalán nem bír érvénnyel s így mivel ugyane bekezdés 1. pontja sem nyerhet a dolog

természeténél fogva alkalmazást, visszamarad tehát az 547. §. 1. és 2. bekezdése, mint egyedül irányadó rendelkezést tartalmazó szabály, e szerint pedig : »a járásbíróság ítélete ellen, ... a fellebbezés és a jogegység érdekében megengedett perorvoslat használható«, s »fellebbezéssel az ítéletnek rendelkező része tekintetében, továbbá a tárgyaláskor és az ítélelhozásnál felmerült semmisségi okok (384., 385. §§.), miatt, valamint az ítéletnek indoklására nézve is lehet élni«.

7. Felsőbíróság véghatározatai.

(Bp. 424., 555. §§).

A felsőbíróságok által hozott véghatározatok neme s kiterjedése körül is vetett fel a gyakorlat vitás kérdéseket.

1. Az a kérdés, hogy midőn *a másodbíróság* az elsőfokú ítélettel szemben, mely pl. fogházat állapított meg, próbárabocsátást akar elrendelni, *ítélettel vagy végzéssel határozzon-e*, törvénysértés nélkül ma nem dönthető el. Degré szerint, miután nincs semmisségi ok, az ítélet megváltoztatásával kell határozni, ámde ily esetben a BP. 424. §-a értelmében ítélet hozandó, miből folyólag azt a gyakorlatot helyesli, mely ilyenkor a próbárabocsátást ítéletben rendeli el. Ennek a megoldásnak ellene szól a BN. 21. §-a, melynek értelmében a próbárabocsátás ítélet hozatala nélkül rendelő el.

Részemről következőleg vélem a kérdést megoldhatni : a BP. 385. §. 2. pontjába bele kell magyarázni, hogy a BN. 17. §-a nem megfelelő intézkedésének alkalmazása anyagi semmisségi ok, melynek fennforgása esetén tehát az elsőbíróság ítélete megsemmisítendő, egyben végzés hozandó, melyben a másodfokú bíróság a próbárabocsátás elrendelésével az elsőfokú bíróságot annak foganatosítására utasítja. Igaz, hogy így meg a BP. 424. §-ával jövünk ellentétbe, de inkább a formát sértsük, mint a lényegét. A pécsi kir. törvényszék egy előfordult esetben végzést hozott.

2. Megfordítva még nehezebb a kivezető utat megtalálni. Az eset a következő : az elsőbíróság végzésileg próbárabocsátást rendelt ; a felsőbíróság, mely elé az ügy felfolyamodás útján jut, úgy találja, hogy terhelt felmentendő, vagy dorgálásra, javítóra, illetve fogházra ítéendő. *Ítéletet hozzon, vagy végzést?*

Degré szerint a felfolyamodást fellebbezésnek kell tekinteni s ehhez képest ítélettel kell határozni. Részemről ugyanehhez az eredményhez jutok, de a következő gondolatmenettel: a zárt ülés, mely a felfolyamodás elintézésére hivatott, a próbárbocsátást elrendelő végzést megsemmisíti és a BP. 379. §-ának 4. bekezdése értelmében »a törvénynek megfelelően határoz«, azaz tekintettel arra, hogy az ügy érdemében kell ítélni, elrendeli a főtárgyalás megtartását. A főtárgyalás adatai alapján már most a BP. vonatkozó szabályai alapján ítéletet hoz a másodbíróság, melyben vagy felmenti, vagy dorgálásra, javító nevelésre, illetve fogházra ítéli a fiatalkorú terheltet.

3. *Elítélheti a törvényszék javító nevelésre a járásbíróság által dorgálásra ítélt terheltet, hacsak ez fellebbezett felmentése végett?* Látszólag nem, mert ennek ellene szól a BP. 387. §-ának 3. bekezdése. Hasonlóképp úgy tetszik, hogy ily körülmények között a járásbíróság által kiszabott 15 napos fogház helyett sem mondható ki a javító nevelés, mert hisz ez »súlyosbítás« lenne, miután a javító intézetben legalább egy évig marad a növendék. Degré szerint de lege ferenda szabad kezét kellene biztosítani a felsőbíróságnak. Részemről úgy gondolom, hogy ez a szabadság már most is megvan, mert ha a BN. 17. §-ában leírt intézkedések nem quantitative, hanem qualitative különböznek egymástól s így a BP. 387. §-ának 3. bekezdése, mely a »büntetés-súlyosbítás« lehetőségéről rendelkezik, a BN. »intézkedéseire« nem vonatkozhatik.

4. A járásbírósági ügyekben hozott másodfokú ítéletekre nézve a BP. 556. §-a szerint — még szabadságvesztés-büntetéssel büntetendő vétségekre is, az ott jelzett eset kivételével — csak a vádlott javára és pedig csak a 385. §. 1. a), c) pontjában meghatározott semmiségi okra alapított semmiségi panasznak van helye. E kérdésben tehát a kir. ítélőtáblához, mint III.-fokú bírósághoz semmiségi panasz nem érvényesíthető, ez azonban nem zárja ki azt, hogy amennyiben a jogosított a 385. §. 1. a) vagy c) pontja alapján semmiségi panasszal él, a kir. ítélőtábla a 385. §. 2. pontja alapján hivatalból figyelembe vett semmiségi okon enyhébb intézkedést alkalmazhasson.

III. RÉSZ.

A büntetőtörvénykönyvek és a bűnvádi perrend- tartás kiegészítéséről és módosításáról szóló 1908 : XXXVI. t.-c. második fejezete.

A fiatalokorra vonatkozó rendelkezések.

IV. CIKK.

A Btk. 42. §-a, továbbá 83., 84., 85. és 86. §-a hatályon kívül helyez-
tetik és az utóbbi §-ok helyébe a következő 15—31. §-okban foglalt szabá-
lyok lépnek:

15. §. Az ellen, aki a büntett vagy vétség elkövetésekor életé-
nek tizenkettedik évét meg nem haladta (gyermek), sem vád nem
emelhető, sem bűnvádi eljárás nem indítható.

Ha a gyermek büntettet vagy vétséget követett el, a hatóság,
amely elé kerül, őt megfenyítés végett a házi fegyelem gyakorlására
jogosított egyénnek vagy az iskolai hatóságnak adhatja át. Az isko-
lai hatóság a gyermeket megdorgálhatja, vagy iskolai elzárással
fenyítheti.

Ha a gyermek eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van
kitéve vagy züllésnek indult, a hatóság a gyámhatóságot értesíti,
és ha a gyermek érdekében halaszthatatlanul szükséges, a gyerme-
ket ideiglenes felvétel végett a legközelebb eső állami gyermek-
menhelybe szállítja.

A gyámhatóság a gyermek javító nevelése iránt az erre nézve
irányadó szabályok értelmében intézkedik.

16. §. Az, aki a büntett vagy vétség elkövetésekor életének
tizenkettedik évét már meghaladta, de a tizennyolcadik évet még
be nem töltötte (fiatalokorú), ha a büntethetőséghez szükséges
értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg, büntetőjogi felelősségre
nem vonható.

Ha a bíróság ily esetben szükségesnek látja, elrendelheti,
hogy a fiatalokorút törvényes képviselője, hozzátartozója vagy
más alkalmas egyén házi felügyelet alatt tartsa vagy intézkedhetik
aziránt, hogy a fiatalokorú házi vagy iskolai fenyítést kapjon (15. §.
második bekezdése).

Ha az ilyen fiatalkorú eddigi környezetében erkölcsi romlásnak van kitéve vagy züllésnek indult, a bíróság a fiatalkorúnak javító nevelését rendeli el.

17. §. Az ellen a fiatalkorú (16. §. első bekezdése) ellen, akinek a büntett vagy vétség elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége megvolt, a következő intézkedések tehetők :

1. dorgálás ;
2. próbára bocsátás ;
3. javító nevelés ;
4. fogház- vagy államfogházbüntetés.

Pénzbüntetés fiatalkorú ellen sem mint fő-, sem mint mellék-büntetés nem állapítható meg, úgyszintén hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését sem lehet ellene kimondani. Más mellékbüntetés alkalmazása nincs kizárva.

Az 1—3. pontban meghatározott intézkedéseknek nincs más joghatálya, mint amelyet ez a törvény megállapít ; különösen nem jön figyelembe ily intézkedés a visszaesés megállapításánál és nem jár a hivatalviselés tekintetében oly következménnyel, amelyet más törvény az elítéléshez fűz.

18. §. Az intézkedésnél (17. §.) figyelembe veendők : a fiatalkorú egyénisége, értelmi és erkölcsi fejlettségének foka, életviszonyai és az eset összes többi körülményei. Ezekhez képest a bíróság a 17. §. 1—4. pontjában meghatározott intézkedések közül a törvényben meghatározott korlátok közt azt alkalmazza, amelyik a fiatalkorú terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatosnak mutatkozik.

Az a cselekmény, amely a törvény szerint büntett, az intézkedéssel vétséggé minősül. Abban a tekintetben azonban, hogy a cselekmény hivatalból vagy magánindítványra üldözendő-e, úgyszintén a kísérlet büntethetősége tekintetében a cselekménynek a törvényben megállapított minősítése irányadó.

19. §. A dorgálás abban áll, hogy a bíróság nyilvános tárgyaláson az elítélthez ünnepélyes komoly intelmet intéz és figyelmezteti őt, hogy újabb büntett vagy vétség elkövetése esetében ellene szigorú büntetést fog alkalmazni.

A dorgálás nem alkalmazható :

1. ha a cselekmény súlyához mérten egy hónapot meghaladó fogház- vagy államfogházbüntetés lenne megállapítható ;
2. ha a fiatalkorú egy hónapot meghaladó szabadságvesztés-büntetéssel már büntetve volt.

20. §. A bíróság a dorgálást az ítélet kihirdetése után azonnal foganatosítja, ha az ellen a kir. ügyészség fellebbezést nem jelentett be.

Ha a dorgálást bármely okból azonnal foganatosítani nem lehet, foganatosítására a bíróság határnapot tűz és erre az elítéltet megidézi.

Ha az elítélt a kitűzött határnapon igazolatlanul meg nem

jelenik, vagy a dorgálást nem fogadja kellő tisztelettel, a bíróság az ítéletet hatályon kívül helyezi és a dorgálás mellőzésével új határozatot hoz.

21. §. A próbára bocsátás abban áll, hogy a bíróság a fiatalkorút ítélet hozatala nélkül megfelelő figyelmeztetés után, egyévi próbaidőre, szigorú szabályokhoz kötött felügyelet mellett, feltételesen szabadlábon hagyja.

Próbára bocsátás nem alkalmazható, ha a fiatalkorú egy hónapot meghaladó szabadságvesztésbüntetéssel már büntetve volt.

22. §. Próbára bocsátás esetében a bíróság a felügyeletet a fiatalkorú törvényes képviselőjére, ha pedig erkölcsi fejlődése szempontjából kívánatos, állami gyermekmenhelyre vagy más evégből szervezett hivatalra, valamely gyermekvédőegyesületre, vagy erre alkalmas egyénre bízva és szükség esetében a fiatalkorú megfelelő elhelyezése felől is intézkedik.

A felügyelettel megbízott fiatalkorú magaviseletét állandóan ellenőrzi és a próbaidő kifogástalan elteltével a bíróságnak haladéktalanul jelentést tesz.

23. §. Ha a fiatalkorú a próbaidő alatt újabb büntetendő cselekményt követ el, iszákos, erkölcstelen vagy csavargó életmódot folytat vagy egyébként az erkölcsi züllésnek jeleit mutatja vagy a felügyeleti szabályokat megszegi, a bíróság őt e tények megállapítása után, javítónevelésre, avagy fogház- vagy államfogház-büntetésre ítéli.

Ha a próbaidő alatt a fiatalkorú kifogástalan magaviseletet tanúsított, az elkövetett cselekmény miatt folyamatba tett eljárást meg kell szüntetni.

24. §. Javító nevelést rendel a bíróság, ha a fiatalkorú eddigi környezetében a romlás veszélyének van kitéve, züllésnek indult vagy értelmi és erkölcsi fejlődése érdekében a javító nevelés más okból szükségesnek mutatkozik.

A javító nevelést a bíróság határozatlan időtartamra mondja ki, de az a fiatalkorú huszonegyedik évének betöltésén túl nem terjedhet.

A javító nevelés céljára állami és az igazságügyminiszter által arra alkalmasnak talált más intézetek szolgálnak.

A javító nevelés módozatait és részletes szabályait egyebekben az igazságügyminiszter a belügyminiszterrel egyetértve, rendelettel állapítja meg.

25. §. A javító nevelés alatt álló fiatalkorút, ha legalább egy évig intézetben (24. §. harmadik bekezdése) volt és teljesen megjavultnak látszik, a felügyelőhatóság (31. §.) meghallgatása után az igazságügyminiszter kétévi próbaidőre kísérletileg szabadon bocsátja.

A próbaidő kifogástalan elteltével a szabadonbocsátás véglegessé lesz. Ellenkező esetben az igazságügyminiszter elrendelheti a kísérletileg kihelyezettnek az intézetbe való visszaállítást, ha az huszonegyedik évét még be nem töltötte.

26. §. Ha szigorúbb intézkedésre van szükség, a bíróság a fiatalkorút a törvény szerint halállal, fegyházzal, börtönnel vagy fogházzal büntetendő cselekmény miatt fogházbüntetésre, államfogházzal büntetendő cselekmény miatt államfogházbüntetésre ítéli.

Oly fiatalkorú ellen, aki a cselekmény elkövetésekor életének tizenötödik évét még be nem töltötte, fogházbüntetés csak a leg súlyosabb esetekben állapítható meg.

A fogház- és az államfogházbüntetés határozott tartamban, a bűnösség súlyához mérten állapítandó meg.

A fogházbüntetés legkisebb tartama tizenöt nap ; leghosszabb tartama : ha a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor tizenötödik évét betöltötte és a cselekményére a törvény halál- vagy fegyházbüntetést állapít meg, tíz év, más esetekben öt év.

Az államfogházbüntetés legkisebb tartama egy nap, leghosszabb tartama két év.

27. §. A fogházbüntetés fiatalkorúak részére felállított külön fogházban hajtandó végre. Egy hónapot meg nem haladó fogházbüntetés más letartóztató intézet magánzárkájában is végrehajtható.

A bíróság ítéletében elrendelheti, hogy a fiatalkorúak fogházában állja ki a kiszabott fogházbüntetést az oly elítélt is, aki tizennyolcadik évét meghaladta, de a huszonegyedik évét még nem töltötte be. A fiatalkorúakra megállapított egyéb szabályok az ily elítéltre nem alkalmazhatók.

Aki életének huszonegyedik évét betöltötte, a fiatalkorúak fogházába fel nem vehető.

A fiatalkorúak fogházában letartóztatottakra a Btk. 41. §-a nem alkalmazható.

A fogház- és államfogházbüntetés végrehajtásának módozatait és részletes szabályait egyebekben az igazságügyminiszter rendelettel állapítja meg.

28. §. A bíróság akár a fogházbüntetést megállapító ítéletben, akár utóbb a felügyelőhatóság (31. §.) javaslatára elrendelheti, hogy a fiatalkorú a fogházbüntetés kiállása után utólag még javító nevelésben (24. és 25. §.) részesíttessék, ha attól gyökeres erkölcsi átalakulása remélhető.

29. §. A 26. §. értelmében elítéltet, ha szorgalmat tanúsított és javulásának jelét adta, a büntetés két harmadrészének kitöltése után az igazságügyminiszter a felügyelőhatóság meghallgatása után feltételes szabadságra bocsáthatja.

A feltételes szabadságra bocsátott magaviselet és életmód tekintetében külön szabályok alatt áll. Ha e szabályokat az ítéletben megállapított büntetési idő letelte előtt megszegte, az igazságügyminiszter elrendelheti visszaállítását az intézetbe. Ellenkező esetben a büntetés kitöltöttnek veendő.

A visszaállítás elrendelése esetében a feltételes szabadságon töltött idő a büntetésbe nem számítatik be.

30. §. Kísérleti kihelyezés (25. §.) és feltételes szabadonbocsátás (29. §.) esetében az igazgató a gyermekvédő egyesületek vagy az evégből szervezett hivatalok közreműködésével gondoskodik a kibocsátott megfelelő elhelyezéséről; ugyanily módon állandóan felügyel annak magaviseletére s ha a kibocsátott a részére megállapított szabályokat megszegi, a felügyelőhatóságnak haladéktalanul jelentést tesz.

Az igazgatóság a végleg kibocsátottak elhelyezéséről is gondoskodik.

31. §. Felügyelőhatóságot minden javítóintézet és fiatalkorúak befogadására szolgáló minden fogház mellett kell felállítani. Szervezetét és eljárását az igazságügyminiszter rendelettel szabályozza.

Ha a javító nevelés állami gyermekmenhelyben vagy nem állami intézetben történik, a felügyelőhatóság teendőit a belügyminiszter részéről kijelölt hatóság végzi.

V. CIKK.

A Btk. 87. §-a helyébe a következő 32. §-ban foglalt rendelkezés lép:

32. §. Az ellen, aki a büntett elkövetésekor életének tizen-nyolcadik évét már meghaladta, de huszadik évét még be nem töltötte, a törvény szerint halállal, vagy életfogytig tartó fegyházzal büntetendő cselekmény miatt tíztől tizenöt évig terjedhető fegyházbüntetés állapítandó meg.

Ez a büntetés a Btk. 92. §-a alapján a halállal büntetendő cselekmény esetében háromévi, az életfogytig tartó fegyházzal büntetendő cselekmény esetében kétévi fegyháznál kisebb mértékre nem szállítható le.

VI. CIKK.

A Kbt. 19., 32. és 65. §-a hatályon kívül helyeztetik és azoknak helyébe a következő 33. §-ban foglalt rendelkezések lépnek:

33. §. Ha a fiatalkorú kihágást követ el, a jelen törvény 15—25. és 30. §-ainak rendelkezéseit az alábbi eltéréssel megfelelően kell alkalmazni.

Ha szabadságvesztésbüntetés kiszabása mutatkozik szükségesnek, elzárásbüntetést kell megállapítani. Az elzárás leghosszabb tartama két hónap. A Kbt. 62. §-ában meghatározott kihágás miatt a fiatalkorú ellen a jelen törvény 17. §-ának 1. és 2. pontjában foglalt intézkedés nem tehető.

A közigazgatási hatóság, ha javító nevelés elrendelését tartja szükségesnek, az ügyet eljárás végett az illetékes kir. járásbíróshoz teszi át és ha a fiatalkorú érdekében halaszthatatlanul szükséges, a fiatalkorút ideiglenes felvétel végett a legközelebb eső állami gyermekmenhelyre szállítja.

VII. CIKK.

A Bp. 360. §-ának első bekezdése helyébe a következő 34. §-ban foglalt rendelkezés lép:

34. §. Ha a vádlott a büntetendő cselekmény elkövetésekor életének tizennyolcadik évét még be nem töltötte, külön kérdés teendő fel arra nézve, bírt-e a vádlott az elkövetés idején oly értelmi és erkölcsi fejlettséggel, hogy tettéért büntetőjogilag felelősségre vonható?

A bíróság tagadó válasz esetében a jelen törvény 16. §-a értelmében, igenlő válasz esetében 17. §-a értelmében határoz.

VIII. CIKK.

A Bp. életbeléptetéséről szóló 1897 : XXXIV. törvénycikk 18. §-ának utolsóelőtti bekezdése helyébe a következő 35. §-ban foglalt rendelkezés lép:

35. §. Az I. 9. pont esetében, valamint a fiataikorúak ellen indított bűnvádi eljárás folyamán, amennyiben egyévi időtartamot meghaladó fogház- vagy államfogházbüntetés mutatkozik kiszabandónak: a kir. járásbíróság az iratokat további eljárás végett az illetékes kir. törvényszékhez teszi át. Az áttétel miatt a perorvoslat nem használható és a kir. törvényszék — anélkül, hogy a büntetés kiszabása tekintetében korlátozva lenne, — az ügyben eljárni köteles. Ez a rendelkezés a bűnvádi perrendtartás 527. §-a harmadik bekezdésének szabályát érinti.

Törvénytervezet

a fiataikorúak bírairól és a fiataikorúak bűnügyeiben követendő eljárásról.

— Előadói tervezet. —

ELSŐ FEJEZET.

A fiataikorúak bírái.

1. §.

Minden kir. törvényszéknél, amelynek büntető hatásköre van és a törvényszéki székhelyeken kívül levő minden kir. járásbírósnál az illető bíróság ítélőbírái sorából az igazságügyminiszter kijelöl egy-egy bírót, aki a 32. §-ban megállapított kivételekkel a jelen törvény értelmében eljár:

1. azoknak a fiataikorúaknak (1908. évi XXXVI. törvénycikk — Bn. — 16., 17. §-a) bűnügyeiben, akik oly büntetendő cselekményt követtek el, amely az 1897. évi XXXIV. törvénycikk 15—18. §-ai értelmében a kir. bíróságok hatáskörébe tartozik;

2. a fiataikorúaknak a kihágásokról szóló büntetőtörvénykönyv (Kbt.) 62., 63., 66—68. §-ai alá eső kihágási ügyekben ;

3. azoknak a fiataikorúaknak kihágási ügyekben, akiket a rendőri büntetőbíró a 67. §. értelmében átad ;

4. a szülőknek, gyámoknak, gondnokoknak és felügyelőknek a Kbt. 64. és 66. §-a szerint büntetendő kihágásai miatt.

A fiataikorúak bírái teszik meg rendszerint az oly kiskorú egyének érdekében szükséges intézkedéseket is, akik életük tizenkettedik évének betöltése előtt a büntető jogszabályok által tiltott cselekményt követtek el (gyermekes ; Bn. 15. §-a) ; továbbá sürgős esetekben védő és óvó intézkedéseket tehetnek egyéb kiskorúak érdekében is, ha környezetükben az erkölcsi romlás veszélyének vannak kitéve vagy züllésnek indultak és életük tizen-nyolcadik évét még be nem töltötték (hatodik fejezet).

Az igazságügyminiszter a fiataikorúak bíráinak kijelölését a kir. ítélőtábla elnökére bízhatja. A kijelölés három évre szól, de ismételhető. Ahol erre az ily ügyek nagyobb számánál fogva szükség van, több bíró is kijelölhető. A fiataikorúaknak a kir. törvényszéknél működő bírája évenként 600 korona pótlékban részesül.

A fiataikorúak bírájának akadályoztatása esetében helyettesít a bíróság vezetője jelöli ki. Halaszthatatlan tennivalókat elkerülhetetlen szükség esetében a bíróságnak már tagja is végezhet.

2. §.

A fiataikorúaknak oly bűnügyeiben, amelyek az általános hatásköri jogszabályok szerint az esküdtbírósnak vagy a kir. törvényszéknek hatáskörébe tartoznak, a fiataikorúak bírájának tennivalóit a kir. törvényszék egész területén a fiataikorúaknak a kir. törvényszéknél működő bírája látja el. A fiataikorúak bírájának hatáskörébe utalt minden más ügyben a kir. járásbírósnál működő bíró jár el ; a kir. törvényszék székhelyén levő kir. járásbíró vagy járásbírók területén azonban a fiataikorúak bírájának tennivalóit ezekben az ügyekben is a kir. törvényszéknél működő bíró látja el.

Azok a jogszabályok, amelyek egyes kir. törvényszékek és esküdtbíróságok kivételes vagy kizárólagos hatáskörét állapítják meg (1897. évi XXXIV. törvények 15. §. utolsó bekezdése, 17. §. utolsóelötti és utolsó bekezdése), a fiataikorúak bírája tekintetében nem irányadók.

A fiataikorúak bírája határozatait hovatartozása szerint a kir. törvényszéknek vagy a kir. járásbírósnak »mint a fiataikorúak bíróságának» határozataiként adja ki.

3. §.

A fiataikorúak bírája mellé a kir. ügyész vezetője az ügyészi tennivalók ellátására kijelöl egy-egy tagot (fiataikorúak ügyésze) a vádhatóságnak ama tagjai közül, akik annál a bíróságnál, amelynél a fiataikorúak bírája működik, a közbíró képviselőjében eljárnak. A fiataikorúak ügyészét akadályoztatása esetében a vádhatóságnak más tagja helyettesíti.

4. §.

A fiataikorúak bírájának a fiataikorúak személyére és életviszonyaira vonatkozó adatok megszerzésében, a fiataikorúak elhelyezésében, felügyeletében és támogatásában, valamint a bíróság intézkedéseinek végrehajtásában megbízottak (pártfogók) segédkeznek, akiket a bíró elsősorban a bíróságnál bejelentett jótékony egyesületek tagjai közül választ.

Ha a szolgálat érdekében szükséges, az igazságügyminiszter a fiataikorúak bírája mellé a pártfogói tennivalókban jártas férfiak vagy nők közül

pártfogótisztviselőt nevezhet ki, aki a bíró utasítása szerint jár el. A kinevezés bármikor visszavonható. A pártfogó tisztviselő állása tiszteletbeli; de részére az igazságügyminiszter tiszteletdíjat engedélyezhet.

A pártfogót és a pártfogótisztviselőt megbízatásuk körében hatósági közegnek kell tekinteni.

5. §.

A fiataikorúak bűnügyeiben a bűnvádi perrendtartás (Bp.) szabályai csak annyiban alkalmazhatók, amennyiben a jelen törvény rendelkezéseiből más nem következik.

Az 1. §. 4. pontjában említett kihágási ügyekben az eljárásra mindenben a Bp.-nak a járásbíróság előtti eljárásra vonatkozó szabályai nyerne alkalmazást.

MÁSODIK FEJEZET.

Eljárás a fiataikorúak bűnügyeiben a fiataikorúak bírása előtt.

1. Az eljárás megindítása; védő-, óvó- és nevelőintézkedések alkalmazása.

6. §.

Minden fiatakorút, akit az 1. §. 1. vagy 2. pontja alá eső büntetendő cselekménnyel gyanúsítanak, a fiatakorúak bírójánál kell feljelenteni vagy a más hatóságnál tett feljelentést hozzá kell áttenni és a fiatakorút, amennyiben elfogásának vagy bekísérésének helye van, lehetőleg azonnal a fiatakorúak bírása elé kell állítani. Ha a fiatakorú azonnal nem állítható a fiatakorúak bírása elé és őrizetben tartására szükség van, a rendőri hatóság őt őrizetben tarthatja; ennek tartama azonban negyvennyolc órát meg nem haladhat.

A rendőri hatóság fiatakorú bűnügyében a fiatakorúak bírójának utasítása nélkül csak a halaszthatatlan nyomozati cselekményeket teljesítheti.

7. §.

A bíró a feljelentést rövid úton közli a fiatakorúak ügyészével; de az eljárást a vád képviselőjének megtagadása esetében is megindítja, ha a fiatakorú érdekében intézkedést lát szükségesnek. Vád hiányában azonban, vagy a magánindítvány visszavonása esetében a bíró az eljárás folyamán szükséges intézkedéseken felül csak nevelő intézkedéseket rendelhet el (16. §., 17. §. utolsó bekezdése, hatodik fejezet).

8. §.

A bíró, ha a cselekmény hatáskörébe tartozik és az eljárásra illetékes, a jelen fejezet értelmében jár el; ha pedig a cselekmény hatáskörét meghaladja vagy az eljárásra nem illetékes, a legszükségesebb tájékoztató adatok beszerzése és a halaszthatatlan intézkedések megtétele után a fiatakorút az eljárásra hivatott illetékes bíróságnak adja át.

Az illetékességet a cselekmény elkövetésének helye, a fiatakorú törvényes képviselőjének vagy gondozójának lakó- vagy állandó tartózkodóhelye, vagy az a hely állapítja meg, ahol a fiatakorú tartózkodik. Az egyenlően illetékes bíróságok között a megelőzés dönt, ez a bíróság azonban az ügyész indítványára átteheti az ügyet a másik illetékes bírósághoz, ha a fiatakorúnak vagy az eljárásnak érdeke kívánja.

9. §.

A bíró meggyőződést szerez a fiatalkorú személyazonosságáról és megállapítja életkorát. Beszerzi azokat az adatokat, amelyek a tényállás felderítése, valamint a fiatalkorú egyéniségének, értelmi és erkölcsi fejlettsége fokának és életviszonyainak megismerése végett az alkalmazandó intézkedések helyes megválasztása szempontjából lényegesek.

Evéből mindenkor maga elé idézheti a fiatalkorút; továbbá, ha nagyobb nehézség nélkül lehetséges, tanuként idézheti meg a fiatalkorú törvényes képviselőjét, szülőit, azt, akinek háztartásában él és más oly egyéneket, akiktől tájékozást és értesülést szerezhet (27. §.).

A bíró továbbá akár közvetlenül, akár a pártfogótisztviselő vagy a pártfogó útján beszerezheti a lelkésznek, az iskolai hatóságnak, a kezelő- orvosnak, a munkaadónak és azoknak a jótékony egyesületeknek vagy intézeteknek véleményét, amelyek a fiatalkorúval foglalkoztak. A szükséghez képest a helyi hatóságokhoz is fordulhat.

10. §.

A bíró a fiatalkorút, hacsak a körülmények más eljárást nem kívánnak, a törvényes képviselővel, a szülővel vagy azzal együtt idézi meg, akinek háztartásában a fiatalkorú él.

Ha a fiatalkorú meg nem jelenik és a vele együtt megidézett nem igazolja, hogy a fiatalkorú elmaradásában őt hiba nem terheli, a bíró a fiatalkorúval együtt megidézett ellen húsz koronáig terjedhető és a Kbtk. értelmében elzárásra átváltoztatható pénzbüntetést szabhat ki. Szükség esetében a bíró a fiatalkorú előállítására végett a rendőri hatóság segítségét veheti igénybe.

11. §.

Ha a fiatalkorú testi vagy szellemi állapota kétségesnek látszik, a bíró őt megfigyelés alá helyezheti és egy vagy több orvosszakértő vizsgálatának vetheti alá.

Ha az orvosszakértői vélemény alapján az állapítható meg, hogy a fiatalkorú oly testi vagy szellemi fogyatkozásban szenved, amely különleges elbánást tesz szükségessé, ezt a körülményt a véghatározat indoklásában külön fel kell említeni.

12. §.

A fiatalkorúak bírása elrendeli és foganatosítja a szükséges védő- és óvintézkedéseket.

A fiatalkorút azoknak gondozása alatt hagyhatja, akiknek háztartásában addig élt, de ha környezetében testi vagy erkölcsi állapota veszélynek van kitéve vagy az eljárás célja egyéb okból kívánja, őt környezetéből eltávolíthatja és gondozását a szükséghez képest pártfogó felügyelete alatt ideiglenesen megbízható hozzátartozójára, más alkalmas egyénre, valamely jótékony egyesületre vagy intézetre bízhatja.

Ez az intézkedés bármikor megváltoztatható és ha szükség van rá, az eljárás egész tartama alatt fenntartható.

13. §.

Ha a bíró akár a fiatalkorú életkora, erkölcsi romlottsága vagy veszélyes természete miatt, akár azért, mert helyben vagy a közelben nem található az ő gondozására alkalmas egyén, egyesület vagy intézet,

akár más fontos okból az előbbi §. értelmében nem intézkedhetik, a fiatalokorút, amennyiben erre szükség van, a bírósági fogház külön helyiségében helyezhető őrizet alá, ennek tartama azonban két hónapot rendszerint meg nem haladhat. A fiatalokorúak fellebbviteli tanácsa az őrizetet a szükséghez képest meghosszabbíthatja és az eljárás egész tartama alatt fenntarthatja.

A fiatalokorút az erkölcsi állapotára veszélyes letartóztatottaktól elkülönítve kell őrizni és munkával kell foglalkoztatni.

Előzetes letartóztatásnak és vizsgálati fogságnak helye nincs.

Az őrizet tartamát a kiszabott szabadságvesztésbüntetés idejébe nem lehet beszámítani.

14. §.

Ha a fiatalokorú érdekében oly intézkedés mutatkozik szükségesnek, amelynek megtétele a gyámhatóság hatáskörébe tartozik, a fiatalokorúak bírāja az adatok közlésével értesíti a fiatalokorúnak tartózkodóhelye szerint illetékes árvaszéket.

15. §.

A fiatalokorúak bíráját egyebekben az előzetes eljárásban a vizsgálóbíró hatásköre illeti meg.

A fiatalokorúak bírāja eljárásáról jegyzőkönyvet készít és a tények megállapítása után határoz.

16. §.

A fiatalokorúak bírāja a fiatalokorúnak meghallgatása után a bűnösség kimondásának mellőzésével alakszerű tárgyalás nélkül is végzéssel elrendelheti a következő intézkedések valamelyikét (véghatározat):

1. elrendelheti a Bn. 16., 17. és 33. §-ában meghatározott intézkedéseket a fogház-, államfogház- és elzárásbüntetés kivételével;

2. ha a fiatalokorú csupán pénzbüntetéssel büntetendő vagy más csekélyebb súlyú vétséget vagy kihágást követett el, amennyiben jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése szempontjából ez látszik kívánatosnak, a Bn. szerint alkalmazható egyéb intézkedések helyett a Bn. 17. §-ában meghatározott esetekben is:

a) a fiatalokorút figyelmeztetés után visszaadhatja hozzátartozóinak azzal, hogy máskor jobban vigyázzanak reá, esetleg a Bn. 16. §-ának második bekezdésében megjelölt intézkedések valamelyikét rendelheti el;

b) az iránt intézkedhetik, hogy a fiatalokorú a napnak reggel nyolc órától este nyolc óráig terjedő szakában három órától tizenkét óráig terjedhető időre a bíróságnak valamelyik alkalmas helyiségében az élelmezés korlátozásával vagy elvonásával felügyelet alatt őrizetben maradjon;

c) ha a cselekmény elenyészően csekély súlyú vétség vagy kihágás, az eljárást minden más intézkedés elrendelése nélkül is mellőzheti vagy megszüntetheti.

Ha a fiatalokorú élete tizennyolcadik évét betöltötte, javító nevelését nem lehet elrendelni.

17. §.

Ha ugyanazt a fiatalokorút több büntetendő cselekménnyel gyanúsítják, az ily ügyeket egyesíteni kell és valamennyi cselekmény miatt egy intézkedést kell alkalmazni.

Egyesítésnek mindaddig helye van, amíg az egyes cselekményekre netalán külön megállapított intézkedéseket végre nem hajtották, vagy próbára bocsátás esetében a próbaidő kifogástalanul el nem telt.

Ha a bíró az egyik ügyben már határozott, az egyesítésre és az

egyesített ügyekben való eljárásra illetékes bíró a még végre nem hajtott intézkedést hatályon kívül helyezi.

Ha javító nevelés vagy szabadságvesztésbüntetés végrehajtása alatt álló fiataalkorú ellen valamely csekélyebb súlyú vétség vagy kihágás miatt kell határozatot hozni és más intézkedés nem mutatkozik kívánatosnak, a bíró a javító nevelést vagy a szabadságvesztésbüntetést megállapító határozat érintése nélkül tárgyalás mellőzésével is végzéssel elrendelheti, hogy a fiataalkorú ellen e cselekmény miatt az intézet vezetője az intézeti szabályokban megengedett fegyelmi fenytéket alkalmazzon (véghatározat).

18. §.

Ha a fiataalkorú ügye felnőtt terhelt bűnügyével áll összefüggésben, a fiataalkorú ügyét el kell különíteni, ha ezt a fiataalkorúak bírāja tárgyalás tartása nélkül (16. §., 17. §. utolsó bekezdése) vagy tárgyalás útján (21. §.) maga elintézheti.

19. §.

A fiataalkorúak büntetendő cselekményéről az eljárás céljára elrendelt közléseken kívül nyilvánosságra szánt közlést csak a terhelt megjelölése nélkül szabad közzétenni. E tilalom megszegése az 1897. évi XXXIV. törvénycikk 20. §-a értelmében büntetendő.

Az 1897. évi XXXIV. törvénycikk 20. §-ának rendelkezése a fiataalkorúak bűnügyeiben tartott minden tárgyalásra, valamint az előzetes eljárásra és a tárgyalás nélkül hozott határozatokra is kiterjed.

20. §.

A fiataalkorúak ügyésze az iratokat bármikor maga elé kívánhatja vagy megtekintheti és a bíró intézkedéseire nézve indítványokat tehet. A fiataalkorú ügyében hozott véghatározatot az ügyésszel minden esetben közölni kell.

2. A fiataalkorú bűnvádi felelősségre vonása a fiataalkorúak bírāja előtt.

21. §.

Ha az ügyész a vád képviselőjét elvállalta és a fiataalkorú jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése érdekében egy évet meg nem haladó fogház-, államfogház- vagy elzárásbüntetés mutatkozik kívánatosnak: a fiataalkorúak bírāja ez ügyben a Bp.-nak a járásbíróság előtti eljárásra vonatkozó szabályai szerint a jelen törvény rendelkezéseinek figyelembevételével tárgyalást tart.

22. §.

A fiataalkorúak bűnügyeiben a vádat a fiataalkorúak ügyésze képviseli. Sem fő-, sem pótmagánvádnak nincs helye.

Az ügyész a Bp.-ban meghatározott eseteken felül megtagadhatja a vád képviselőjét:

1. ha meggyőződése szerint a fiataalkorúnak a cselekmény elkövetésekor a büntethetőséghez szükséges értelmi és erkölcsi fejlettsége nem volt meg; vagy

2. ha meggyőződése szerint az elkövetett büntetendő cselekmény elenyészően csekély súlyú vétség vagy kihágás és a terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése érdekében semmiféle intézkedés elrendelését nem tartja kívánatosnak.

A vád képviselőtének megtagadása, a vád elejtése vagy a magán-indítvány visszavonása nem akadályozza annak, hogy a bíró a szükséges egyéb előfeltételek meglétében nevelő intézkedést tegyen. (16. §., 17. §. utolsó bekezdése, hatodik fejezet).

Az ügyész a vád képviselőtének megtagadása és a vád elejtése után is bármikor elvállalhatja a vád képviselőtét. A véghatározat ellen használt perorvoslatát a vád elvállalásának kell tekinteni.

23. §.

Oly fiataalkorú részére, aki élete tizennyolcadik évét még be nem töltötte, a fiataalkorúak bírása a tárgyalásra hivatalból védőt rendel, ha a fiataalkorúnak választott védője nincs és törvényes képviselője vagy szülője a védelem ellátására bármely okból alkalmatlannak látszik vagy abban akadályozva van.

A védőt a bíró az erre önként jelentkező ügyvédek, ügyvédhelyettesek vagy ügyvédi joggyakornokok közül, ilyenek hiányában más alkalmas egyének közül rendeli ki. Szükség esetében a bírósági segédszemélyzet tagját, a fiataalkorú pártfogóját vagy a pártfogó tisztviselőt is kirendelheti.

24. §.

Fiataalkorúak bűnügyében tartott tárgyalásokat más tárgyalásoktól akként kell elkülöníteni, hogy a fiataalkorúak a felnőtt vádlottakkal ne érintkezhesenek.

25. §.

A bíró a fiataalkorú bűnügyében a nyilvánosságot belátása szerint kizárhatja.

A nyilvánosság kizárása nélkül tartott tárgyaláson is mint hallgatók csak hatóságoknak, a fiataalkorúakkal foglalkozó jótékony egyesületeknek és intézeteknek tagjai, ügyvédek, ügyvédhelyettesek és joggyakornokok lehetnek jelen ; a bíró azonban a jelenléte a tárgyalás iránt jogosan érdeklődő más felnőtt egyéneknek is megengedheti.

A nyilvánosság kizárása vagy korlátozása tárgyában hozott határozat ellen perorvoslatnak nincs helye.

26. §.

A tárgyalásra a tanukra vonatkozó jogkövetkezmények terhével meg kell idézni a fiataalkorú törvényes képviselőjét is, vagy ha ennek megjelene nagyobb nehézséggel járna vagy egyéb okból nem kívánatos, helyette a fiataalkorúnak helyben vagy közel lakó vagy tartózkodó valamelyik közeli hozzátartozóját és azt, akinek háztartásában a fiataalkorú él ; végül amennyiben az előzetesen beszerzett adatok mellett is szükségesnek mutatkozik, azokat, akik a fiataalkorúra nézve felvilágosítást és értesítést is adhatnak.

Ezenfelül a tárgyalás határnapjával értesíteni kell a fiataalkorúak ügyészét, a védőt, ha ilyen van (23. §.), továbbá a pártfogó tisztviselőt és ha ilyen jelentkezett, a fiataalkorú pártfogóját.

A törvényes képviselőt a tárgyalás határnapjáról lehetőleg értesíteni kell akkor is, ha nem idézhető meg és vele az ügyben hozott véghatározatot ily esetben is közölni kell.

A terhelt idézésre a 10. §. irányadó.

27. §.

A tanulás kötelessége alól a Bp. 205. §-ának 1. pontjában megállapított mentesség nem terjed ki azoknak az adatoknak és körülmények-

nek közlésére, amelyeknek ismerete a fiatalkorú egyéniségének, értelmi és erkölcsi fejlettsége fokának és életviszonyainak megállapításához szükséges.

A Bp. 208. §-ának rendelkezése ez adatok és körülmények tekintetében is érintetlenül marad.

28. §.

A terheltnek és a közvádlnak távollétében a tárgyalást megtartani és ítéletet hozni nem lehet.

Ha attól kell tartani, hogy a tárgyalás egyes részei, különösen a 27. §-ban említett személyek kihallgatása és a védelem előterjesztése a terheltre hátrányos befolyást gyakorolhatnának, a bíró elrendelheti, hogy a terhelt a tárgyalás e részének tartamára a tárgyalás helyiségét hagyja el. Az e tárgyban hozott határozat perorvoslattal meg nem támadható.

A fiatalkorú terhelt távollétében foganatosított kihallgatás és bizonyítás eredményét, amennyiben a bíró az eljárás célja vagy a terhelt érdeke szempontjából kívánatosnak találja, a fiatalkorú terhelttel közölheti.

29. §.

A tárgyalásnak a büntetendő cselekmény tényállásának és a bírói intézkedés megválasztása tekintetében irányadó egyéb körülményeknek tisztázásán felül annak megbeszélésére kell irányulnia, hogy a fiatalkorú terhelt jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése érdekében mily intézkedés mutatkozik legalkalmasabbnak.

A közvádlnak evégből indítványában nyilatkoznia kell afelől, hogy a terhelt érdekében milyen intézkedést tart kívánatosnak. Ebben a kérdésben a terhelt védője, törvényes képviselője, szülője és pártfogója, valamint a pártfogó tisztviselő is nyilatkozhatnak. A bírót azonban e nyilatkozatok nem korlátozzák az intézkedés megválasztásában.

30. §.

A bíró a fiatalkorú bűnügyében a következő véghatározatok valamelyikével határoz :

1. a Bp. rendelkezéseinek megfelelően ítéletet hoz, ha a fiatalkorú ellen fogház-, államfogház- vagy elzárás-büntetést alkalmaz, vagy minden más intézkedés nélkül a vádlottat fölmenti ;

2. végzéssel határoz, ha nevelő-intézkedést (16. §. és 17. §. utolsó bekezdése) rendel el, vagy az eljárást megszünteti.

Ha több fiatalkorú ellen folyó bűnvádi eljárást a bíró egy véghatározattal fejez be és az előbbi bekezdés szerint részben ítélettel, részben végzéssel kellene határozni, a bíró ítéletet hoz ; oly intézkedések tekintetében azonban, amelyeket az előbbi bekezdés szerint végzéssel kellene elrendelni, a bűnösség kimondását mellözi.

3. Bűnügyi költségek és magánjogi igények.

31. §.

A bűnügyi költségek és a Bp. szerint a bűnvádi eljárásban érvényesíthető magánjogi igény felől a bíró véghatározatában rendelkezik.

Ha megállapítást nyert, hogy a fiatalkorú a büntetendő cselekményt elkövette, a bíró a fiatalkorút a bűnügyi költségek viselésére kötelezi. Az eljárásban érvényesített magánjogi igényt, amennyiben tárgyalása az eljárást hátráltatná, bármikor polgári útra utasíthatja.

Ha a magánjogi szabályok szerint a fiatalkorú által okozott kárért szülője, törvényes képviselője vagy más felügyelője felelős, a kártérítésben szabályszerű megidézésük és meghallgatásuk után ezek is marasztalhatók.

HARMADIK FEJEZET.

Eljárás a fiatalkorúak bűnügyeiben a rendes bíróság előtt.

32. §.

A fiatalkorúak bűnügyében az e törvényből folyó eltérésekkel az általános hatásköri szabályok szerint hivatott rendes bíróság a Bp. szabályai szerint jár el és a fiatalkorúak bírása az ügyet hozzá teszi át:

1. ha a fiatalkorú jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése érdekében egy évet meghaladó fogház- vagy államfogházbüntetés kiszabását látja kívánatosnak (37. §.);

2. ha a fiatalkorú oly büntetendő cselekménnyel van terhelve, amelyre a törvény halál- vagy öt évet meghaladó fegyházbüntetést állapít meg és a cselekmény elkövetésekor életének tizenötödik évét már betöltötte (37. §.);

3. ha a cselekmény nyomtatvány útján volt elkövetve és az ügyben az 1897. évi XXXIV. t.-c. 15. §. II. pontja értelmében az esküdtbíróság előtt tartandó meg a főtárgyalás (37. §.);

4. ha a terhelt az élete tizennyolcadik évének betöltése előtt elkövetett cselekményén felül oly cselekménnyel is van terhelve, amelyet tizennyolcadik évének betöltése után követett el és az utóbbi miatt az eljárás a kir. bíróság hatáskörébe tartozik (38. §.).

A fiatalkorúak bírójának az áttételt elrendelő határozata ellen perorvoslatnak nincs helye és a rendes bíróság a hozzá áttett ügyet vissza nem utasíthatja.

Ha a kir. törvényszék vagy az esküdtbíróság a jelen §-ban meghatározott eseteken kívül jár el oly ügyben, amely a jelen törvény szerint a fiatalkorúak bírójának hatáskörébe tartozott volna, ez a körülmény az eljárás érvényét nem érinti.

33. §.

A vádat a rendes bíróság előtt is a fiatalkorúak ügyésze képviseli, ha a fiatalkorú nem felnőttel együtt van vádolva.

34. §.

A kir. törvényszék és az esküdtbíróság előtt tartott tárgyalásokra a fiatalkorú részére, aki tizennyolcadik évét még be nem töltötte, választott védő hiányában a tanács elnöke hivatalból védőt (közvédőt) rendel, az erre önként jelentkező, vagy az ügyvédi kamara választmányja által évenként előre kijelölt ügyvédek vagy ügyvédhelyettesek sorából.

Ha egy napon több fiatalkorú ügyében kell tárgyalást tartani, az aznapon tartott összes tárgyalásokra egy közvédőt kell kirendelni. Ha a közvédő akadályozva van vagy érdekelttség miatt el nem járhat, köteles ezt a tanács elnökének idejekorán eleve bejelenteni.

A közvédő rendelettel megállapítandó díjazásban részesül.

35. §.

Ha a fiatalkorú ügye felnőtt terhelt bűnügyével nem áll elválaszthatatlanul összefüggésben (39. §.), a vizsgálatot a fiatalkorúak bírása teljesíti.

36. §.

Ha a fiatalkorú jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése érdekében nevelőintézkedés alkalmazása elegendőnek mutatkozik, a 32. §. 1—3. pontjaiban megjelölt ügyekben, a főtárgyalás kitűzése előtt a vádtanács a netalán szükséges vizsgálati cselekmények teljesítése és amennyiben szükséges, az ügyésznek, a fiatalkorúnak s esetleg törvényes képviselőjének, szülőjének, vagy annak, akinek háztartásában a fiatalkorú él, meghallgatása után zárt ülésben a 16. és 17. §. értelmében véghatározatot hozhat.

37. §.

A 32. §. 1. és 2. pontjában megjelölt ügyekben a főtárgyalást, ha a fiatalkorú ügye nem áll felnőtt terhelt bűnügyével elválaszthatatlanul összefüggésben (39. §.), a kir. törvényszék fellebbviteli tanácsa tartja meg (44. §.).

A 32. §. 3. pontjában megjelölt ügyekben a főtárgyalást az esküdtbíró-ság tartja meg.

38. §.

Ha a terhelt az élete tizennyolcadik évének betöltése előtt elkövetett büntetendő cselekményen felül oly büntetendő cselekménnyel is van terhelve, amelyet tizennyolcadik évének betöltése után követett el, az általános hatásköri jogszabályok szerint hivatott az a bíróság jár el, amely eljárna, ha a fiatalkorú a fiatalkorban elkövetett cselekményt is felnőtt korában követte volna el. Esküdtbíró-ság azonban csak akkor jár el, ha a terhelt élete tizennyolcadik évének betöltése után elkövetett cselekménye az esküdtbíró-ság hatáskörébe tartozik, vagy ha a 33. §. 3. pontjában megjelölt eset forog fenn.

Ugyanez a bíróság jár el akkor is, ha a próbárabocsátott ellen a próba-idő alatt, de tizennyolcadik évének betöltése után elkövetett büntetendő cselekmény miatt kell határozatot hozni.

Ilyen esetekben a bíróság a terhelt tizennyolcadik életévének betöltése után elkövetett büntetendő cselekmény vagy cselekmények miatt a büntető-törvénykönyvek értelmében alkalmazandó büntetést kiszabja és emellett a fiatalkorban elkövetett cselekményt vagy csupán a büntetés kiszabásánál veszi tekintetbe, vagy amennyiben az eset körülményeihez képest indokoltnak mutatkozik, amiatt a jelen törvény értelmében alkalmazható intézkedések valamelyikét rendeli el.

39. §.

Fiatalkorú terhelt bűnügyét a rendes bíróság előtt is a felnőtt terheltek bűnügyeitől elkülönítve kell tárgyalni, ha ez az eljárás lényeges hátránya nélkül lehetséges. Az elkülönítés felől a főtárgyalás kitűzése előtt a vádtanács, ezentúl az ítéldbíró-ság határoz ; e határozat ellen perorvoslatnak nincs helye.

Ha az elkülönítés nem lehetséges, az illetékességre és a tárgyalás nyilvánosságára a Bp. általános rendelkezései irányadók,

40. §.

Egyebekben a második fejezet szabályai a fiatalkorúaknak a rendes bíróság hatáskörébe utalt bűnügyeiben is megfelelően irányadók.

Perorvoslat a fiataikorúak bűnügyében.

41. §.

A fiataikorú bűnügyében hozott véghatározat ellen egyfokú fellebbezésnek és ha az ügyben esküdtbíróság járt el, semmisségi panasznak van helye.

A felfolyamodásra a Bp. rendelkezései irányadók.

A perorvoslatot a kihirdetés útján közölt határozat ellen azonnal, a kézbesítés útján közölt határozat ellen a kézbesítéstől nyolc nap alatt kell bejelenteni. A perorvoslat indokait a határozat közlésétől nyolc nap alatt lehet előterjeszteni.

42. §.

Perorvoslattal élhetnek: a vádhatóság képviselője; a fiataikorú; továbbá törvényes képviselője, szülője, házastársa és védője, utóbbiak a fiataikorú kifejezett akarata ellen is; végül a határozatnak rájuk vonatkozó része ellen azok, akik felől a határozat rendelkezik.

Az eljárás folyamán a fiataikorú személyére vonatkozólag hozott határozatok ellen használt perorvoslatnak a határozat végrehajtására nincs halasztó hatálya; a fiataikorúak bírása azonban, ha a fiataikorú érdekében kívánatos, a végrehajtást felfüggesztheti.

43. §.

Fellebbezésnek bármely alapon és a ténykérdésben is helye van. A fellebbezés okát a bejelentésnél megjelölni nem szükséges.

Semmisségi panasznak az esküdtbíróság véghatározata ellen csak azon az alapon van helye, hogy a határozat a törvény lényeges rendelkezését sérti vagy a fiataikorú érdekének nem felel meg.

Ha a vádhatóság képviselője perorvoslatot nem jelent be, a többi jogosult a véghatározat ellen perorvoslattal csak akkor élhet, ha a bíróság javító nevelést, fogház-, államfogház- vagy elzárásbüntetést alkalmazott. A véghatározatnak a bűnügyi költségre, a magánjogi igényre és egyéb mellékkérdésre vonatkozó rendelkezése ellen azonban, az esküdtbíróság véghatározatát kivéve, a fiataikorú, továbbá törvényes képviselője és védője fellebbezéssel akkor is élhet, ha a perorvoslat egyébként ki van zárva.

44. §.

A fiataikorúak bírójának határozatai ellen használt fellebbvitelt a kir. törvényszéknek az elnök által erre kijelölt állandó háromtagú tanácsa (fiataikorúak törvényszéki fellebbviteli tanácsa), a kir. törvényszéknek elsőfokon hozott határozatai ellen használt fellebbvitelt pedig a kir. ítélőtáblának az elnök által erre kijelölt állandó háromtagú tanácsa (a fiataikorúak ítélőtáblai fellebbviteli tanácsa) vizsgálja felül. Az esküdtbíróság határozata ellen használt semmisségi panasz elbírálása a kir. Curia hatáskörébe tartozik.

45. §.

A fiataikorúak fellebbviteli tanácsa az ügyet a vádhatóságnak s amennyiben az ügy körülményeinél fogva szükséges és nagyobb nehézség nélkül lehetséges, a fiataikorúnak, továbbá törvényes képviselőjének, szülőjének vagy annak, akinek háztartásában a fiataikorú él, meghallgatása után tanácsülésben vizsgálja felül.

Ha a fiatalkorúak fellebbviteli tanácsa az alsófokon eljáró bíróságnak intézkedése helyett fogház-, államfogház vagy elzárásbüntetést lát alkalmazandónak vagy ha az alsófokú bíróság által alkalmazott fogház-, államfogház- vagy elzárásbüntetés tartamát felemelni kívánja, az ügyben tárgyalást rendel.

Tárgyalást rendelhet a fellebbviteli tanács más esetekben is, ha a tényállás felderítésére vagy egyéb okból szükségesnek látja, kivéve, ha a perorvoslatot kizárólag a határozatnak a büntügyi költségre, a magánjogi igényre vagy egyéb mellékkérdésre vonatkozó rendelkezése ellen használták.

A fellebbviteli tanács előtt tartott tárgyalásra, ha a fiatalkorú életének tizennyolcadik évét még be nem töltötte, a 34. §-nak megfelelően védőt kell rendelni.

46. §.

A fellebbviteli tanács, ha az ügy körülményeihez képest célszerűnek tartja, azt is elrendelheti, hogy az alsóbíróság tartson az ügyben tárgyalást és hozzon új határozatot és az alsóbíróságot csupán egyes körülmények felderítésére vagy adatok beszerzésére is utasíthatja.

Egyes körülmények felderítésével, bizonyítékok felvételével vagy adatok beszerzésével a tanács egyik tagját is megbízhatja.

47. §.

A fellebbviteli tanács, ha az alsóbíróság fogház-, államfogház- vagy elzárásbüntetést nem alkalmazott, ily büntetést csak akkor alkalmazhat, vagy az alsóbíróság által megállapított fogház-, államfogház- vagy elzárásbüntetés tartamát csak akkor emelheti fel, ha a közvádló perorvoslatában kérte vagy a tárgyaláson indítványozza.

48. §.

A fiatalkorúak fellebbviteli tanácsának véghatározata ellen a vádhatóság képviselője a kir. Curiahoz semmisségi panasszal élhet, de csak azon az alapon, hogy a fellebbezési bíróság a törvényben az intézkedésre nézve megállapított korlátokat nem tartotta meg.

[49. §.

A semmisségi panaszt (41. és 48. §.) a kir. Curia tárgyaláson vizsgálja felül, a tárgyalás előtt azonban, ha szükségesnek látja, előzetesen a fiatalkorúak bírása útján adatokat szerezhet be.

A kir. Curia a tárgyalás után a törvénynek és a fiatalkorú érdekének megfelelő határozatot hoz.

50. §.

Fiatalkorúak bűntetteiben igazolásnak csak a fellebbezési határidő elmulasztása miatt van helye.

Újrafelvételnek csak a fogház- vagy államfogházbüntetést megállapító és a felmentő ítélettel befejezett ügyben van helye.

A jogegység érdekében megengedett perorvoslatra a BP. rendelkezései irányadók.

ÖTÖDIK FEJEZET.

Végrehajtás.*1. Dorgálás.*

51. §.

A dorgálás foganatosítására a Bn. 20. §-a megfelelően irányadó akkor is, ha a bíróság tárgyalás mellőzésével hozott véghatározattal rendeli el (16. §.).

Ha a dorgálást az a bíróság, amely a jogerős határozatot hozta, nem foganatosította, azt a fiatalkorúak bírása foganatosítja, aki a Bn. 20. §-ának utolsó bekezdése esetében a jelen törvény értelmében hoz új határozatot.

2. Próbarabocsátás.

52. §.

A próbarabocsátást a fiatalkorúak bírása foganatosítja. Ha a fiatalkorú lakó- vagy állandó tartózkodóhelye a bíró hatóságának területén kívül van, a próbarabocsátás foganatosítása végett a bíró az iratokat a szükséges tájékoztatás közlésével a fiatalkorúaknak ahhoz a bírájához teszi át, a ki a fiatalkorú lakó- vagy állandó tartózkodóhelyén a járás-bíróági hatáskörbe tartozó ügyekben eljár (2. §.). Ugyanígy jár el a bíró, ha területéről a próbarabocsátott utóbb elköltözött.

53. §.

A próbarabocsátott a próbaidő alatt a fiatalkorúak bírójának felügyelete alatt áll.

A felügyeletet a bíró közvetlenül és a felügyelettel megbízott személy (Bn. 22. §.) útján gyakorolja, aki a bíró utasítása szerint jár el.

Ha a fiatalkorú lakó- vagy állandó tartózkodóhelyét vagy lakását változtatja, meghal, súlyos betegségbe esik, gondozóját engedély nélkül elhagyja, vagy ha más oly körülmény merül fel, amely a bíró intézkedését teszi szükségessé, a bírót késedelem nélkül értesíteni kell.

54. §.

Ha a próbarabocsátott a próbaidő alatt büntetendő cselekményt követ el, a fiatalkorúak bírása a jelen törvény értelmében jár el, vagy ha a cselekmény hatáskörét meghaladja vagy az eljárásra nem illetékes, az ügyet a fiatalkorúaknak ahhoz a bírájához, a 32. §. esetében pedig ahhoz a rendes bírósághoz teszi át, amelynek hatáskörébe és illetékessége alá az ügy tartozik.

55. §.

Ha a próbarabocsátott a próbaidő alatt csupán pénzbüntetéssel büntetendő vagy más csekélyebb súlyú vétséget vagy kihágást követ el, vagy ha iszákos, erkölcstelen vagy csavargó életmódot folytat, vagy egyébként az erkölcsi zuhlásnak jeleit mutatja vagy a felügyeleti szabályokat megszegi (Bn. 23. §.) és a bíró úgy találja, hogy a fiatalkorú magaviselete és erkölcsi fejlődése érdekében más intézkedésre nincs szükség, a bíró a tényállás felderítése és a tények megállapítása után a következő intézkedéseket teheti :

1. a próbaidőt egy évvel meghosszabbíthatja ;
2. új felügyeleti szabályokat állapíthat meg ;
3. a fiatalkorú részére új felügyelőt (pártfogó) rendelhet ;
4. a fiatalkorút megfeddheti ;
5. intézkedhetik az iránt, hogy a fiatalkorú házi vagy iskolai fenytést kapjon ;
6. elrendelheti, hogy a fiatalkorú korához és viszonyaihoz képest valamely ismétlő-, tanonc-, földmívelő- vagy más iskolát látogasson ;
7. elrendelheti, hogy a fiatalkorú a bírónál utasításainak meghallgatása végett előre meghatározott időközökben jelentkezze és magaviseletéről számot adjon ;
8. elrendelheti a fiatalkorúnak a 16. §. 2. b) pontjának megfelelő módon őrizetben tartását.

Ezeket az intézkedéseket a bíró együtt vagy külön alkalmazza és ismételten vagy többször is megteheti mindaddig, amíg a fiatalkorú próbárabocsátás alatt áll és élete huszonegyedik évét még be nem töltötte.

56. §.

Ha a fiatalkorúak bírása a próbárabocsátás fenntartásával az 55. §. értelmében intézkedik, intézkedését csak a próbárabocsátottal és pártfogójával, valamint a fiatalkorúak ügyészével közli. Perorvoslattal ellene csak az ügyész élhet és csak a próbárabocsátás fenntartása miatt vagy azért, mert a cselekmény az eljárás bírói hatáskörébe nem tartozik vagy az eljárásra nem illetékes. A perorvoslat az intézkedés foganatosítását nem akadályozza.

A fiatalkorúak fellebbviteli tanácsa zárt ülésben a fiatalkorúak ügyészének meghallgatása után az intézkedést helybenhagyhatja vagy a fiatalkorúak bíróját arra utasíthatja, hogy a próbárabocsátás hatályon kívül helyezésével a Bn. 23. §-ának első bekezdése értelmében (Bn. 33. §.) hozzon új határozatot vagy az ügyet eljárás végett az 54. §. értelmében más bírósághoz tegye át. E határozat ellen további perorvoslatnak nincs helye.

3. Javító nevelés.

57. §.

A javító nevelés végrehajtása iránt az igazságügyminiszter intézkedik. Az evégből szükséges előterjesztést a fiatalkorúak bírása teszi meg.

58. §.

Ha akár az alsó-, akár a felsőbírátság, habár még nem jogerős határozattal, a fiatalkorú javító nevelését rendeli el, a fiatalkorúak bírása ideiglenesen azonnal megteszi a szükséges védő- és óvintézkedéseket (12., 13. §.).

59. §.

A javító nevelést nem lehet végrehajtani, ha a fiatalkorú a beutalás időpontjában élete tizennyolcadik évét már betöltötte.

Ha a javító nevelést az előbbi bekezdésben meghatározott okból végrehajtani nem lehet, vagy ha végrehajtása az elrendelésétől eltelt húzamosabb idő miatt vagy más fontos okból indokoltnak nem mutatkozik, a fiatalkorúak bírása a javító nevelés helyett a cselekmény minősítéséhez képest egy évet meg nem haladó szabadságvesztésbüntetést állapíthat meg, vagy a 32. §. eseteiben az ügyet tárgyalás és határozathozatal végett a kir. törvényszékhez teszi át. Ha a cselekmény csekélyebb súlyú vétség vagy kihágás és a fiatalkorúnak időközben tanúsított magaviseletére tekin-

tettel szigorú intézkedés szükségesnek nem mutatkozik, a fiatalkorúak bírása a szabadságvesztésbüntetés alkalmazását mellőzheti és helyette a törvény szerint megengedett más intézkedést alkalmazhat.

Ha a bíróság szabadságvesztésbüntetés alkalmazása mellett utólagos javító nevelést rendelt el és a fiatalkorúnak a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása alatt tanúsított magaviselete arra mutat, hogy a fiatalkorú teljesen megjavult és a javító nevelés végrehajtására nincs szükség, a fiatalkorúak bírása a fiatalkorúak illetékes felügyelőhatóságának javaslatára a javító nevelés mellőzését rendelheti el.

A jelen §. második bekezdésének esetében az ügyben elsőfokon eljáró bíró, a harmadik bekezdés esetében pedig a fiatalkorúaknak az a bírása intézkedik, aki a szabadságvesztésbüntetés végrehajtása helyén a járásbírói hatáskörbe tartozó ügyekben eljár (2. §.). Határozathozatal előtt meg kell hallgatni a fiatalkorúak ügyészét, a fiatalkorút, esetleg védőjét, s amennyiben nagyobb nehézség nélkül lehetséges, törvényes képviselőjét vagy szülőjét, akik a határozat ellen fellebbezéssel élhetnek. Ha a javító nevelést a bíróság tárgyalás nélkül rendelte el, szabadságvesztésbüntetés csak tárgyaláson állapítható meg. A véghatározat felülvizsgálatára a negyedik fejezet rendelkezései irányadók.

60. §.

Ha a javító nevelés alatt álló fiatalkorúnak az intézetben történt megfigyelése alapos következtetést enged arra, hogy a fiatalkorú szigorú intézeti nevelésére szükség nincs és a nevelés célja valamely megbízható családnál vagy jótekinny intézetben való elhelyezésével is biztosítható, az igazságügy-miniszter a felügyelőhatóság meghallgatása után a Bn. 25. §-ában megjelölt egy év eltelte előtt is elrendelheti a fiatalkorú kísérleti kihelyezését.

4. Fogház-, államfogház- és elzárásbüntetés; utólagos javító nevelés.

61. §.

A fogház- és elzárásbüntetés végrehajtása iránt a fiatalkorúak bírása, az államfogházbüntetés végrehajtása iránt pedig a fiatalkorúak bírásának előterjesztésére az igazságügy-miniszter intézkedik.

62. §.

Ha a fogházbüntetésre ítélt fiatalkorúnak utólagos javító nevelését a bíróság a fogházbüntetést megállapító ítéletben nem rendelte el és ez iránt a fiatalkorúak illetékes felügyelőhatósága javaslatot terjeszt elő, az utólagos javító nevelés kérdésében a fiatalkorúaknak az a bírása határoz, aki azon a helyen, ahol a fiatalkorú fogházbüntetését tölti, a járásbírói hatáskörbe tartozó ügyekben eljár (2. §.).

A fiatalkorúak bírása a javaslatot haladékon kívül megvizsgálja, intézkedik a szükséges adatok és iratok beszerzése iránt, ezeket indítványtétel végett közli a fiatalkorúak ügyészével és a szükséghez képest az ügyésznek, a fiatalkorúnak, esetleg védőjének és amennyiben nagyobb nehézség nélkül lehetséges, törvényes képviselőjének vagy szülőjének meghallgatása után alakoszerű tárgyalás nélkül végzéssel határoz, mely ellen egyfokú felfolyamodásnak van helye.

Ha a bíróság az utólagos javító nevelés elrendelése felől a fogházbüntetés kiállása előtt nem határozhat, elrendelheti, hogy a fiatalkorút a javító nevelés tárgyában hozandó határozat jogerőre emelkedéséig vagy a fiatalkorúnak a javító nevelőintézetbe beutalásáig a fogházbüntetés kiállása után a 12. vagy a 13. §. értelmében ideiglenes gondozásban vagy őrizetben tartsák.

HATODIK FEJEZET.

A fiatalkorúak bírójának eljárása a büntető jogszabályok által tiltott cselekményt elkövető gyermekek érdekében és a környezetükben erkölcsi romlásnak kitett vagy züllésnek indult, de büntetendő cselekmény elkövetésével nem gyanúsított kiskorúak ügyeiben.

63. §.

A gyermek érdekében, aki élete tizenkettedik évének betöltése előtt a büntető jogszabályok által tiltott cselekményt követett el, a fiatalkorúak bírója a jelen törvény 9. és 10. §-ának megfelelően beszerzi a legszükségesebb tájékoztató adatokat és a tények megállapítása után a Bn. 15. §-a értelmében intézkedik.

64. §.

Ha az előbbi §-ban említett gyermek vagy büntetendő cselekmény elkövetésével nem gyanúsított oly kiskorú egyén, aki élete tizennyolcadik évét még be nem töltötte, környezetében az erkölcsi romlás veszélyének van kitéve vagy züllésnek indult, a fiatalkorúak bírója sürgős esetekben az őket fenyegető veszély elhárítására érdekükben a 9., 10., 11. és 15. §-oknak megfelelő eljárás után a következő intézkedéseket teheti:

1. figyelmeztetheti a törvényes képviselőt, szülőt vagy azt, akinek háztartásában a kiskorú él, a kiskorút fenyegető veszélyre; tanácsokat adhat nekik a kiskorú felügyeletére és nevelésére nézve;

2. utasítást adhat nekik arra, hogy a kiskorú ellen házi fenyítést alkalmazzanak, őt iskolalátogatási kötelességének pontos teljesítésére szorítsák, az erkölcsi fejlődésére veszélyes környezettől, foglalkozástól vagy életmódtól visszatartsák; utasításai végrehajtásának ellenőrzésére a kiskorú mellé pártfogót rendelhet és utasításainak vétkes megszegőjét meghallgatása után száz koronáig terjedhető és a Kbt. szerint elzárásra átváltoztatható pénzbüntetéssel sújthatja;

3. ha a kiskorút fenyegető veszély abból származik, hogy a törvényes képviselő, a szülő vagy az, akinek háztartásában a kiskorú él, a kiskorú személyére vonatkozó jogaival visszaél, a kiskorú nevelését vagy gondozását elhanyagolja, beestelen vagy erkölcstelen életével a kiskorú erkölcsi fejlődését veszélyezteti, a fiatalkorúak bírója a kiskorút:

a) saját felügyelete alá veheti és őt veszélyes környezetéből eltávolítva, ideiglenesen valamely alkalmas család, jótékony egyesület, vagy intézet gondozására bízhatja;

b) amennyiben az állami gyermekvédelmi szabályok szerint lehetséges, állami gyermekmenhelybe szállíttathatja és ideiglenesen az állami gyermekvédelem felügyelete alá helyezheti;

c) ha pedig a kiskorú egyéniségére tekintettel szigorú intézeti nevelőszabályok alkalmazása mutatkozik szükségesnek, a kiskorúnak valamely javító nevelőintézetbe felvétele iránt tehet előterjesztést az igazságügy-miniszterhez, aki a felvétel felől az árvaszék meghallgatása után az e részben irányadó szabályok értelmében határoz; ily előterjesztés esetében a fiatalkorúak bírója a kiskorú gondozása iránt ideiglenesen az a) vagy a b) pont értelmében intézkedik.

A fiatalkorúak bírójának ily intézkedései ellen, kivéve a 2. pont alapján pénzbüntetést kiszabó határozatát, fellebbevitelnek nincs helye.

A 2. pont alapján pénzbüntetést kiszabó határozat ellen közlésétől nyolc nap alatt az, akire a határozat vonatkozik, felfolyamodással élhet a fiatalkorúak törvényszéki fellebbeviteli tanácsához, mely a felfolyamodás felől zárt ülésben végérvényesen határoz.

65. §.

A fiatalkorúak bírása, az előbbi §. eseteiben, a 2. pont alapján pénzbüntetést kiszabó határozatát kivéve, intézkedéséről értesíti a kiskorúnak tartózkodóhelye szerint illetékes árvaszéket, mely az intézkedést fenntarthatja, hatályon kívül helyezheti vagy a kiskorú érdekében a törvény szerint megengedett más intézkedést tehet. Az árvaszék határozatát a fiatalkorúnak bírásával késedelem nélkül közölni köteles.

HETEDIK FEJEZET.

A rendőri büntetőbíróság eljárása a fiatalkorúak kihágási ügyeiben.

66. §.

A fiatalkorúaknak oly kihágási ügyeiben (Bn. 33. §.), amelyek a fennálló hatásköri jogszabályok szerint a közigazgatási hatóság hatáskörébe tartoznak, az 1. §. 2. pontjában megjelölt kihágásokat kivéve, a közigazgatási hatóság, mint rendőri büntetőbíróság jár el.

A közigazgatási hatóság a Bn. 15. §-a értelmében a gyermek érdekében szükséges intézkedéseket is megteheti, ha a gyermek eléje kerül és az intézkedés halaszthatatlanul szükséges.

A községi bíróság fiatalkorú kihágási ügyében nem járhat el.

67. §.

A közigazgatási hatóság mint rendőri büntetőbíróság a hatáskörébe tartozó kihágási ügyekben a fiatalkorúval szemben a következő intézkedéseket teheti:

1. elrendelheti a Bn. 16. §-ának második bekezdésében, 17. §-ának 1. pontjában és 33. §-ának második bekezdésében megjelölt intézkedések valamelyikét;

2. a jelen törvény 16. §-ának 2. pontja értelmében intézkedhetik;

3. ha a fiatalkorúnak vagyona vagy keresete van, egy koronától száz koronáig terjedhető és le nem fizetése esetében más intézkedéssel helyettesítendő pénzbüntetést állapíthat meg.

Ha a fiatalkorú környezetében az erkölcsi romlás veszélyének van kitéve vagy züllésnek indult, vagy ha a rendőri büntetőbíróság úgy találja, hogy a fiatalkorú jövőbeli magaviselete és erkölcsi fejlődése érdekében oly intézkedésre van szükség, melynek alkalmazása hatáskörét meghaladja, a fiatalkorút eljárás és intézkedés végett a fiatalkorúak bírójának adja át.

NYOLCADIK FEJEZET.

Vegyes- és zárórendelkezők.

68. §.

Az 1878. évi V. törvénycikk (BTK.) 106. §-a után új §-ként a következő rendelkezések iktatandók:

Fiatalkorúval szemben az elévülés az eljárás megindítását, ha a cselekmény a törvényben megállapított minősítése szerint büntett, öt év elteltével, ha vétség, három év elteltével zárja ki. A sajtójogi elévülés ideje érintetlenül marad.

Ha a fiatalkorú a cselekmény elkövetésekor tizenötödik évét betöltötte és cselekményére a törvény halál- vagy életfogytig tartó fegyházbüntetést állapít meg, az elévülés ideje tíz év.

69. §.

A BTK. 109. §-a második bekezdésként a következő rendelkezéssel egészítették ki:

Fiatalkorú próbárabocsátása esetében a próbaidő alatt az elévülés nyugszik.

70. §.

A BTK. 120. §-a után új §-ként a következő rendelkezések iktatandók:

A fiatalkorú ellen megállapított büntetés végrehajtását az elévülés, ha tízévi fogházbüntetés állapított meg, tizenöt év elteltével, ha tíz évnél rövidebb, de öt évnél hosszabb tartamú fogházbüntetés állapított meg, tíz év elteltével, ha államfogház vagy öt évnél rövidebb tartamú fogházbüntetés állapított meg, öt év elteltével zárja ki.

71. §.

A KBTK. 62. §-a második bekezdésként a következő rendelkezéssel egészítették ki:

Fiatalkorúnál az előbbi bekezdésben említett határidő kitűzése nem szükséges, ha a fennforgó körülményekből enélkül is megállapítható, hogy a fiatalkorú sem a fenntartására szolgáló eszközöket, sem azt, hogy azok tisztességes megszerzésére törekszik, kimutatni nem képes.

72. §.

A BTK. 113. §-ában és a KBTK. 64. és 66. §-ában, valamint a BP. 47. §-ában és 56. §-ának 3. pontjában említett tizenhatodik életév helyett a tizennyolcadik életévet kell érteni.

73. §.

Felhatalmaztatik az igazságügyminiszter, hogy a fiatalkorúak bűnügyeiben követendő eljárásnak a jelen törvényben megállapított szabályait

rendelettel kiegészíthesse és az átmeneti szabályokat rendelettel megállapíthassa.

A közigazgatási hatóságok tekintetében az igazságügyminiszter és a belügyminiszter egyetértve rendelkezik.

74. §.

E törvény hatálybalépésének idejét az igazságügyminiszter rendelettel állapítja meg.

75. §.

Ezt a törvényt az igazságügyminiszter és a belügyminiszter hajtja végre.
